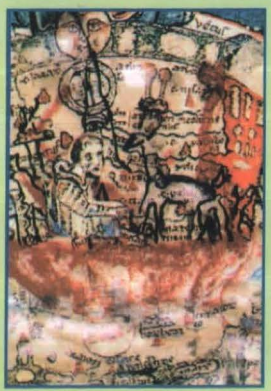
87
Edebiyat

10½ Bölümde Dünya Tarihi

JULIAN BARNES

İngilizce'den Çeviren: Serdar Rifat Kırkoğlu

AYRINTI

2. BASIM

10 ½ BÖLÜMDE DÜNYA TARİHİ • Julian Barnes

254

JULIAN BARNES

Çağdaş İngiliz edebiyatının önde gelen adlarından olan Julian Barnes, 1946'da Leicester'da doğdu. Oxford Üniversitesi, Magdalen College'da okudu. *The Oxford English Dictionary*'de sözlükbilimci; daha sonraları ise *The New Statesman* ve *The Sunday Times*'da gazeteci olarak çalıştı. Kitap eleştirileri ve takma adla polisiye romanlar kaleme aldı. 1982'den 1986'ya değin *The Observer*'da televizyon eleştirmenliği yaptı.

İlk romanı *Metroland* 1981'de Somerset Maugham Ödülü'nü kazandı ve bunu 1982'de yayımlanan *Benimle Tanışmadan Önce* adlı romanı izledi. Asıl üne kavuşmasını sağlayan yapıtı ise, 1984'te yayımlanan romanı *Flaubert'in Papağanı* oldu; Barnes, bu yapıtıyla Geoffrey Faber Memorial Ödülü'nü aldı ve ayrıca Fransa'da Medicis Ödülü'nü kazanan ilk İngiliz olarak daha büyük okur kitlelerine ulaştı. 1986'da *Staring at the Sun*, 1989'da ise edebiyat alanındaki yenilikçiliğinin ve geniş hayal gücünün somut bir kanıtı olan ve birçok eleştirmence çarpıcı ve çizgi dışı bir yapıt olarak değerlendirilen *10½ Bölümde Dünya Tarihi* yayımlandı. Bunları 1992'de yayımlanan *Seni Sevmiyorum* ve 1993 tarihli politik hiciv romanı *Oklukirpi* izledi. 1995'te, *The New Yorker* dergisi için yazdığı ve İngiliz kültür ve siyaset yaşamı üzerine kaleme aldığı makalelerden oluşan *Letters from London* gün ışığına çıktı. 1996 yılının ocak ayında, 50. yaşgününün arifesinde, daha önce çeşitli dergilerde yayımlanmış hikâyelerinin de bulunduğu ilk hikâye kitabı *Manş Ötesi* okurla buluştu. 1998 Eylül'ünde ise, son romanı *İngiltere İngiltere'ye Karşı* kitapçı raflarında boy gösterdi.

Julian Barnes, ilk bakışta birbirinden biraz farklı gibi gözüken; ama daha dikkatle incelenince tümü de ortak bir yazarlık özelliğinin harcıyla karılmış yapıtlar vermiş olan bir yazardır. Onun yazarlık üslubu, hemen hemen bütün yapıtlarında, fazlasıyla kendine özgü olan, hem çok matrak hem de trajik ve insani olana alabildiğine açık ve salt "negatif" olanla yetinmeyen çok yönlü bir "ironi" unsuruyla belirginleşir. Böylelikle burjuva-bohem yaşam değerlerindeki karşıtlığın irdelendiği bir gençlik ve "oluşum" romanı olan *Metroland*'den, onun daha çokmercekli ve fanteziye daha yakın bir izdüşümü sayılabilecek *Seni Sevmiyorum* adlı değişik aşk romanına; politik bir hiciv novellası olan *Oklukirpi*'den, saplantılı bir kıskançlık öyküsünün anlatıldığı *Benimle Tanışmadan Önce* adlı romana; dinsel efsanelerdeki ikirciklilik, tarihin ve aşkın insan yaşamındaki yeri, sanatın anlamı ve önemi ve bunlarla iç içe ve koşut olarak öykülenen deniz kazaları, terörizm ve nükleer felaket gibi güncel dünya sorunlarının işlendiği alegorik bir roman olan *10½ Bölümde Dünya Tarihi*'nden, yaşam-sanat etkileşimi ve otantik yaşam sorunsalının işlendiği deneme romanı *Flaubert'in Papağanı*'na kadar Barnes'ın bütün yapıtları bu çok yönlü ironi faktörünün izlerini taşır.

Yapıtları yirmi beşin üzerinde dünya diline çevrilmiş olan Julian Barnes, ayrıca E.M. Forster Ödülü (1986), Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi Ödülü (1988), Hamburg FVS Vakfı Shakespeare Ödülü gibi birçok ödüle daha sahiptir.

Ayrıntı Yayınları, Julian Barnes'ın tüm yapıtlarını yayın programına almıştır.

Ayrıntı: 254
Edebiyat Dizisi: 87

10½ Bölümde Dünya Tarihi
Julian Barnes

Kitabın Özgün Adı
A History of The World in 10½ Chapters

İngilizce'den Çeviren
Serdar Rifat Kırkoğlu

Yayına Hazırlayan
Özden Arıkan

Son Okuma
Mehmet Celep

Picador/1989
basımından çevrilmiştir.

© Julian Barnes

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak İllüstrasyonu
Sevinç Altan

Kapak Düzeni
Arslan Kahraman

Dizgi
Hediye Gümen

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 244 Topkapı/İst.
Tel.: (0212) 612 31 85
Sertifika No: 12156

Birinci Basım *1999*
İkinci Basım *2014*
Baskı Adedi *1000*

ISBN 975-539-236-3
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basın Dağıtım San. Tic. ve Ltd. Şti.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Julian Barnes

10½ Bölümde Dünya Tarihi

GÜNDELİK MUTLULUĞA ALIŞMA/*Anja Meulenbelt* ▰ MURPHY/ *amuel Beckett* ▰ MASAL MASAL İÇİNDE/*Khimaira/John Barth* ▰ ZEN VE MOTOSİKLET BAKIM SANATI/*Robert M. Pirsig* ▰ PARFÜMÜN DANSI/*Tom Robbins* ▰ SINIRSIZ RÜYALAR DİYARI/*J. G. Ballard* ▰ FRANSIZ TEĞMENİN KADINI/*John Fowles* ▰ BEYAZ OTEL/*D.M. Thomas* ▰ MYRA/*Gore Vidal* ▰ DALGALAR/*Virginia Woolf* ▰ ATLANTİK ÖTESİ/*Witold Gombrowicz* ▰ HAYRANLIK/ *Anja Meulenbelt* ▰ FERDYDURKE/*Witold Gombrowicz* ▰ MELEKLER ZAMANI/*Iris Murdoch* ▰ PAULINA 1880/*Pierre Jean Jouve* ▰ EŞEKARISI FABRİKASI/*Iain Banks* ▰ ROCK LANETİ/ *Iain Banks* ▰ KAYIP ZAMAN/*Anja Meulenbelt* ▰ SENİ İÇİME GÖMDÜM/*Andrew Jolly* ▰ BAŞTAN ÇIKARICININ GÜNLÜĞÜ/*Søren Kierkegaard* ▰ KONFİDENZ/*Ariel Dorfman* ▰ ALTIN DAMLA/*Michel Tournier* ▰ BİR GARİP VAKA: MATMAZEL P./*Brian O'Doherty* ▰ NİETZSCHE AĞLADIĞINDA/*Irvin D. Yalom* ▰ KIZILAĞAÇLAR KRALI/*Michel Tournier* ▰ AİLEDE BİR ÖLÜM/*James Agee* ▰ KUTSAL BÖLGE/*Carlos Fuentes* ▰ KALPSİZ AMANDA/*Jurek Becker* ▰ 62-MAKET SETİ/*Julio Cortázar* ▰ ÇARPIŞMA/*J.G. Ballard* ▰ ÜÇLEME-Mo oy-Ma one Ölüyor-Adlandırılamayan/ *amuel Beckett* ▰ DUR BİR MOLA VER/*Tom Robbins* ▰ HIRSİZIN GÜNLÜĞÜ/ *Jean Genet* ▰ KÜÇÜK DEĞİŞİMLER/*Marge Piercy* ▰ LİLA/*Robert M. Pirsig* ▰ ERGİNLİK YAŞI/ *Michel Leiris* ▰ AŞKSIZ İLİŞKİLER/ *amuel Beckett* ▰ ESİRGEYEN GÖKYÜZÜ/*Paul Bowles* ▰ YALANCI JAKOB/*Jurek Becker* ▰ DİVAN/*Irvin D. Yalom* ▰ PORNOGRAFİ/*Witold Gombrowicz* ▰ MERCIER İLE CAMIER/ *amuel Beckett* ▰ BİR ERKEĞE NASIL TECAVÜZ EDİLİR?/*Märta Tikkanen* ▰ BENDENİZ VE MARCO POLO/*Paul Griffiths* ▰ DOĞMAMIŞ KRİSTOF/*Carlos Fuentes* ▰ RÜYA SAKİNLERİ/*Iris Murdoch* ▰ HİÇ İÇİN METİNLER ve Uzun Öyküler/*Samuel Beckett* ▰ DUYGU YOLCULUĞU/*Laurence Sterne* ▰ BETTY BLUE/*Philippe Djian* ▰ AĞAÇKAKAN/*Tom Robbins* ▰ ANARŞİST/*Tristan Hawkins* ▰ BAKAKAİ/*Witold Gombrowicz* ▰ PORTNOY'UN FERYADI/*Philip Roth* ▰ 10½ BÖLÜMDE DÜNYA TARİHİ/*Julian Barnes* ▰ SUNİ TENEFFÜS/*Ricardo Piglia* ▰ MANŞ ÖTESİ/*Julian Barnes* ▰ ADA/*Aldous Huxley* ▰ GÜLÜN MUCİZESİ/*Jean Genet* ▰ MÖSYÖ/ *Jean-Philippe Toussaint* ▰ ÇİÇEKLERİN MERYEM ANASI/*Jean Genet* ▰ BAŞUCU OĞLANI/*Alison Fell* ▰ YARATIK/*John Fowles* ▰ SENİ SEVMİYORUM/*Julian Barnes* ▰ ZENCİLER/*Jean Genet* ▰ TÜNEL/*Ernesto Sábato* ▰ KARA PRENS/*Iris Murdoch* ▰ KARNINDAN KONUŞANIN ÖYKÜSÜ/ *Pauline Melville* ▰ TANRI'NIN AĞZINDAN EVRENİN HİKÂYESİ/*Franco Ferrucci* ▰ HAYATIN VE AŞKIN YASALARI/*Connie Palmen* ▰ KAHRAMANLAR VE MEZARLAR/*Ernesto abato* ▰ KAYNAK VE ÇALI/*Michel Tournier* ▰ CENNETE BİR KOŞU/*J.G. Ballard* ▰ DİŞİ ADAM/*Joanna Russ* ▰ FLAUBERT'İN PAPAĞANI/*Julian Barnes* ▰ ALDATMA/*Philip Roth* ▰ KOKAİN GECELERİ/ *J.G. Ballard* ▰ ACABA NASIL?/*Samuel Beckett* ▰ MANTISSA/*John Fowles* ▰ KOLEKSİYONCU/*John Fowles* ▰ BENJAMIN: DAR GEÇİTTEKİ AYDIN/*Jay Parini* ▰ METEORLAR/*Michel Tournier* ▰ ARKADAŞLIK/*Connie Palmen* ▰ AŞK VESAİRE/*Julian Barnes* ▰ SİRİUS'TAN GELEN KURBAĞA/ *Tom Robbins* ▰ BAYAN GULLIVER CÜCELER ÜLKESİNDE/*Alison Fell* ▰ GELECEKTEN ANILAR/ *William Morris* ▰ BENİMLE TANIŞMADAN ÖNCE/*Julian Barnes* ▰ İNGİLTERE İNGİLTERE'YE KARŞI/*Julian Barnes* ▰ İYİ İŞ/*David Lodge* ▰ YİTİK RUHLAR IRMAĞI/*Connie Palmen* ▰ TERAPİ/ *David Lodge* ▰ ÖLÜRKEN/*Jim Crace* ▰ GÜZELLİK HIRSIZLARI/*Pascal Bruckner* ▰ SÜPER KENT/*J.G. Ballard* ▰ SISKA BACAKLAR/*Tom Robbins* ▰ BETON ADA/*J.G. Ballard* ▰ İLK AŞK, SON TÖRENLER/*Ian McEwan* ▰ GILLES İLE JEANNE/*Michel Tournier* ▰ BİR KOMÜNİSTLE EVLENDİM/*Philip Roth* ▰ KIZILDERİLİNİN ŞARKISI/*James Welc* ▰ SİNEMA MÜDAVİMİ/*Walker Percy* ▰ KARANLIKLARIN EFENDİSİ/*Ernesto abato* ▰ METROLAND/*Julian Barnes* ▰ BİZİ NEDEN TERK ETTİN SAYIN BAŞKAN?/*François Vigouroux* ▰ DÜŞÜNCE BALONLARI/*David Lodge* ▰ MİLENYUM İNSANLARI/*J.G. Ballard* ▰ MÜNECCİM KRALLAR/*M. Tournier* ▰ BEYAZDAKİ KARA/*Maggie Gee* ▰ KAYBOLUŞ/*G. Perec* ▰ HINÇ AYLARI/*P. Bruckner* ▰ LİMON MASASI/*J. Barnes* ▰ BÜYÜCÜ/*J. Fowles* ▰ GÜNDOĞUMUNA YOLCULUK/*J. Barnes* ▰ OKLUKİRPİ/*J. Barnes* ▰ FISKADORO/*D. Johnson* ▰ HAYALETLERİN GÖÇÜ/*P. Melville* ▰ ÖLEN HAYVAN/*P. Roth* ▰ SICAK ÜLKELERDEN DÖNEN VAHŞİ SAKATLAR/*Tom Robbins* ▰ PASTORAL AMERİKA/*P. Roth* ▰ ABANOZ KULE/*J. Fowles* ▰ ARTHUR VE GEORGE/*J. Barnes* ▰ VAHŞET SERGİSİ/*J. G. Ballard* ▰ VİLLA MEÇHUL/*Tom Robbins* ▰ ASKER GRAMAFONU NASIL TAMİR EDER?/*Sas˘a Stanis˘i´c* ▰ *FARMAKON/Dirk Wittenborn* ▰ *NE KADAR İLERİ GİDEBİLİRSİN/D. Lodge* ▰ *GERİYE U AN YABAN ÖRDEKLERİ/T. Robbins* ▰ *BİR SAHTEKÂR OLARAK HAYATIM/P. Carey* ▰ *İNTERNETTE BALIK AVLAMAK/Nasreen AKHTAR* ▰ *LANCELOT/Walker Percy* ▰ *ÖLÜ BİR DİLDE AŞK/Lee Siegel* ▰ *VAHŞİ İNSANLAR/Dirk Wittenborn* ▰ *GÜNEŞİ DURDURACAĞIZ/F. Bouillot* ▰ *SHYLOCK OPERASYONU/Philip Roth* ▰ *KAYBEDENLERİN BELLEĞİ/Michel Ragon* ▰ *SAVAŞ ARTIĞI/Ha Jin* ▰ *YAZAR, YAZAR/D. Lodge* ▰ *B, BİRA/Tom Robbins* ▰ *EVE YÜZMEK/Rolf Lappert* ▰ *HAFIZ DİVANI/ Hafız-ı Şirazi* ▰ *KUZEYE GÖÇ MEVSİMİ/Tayeb Salih* ▰ *OEGSTGEEST'E DÖNÜŞ/Jan Wolkers* ▰ *TÜRİNGİN HEZEYANI/Edmunda Paz Soldán* ▰ *KOVBOY KIZLAR DA HÜZÜNLENİR/Tom Robbins* ▰ *NABIZ/Julian Barnes* ▰ *DANIEL MARTIN/John Fowles* ▰ *HARABELERDE AŞK/Walker Percy* ▰ *BAY BLANC/Roman Graf* ▰ *HAVAALANI BALIKLARI/Angelika Overath* ▰ *DAYICAN NAPOLYON/ İyrec-i Pézéşkzâd* ▰ *HARMATTAN/Gavin Weston* ▰ *BİR SON DUYGUSU/Julian Barnes* ▰ *HEZEYAN/ Laura Restrepo* ▰ *O ASLA GERİ GELMEYECEK/Hans Koppel* ▰ *YARASALAR/Marcel Beyer* ▰ *KAYBOLAN/Hans-Ulrich Treichel* ▰ *BİR KÜÇÜK İMPARATORLUK/Christian Kracht* ▰ *HAYAT DÜZEYLERİ/Julian Barnes* ▰ *GÖZYAŞININ KİMYASI/Peter Carey* ▰ *Vîs ile Râmîn/Fahreddin Es'ad-i Gorgânî*

Pat Kavanagh'a...

İçindekiler

1
Kaçak Yolcu
9

2
Ziyaretçiler
43

3
Din Savaşları
74

4
Hayatta Kalan
97

5
Deniz Kazası
132

6
Dağ
161

7
Üç Yalın Öykü
190

8
Nehir Yukarı
212

Parantez
249

9
Ararat Projesi
279

10
Düş
318

1
Kaçak Yolcu

Behemotları* ambara gergedanlar, suaygırları ve fillerle birlikte koymuşlardı. Onları safra olarak kullanmak akla yakın bir karardı; ama pis kokuyu tasavvur edebilirsiniz. Üstelik pislikleri temizleyecek kimse de yoktu. Erkekleri yiyecek nöbetinin altında eziliyordu, parfümlerinin alev gibi yükselen kokuları altında hiç kuşkusuz bizler kadar kötü kokan kadınlarıysa bu iş için fazla narindi. Bu yüzden, pislikleri temizlemek gerektiğinde, bunu kendimiz yapmak zorunda kalıyorduk. Birkaç ayda bir, geminin kıç güvertesindeki ambar ağzı kaldırılır ve temizlikçi kuşlar içeri alınırdı. Tabii, önce, pis kokunun

* Eski Ahit'te adı geçen çok büyük bir hayvan. (ç.n.)

dışarıya çıkması beklenirdi (vinç işi için pek fazla gönüllü yoktu); sonra, kokudan daha az iğrenen yedi sekiz kuş, dalışa geçmeden önce, ambar ağzının çevresinde bir iki dakika ihtiyatla uçuşurdu. Bu kuşların adı neydi anımsayamıyorum –aslında, bu çiftlerden biri artık yok– ama hangilerini kastettiğimi biliyorsunuz. Ağızlarını açmış suaygırlarını ve onların dişlerinin arasını son derece gergin diş hekimleri gibi gagalayan şu parlak tüylü küçük kuşları görmüşsünüzdür. Şimdi bunu daha büyük, daha iğrenç bir boyutta gözlerinizin önüne getirin. Kolay kolay midem bulanmaz benim ama ben bile güverte altındaki bu manzara karşısında ürperiyordum: Bir çirkef batağı içinde tırnakları manikürlenen ve şaşı şaşı bakan bir dizi canavar.

Nuh'un Gemisi'nde sıkı bir disiplin vardı: Belirtilmesi gereken ilk nokta bu. Gemi, çocukken muhtemelen oynamış olabileceğiniz boyalı tahtadan yapılma şu çocuk odası modelleri gibi bir şey değildi; yani, bütün mutlu çiftlerin temiz pak kamaralarının rahatlığı içinde tırabzandan neşeyle baktıkları şu görüntüler gibi bir şey değildi. Sakın aklınıza ağır ağır rulet oynadığımız ve akşam yemeği için herkesin özel olarak giyindiği, Akdeniz'de yapılan bir gemi yolculuğu gelmesin; Gemi'de yalnızca penguenler frak giyiyordu. Unutmayın: Uzun ve tehlikeli bir yolculuktu bu; bazı kuralların önceden saptanmış olmasına karşın tehlikeli bir yolculuk. Şunu da unutmayın ki bütün hayvanlar âlemi gemideydi: Çitaları bir antilobun sıçrama uzaklığı içine koyar mıydınız? Belli bir düzeyde güvenlik sağlanması kaçınılmazdı ve bu yüzden biz de çifte kilitleri, bölmelerin teftişini ve gece dışarı çıkma yasağını kabul ettik. Ne yazık ki cezalar ve tecrit hücreleri de vardı. Çok tepelerde olanlardan biri bilgi toplama işini kafasına taktı ve yolcuların bazıları da ispiyonculuk etmeye razı oldu. Üzülerek bildiriyorum ki resmi makamlara ispiyonculuk etmek zaman zaman çok yaygınlaşıyordu. Şu bizim Gemi doğal bir hayvanat bahçesi değildi; kimi zamanlar, daha çok bir tutsak gemisine benziyordu.

Şimdi anlıyorum ki anlatılanlar birbirinden farklı. Sizin türünüzün çok yinelenen ve kuşkucuların bile hoşuna giden bir yorumu var; oysa hayvanlar bir yığın duygusal efsaneye sahip. Ama bu efsaneler gemiyi sallayacak değil, öyle değil mi? Hele ki onlara bir kahraman muamelesi yapılmış, her birine aile ağacını ta Nuh'un Gemisi'ne kadar götürme gururu bağışlanmışsa. Onlar seçilmişlerdi, güçlüklere göğüs germişlerdi, hayatta kalmışlardı: Onlar için bazı nahoş olayları örtbas etmeleri, işlerine gelecek unutkanlıklar göstermeleri normal bir şey. Ama ben bu bakımdan kaygılı değilim. Ben asla seçilmedim. Gerçekte, birçok başka yolcu gibi, özellikle seçilmedim. Ben kaçak yolcuydum. Ben de hayatta kaldım; kaçtım (Gemi'den inmek binmekten daha kolay değildi) ve gelişip üredim. Ben, hâlâ nostaljik buluşmalar düzenleyen öteki türlerden biraz farklıyım: Midesi bir kez bile bulanmamış olanlar için Deniz Tutmasına Dayanaklılar Kulübü bile var bugün. Yolculuk aklıma geldiğinde, hiçbir borçluluk duygusu hissetmiyorum; minnet, kameramın merceğinde hiç de vazelin lekesi bırakmadı. Anlattıklarıma güvenebilirsiniz.

Nuh'un Gemisi'nin tek bir tekneden ibaret olmadığını herhalde anlamışsınızdır. Bu bizim tüm filomuza verdiğimiz addı (tüm hayvanlar âlemini üç yüz arış uzunluğunda bir yere tıkıştırabileceğimizi bekleyemezdiniz kuşkusuz). Kırk gün kırk gece yağmur mu yağdı? Şey, tabii ki yağmadı: O zaman, sıradan bir İngiltere yazından pek farkı olmazdı. Yo, benim hesabıma göre, aşağı yukarı bir buçuk yıl boyunca yağmur yağdı. Peki sular yeryüzünü yüz elli gün mü kapladı? Bunu toparlak hesap dört yıl yapalım. Falan filan. Sizin türünüz tarihler konusunda her zaman yanılmıştır. Ben bunu, sizin yedi sayısının katlarıyla ilgili şu tuhaf saplantınıza veriyorum.

Başlangıçta, Nuh'un Gemisi sekiz tekneden oluşmuştu: Nuh'un, yedeğinde erzak gemilerini çeken kadırgası, ardından her birinin kaptanlığını Nuh'un bir oğlunun yaptığı dört tane daha küçük tekne ve onların da arkasında, güvenli bir uzaklık-

ta (çünkü ailenin hastalık konusunda boş inançları vardı) hastane gemisi. Sekizinci teknenin biraz esrarengiz bir yanı vardı: Pupasında sandalağacı üzerine telkâri süslemeleri olan ve Ham'ın gemisine dalkavukluk edercesine yakın bir rotada seyreden, hızlı küçük bir yelkenliydi bu. Eğer rüzgâr altına gidecek olursanız, burnunuza kimi zamanlar garip güzel kokular çarpardı; geceleyin, arada sırada fırtına yavaşlayınca, oynak bir müzik ve tiz kahkahalar işitirdiniz; bizim için şaşırtıcı gürültülerdi bunlar çünkü bizler Nuh'un oğullarının bütün karılarının sağ salim kendi gemilerine yerleşmiş olduklarını sanıyorduk. Ancak kahkahaların eksik olmadığı bu kokulu tekne hiç de sağlam çıkmadı; ansızın patlak veren bir borada denizin dibini boyladı ve Ham haftalarca düşünceli düşünceli dolanıp durdu.

Rüzgârın azalıp gözcülerin uyuyakaldığı yıldızsız bir gecede, bu kez erzak gemisi ortadan kayboldu. Sabah olduğunda Nuh'un amiral gemisini izleyen tek şey, sivri keskin dişlere ve ıslak halatlara sımsıkı sarılma yeteneğine sahip bir şey tarafından kemirilmiş kalın palamardı. Bu konuda ciddi suçlamalar yapıldığını söyleyebilirim. Gerçekten de belki ilk kez bir canlı türü denize düşerek ortadan kayboldu. Çok geçmeden hastane gemisi de sırra kadem bastı. İki olayın birbiriyle bağlantılı olduğu, serinkanlılıktan nasibini pek almamış olan Ham'ın karısının hayvanlardan öç almaya karar verdiği yolunda, ortalıkta birtakım söylentiler dolaştı. Anlaşılan kadının bütün yaşamı boyunca yaptığı işlemeli örtüler erzak gemisiyle birlikte denize gömülmüştü. Ama hiçbir şey kanıtlanamadı.

Ne var ki en büyük felaket, Varadi'nin kaybolması oldu. Ham'ı, Sam'ı ve adı Y ile başlayan öteki kişiyi biliyorsunuz; ama Varadi hakkında hiç bilginiz yok, öyle değil mi? Varadi, Nuh'un oğullarının en genci ve en güçlüsüydü; ama bu, elbette, onu ailenin gözbebeği yapmamıştı. Varadi'de mizah yeteneği de vardı; en azından çok gülerdi, ki bu sizin türünüz için mizah yeteneğinin yeterli bir kanıtıdır. Evet, Varadi her zaman neşe-

liydi. Onu gemi kasarasında, omuzlarında birer papağan, cakayla yürürken görebilirdiniz; dörtayaklıların kıçlarına sevecen şaplaklar atar ve hayvanlar da minnettar bir böğürtüyle hoşnutluklarını belli ederdi. Onun gemisinin öbürlerinden daha az despotça yönetildiği söylenirdi. Ama bakın ne oldu: Bir sabah uyandığımızda gördük ki Varadi'nin gemisi, beraberinde hayvanlar âleminin beşte birini de götürerek ufukta kaybolmuştu. Sanırım, gümüşi kafası ve tavuskuşu kuyruğuyla simurgdan hoşlanırdınız; ne var ki Bilgi Ağacı'na yuva yapan kuş, dalgalara karşı benekli bir tarlafaresinden daha dayanıklı değildi. Varadi'nin ağabeyleri onu denizciliği bilmemekle suçladılar; hayvanlarla ahbaplık ederek gereğinden fazla vakit harcadığını söylediler; hatta daha seksen beş yaşında bir çocukken Tanrı'nın onu ne olduğu pek anlaşılamayan bir suçtan ötürü cezalandırmış olabileceğini ima ettiler. Ama Varadi'nin ortadan kayboluşunun ardındaki gerçek ne olursa olsun, bu, türünüz için ağır bir kayıp oldu. Genlerinin size bir hayli yardımı dokunabilirdi.

Bizim açımızdan bu Yolculuk işi belli bir zamanda belli bir yere başvurmaya çağrıldığımızda başladı. Projeden ilk o zaman haberimiz oldu. Onun politik arka planı hakkında hiçbir şey bilmiyorduk. Tanrı'nın kendi yaratıklarına karşı duyduğu gazaptan söz edildiğini hiç işitmemiştik; bu projeye ister istemez katılmış olduk. Kabahat hiçbir şekilde bizde değildi (yılan hakkındaki şu hikâyeye inanıyor olamazsınız, değil mi? Âdem'in kötü niyetli bir propagandasından başka bir şey değildi bu); ne var ki sonuçlar bizler için de aynı derecede sert oldu: Soyunu sürdürebilen tek bir çift dışında bütün hayvan türleri yeryüzünden silindi; bu çift açık denizlerde daha o zamanlar yedi yüzüncü yaşlarını süren ve içki sorunu olan ahlaksız bir ihtiyara teslim edilmişti.

Söylentiler bunlardan ibaretti; ama bize gerçeği özellikle söylemediler. Yoksa sizler, Nuh'un sarayının çevresinde (Aa, yoksul biri değildi Nuh!) yeryüzündeki bütün türlerden uygun bir çiftin yaşadığını mı hayal ediyordunuz? Hadi, hadi. Öyle

değil. Onlar, duyurular yapmak ve sonra da aralarından en iyi çifti seçmek zorunda kaldılar. Dünya çapında bir paniğe yol açmak istemedikleri için de; çiftler arasında bir yarışma düzenlediklerini ilan ettiler –bir uzmanlar jürisinin bulunduğu, popüler şenlik havasında bir çeşit güzellik yarışması– ve yarışmacılara belli bir ayda Nuh'un sarayının kapısında bulunmalarını bildirdiler. Sorunları tasavvur edebilirsiniz. Bir kere, herkes yarışmacı bir mizaca sahip değildir, belki de bu yüzden sadece en fırsatçılar çıkageldi. Satır aralarını okuyacak kadar zeki olmayan hayvanlar, öyle bütün masrafları karşılanmış iki kişilik lüks bir gezi kazanmaya ihtiyaçları olmadığını düşünüp teşekkür ettiler. Sonra, ne Nuh ne de adamları, bazı türlerin yılın belli bir döneminde kış uykusuna yattıklarını ve ondan da daha apaçık bir olgu olan bazı hayvanların öbürlerinden daha yavaş yol aldıklarını hiç hesaba katmamışlardı. Sözgelimi, özellikle son derece ağırkanlı, tembel bir hayvan vardı ki –çok seçkin bir yaratık, sizi şahsen temin ederim– daha ağacından bile inemeden Tanrı'nın büyük intikam dalgaları arasında kaybolup gitti. Siz buna ne dersiniz; doğal ayıklanma mı? Ben buna mesleki bir beceriksizlik derim.

Açıkçası, yol hazırlıkları tam bir keşmekeş oldu. Nuh gemilerin yapımında gecikti (yapım işçileri gemide kendilerini de götürecek kadar yer olmadığını fark ettiklerinde işler çatallaştı), bunun sonucunda da hayvan seçimine yeterli özen gösterilmedi. Gelenler arasında, ölçüleri normal, eli yüzü düzgün olan ilk çifte onay işareti verildi: Sistemin bu olduğu anlaşılıyordu; hayvanların safkan olup olmadıklarına bile şöyle üstünkörü bir gözle bakılıyordu. Tabii, her bir türden gemiye bir çift alacaklarını söylemiş olmalarına karşın, iş ilerlediğinde anlaşıldı ki...bazı yaratıklar açıkça Yolculuk'ta istenmiyordu. Bizim için de durum böyleydi; bu yüzden gemiye kaçak olarak bindik. Türlerinin tümüyle farklı olduğunu göstermek üzere sağlam yasal kanıtlarla ortaya çıkan bir sürü hayvan da istemlerinin reddedildiğini gördü. Hayır, sizin gibi bir çifti daha

önce almıştık, dendi onlara. Kuyruğunuzun çevresinde birkaç fazla halka olması ya da sırtınızın aşağısında kabarık tüyler bulunması hiç fark etmiyordu. Sizlerden daha önce almıştık, özür dileriz!..

Yanlarında eşleri olmadan gelen ve geri çevrilen harika hayvanlar vardı; çoluk çocuklarından ayrı düşmeyi reddeden ve birlikte ölmeyi seçen aileler vardı; çoğu kez tecavüzü andıracak şekilde hoyratça yapılan tıbbi muayeneler vardı ve geceler boyunca Nuh'un kazıklı saray duvarının ötesindeki hava, reddedilen hayvanların feryatlarıyla ağırlaşıyordu. Sonunda, bu yarışma komedisine katılmamızın istenmesinin gerçek nedenini öğrendiğimizde, ortaya çıkan atmosferi tasavvur edebiliyor musunuz? Tahmin edebileceğiniz gibi, kıskançlıklar ve kötü davranışlardan geçilmedi. Bazı daha soylu türler, Tanrı'nın ve Nuh'un onlara reva gördüğü bu aşağılayıcı koşullarda yaşamayı reddedip dalgalarda boğularak ölmeyi ve soylarının tükenmesini yeğleyerek ağır ağır ormanın derinliklerine çekildi. Balıklar hakkında sert ve kıskançlık dolu sözler söylendi; hem karada hem de suda yaşayanlar gözle görülür biçimde kendini beğenmiş bir tavır takınmaya başladı; kuşlar havada olabildiğince çok kalma talimleri yapmaya girişti. Bazı maymun türlerinin arada sırada kendi başlarına birtakım ilkel sallar yapmaya uğraştıkları görüldü. Derken bir hafta, Seçilmişler Bölmesi'nde esrarengiz bir yiyecek zehirlenmesi olayı patlak verdi ve daha az dayanıklı türler için doğal bir ayıklanma süreci yeniden başladı.

Nuh ile oğullarının tam anlamıyla sinir krizleri geçirdikleri zamanlar oluyordu. Bu, sizin anlattıklarınızla bağdaşmıyor, değil mi? Siz Nuh'un hep aklı başında, haksever ve içinde Allah korkusu taşıyan biri olduğuna inandırılmışsınızdır oysa ben size onu, sinirlerine hâkim olamayan ayyaş serserinin teki olarak tanıtmıştım. Bu iki görüş tümüyle bağdaşmaz değil. Meseleye şöyle bakın: Nuh hiç de sağlam pabuç sayılmazdı ama siz bir de ötekileri görecektiniz. Tanrı'nın her şeyin üzerine bir sünger çekmeye karar vermiş olması bizi hiç şaşırtmadı;

tek bilmecemsi şey, bu türler arasından, yeryüzündeki varoluşları, yaratıcısı için özellikle övünç kaynağı olmayan birini korumayı istemiş olmasıydı.

Zaman zaman Nuh neredeyse çıldıracak gibi oluyordu. Geminin yapımı gecikmişti, işçiler kırbaçlanmak zorunda kalıyor, dehşete kapılmış yüzlerce hayvan sarayın çevresinde toplaşıyor ve hiç kimse de yağmurların ne zaman başlayacağını bilmiyordu. Tanrı Nuh'a bile bunun için tarih vermemişti. Her sabah bulutlara bakıyorduk: Her zaman olduğu gibi yağmurları bir batı rüzgârı mı getirecekti yoksa Tanrı özel sağanağını bambaşka bir yönden mi gönderecekti? Hava yavaş yavaş bozduğundan, başkaldırı olasılıkları da artıyordu. Reddedilenlerin bazıları Gemi'yi ele geçirip kendilerini kurtarmak, bazıları da onu tamamen ortadan kaldırmak istiyordu. Soyut kurgulamalar yapmaya eğilimi olan hayvanlar, sayı yerine hayvanların büyüklükleri ve yararlılıklarına dayalı, rakip seçim ilkeleri geliştirmeye girişti; ancak Nuh tepeden bakan bir tavırla onlarla görüşmeyi reddetti. O, kendine özgü birtakım küçük teorileri olan ve başkalarınınkine ihtiyaç duymayan bir adamdı.

Filonun yapımı tamamlanırken, gece gündüz korunması gerekti. Gemi'ye kaçak binmek için birçok girişim olmuştu. Bir gün yapım işçilerinden biri, erzak gemisinin alt kerestelerinin dibinde kendisine gizlenecek bir oyuk yaparken suçüstü yakalandı. Sonra, bazı acıklı sahneler de yaşandı: Yavru bir rengeyiği Sam'ın teknesinin küpeştesine asılı bulundu; kuşlar koruyucu ağın üzerine pike dalışlar yaparak telef oldu; buna benzer şeyler oldu. Kaçak yolcular, ele geçirilir geçirilmez öldürülüyordu; ancak herkesin gözü önünde cereyan eden bu infazlar, umutsuzları yıldırmaya yetmiyordu. Şunu gururla belirteyim ki bizim türümüz Gemi'ye binmek için ne rüşvet verdi ne de şiddete başvurdu; ama tabii, yavru rengeyiği kadar izi kolaylıkla bulunabilecek bir tür değiliz biz. Nasıl mı başardık bunu? İleri görüşlü bir babamız vardı bizim. Nuh ile oğulları Gemi'ye dayalı iskeleye gelen hayvanları hoyratça ararken, na-

sırlı ellerini hayvanların çalıyı andıran kılları arasına kuşkuyla daldırıp dünyanın en eski ve hijyen koşullarından en uzak prostat muayenelerinden birini yaparken, biz çoktan, onların bakışlarından kurtulup ranzalarımıza sağ salim yerleşmiştik. Gemi marangozlarından biri, ne yaptığını bilmeden, bizi selamete kavuşturmuştu.

İki gün boyunca, rüzgâr aynı anda bütün yönlerden esti; sonra da yağmur yağmaya başladı. Kötücül bir dünyayı arındırmak için safra yeşili bir gökyüzünden sular boşanıyordu. Koca koca damlalar güvertenin üzerinde güvercin yumurtaları gibi patlıyordu. Her türün seçilmiş temsilcileri Seçilmişler Bölmesi'nden gemide kendilerine ayrılan yerlere götürüldü: Görüntü zoraki yapılan toplu bir düğüne benziyordu. Derken, ambar kapaklarını vidaladılar ve hepimiz de karanlığa, bu daracık yere hapsedilmeye ve pis kokuya alışmaya çalıştık. Başlangıçta, bu tür sorunları kafamıza fazla takmış değildik: Hayatta kalabildiğimiz için neşemize diyecek yoktu. Yağmur yağdıkça yağıyor, zaman zaman tahtalar üzerinde trampet çalan bir doluya dönüşüyordu. Bazen, dışarıdan gök gürültüsünün sesini, sık sık da terk edilmiş hayvanların inlemelerini duyuyorduk. Bir süre sonra bu haykırışlar daha seyrekleşti: O zaman suların yükselmeye başladığını anladık.

Sonunda, özlediğimiz gün geldi. Önce, geride kalmış olan kalın derili hayvanların, umutsuzca bir saldırıya geçtiklerini, Gemi'ye zorla girmek ya da en azından onu alabora etmek istemiş olabileceklerini düşündük. Ama hayır: Sular yükselmekte olduğundan, Gemi'nin kızağından ayrılmasıyla tekne yana yatmaya başlamıştı. Bana sorarsanız, Yolculuk'un en heyecanlı anı buydu; hayvanlar arasındaki kardeşliğin ve insana duyulan minnetin, Nuh'un sofrasındaki şarap gibi aktığı andı bu. Sonra... ama belki de hayvanlar Nuh'a ve onun Tanrısına daha baştan güvenmekle safdillik etmişlerdi.

Sular yükselmeye başlamadan önce bile bazı huzursuzluk nedenleri vardı. Sizin türünüzün bizim dünyamıza tepeden

bakma eğilimi olduğunu, onu vahşi, yamyamca ve düzenbaz gördüğünü biliyorum (gerçi bunun, bizi sizden uzaklaştırmaktan çok size daha yakın kıldığını da kabul edebilirsiniz). Ama bizim aramızda daha başlangıçtan beri bir eşitlik duygusu hâkim olmuştu. Evet, doğru, birbirimizi yiyorduk, böyle şeyler oluyordu; daha zayıf türler kendilerinden daha büyük ve aç hayvanların önüne çıktıklarında başlarına neyin geleceğini çok iyi bilirler. Ne var ki bizim için bütün bunlar eşyanın doğasında olan bir şeydi. Bir hayvanın diğerini öldürecek güçte olması ilk hayvanı ikincisinden üstün kılmıyordu; onu sadece daha tehlikeli yapıyordu. Belki de bu, sizler için anlaşılması güç bir kavramdır ama bizim aramızda karşılıklı bir saygı vardı. Bir başka hayvanı yemek, onu küçük görmek için bir gerekçe değildi; başkası tarafından yenmek de kurbanı ya da kurbanın ailesini, onun etiyle kendisine ziyafet çekene karşı abartılı bir hayranlık duymaya itmiyordu.

Nuh –ya da Nuh'un Tanrısı– bütün bunları değiştirdi. Siz Cennet'ten kovuldunuzsa, biz de kovulduk. Ama bizi arkamızdan ittiler. Bunu ilk kez bazı hayvanlar Seçilmişler Bölmesi'ne kabul edilirken fark ettik. Her türden bir çift alınması meselesi doğruydu (bunun belli bir anlamı olduğunu da görebiliyordunuz); ama sorun burada bitmiyordu. Bölme'de bazı türlerin sayısının iki değil, yediye çıkarılmış olduğunu (yine bu yedi saplantısı) fark etmeye başladık. Önceleri, bu fazladan beşin orada, ilk çift hastalanırsa yedek olsun diye bulunduğunu düşündük. Ama sonradan, durum yavaş yavaş aydınlanmaya başladı. Nuh –ya da Nuh'un Tanrısı–Gemi'de iki çeşit hayvan olması gerektiğine karar vermişti: temizler ve temiz olmayanlar. Temiz hayvanlar Gemi'ye yedişer yedişer, temiz olmayanlarsa ikişer ikişer binmişti.

Tahmin edebileceğiniz gibi, Tanrı'nın hayvanlara uyguladığı bu ayırımcılığa karşı derin bir içerleme baş gösterdi. Gerçekten de, başlangıçta temiz hayvanlar bile bu tutumdan rahatsız oldular; böylesine özel bir korunmaya layık olmak için pek bir

şey yapmadıklarını biliyorlardı. Gerçi, "temiz" olmanın karışık bir lütuf olduğunu çabucak anladılar. "Temiz" olmak yenebilecekleri anlamına geliyordu. Yedi hayvan gemide güleryüzle karşılanıyor ama beşi mutfağı boyluyordu. Onlara çok ilginç bir onur bahşedilmiş oluyordu. Ama bu en azından, boğazlanacakları güne kadar Gemi'deki en rahat yerlere sahip olmaları demekti.

Zaman zaman durumu komik buluyor ve bir çaresizlik kahkahası atmaktan kendimi alamıyordum. Ancak kendilerini ciddiye alan türler arasında çok karmaşık çekememezlikler baş göstermişti. Domuzlar, doğaları gereği sosyal bakımdan hırs taşımadıklarından, duruma aldırış etmiyorlardı; ama öbür hayvanların bazıları temiz olmama kavramını kişisel bir aşağılanma olarak görüyorlardı. Şunu da belirtmek gerekir ki sistem –en azından, Nuh'un anladığı kadarıyla sistem– çok anlamsızdı. İnsan kendini, "çatal tırnaklı geviş getiren hayvanların acaba ne özellikleri var?" diye sormaktan alamıyordu. Deve ile tavşana niçin ikinci sınıf hayvan statüsü verilmişti? Pulları olan balıklar ile olmayanlar arasında niçin bir ayırım yapılıyordu? Kuğu, pelikan, balıkçıl, ibibik: Bunlar en seçkin türler arasında değil miydi? Ne var ki onlara "temiz" olma nişanesi verilmiyordu. Fareler ile kertenkelelerin niçin üzerlerine gidiliyor –sanki yeterince sorunları yokmuş gibi– ve kendilerine güvenleri daha fazla sarsılmaya çalışılıyordu? Keşke bütün bunların ardında bir mantık pırıltısı görebilseydik; keşke Nuh meramını daha iyi dile getirebilmiş olsaydı. Oysa bütün yaptığı, körü körüne buyruklara uymaktı. Nuh, size daha önce de defalarca söylendiği gibi, içinde Tanrı korkusu olan bir adamdı; Tanrı'nın doğası düşünülecek olursa, muhtemelen tutulması gereken en emin yoldu bu. Ne var ki kabuklu deniz hayvanlarının ağlaşmalarını, çağanozların ciddi ve şaşkın iniltilerini duyabilmiş olsaydınız, leyleklerin yaslı utançlarını görebilmiş olsaydınız aramızda hiçbir şeyin bir daha eskisi gibi olmayacağını anlardınız.

Sonra, bir başka küçük güçlük ortaya çıktı. Talihsiz bir rastlantı sonucu türümüz yedi üyesini Gemi'ye gizlice sokmayı başarmıştı. Bizler yalnızca kaçak yolcular değildik (bazıları buna kızıyorlardı), yalnızca temiz olmamakla kalmıyorduk (bazıları bizi hor görmeye başlamışlardı), bizler aynı zamanda onların kutsal sayılarını kullanarak temiz ve meşru türlerle alay da etmiş oluyorduk. Kaç kişi olduğumuz konusunda hemen yalan söylemeye karar verdik ve aynı yerde bir daha hiç görünmedik. Geminin hangi bölümlerinin bizler için uygun olduğunu ve hangi bölümlerinden kaçınmamız gerektiğini keşfettik.

Gördüğünüz gibi, daha işin başından beri mutsuz bir konvoydu bu. Bazılarımız arkamızda bırakmak zorunda kaldıklarımız için yas tutuyorduk; bazıları statülerinden dolayı kızgındı; bazıları da temiz olma sanıyla ödüllendirildikleri halde, haklı olarak fırını boylamaktan kaygı duyuyordu. Bunlar yetmezmiş gibi, bir de başımızda Nuh ile ailesi vardı.

Bunu size nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum ama Nuh iyi bir adam değildi. Hepiniz de onun soyundan geldiğiniz için bu savın rahatsız edici olduğunu anlıyorum; ama neylersiniz ki böyle işte! Nuh bir canavar, gününün yarısını Tanrısına dalkavukluk ederek, öbür yarısınıysa acısını bizden çıkararak geçiren, kibirli bir Tufan öncesi peygamberiydi. Hele gofer ağacından bir değneği vardı ki bununla... şey, hayvanların bazıları onun izlerini bugün bile taşır. Korkunun yol açtığı şeyler gerçekten çok şaşırtıcıdır. Bana söylendiğine göre sizin türünüzde, geçirilen şiddetli bir şok bazılarının saçlarını birkaç saat içinde bembeyaz edebiliyormuş; Gemi'de korkunun yol açtığı etkiler daha da dramatik oldu. Örneğin, bir çift kertenkele vardı ki, Nuh'un gofer ağacından yapılma sandaletlerinin sesini daha kabin merdiveninin dibinde işitir işitmez, renkleri değişirdi. Kendi gözlerimle gördüm bunu: Derilerinin doğal rengi kayboluyor, deri, ortamın rengini alıyordu. Nuh onların bölmesinin önünden geçerken durur, bölmenin neden boş olduğunu bir an merak eder, sonra yürüyüp giderdi; onun ayak

sesleri uzaklaşırken, dehşete kapılmış olan kertenkeleler yavaş yavaş doğal renklerine dönerdi. Gemi söylencesini izleyen yıllar boyunca, bunun işe yarar bir numara olduğu anlaşıldı; ama her şey "Amiral"e gösterilen kronik bir tepkiyle başlamıştı.

Rengeyiklerinde ise durum daha karmaşıktı. Rengeyikleri her zaman sinirliydi ama sadece Nuh'tan korktukları için değil, daha derinlerde yatan bir nedenden. Biz hayvanların bazılarının ne denli güçlü önsezilere sahip olduğunu bilirsiniz. Alışkanlıklarımızla binlerce yıl haşır neşir ola ola sizler bile bunu fark etmeyi başarmışsınızdır. "Bak, bak" dersiniz, "inekler tarlaya çökmüş, demek yağmur yağacak..." Tabii, bütün bunlar, sizin tasavvur edebileceğinizden çok daha inceliklidir ve amacı da hiç kuşkusuz insanlar için bir çeşit ucuz rüzgâr gülü hizmeti görmek değildir. Her neyse... Rengeyiklerini rahatsız eden şey Nuh korkusundan daha derin, bir sinir krizinden daha garip ve daha... uzun vadeli bir şeydi. Rengeyikleri kendi bölmelerinde terliyorlar, boğucu sıcağın baskısıyla huysuz huysuz bağrışıyorlardı; görünürde hiç tehlike olmadığı halde –ve daha sonra da bir tehlike ortaya çıkmış değildi– ve Nuh, taşkın sayılabilecek davranışlarında bulunmadığı zaman bile, gofer ağacından yapılma tahta bölmeleri tekmeliyorlardı. Ancak rengeyikleri bir şeyleri sezmişlerdi. Bu, bizim o zamanlar bildiklerimizin ötesinde bir şeydi. Sanki, "Bunun en beteri olduğunu mu düşünüyorsunuz?" demek ister gibiydiler. Buna güvenmeyin! Yine de, her neydiyse, rengeyikleri bile kesin bir şey söyleyemiyordu. Uzak, önemli... uzun vadeli bir şeydi bu.

Geri kalanlarımız, anlaşılacağı üzere, kısa vadede olacak şeylerle çok daha fazla ilgileniyorduk. Sözgelimi hasta hayvanlara her zaman acımasızca davranılıyordu. Yetkililer bize durmadan bunun bir hastane gemisi olmadığını bildiriyorlardı; Gemi'de ne hastalık ne de hastalık numarası olabilirdi. Buysa hiç adil bir şey değildi, gerçekçi de değildi. Ama siz hastalığınızı bildirmenin iyi bir şey olmayacağını pekâlâ biliyordunuz. Biraz uyuz mu kaptınız, daha muayene için dilinizi çıkarmaya

fırsat bulamadan küpeşteden denizi boyluyordunuz. Peki sevgili eşinize ne olduğunu düşünüyorsunuz? Damızlık bir çiftin yüzde ellisi ne işe yarar? Nuh hiç de yas tutan eşin eceliyle ölmesine izin verecek, duygusal bir adam değildi.

Bir de şöyle düşünün: Nuh'la ailesinin Gemi'de ne yediklerini sanıyorsunuz siz Allah aşkına? *Bizleri* yiyorlardı, elbette. Yani, günümüzde hayvanlar âlemine şöyle bir bakacak olursanız, varolan tüm hayvanların bunlardan ibaret olduğunu düşünmezsiniz, değil mi? Aşağı yukarı birbirine benzeyen bir sürü hayvan, sonra bir boşluk ve yine aşağı yukarı birbirine benzeyen bir sürü hayvan, öyle mi? Biliyorum, bütün bunlara bir anlam vermek için bir teoriniz var sizin –çevreyle ilişki, kalıtım yoluyla edinilen beceriler ya da buna benzer şeyler– ama yaratılış tayfındaki şaşırtıcı sıçramaları açıklamanın çok daha basit bir yolu var. Yeryüzündeki türlerin beşte biri Varadi ile birlikte denizin dibini boyladı; kaybolan gerisini ise Nuh ve şürekâsı yedi. Evet, yediler. Sözgelimi, Kutup kökenli bir dalgıçkuşu çifti vardı; çok güzel kuşlardı bunlar. Gemiye bindiklerinde, alacalı mavi kahverengi tüyleri vardı. Birkaç ay sonra tüy dökmeye başladılar. Bu çok normal sayılırdı. Yaz tüyleri dökülüp yerlerine bembeyaz kış tüyleri çıkmaya başlamıştı. Elbette, Kutup enlemlerinde değildik, bu yüzden teknik olarak buna gerek yoktu; ancak insan Doğa'yı durduramaz, öyle değil mi? Nuh'u da durduramazdınız. Dalgıçkuşlarının beyazlaştıklarını görür görmez, onların hastalandıklarına hükmetti ve geri kalanların sağlıklarını şefkatle gözeterek, biraz yosunla birlikte onları haşlattı. Nuh birçok bakımdan çok cahil bir adamdı ve hiç kuşkusuz bir kuşbilim uzmanı da değildi. Bizler bir dilekçe yazıp tüy dökme ve benzeri şeyler konusunda ona bazı açıklamalarda bulunduk. Sonunda anlar gözüktü. Ama Kutup dalgıçkuşunun yerinde yeller esiyordu.

Elbette, olup bitenler burada durmadı. Nuh ve ailesi için bizler yüzer bir lokantadan başka bir şey değildik. Temiz olanlar ile olmayanlar onlar için fark etmiyordu; önce yemek, son-

ra ibadet, kural buydu. Nuh'un, sizi ne denli zengin bir vahşi yaşam âleminden yoksun bıraktığını hayal edemezsiniz. Ya da daha doğrusu edersiniz çünkü yaptığınız tamı tamına bu: hayal etmek. Daha önceki yüzyıllarda şairlerinizin düşlediği bütün şu efsanevi hayvanlar: Siz onları bilerek uydurduklarını ya da onların mükellef bir av yemeğinden sonra ormanda hayal meyal görülen hayvanların dehşetengiz bir betimi olduklarını sanıyorsunuz, değil mi? Ne yazık ki açıklaması daha basit: Nuh ve kabilesi onları oburca midelerine indirdi. Söylediğim gibi, Yolculuğun başlangıcında, ambarımızda bir çift behemot vardı. Ben şahsen onları fazla görmüş değildim ama bana söylendiğine göre çok etkileyici hayvanlardı. Gelgelelim Ham, Sam ve adının baş harfi Y olan kişi aile toplantısında, Gemi'de fil ve suaygırı bulunduğu için, behemot olmasa da pekâlâ olur önerisini getirdi. Hem –pratikliği ilkeli olmakla birleştiriyordu bu mantık– böylesi büyük iki leş, Nuh ailesinin beslenme sorununu aylarca çözebilirdi.

Tabii, işler böyle yürümedi. Birkaç hafta sonra, her akşam behemot yemekten yakınmalar başladı –ve sırf bir diyet değişikliği olsun diye– bazı başka türler kurban edildi. Ev ekonomisi konusunda zaman zaman suçun kabul edildiğini dışavuran baş sallamalar oluyordu ancak size şu kadarını söyleyeyim ki, yolculuğun sonunda geriye bir yığın tuzlanmış behemot eti kalmıştı.

Semender de aynı şekilde gitti. Gerçek semenderi kastediyorum yoksa sizin aynı adı verdiğiniz şu sıradan hayvanı değil. Bizim semenderimiz ateşte yaşardı. Gerçekten de eşsiz bir hayvandı bu semender. Ne var ki Ham ya da Sam, yahut şu öteki, ahşap bir gemide bunun riskinin çok büyük olduğunu söyleyip duruyordu; bu yüzden semenderlerin ikisi de onları barındıran ikiz ateşle birlikte gitti. Kızıl yakut kuşu da gitti, hem de Ham'ın karısının bir yerlerden duyduğu ve kuşun kafatasının içinde değerli bir mücevher olduğunu rivayet eden gülünç bir hikâyeden ötürü. Ham'ın karısı her zaman iki dirhem bir çe-

kirdek giyinirdi. Bu yüzden, kızıl yakut kuşlarından birini alıp kafasını uçurdular, sonra yardılar ama içinde hiçbir şey bulamadılar. Belki de mücevher sadece dişisinin kafasında bulunuyordur, dedi Ham'ın karısı. Bunun üzerine onun da kafasını yarıp açtılar ama sonuç yine olumsuz oldu.

Şu fikri biraz tereddüt duyarak ileri sürsem de, dile getirmem gerektiğini hissediyorum. Zaman zaman, sürüp giden bu öldürmelerin arkasında bir çeşit sistemin olduğundan kuşkulanıyorduk. Şurası kesin ki, besin bulma amacıyla gerekli olandan çok daha fazla hayvanın canına kıyılıyordu. Aynı zamanda, öldürülen türlerin bazılarının pek öyle eti budu da yoktu. Dahası, martılar arada sırada, pupa tarafına yığılmış leş kemiklerinin üzerinde bayağı kalın etler bulunduğuna dikkatimizi çekerdi. Nuh ve kabilesinin bazı hayvanlara, sırf o hayvanlar olmalarından ötürü hınç duyduklarından kuşkulanmaya başladık. Sözgelimi, şahmeran denen kuş çok geçmeden denizin dibini boyladı. Gerçi bakmak pek hoş değildi ama ben, hayvanın kuyruk pulları altında yenilebilir çok az et olduğunu ve kuşun o sıralar kesinlikle hasta olmadığını bildirmeyi boynumun borcu sayıyorum.

Gerçekte, olaydan sonra geri dönüp bakdığımızda, her şeyde belli bir model fark etmeye başladık ve bu model şahmeran denen hayvanla ortaya çıkmıştı. Siz elbette ki hiç şahmeran görmediniz. Ama size eğer dörtayaklı, yılan kuyruklu bir horoz tasvir eder ve bu hayvanın gözlerinde çok uğursuz bir bakış olduğunu ve biçimsiz yumurtalar yumurtlayıp kuluçkaya da bir karakurbağasını yatırdığını söylersem, onun Gemi'deki en çekici hayvan olmadığını herhalde anlarsınız. Ancak onun da ötekiler gibi hakları vardı, öyle değil mi? Şahmerandan sonra sıra kartal kanatlı, aslan gövdeli grifona; grifondan sonra sfenkse ve sfenksten de kartal kanatlı at gövdeli hipogrife geldi. Belki siz, bunların hepsinin de parlak fanteziler olduklarını düşünüyorsunuz? Hiç de öyle değil. Peki onların ortak yanlarını görebiliyor musunuz? Hepsi de melezdi onların. Türlerin

saflığı fikrini ortaya atanın Sam olduğunu düşünüyorduk ama bu kişi pekâlâ Nuh'un kendisi de olabilirdi. Fikir saçmaydı, hiç kuşkusuz. Bizler birbirimize, insan ırkının genetik açıdan ileride ne kadar karman çorman bir halde ortaya çıkacağını kavrayabilmek için, Nuh ile karısına ya da onların üç oğluna ve onların karılarına şöyle bir bakmak bile yeterlidir diyorduk. Peki onlar ne diye bu melezlik meselesinde bu denli titizlik gösteriyordu?

Ancak en üzücü olay tek boynuzlu at meselesinde yaşandı. Olay bizi aylarca üzdü. Elbette, her zamanki aşağılık söylentiler ortalıkta dolaşıyordu –Ham'ın karısının boynuzu iğrenç bir amaçla kullandığı ileri sürülüyordu– ve sonra, hayvanın ölümünün hemen ardından, onun karakteri konusunda yetkililer tarafından her zamanki gibi bir karalama kampanyası başlatıldı; buysa bizi biraz daha üzdü. Nuh'un kıskanç biri olduğu su götürmez bir gerçekti. Hepimiz de tek boynuzlu ata saygı gösteriyorduk ve o buna katlanamadı. Nuh –gerçeği söylememenin ne anlamı var ki– huysuz, pis kokan, güvenilmez, kıskanç ve korkak biriydi. İyi bir gemici bile değildi: Dalgalar kabarınca kamarasına çekilir, kendini gofer ağacından yatağının üzerine atar ve oradan da ancak yine gofer ağacından yapılma leğenine kusmak için kalkardı; kusmuğunun kokusunu ta öbür güverteden alırdınız. Oysa tek boynuzlu at güçlü, dürüst, korkusuzdu, kusursuz denebilecek kadar bakımlıydı ve ömründe deniz tutması nedir bilmemiş bir denizciydi. Bir kez bir fırtına sırasında, Ham'ın karısının küpeşte yakınında ayağı kaydı ve az daha denize düşüyordu. Tek boynuzlu at –popülerliğinden ötürü güvertede dolaşma ayrıcalığına sahipti o– dörtnala koşturup boynuzunu kadının arkasında sürünen pelerine sapladı ve böylece de onu güverteye mıhlamış oldu. Bu yiğitliğinden ötürü çok çok teşekkür aldı; Nuh ailesi ertesi pazar onu dosdoğru tencereye yolladı. Size garanti verebilirim. Sam'ın teknesine buharı üzerinde bir tencere götüren doğanla şahsen konuştum.

Bana inanmak zorunda değilsiniz, elbette; ama arşivleriniz ne diyor? Şu Nuh'un çıplaklığı hikâyesini alın: Anımsıyorsunuz, değil mi? Karaya ayak bastıktan sonra oldu bu. Nuh, hiç kuşku yok ki eskisinden çok daha hoşnuttu kendinden –insan ırkını kurtarmış, kendi sülalesinin başarısını garantilemiş, Tanrı ona resmi bir antlaşma bağışlamıştı– ve ömrünün son üç yüz elli yılını keyfine bakarak geçirmeye karar vermişti. Dağın eteklerinde bir köy kurdu (siz ona Arghuri diyorsunuz) ve günlerini kendisi için yeni ödüller, yeni onurlar düşleyerek geçirdi: Fırtınanın Kutsal Şövalyesi, Boraların Büyük Komutanı vb. Sizin Kitabı Mukaddesiniz onun arazisinde bir bağ kurmuş olduğunu yazar. Hah! En kalın kafalı biri bile bu sözcükteki örtmece deyişi kavrayabilir: Nuh her zaman sarhoştu. Bir gece, özellikle zorlu bir içki âleminden sonra, soyunmasını henüz bitirmişti ki yatak odasında yere yığıldı kaldı; pek görülmemiş bir olay da değil. Ham ile kardeşleri rastlantı eseri Nuh'un "çadır"ının önünden (saraylarını tarif etmek için hâlâ o duygusal çöl tabirini kullanıyorlardı) geçiyorlardı ki; ayyaş babaları acaba kendine bir zarar falan vermiş midir diye, içeriye baktılar. Ham yatak odasına girdi ve... şey, altı yüz elli yaşında sarhoşluktan sızmış çıplak bir adamın görüntüsü doğrusu hoş bir manzara değildir. Ham, bir oğula yakışacak, uygun şeyi yaptı: Kardeşlerine babalarının üstünü örttürdü. Bir saygı işareti olarak –gerçi o zaman bile bu görenek demode olmaya başlamıştı– Sam ile adının baş harfi Y olan oğul babalarının odasına geri geri girdiler ve bakışlarının, sizin türünüzü nedense utandıran, babalarının cinsel organına takılmamasına dikkat ederek onu yatağına yatırmayı başardılar. Bunun her bakımdan dindarca ve saygılı bir davranış olduğunu düşünebilirsiniz. Peki Nuh, içtiği bu yeni şaraptan ağzı çiriş gibi olmuş halde uyandığında nasıl bir tepkide bulundu dersiniz? Kendisini bulan oğluna lanetler yağdırdı ve Ham'ın bütün çocuklarının, odasına kıçın kıçın girmiş olan öteki iki oğlunun ailelerinin hizmetkârı olmalarını buyurdu. Bunun mantığı nerede dersi-

niz? Sizin açıklamanızı tahmin edebiliyorum: İçki, olup bitenleri değerlendirme yetisini etkilemişti, bu yüzden onu eleştirmemiz değil, ona acımamız gerekiyordu. Şey, belki de... Ama ben size şunu belirtmek isterim: *Biz* onu Gemi'den de tanıyorduk.

İri bir adamdı Nuh; aşağı yukarı bir goril boyunda ama benzerlikler bu noktada sona eriyor. Filonun kaptanı –Yolculuğun yarısında kendini Amiral ilan etmişti– çirkin, hareketleri kaba ve vücudunun bakımına hiç özen göstermeyen bir ihtiyardı. Yüzündekiler dışında vücudunun öteki yanlarındaki kılları uzatma becerisine bile sahip değildi; vücudunu örtmek için başka türlerin derilerine güveniyordu. Onu bir gorille yan yana koyun, hangisinin daha üstün bir yaratık olduğunu kolaylıkla anlarsınız: Hareketlerinde zarafet olan, vücudundan güç fışkıran ve bitlerini ayıklama becerisine sahip olan, gorildir elbette. Gemi'deyken şu giz kafamızı sürekli kurcalamıştı: Çok daha üstün yaradılışlı adaylar varken Tanrı nasıl olmuştu da insanı koruması altına almayı seçmişti? Öteki türlerin çoğunu kendine çok daha sadık bulabilirdi. Şayet seçimini gorilden yana yapmış olsaydı, herhalde bunca itaatsizliğin yarısıyla bile karşılaşmazdı; belki Tufan'a da gerek kalmazdı.

Hele adamın kokusu... Vücudunun bakımını yapmaktan gurur duyan bir türün üstündeki ıslak kürk başka bir şeydir; ihmalci bir türün boynundan sarkan ve kendisine de ait olmayan, sırılsıklam, tuzdan keçeleşmiş bir post bambaşka bir şeydir. Daha sakin havalar geldiğinde bile ihtiyar Nuh kurumak bilmiyordu (ben kuşların yalancısıyım, kuşlar güvenilir hayvanlardır). Nuh rutubeti ve fırtınayı, yanında suçluluk dolu bir anı ya da daha kötü bir havanın işareti gibi taşıyordu.

Bir yemeğe lokma olmanın dışında başka tehlikeler de vardı Yolculuk'ta. Türümüzü ele alın, sözgelimi. Gemi'ye bir kez binip de yerlerimize yerleştikten sonra, halimizden çok hoşnuttuk. Bu, anlıyorsunuz ya, alkolde eritilen asit fenik solüsyonuyla doldurulmuş güzel şırıngalar döneminden; kreozatlar,

metalik naftonatlar, pentaklorofenoller, benzen ve paradiklorobenzenler, ortodiklorobenzenler döneminden çok önceydi. Bereket versin ki ne alaböcekler familyasıyla, ne saçaklı kanatlı güveyle ne de zarkanatlılar familyasından asalak eşekarılarıyla karşılaştık. Ama yine de bir düşmanımız vardı ve çok sabırlı bir düşmandı bu: Zaman'dı düşmanımız. Ya zaman bizi kaçınılmaz değişimlere zorlasaydı ne olacaktı?

Zaman ve Doğa'nın, kuzenimiz olan *xestobium rufovillosum*'a neler ettiğini fark ettiğimiz gün bizim için ciddi bir uyarı oldu. Bu, tam bir paniğe yol açtı. Yolculuk'un sonlarına doğru, dingin bir dönemde patlak vermişti bu olaylar; o sıralar biz, Tanrı'nın paşa keyfini bekleyerek bütün gün oturup duruyorduk. Gecenin ortasında, Gemi sakin ve her yer sessizlik içindeyken –bu öylesine ender görülen ve derin bir sessizlikti ki bütün hayvanlar durup dinlemişler ve bu da sessizliği daha da derinleştirmişti– hayretler içinde kalarak *xestobium rufovillosum*'un tıkırtılarını işittik. Dört beş keskin tıkırtı, bir duraklama ve sonra uzaktan bir yanıt. Mütevazı, ölçülü, önemsenmeyen ancak aklı başında varlıklar olan biz *anobium domesticum*'lar kulaklarımıza inanamıyorduk. Yumurtanın larva, larvanın krizalit olması ve krizalitin de kelebeğe dönüşmesi dünyamızın kaçınılmaz yasasıydı: Bu başkalaşımlarda kınanacak hiçbir yan yoktur. Gelgelelim, erginliğe erişmiş olan kuzenlerimizin, özellikle de bu anı, aşk niyetlerini ortaya sermek için seçmiş olmaları inanılır gibi değildi. Biz burada denizin ortasında tehlikeyle burun burunayken, soyumuzun tükenmesi an meselesiyken, kuzenlerimiz *xestobuim rufovillosum*'lar seksten başka bir şey düşünmüyorlardı. Bu, soyun tükenmesinden duyulan korkuya ya da onun gibi bir şeye karşı nörotik bir tepki olmalıydı. Ama yine de...

Erotik arzularının çılgınca kölesi olan aptal kuzenlerimiz çenelerini yuvalarının duvarlarına vurup dururken, Nuh'un oğullarından biri bu gürültünün nedenini anlamaya geldi. Neyse ki kendilerine emanet edilen hayvanlar âlemi hakkında

pek az bilgisi olan "Amiral"in çocuğu, bu tekdüze tıkırtıların Gemi'nin kerestelerinin gıcırtıları olduğunu düşündü. Derken, rüzgâr yeniden şiddetlendi de *xestobium rufo-villosum*'lar aşk oyunlarını güvenlik içinde sürdürebildi. Ne var ki bu olay, geride kalan bizleri daha da ihtiyatlı olmaya itti. *Anobium domesticum*'lar, yediye karşı bir oyla, karaya çıkana değin bu tür taşkınlıklara kapılmamaya karar verdik.

Şunu belirtmek gerekir ki hava iyi de olsa kötü de olsa, Nuh iyi bir denizci değildi. Denizcilik becerisinden çok dindarlığından ötürü seçilmişti o. Fırtına patlak verdiğinde iyi değildi, deniz sakinken de pek iyi değildi. Denizciliğini ben nasıl değerlendirebilirim ki? Ben yine, kuşların söylediklerini aktarıyorum: haftalarca hiç dinlenmeden havada kalabilen, sizin türünüzün icat ettiği sistemler kadar kusursuz seyrüsefer sistemleriyle gezegenin bir ucundan öteki ucuna uçarak yollarını bulabilen kuşların. Kuşlar Nuh'un ne yaptığını bilmediğini söylüyorlardı; palavradan ve dua etmekten başka bir şey bilmiyordu o. Oysa, yapması gereken şey zor değildi, öyle değil mi? Fırtına sırasında fırtınanın en şiddetli olduğu noktadan kaçmak ve sakin havalarda da akıntıya kapılarak haritadaki yerimizden uzaklaşmamamızı sağlamak. Nuh için söylenebilecek en iyi şey fırtınadan sağ çıkmış olmasıydı (gerçi kayalıklar ve kıyılar konusunda pek de sıkıntı çekmemiş, bu da işleri kolaylaştırmıştı) ve sonunda sular çekildiğinde kendimizi yanlışlıkla bir okyanusun ortasında bulmamıştık. Eğer böyle olsaydı, kim bilir denizde daha ne kadar kalırdık...

Elbette kuşlar, deneyimlerini Nuh'un emrine vermeyi önerdi; ama o çok kibirliydi. Kuşların gerçek hünerlerini hor görerek, anaforların ve hortumların gözlenmesi gibi birkaç basit keşif görevi verdi onlara. Bundan başka birkaç kuş türünü bu iş için hiç de donanımlı olmadıkları halde korkunç havalarda uçmaya zorlayarak ölüme gönderdi. Nuh ötleğen kazını dokuz şiddetinde bir kasırganın içine yolladığında (şu bir gerçek ki bu kuşun hakikaten rahatsız edici bir sesi vardı, özellikle de

eğer uyumaya çalışıyorsanız) fırtınakuşu gönüllü çıkarak onun yerine kendisini göndermesini önerdi. Ama önerisi reddedildi ve bu da ötleğen kazının sonu oldu.

Pekâlâ, pekâlâ, Nuh'un erdemleri de vardı. Hayatta kalmayı başarabilmiş biriydi; hem de sadece Yolculuk söz konusu olduğunda değil. Türünüzün daha sonraları yitirdiği, uzun yaşamın sırrını da çözmüştü Nuh. Ama iyi bir adam değildi. Eşeği geminin altından geçme cezasına çarptırdığını biliyor muydunuz? Arşivlerinizde var mı bu? Kuralların biraz gevşediği, seçilmiş türlerin bir araya gelmelerine izin verildiği İki Yılı'nda olmuştu bu. Şey, Nuh eşeği kısrağın üzerine çıkmaya uğraşırken yakalamıştı. Gerçekten tepesi attı, böyle bir birleşmeden hayır gelmeyeceğini söylenip durdu –ki bu onun melez türler karşısında dehşete kapıldığı konusundaki teorimizi doğruluyor– ve eşeğe bir ibret dersi vereceğini bildirdi. Bunun üzerine hayvanın toynaklarını birbirine bağladılar, bordadan aşağı sarkıttılar, azgın denizde geminin omurgasının altından geçirip öbür yanından çektiler. Çoğumuz bunu bir cinsel kıskançlığa bağladık, açıklaması bu kadar basitti. Gerçi, asıl şaşırtıcı olan eşeğin bu olayı kabulleniş biçimiydi. Hepsi de tahammül denen şeyin ne olduğunu çok iyi bilir bunların. Eşeği küpeştenin üzerinden güverteye çektiklerinde berbat bir haldeydi. Zavallı kulakları, birbirine dolaşmış yapışkan yosunlara, kuyruğuysa bir metre uzunluğunda sırılsıklam bir halata benziyordu. Artık Nuh'a pek itibar etmeyen hayvanlardan birkaçı eşeğin etrafında toplandı. Sanırım keçi, hâlâ yaşayıp yaşamadığını anlamak için sağrısına hafifçe tos vurdu. Eşek bir gözünü açtı, bakışlarını üzerine eğilmiş olan endişeli suratlarda gezdirdi ve "Artık bir fokbalığı olmanın ne demek olduğunu biliyorum" dedi. O koşullar altında, fena laf değildi doğrusu. Ama size şu kadarını söyleyeyim ki az daha bu türü de yitiriyordunuz.

Sanırım, hepsi de Nuh'un kabahati değildi. Demek istiyorum ki, onun Tanrısı gerçekten de baskıcı bir tanrı modeliydi. O'nun

ne düşüneceğini merak etmeden hiçbir şey yapamazdı Nuh. Doğru bir davranış değil bu. Bir onay aramak için hep omzunuzun üzerinden bakmak: Yetişkinlere özgü bir davranış değil bu, öyle değil mi? Nuh'un genç bir adam olma özrü de yoktu. Sizin türünüzün hesabıyla söylersek altı yüz küsur yaşındaydı. Altı yüz yılın biraz kafa esnekliği, sorunların her iki yüzünü de görme yeteneği yaratması gerekirdi. Ama ne gezer! Gemi'nin inşasını düşünün bir... Nuh ne yaptı? Onu gofer ağacından inşa etti. *Gofer* ağacı! Sam bile buna karşı çıktı ama hayır, o öyle istiyordu ve öyle olması gerekiyordu. Çevrede pek fazla gofer ağacının bulunmaması gerçeği bir yana itildi. Hiç kuşku yok ki Nuh, model olarak aldığı varlığın talimatlarını izliyordu sadece; ama ne olursa olsun, kereste hakkında biraz bilgisi olanlar –ben bu konuda az çok bir otorite sayılırım– iki düzine kadar başka ağaç türünün de daha iyi biçimde olmasa bile bu işi görebileceğini söylerdi ona. Üstelik, bir teknenin bütün bölümlerini aynı ağaçtan inşa etme fikri de gülünçtü. Malzemenizi amacınıza uygun olarak seçmeniz gerekir; bunu herkes bilir. Gelgelelim, bu Nuh'tu işte; kafa esnekliğinden eser yoktu onda. Sorunun sadece bir yüzünü görüyordu. Gofer ağacından banyo aksamı; bundan daha saçma bir şey duydunuz mu siz?

Dediğim gibi, bunları, rol modeli olarak benimsediği varlıktan öğreniyordu. Tanrı ne düşünecekti? Dudaklarından bu soruyu hiç eksik etmiyordu. Nuh'un Tanrı'ya bağlılığında biraz uğursuz bir şeyler vardı; insanın tüylerini diken diken eden bir bağlılıktı bu, bilmem anlatabiliyor muyum? Ne var ki, çıkarının ne yanda olduğunu kesinlikle biliyordu Nuh. Sanıyorum ki böyle ayrıcalıklı bir kişi olarak, bir tufandan sağ çıkmış biri olarak seçilmiş olmak, sülalenizin yeryüzündeki tek sülale olarak kalacağını bilmek: İnsanın başını döndürmesi gerekir bunun, öyle değil mi? Oğullarına gelince –Ham, Sam ve adının baş harfi Y olan– bu afetin onların benliklerine hiç yaramamış olduğu belli. Onlar güvertede Kraliyet Ailesi gibi kasılarak geziniyorlardı.

Anlıyorsunuz ya, aydınlığa kavuşturmak istediğim bir şey var: Şu Gemi konusu. Belki de siz hâlâ bütün kusurlarına rağmen Nuh'un doğa koruyucuların öncüsü gibi bir şey falan olduğunu, hayvanların yok olmalarını istemediği için onları bir araya topladığını, bir zürafayı bir daha görememe fikrine katlanamadığını, bütün bunları *bizler* için yaptığını düşünüyorsunuz. Gerçek hiç de bu değildi. Bizi bir araya getirmişti çünkü bunu ona, kendine model aldığı Tanrısı söylemişti ama bunu aynı zamanda kendi çıkarını düşündüğü için, hatta kinikliğinden ötürü yapmıştı. Tufan yatıştıktan sonra yiyecek bir şeyleri olsun istemişti. Sular altında geçirilen beş buçuk yıldan sonra sebze bahçelerinin çoğu süpürülüp gitmiş; geriye kala kala sadece pirinç tarlaları kalmıştı. Bu yüzden çoğumuz da Nuh'un gözünde iki ayaklı, dörtayaklı ya da bilmem kaç ayaklı müstakbel yiyeceklerden başka bir şey olmadığımızı biliyorduk. Şimdi olmasa bile, daha sonra; bizler olmazsak, çocuklarımız. Tasavvur edebileceğiniz gibi, hoş bir duygu değildi bu. Nuh'un Gemisi'nde bir paranoya ve korku atmosferi hüküm sürüyordu. Bundan sonra sıra hangimize gelecekti acaba? Bugün Ham'ın karısının hoşuna gitmeyecek olursanız, yarın akşam yahniniz yapılmış olabilirdi. Bu tür belirsizlikler son derece tuhaf davranışlara yol açabiliyordu. Sözgelimi bir çift lemmingin küpeşteye tırmanırken yakalandığını anımsıyorum; artık bu işe bir son vermek istemişlerdi, artık bu gerilime daha fazla dayanamadıklarını söylüyorlardı. Ne var ki Sam onları tam denize atlarken yakaladı ve bir kutuya kapattı. Ne zaman canı sıkılsa, kutunun üstünü aralıyor ve koca bir bıçağı içeri doğru sallıyordu. Onun şaka anlayışı da buydu işte! Ama bu şaka bütün türleri derinden sarsmamış olsa, buna çok hayret ederdim.

Tabii Yolculuk sona erer ermez, Tanrı Nuh'un yemek hakkını resmileştirdi. Gösterdiği bütün bu itaatin karşılığı olarak Nuh ömrü boyunca hangimizi isterse yiyebilme iznini elde etti. İkisi arasında üstünkörü yapılan bir pakt ya da antlaşma-

nın bir parçasıydı bu. Bana sorarsanız, içtenlikten oldukça uzak bir sözleşmeydi. Sonuçta Tanrı, yeryüzündeki her şeyi ortadan kaldırdıktan sonra, geriye kalan tek bir müminler ailesiyle yetinmek zorunda kalmamış mıydı? Onlara, "Hayır, sizler de pek istediğim gibi değilsiniz" diyemezdi herhalde. Nuh belki de Tanrı'yı açmaza düşürdüğünü anlamıştı (Tufan'a yol açıp sonra da Birinci Ailenizi yarı yolda bırakmak başarısızlığın kabulü anlamına gelirdi) ve antlaşma olsun ya da olmasın, sonunda bizi zaten yiyeceklerini biliyorduk. Bu sözde antlaşmada bizler için ölüm fermanı dışında kesinlikle hiçbir şey yoktu. Aa, doğru, küçücük bir avuntumuz vardı: Nuh ve ailesine gebe dişileri yeme izni verilmemişti. Yenmekten kurtulmayı sağlayan bu fırsat, karaya oturmuş Gemi'nin çevresinde bazı çılgınca faaliyetlere ve aynı zamanda da birtakım psikolojik yan etkilere yol açtı. Siz hiç histerik gebeliğin kökenleri konusunda kafa yordunuz mu?

Bu bana, Ham'ın karısıyla ilgili olayı anımsattı. Hepsi de söylenti, diyorlardı; bu tür söylentilerin nasıl çıktıklarını bilirsiniz. Ham'ın karısı Gemi'de en sevilen kişi değildi ve daha önce söylediğim gibi, hastane gemisinin kaybının da onun yüzünden olduğuna yaygın biçimde inanılıyordu. Hâlâ çok çekici bir kadındı –Tufan sırasında sadece yüz elli yaşındaydı– ama aynı zamanda inatçı ve tez öfkelenen biriydi. Zavallı Ham'ı parmağında oynattığına kuşku yoktu. Şimdi bazı gerçekleri belirtelim: Ham ile karısının Kuş ve Mizraim adlarında iki çocukları vardı –iki erkek çocuk, yani öyle sayılıyorlardı– Gemi'de doğmuş olan, Put adında üçüncü bir oğulları ve bir de Karaya Çıkış'tan sonra dünyaya gelen Kenan adında dördüncü bir oğulları oldu. Nuh ile karısının saçları koyu ve gözleri kahverengiydi; Ham ile karısının, Sam'ın, Varadi'nin ve adının baş harfi Y olanın da saçları koyu gözleri kahverengiydi. Kuş'un, Mizraim'in ve Kenan'ın da öyleydi. Ne var ki, Gemi'de doğmuş olan Put'un kızıl saçları vardı. Kızıl saçlar ve yeşil gözler. İşte gerçekler...

Bu noktada gerçekler limanından ayrılıp söylentilerin engin denizlerine açılıyoruz (aklıma gelmişken söyleyeyim, Nuh da bu tarzda konuşurdu). Ben şahsen Ham'ın gemisinde değildim, bu yüzden kuşların getirdiği haberleri sizlere yansız bir şekilde aktarıyorum sadece. Başlıca iki hikâye vardı, bunlar arasında bir seçim yapma işini size bırakıyorum. Erzak gemisinde gizlenmek için kendine bir oyuk açan şu işçiyi anımsıyorsunuz, değil mi? İşte, deniyordu ki –gerçi bu resmen doğrulanmadı– Ham'ın karısının kamarasını aradıklarında hiç kimsenin varlığından haberi olmadığı bir bölme keşfetmişlerdi. Geminin yapım planlarında kesinlikle yer almıyordu bu bölme. Ham'ın karısı bu bölmeden hiç haberi olmadığını söyledi; ne var ki yak derisinden yapılma iç gömleklerinden bir tanesi orada giysi çengeline asılı bulundu ve döşeme tahtaları da kıskanç bir gözle araştırılınca, tahtalar arasına sıkışmış bir sürü kızıl saç teli keşfedildi.

İkinci hikâye –bunu da hiç yorum yapmadan aktarıyorum– daha nazik konulara değiniyor ancak türünüzün önemli bir yüzdesini doğrudan ilgilendirdiği için sözümü sürdürmeye mecburum. Ham'ın gemisinde olağanüstü güzellikte, pırıl pırıl tüyleri olan bir çift maymunsu hayvan varmış. Söylenenlere bakılırsa, üstün zekâya sahip, son derece bakımlı hayvanlarmış bunlar; yüzleri de o kadar hareketliymiş ki neredeyse konuşacaklar sanırmışsınız. Aynı zamanda kızıl renkli harika tüyleri ve yeşil gözleri varmış. Hayır, böyle bir tür artık yok: Bu tür, Yolculuk'tan sağ çıkamadı ve Gemi'de nasıl öldükleri de bir türlü aydınlığa kavuşmadı... Devrilen bir gemi direğinden söz ediliyordu. Amma da rastlantı diye düşünüyorduk bizler, bir gemi direği devrilsin de özellikle son derece çevik olan bir hayvan türünün hem erkeğini hem de dişisini aynı anda öldürmüş olsun.

Elbette ki resmi açıklamalar tamamen farklıydı. Gemi'de gizli bölme falan yoktu. İki farklı türün birleşmesi diye bir şey yoktu. Maymunsuların ölümüne yol açan gemi direği çok bü-

yüktü ve mor renkli bir miskfaresi ile iki cüce devekuşunu ve bir çift yassı kuyruklu karıncayiyeni de birlikte temizlemişti. Put'un garip saç rengi Tanrı'nın bir işaretiydi: Gerçi bu işaretin ne anlama geldiğini çözebilmek şimdilik insan aklını aşıyordu. Daha sonraları işaretin anlamı daha aydınlandı: Yolculuğun yarısının tamamlanmış olduğu anlamına geliyordu bu işaret. Bu yüzden Put, Tanrı'nın kutsadığı bir çocuktu ve telaşlanmayı da, ceza görmeyi de gerektirecek bir şey yoktu. Bunları bizzat Nuh ilan etti. Tanrı ona rüyasında görünmüş ve çocuğa el kaldırmamasını söylemişti; Nuh da, dediği gibi, haksever bir adam olduğu için, aynen öyle yapmıştı.

Hayvanların neye inanacakları konusunda tamamen bölünmüş olduklarını söylemem gereksiz herhalde. Sözgelimi memeliler, bu kızıl tüylü ve yeşil gözlü maymunsuların erkeğinin, Ham'ın karısıyla tensel bir ilişkiye girmiş olabileceği fikrine karşı çıkıyordu. Hiç kuşkusuz, en yakın dostlarımızın bile kalplerinin derinliklerinde hangi sırların yattığını asla bilemeyiz; ne var ki memeliler böyle bir şeyin olmadığını savunarak kendi türlerinin onuru üzerine yemin etmeye hazırdı. Erkek maymunsuyu çok iyi tanıdıklarını ve onun kişisel temizlik konusundaki yüksek standartlarına kefil olabileceklerini söylüyorlardı. Hatta onun, birazcık snob biri olduğunu ima ediyorlardı. Varsayalım ki -sadece varsayalım-birazcık çapkınlık etmek istemiş olsun. Gemi'de Ham'ın karısından çok daha çekici dişilerin bulunduğu su götürmezdi. Bir pençe dolusu ezilmiş hindistancevizi için kendilerini hemencecik veren şu sarı kuyruklu sevimli küçük maymunlar ne güne duruyordu?

Anlatacaklarımın sonu hemen hemen geldi sayılır. Bunları -bunu iyi anlamalısınız- dostluk adına anlattım. Eğer benim kavgacı biri olduğumu düşünüyorsanız, bu belki de sizin türünüzün -umarım bunları söylememe aldırış etmiyorsunuzdur- umutsuzca dogmatik olmasındandır. Sizler inanmak istediğiniz şeylere inanıyorsunuz ve inanmayı sürdürüyorsunuz. Ama ta-

bii, hepiniz de Nuh'un genlerini taşıyorsunuz. Hiç kuşkusuz bu, çoğu kez garip bir biçimde meraksız olmanızı da açıklıyor. Sözgelimi, hikâyenin başlangıcındaki şu hususu hiç sormuyorsunuz: Acaba kuzguna ne oldu?

Gemi dağın tepesine oturduğunda (elbette durum bundan çok daha karmaşıktı ama şimdi ayrıntıların üzerinde durmayalım) Nuh bir kuzgun ile bir güvercini, suların yeryüzünden çekilip çekilmediğini kontrol etmeye gönderdi. Şimdi, size kadar ulaşan efsane yorumunda, kuzgunun çok küçük bir rolü vardır; kuzgunun sadece oraya buraya kanat çırptığına ve hiçbir işe yaramadığına inandırılmışsınızdır. Oysa güvercinin üç yolculuğu da, bir kahramanlık vesilesi yapılır. Ayaklarını koyacak bir yer bulamadığında gözyaşı dökeriz; Gemi'ye bir zeytin dalıyla döndüğünde seviniriz. Anladığım kadarıyla, siz bu kuşu simgesel bir değer olarak yüceltmişsiniz. Onun için şunu belirtmeme izin verin: Kuzgun her zaman, zeytin ağacını bulanın *kendisi* olduğunu; Gemi'ye ağaçtan *kendisinin* bir dal getirdiğini ancak Nuh'un ağacı keşfedenin güvercin olduğunu söylemeyi "daha uygun" bularak öyle konuşmayı yeğlediğini ileri sürmüştür. Şahsen ben hep kuzguna inanmışımdır. Her şey bir yana, bir kere kuzgun havada güvercinden çok daha güçlüydü; ayrıca hayvanlar arasında çekişmeler yaratmak tam da Nuh'tan beklenebilecek bir davranıştı (bu konuda gene Tanrısını kendine model almıştı). Nuh'un yaydığı söylentiye bakılırsa, kuzgun kuru toprak kanıtıyla bir an önce geri dönecek yerde, dalga geçmiş ve kendine bir leş ziyafeti çekerken görülmüştü (Kim görmüştü acaba? Göğe tırmanmakta usta olan güvercin bile böylesi bir karalamayla kendini alçaltmazdı). Söylememe bile gerek yok ki kuzgun, Tarih'in böyle çarpıtılarak yeniden yazılmasına çok kırıldı ve kendini ihanete uğramış hissetti. Kulağı benden daha iyi olanlar, bugün bile, kuzgunun gaklayışındaki hüzünlü hoşnutsuzluğu duyabileceğinizi söyler. Buna karşılık güvercin, karaya çıktığımız andan itibaren, katlanılamayacak kadar kendini beğen-

miş havalara büründü. Kendini daha o zamandan posta pullarının ve mektup başlıklarının üzerinde resmedilmiş olarak hayal ediyordu.

"Amiral", iskele rampaları indirilmeden önce, Gemisindeki hayvanlara hitaben bir konuşma yaptı ve sözleri öteki gemilerde bulunan bizlere aktarıldı. Gösterdiğimiz işbirliğinden dolayı bizlere teşekkür etti, yiyeceklerin zaman zaman kıt olmasından ötürü özür diledi ve üzerimize düşeni eksiksiz olarak yerine getirdiğimiz için de bize, bundan sonraki antlaşmalarda Tanrı'dan en iyi *quid pro quo*'yu* alacağına söz verdi. Bazılarımız, biraz kuşkuyla buna güldü: Eşeğin geminin altından geçirilişini, hastane gemisinin kaybolmasını, melezlere karşı yürütülen yok etme politikasını, tek boynuzlu atın ölümünü... anımsamıştık. Hepimiz de şunu apaçık anlamıştık ki, Nuh ansızın İyi Adam olmuşsa, açık seçik düşünebilen hayvanların daha karaya adımlarını atar atmaz ne yapacaklarını sezdiği için olmuştu: Hayvanlar dosdoğru ormanlara ve tepelere doğru yollanacaklardı. Besbelli ki Nuh, inşa edileceğini o anda bildirdiği Yeni Sarayının çevresinde kalmamız için bize yağ çekmeye uğraşıyordu. Buradaki hoşluklara, hayvanlar için bedava su ve sert geçen kışlarda ekstra yiyecek dahildi. Besbelli ki Nuh, Gemi'deyken alışmış olduğu et rejiminin ondan iki, dört ya da hayvanın ne kadar bacağı varsa o kadar hızlı biçimde alınıp götürülmesinden ve ailesinin yeniden böğürtlenler ile kabuklu yemişlere dönmesinden korkuyordu. Şaşılacak şey ama bazı hayvanlar Nuh'un önerisinin adil bir öneri olduğunu düşünüyordu: Hepimizi de yiyecek değil ya, herhalde sadece yaşlıları ve hastaları seçer, diye fikir yürütüyorlardı. Bu yüzden onların bazıları -en akıllılar olmadığını söylemek gerek- Saray'ın inşa edilmesini ve suyun şarap gibi akmasını bekleyerek orada kaldı. Domuzlar, sığırlar, koyunlar, keçilerin daha aptal olanları ve tavuklar... Onları uyardık, en azından uyarmaya uğraştık. Alaycı alaycı, "Közlenmek mi yoksa haşlanmak

* (Lat.) "Başka bir şeyin eşdeğeri olarak verilen şey." (ç.n.)

mı istersiniz?" diye fısıldadık ama tınmadılar bile. Dediğim gibi, pek zeki değillerdi ve belki de vahşi doğaya yeniden dönmekten korkuyorlardı; zindanlarına ve zindancılarına bağımlı olmuşlardı. Gelecek birkaç kuşak boyunca neler olup biteceğini öngörmek için kâhin olmaya gerek yoktu: Eski hallerinin gölgeleri oldular. Bugün çevrenizde dolaşırken gördüğünüz domuzlar ve koyunlar Gemi'deki hayat dolu atalarıyla karşılaştırıldıklarında birer zombidir. Sanki içleri boşaltılmıştır. Hindi gibi bazıları ise, közleme ya da haşlama olmadan önce, içlerinin doldurulması gibi bir ayıba daha maruz kalırlar.

Elbette şunu da sormak gerek: Nuh, Tanrı ile yaptığı ünlü Karaya Çıkış Antlaşması'nda gerçekte neler verdi? Kabilesinin gösterdiği özveriler ve sadakat karşılığında (hayvanlar âleminin gösterdiği çok daha hatırı sayılır özverileri şimdilik bir kenara bırakalım) neler aldı? Tanrı, bir başka Tufan göndermeyeceğine söz vermiş –meseleye olası en iyi yorumu getiren Nuh'un kendisi– ve niyetinin bir işareti olarak da bizler için gökkuşağını yaratmış. Gökkuşağı! Hah! Gerçekten güzel bir şey. Tanrı'nın bizim için yarattığı ilk gökkuşağı, yanında biraz daha soluk bir eşi olan, çivit mavisi bir gökte parıldayan, yanar döner bir yarım halkaydı ve çoğumuz da otlarken başlarımızı yukarı kaldırırdık. Bu görüntünün ardındaki düşünceyi görebiliyorsunuz: Yağmur, yerini gönülsüzce güneşe terk ederken, bu göz alıcı simge bize her seferinde, yağmurun sonsuza dek sürmeyeceğini ve Tufan'a dönüşmeyeceğini anımsatacaktı. Ama öyle bile olsa, iyi bir alışveriş sayılmazdı bu. Peki yasal olarak yaptırım gücü var mıydı? Bir gökkuşağını mahkemeye çıkarmayı deneyin hele.

Daha kurnaz hayvanlar Nuh'un yarım pansiyon önerisinin gerçekte ne anlama geldiğini hemen anladı: Su ve kışın yiyecek bulma konusunda kendi becerilerine güvenerek tepelere ve ormanlara doğru kaçıştılar. "Amiral"den ve onun gelecekteki tüm soyu sopundan son hızla ilk uzaklaşanlar arasında, o gizemli önsezilere sahip rengeyiklerinin bulunduğunu görmezlik ede-

mezdik. Aslında kaçan hayvanları en soylu türler –Nuh'a göreyse, nankör ve hainler olarak görmekte– haklısınız. Bir domuz soylu olabilir mi? Bir koyun? Bir tavuk? Keşke tek boynuzlu atı görebilseydiniz... Hâlâ sarayın kazıklı duvarları çevresinde dolananlar için, Nuh'un Karaya Çıkış sonrası yaptığı hitap konuşmasının tartışmalı bir yanını oluşturuyordu bu. Ona göre, Tanrı bize gökkuşağını vererek aslında dünyanın mucizeler kaynağının en üstününü vaat etmiş oluyordu. Bence bu, Yolculuk sırasında Nuh'un gemilerinin bordasından aşağı atılan ya da Nuh'un ailesinin bağırsaklarında kaybolup giden çok sayıda özgün mucizeye yapılan açık bir atıftı. Tek boynuzlu at yerine gökkuşağı mı? Tanrı ne diye tek boynuzlu atı geri getirmedi acaba? Biz hayvanlar, yağmurun her duruşunda, Tanrı'nın yüce gönüllülüğünün gökyüzündeki kocaman bir işaretini görmek yerine, tek boynuzlu atı yeniden görmekten daha mutlu olurduk.

Sanırım daha önce de söyledim size, Gemi'den inmek binmekten hiç de daha kolay olmadı. Ne yazık ki, seçilmiş türlerin bazıları birtakım ispiyonculuklar yapmışlardı, bu yüzden Nuh'un rampa merdivenlerini indirip de: "Kara hayırlı olsun!" diye bağırması beklenemezdi. Her hayvan serbest bırakılmadan önce, vücudunun tepeden tırnağa aranmasına katlanmak zorunda kalıyordu; hatta bazıları katran kokan su gerdellerine sokuluyordu. Birçok dişi hayvan Sam tarafından son derece mahrem muayenelere maruz bırakılmış olmaktan yakınıyordu. Çok sayıda kaçak yolcu ele geçirildi: Göze batan hamamböceklerinden bazıları, Yolculuk sırasında akılsızlık edip tıka basa yedikleri için aşırı şişmanlayan birkaç sıçan, hatta bir iki yılan. Bizler –bunun bir sır olarak kalması sanırım artık gerekmiyor– bir koç boynuzunun oyuğuna gizlenerek dışarı çıktık. Koç, denizde geçirdiğimiz son üç yıl içinde dostluğunu bilerek kazandığımız iri, huysuz, yıkıcı bir hayvandı. Nuh'a hiç saygısı yoktu ve Karaya Çıkış'tan sonra Nuh'u faka bastırmakta bize yardımı dokunduğu için de çok sevindi.

Yedimiz de koçun boynuzundan dışarı çıktığımızda, sevinçten uçuyorduk. Hayatta kalmıştık. Kaçak olarak yolculuk etmiş, hayatta kalmış ve kaçabilmiştik. Bunların hepsini de ne Tanrı'yla ne de Nuh'la şaibeli bir antlaşma yapmadan gerçekleştirmiştik. Bunu kendi başımıza başarmıştık. Bir tür olarak kendimizi asilleşmiş hissediyorduk. Bu size komik gelebilir ama öyle hissediyorduk: Kendimizi asilleşmiş hissediyorduk. Bu Yolculuk bize çok şey öğretmişti, anlıyorsunuz ya... Bunların başlıcası da şuydu: Hayvanlarla karşılaştırıldığında insanın çok az gelişmiş olduğu anlaşılıyordu. Tabii, sizin zekânızı ve çok büyük potansiyelinizi yadsıyor değiliz. Ama yine de siz, gelişiminizin daha ilk aşamalarındasınız. Sözgelimi biz, her zaman kendimiziz: Gelişmiş olmak bu demektir. Bizler, neysek oyuz ve bunun ne demek olduğunu biliyoruz. Bir kedinin ansızın havlamaya başlamasını beklemezsiniz, değil mi? Ya da bir domuzun böğürmeye başlamasını? Ama lafın gelişi, Gemi'de bu Yolculuğu yapanlarımız sizin türünüzden böyle şeyler beklemeyi öğrendik. Bir an geliyor havlıyorsunuz, bir an geliyor miyavlıyorsunuz; bir an vahşi olmayı arzuluyorsunuz, bir an evcil olmayı istiyorsunuz. Bizler Nuh'la hangi noktada anlaştığımızı sadece şu açıdan biliyorduk: onunla hangi noktada anlaştığımızı hiçbir zaman bilmeme açısından.

Sizin türünüzün gerçekle de pek arası iyi değil. Her şeyi durmadan unutuyorsunuz ya da unutmuş gibi yapıyorsunuz. Varadi'nin ve teknesinin kayboluşu; aranızda bundan söz eden var mı? Gözlerinizi bile bile gerçeklerden uzaklara çevirmenizde olumlu bir yan bulunabileceğini anlıyorum: Kötü şeyleri görmezden gelmek insanın onlara katlanmasını kolaylaştırır. Ancak siz kötü şeyleri görmezden gele gele sonunda kötü şeylerin hiçbir zaman var olmadığına inanmaya başlıyorsunuz. Kötü şeyler sizi hep şaşırtıyor. Silahların öldürmesi, paranın yozlaştırması, kışın kar yağması, sizi şaşırtıyor. Böylesi bir saflık sevimli olabilir; ne yazık ki tehlikeli de olabilir.

Sözgelimi Nuh'un gerçek tabiatını bile kabul etmek istemiyorsunuz, yani ilk atanızın; o dindar nebinin, kendini adamış çevre koruyucusunun. Sanıyorum ilk İbrani söylencelerinizden biri, Nuh'un sarhoşluk ilkesini, mayalanmış üzümleri yiyip sarhoş olan bir keçiyi seyrederken keşfettiğini ileri sürer. Sorumluluğu hayvanların sırtına yıkmak için ne utanmazca bir karalama bu! Ne yazık ki, belli bir modelin de parçası. Cennetten Kovulma yılanın kabahatiydi; dürüst kuzgun bir kaytarmacı ve oburdu ve keçi de Nuh'u ihtiyar bir ayyaşa çevirmişti. Dinleyin! Size şu kadarını söyleyeyim: Şarabın gizini keşfedebilmek için çatal toynaklı bir hayvanın bilgisine hiç mi hiç ihtiyacı yoktu Nuh'un.

Suçu başkasının üstüne atmak, ilk içgüdüsel tepkiniz hep bu olmuştur sizin. Eğer suçu bir başkasının üstüne atamazsanız, o zaman da sorunun zaten bir sorun olmadığını iddia etmeye başlarsınız. Oyunun kurallarını yeniden yazar, kale direklerini değiştirirsiniz. Hatta yaşamlarını kutsal metinlerinize adamış olan bilginlerinizden bazıları, Gemi'deki Nuh'un, ayyaşlık edip edip ayıp yerlerini göstermesinden ötürü suçlanan Nuh'la aynı kişi olmadığını bile kanıtlamaya uğraşmıştır. Ayyaş biri nasıl olur da Tanrı tarafından seçilebilirdi? Aa, tabii, o seçilmemişti. Seçilen o Nuh değildi. Basit bir kimlik yanılgısıydı bu. Problem yoktu.

Ayyaş biri nasıl olur da Tanrı tarafından seçilebilirdi? Size daha önce de söyledim; çünkü öbür adayların hepsi daha da beterdi. Nuh çok kötü bir grup içinden seçilmişti. İçkiye düşkünlüğüne gelince: Doğrusunu isterseniz, ona çizmeyi aşırtan bu Yolculuk oldu. İhtiyar Nuh Gemi'ye binmeden önce mayalanmış içki dolu birkaç boynuz kaldırmaktan her zaman hoşlanmıştı: Kim hoşlanmazdı ki? Ama onu körkütük sarhoş hale gelene değin içmeye sürükleyen, Yolculuk oldu. Bu işin sorumluluğunu bir türlü üstlenemiyordu. Bazı kötü seyrüsefer kararları verdi, sekiz teknesinin dördünü ve kendisine emanet edilen türlerin üçte birini kaybetti; çevresinde yargıç kürsüsüne çıka-

cak biri bulunmuş olsaydı, savaş mahkemesine giderdi Nuh. Bütün atıp tutmalarına karşın, filosunun yarısını kaybetmekten ötürü kendini suçlu hissediyordu. Suçluluk duygusu, olgun olmamak, yeteneklerinizin ötesinde bir şeyi başarmak için sürekli mücadele etmek: Bunlar, türünüzün çoğu bireyi üzerinde yıkıcı etkiler yapacak güçlü bir bileşim oluşturur. Hatta sanırım, Nuh'u içkiye alıştıranın Tanrı'nın kendisi olduğunu bile ileri sürebilirsiniz. Belki de bu yüzden, bilim adamlarınız ilk Nuh'u ikincisinden ayırmakta bu denli atılgan, bu denli hevesli davranıyor; çünkü sonuçlar can sıkıcı. Ancak "ikinci" Nuh'un hikâyesi –ayyaşlık, edepsizlik, saygılı bir oğlun kaprislere kapılarak cezalandırılması– şey, doğrusu bunlar Gemi'deki "ilk" Nuh'u tanımış olan bizlere hiç de şaşırtıcı gelmedi. Ne yazık ki üzüntü verici ama önceden tahmin edilebilir bir alkol dejenerasyonu vakası.

Söylediğim gibi, Gemi'den indiğimizde sevinçten uçuyorduk. Her şey bir yana, bizi ömür boyu tok tutacak kadar gofer ağacı da yemiştik. Filosunun tasarımında Nuh'un bu kadar sofuca davranmamasını dilememizin bir nedeni de buydu: Bazılarımıza bir diyet değişikliği şansı da verebilecekti bu. Tabii, Nuh'un kafasında hiç de böyle bir şey yoktu çünkü bizim orada olmamız beklenmiyordu. Birkaç bin yıllık bir sezgi deneyimiyle söyleyebilirim ki bu dışlanma o zaman düşündüğümden daha da sert gözüküyor gözüme. Gemi'de türümüzden yedi kaçak yolcu vardı; ama deniz yolculuğuna dayanır bir tür olarak kabul edilmiş olsaydık, yalnızca iki biniş kartı çıkarılacak ve hepimiz de bu kararı kabul edecektik. Tabii şu da bir gerçek ki Nuh, yolculuğunun ne kadar süreceğini tahmin edemezdi; ama yedimizin beş buçuk yılda ne kadar az yediğimiz düşünülürse, Nuh'un bizden bir çifti Gemi'ye alması girmeye değer bir riskti sanırım. Nihayet, tahtakurdu olmamız bizim kabahatimiz değildi.

2
Ziyaretçiler

Franklin Hughes, önündeki yirmi gün süresince görevinde ona yardımcı olacak kişilere karşı gerekli olduğunu düşündüğü kibarca davranışlar sergilemek amacıyla gemiye bir saat erken binmişti. Şimdi, küpeşteye dayanmış, yolcuların rampadan yukarıya çıkışlarını seyrediyordu: Çoğu orta yaşlı ve yaşlı çiftlerdi, bazıları belirgin bir milliyet damgası taşıyordu, daha ağırbaşlı bir görünümü olan bazılarıysa kökenlerini şimdilik kurnazca kendilerine saklamaktaydı. Kolunu hafif ama tartışma götürmez şekilde yol arkadaşının omzuna atmış olan Franklin, dinleyicilerinin nereden geldikleri oyununu her yıl olduğu gibi bu yıl da oynuyordu. Amerikalılar en kolayıydı, er-

keklerinin sırtında Yeni Dünya'da çok sık görülen pastel renkli tatil giysileri vardı, kadınlarsa sallanıp duran koca göbeklerine hiç aldırış etmez görünüyorlardı. Kolay tanınma bakımından ikinci sırada İngilizler geliyordu, erkekleri toprak rengi ya da bej kısa kollu gömlekler üzerine Eski Dünya stilinde tüvit ceketler giymişlerdi; sağlam dizleri olan kadınlarsa eski bir Yunan tapınağı kokusunu aldıkları her dağın tepesine rap-rap tırmanmaya hevesli görünüyorlardı. Havlu bezinden şapkaları üzerinde belirgin bir akçaağaç amblemi göze çarpan iki Kanadalı çift vardı; dört sarışın kafadan oluşan ince uzun bir İsveçli aile; birbirlerine karıştırılması kolay ve Franklin'in ancak *baguette* ya da *macaroni* sözcükleriyle ayırt ettiği birkaç Fransız ve İtalyan ile yanlarında tek bir fotoğraf makinesi bile taşımayarak tipik görünüşlerine sırt çevirmiş altı Japon. Birkaç aile grubu ve tek başına yolculuk eden, estetik görünüşlü bir İngiliz dışında yolcular rampadan itaatkâr çiftler halinde çıktılar.

"Hayvanlar içeriye ikişer ikişer girdi" dedi Franklin. Uzun boylu, toplu, kırk yaşlarında bir adamdı; açık sarı saçları ve kendisini çekemeyenlerin içkiye, iyi niyetli kişilerinse aşırı güneşte kalmaya bağladıkları kırmızımsı bir teni vardı. Yüzü insana bildik bir yüz gibi geliyordu, öyle ki insan onu yakışıklı bulup bulmadığını kendine sormayı bile unutuyordu. Yol arkadaşı ya da yardımcısı ama sekreteri olmadığını ısrarla belirten kız, ince ve esmerdi ve üzerinde gezi için aldığı yeni giysiler vardı. Bu gezilerde apaçık deneyim kazanmış olan Franklin ise hâki renkli bir safari gömlek ile buruşuk bir blucin pantolon giymişti. Kıyafeti, yolcuların bazılarının seçkin bir konuk konferansçıdan pek beklemedikleri bir giyim tarzı olmakla birlikte, tam da Franklin'in arzu ettiği türden bir farklılığı dışavuruyordu. Eğer Amerikalı bir öğretim üyesi olsaydı bir yerlerden pamuklu krepondan bir takım elbise bulabilirdi; eğer İngiliz bir öğretim üyesi olsaydı, dondurma renginde ve buruşuk keten bir ceketi yeğlerdi. Ancak Franklin'in ünü (düşündüğü kadar yaygın bir ün değildi bu) televizyondan geli-

yordu. Oradaki işine, başkalarının sözlerini aktaran, kültür konularını tatlı bir dille ve tehdit edası taşımadan anlatan, kadife kostümlü genç bir adam olarak başlamıştı. Bir süre sonra da, bütün bunları konuşabiliyorsam aynı zamanda neden yazmayayım diye düşünmüştü. Önceleri bu, "Franklin Hughes'un Ek Yorumları" olmaktan öteye gidemedi; daha sonra yardımcı bir metin yazarı oldu ve sonunda da, "Franklin Hughes tarafından yazılıp yönetilen" bir programa kadar vardırdı işi. Uzmanlık alanının ne olduğunu hiç kimse keşfedememişti ama o arkeoloji, tarih ve karşılaştırmalı kültür alanlarında özgürce kalem oynatıyordu. Hannibal'ın Alpler'i geçişi, East Anglia bölgesindeki Viking hazineleri ya da Herodes'in sarayları gibi ölü konuları ortalama televizyon seyircisi için canlandırıp ilginç hale getirecek olan çağdaş göndermelerle yüklü bir programın yapımında uzmanlaşmıştı. Yabancı bir manzara önünde tutkulu adımlarla yürürken, "Hannibal'ın filleri o çağların panzer birlikleriydi" diyordu; ya da "Kupa Finali gününde Wembley Stadyumu'na doldurabileceğiniz kadar çok piyade vardı" diyordu; yahut, "Herodes yalnızca bir tiran ve ülkesinin birliğini sağlayan biri değil, aynı zamanda bir sanat koruyucusuydu; belki de onu beğeni sahibi bir Mussolini olarak düşünebiliriz" gibisinden sözler çıkıyordu ağzından.

Franklin'in televizyondaki ünü ona çok geçmeden ikinci bir karı ve iki yıl sonra da ikinci bir boşanma getirdi. Şimdilerde, Afrodit Kültür Turları ile yaptığı anlaşmalara, yardımcısına mutlaka bir kamara ayrılması koşulunu koyuyordu; *Santa Euphemia*'nın mürettebatı bu yardımcıların bir yolculuktan diğerine değiştiğini hayranlıkla gözlemliyordu. Franklin kamarotlara karşı bonkördü ve yirmi günlük bir gezi için iki bin sterlin ödemiş olan yolcular tarafından da seviliyordu. Bazen, konudan uzaklaşıp başka şeylerden söz etmeye kendini öyle bir heyecanla kaptırırdı ki nerede olduğunu anımsamadan önce durup etrafına şöyle şaşkın bir gülümsemeyle bakmak gibi sevimli bir âdeti vardı. Yolcuların çoğu da Franklin'in, ilgi alanına

giren konulara bu denli belirgin bir heyecan duymasını birbirlerine anlatıyor, artık hiç kimsenin hiçbir şeye inanmaz olduğu zamanımızda bunun insanı nasıl da canlandırdığından, onun tarihi kendileri için nasıl da canlı bir konu haline getirdiğinden söz ediyorlardı. Eğer safari gömleği çoğu kez iyi iliklenmemişse ve pamuklu kumaştan pantolonu da zaman zaman ıstakoz lekesiyle kirlenmişse, bu aslında onun işine gösterdiği büyük coşkunun hoş bir kanıtından başka bir şey değildi. Franklin'in giysileri aynı zamanda, modern zamanların hayranlık uyandıran öğrenme demokrasisine işaret ediyordu: İnsanın Yunan mimarisinin ilkelerini anlamak için kelebek yakalı gömlekler giyen eski moda bir profesör olması gerekmiyordu.

"Hoş Geldiniz Büfesi saat sekizde" dedi Franklin. "Sanırım yarın sabah çekeceğim söyleve hazırlanmak için bir iki saat çalışsam iyi olacak."

"Eminim ki bunu daha önce birçok kez yapmışsındır." Venedik Körfezi'ne açılırlarken Tricia onun güvertede kendi yanında kalacağını ummuştu.

"Her yıl değiştirmek gerek. Yoksa insan bayatlar." Kızın koluna hafifçe dokundu ve kamaralara doğru indi. Aslı aranırsa, yarın sabah saat ondaki açılış konuşması, bundan önce beş yıl boyunca yaptıklarının tamı tamına aynısı olacaktı. Tek değişiklik –Franklin'in bayatlamasını önlemek için düşünülmüş tek şey– şeyin yerini... şu son seferki kızın adı neydi yahu?– Tricia'nın almış olmasaydı. Ancak Franklin, konuşmalarını yapmadan önce onların üzerinde çalıştığı hikâyesini sürdürmekten hoşlanıyordu ve Venedik'in gözden uzaklaşmasını bir kez daha seyretme şansından kendini yoksun bırakabilirdi. Venedik gelecek yıl nasıl olsa yine orada olacaktı, belki suya bir iki santim daha gömülecek, pembe çehresi, tıpkı kendininki gibi, birazcık daha soyulmuş olacaktı.

Güvertede Tricia, San Marco Kilisesi'nin çan kulesi bir kalem ucu kadar küçülene değin kente uzun uzun baktı. Franklin'le ilk kez üç ay önce, genç bir araştırmacı olarak çalış-

tığı televizyondaki sohbet programına çıkışı sırasında tanışmıştı. Birkaç kez yatmışlardı ama pek fazla da değil. Tricia, aynı dairede oturduğu kızlara bir okul arkadaşıyla birlikte geziye çıkacağını söylemişti; eğer işler yolunda giderse, dönüşünde onlara gerçeği anlatacaktı ama şimdilik bazı boş inançlardan kendini kurtaramıyordu. Franklin Hughes! Şu ana değin gerçekten de çok anlayışlı davranmıştı, hatta yanında sadece bir kız arkadaş gibi görünmesin diye ona birtakım sembolik görevler de vermişti. Televizyonda çalışan birçok insan Tricia'ya biraz sahte geliyordu; sevimliydiler ama tamamen dürüst olmaktan da uzaktılar. Oysa Franklin ekranda ne ise gerçek yaşamında da oydu: Dışadönüktü, şakacıydı, insana bir şeyler anlatmaya hevesliydi. Dediklerine inanıyordunuz. Televizyon eleştirmenleri onun giysileriyle, gömleğinin ayrığından görünen bir tutam göğüs kılıyla dalga geçiyorlar ve bazen de söylediklerine kıs kıs gülüyorlardı; ama kıskançlıktan başka bir şey değildi bu, bu eleştirmenlerden birkaçının cesaret edip de Franklin'in yaptığı şeyleri yapmayı denemelerini doğrusu çok isterdi. Franklin ona, birlikte yedikleri ilk öğle yemeğinde, bir şeyin kolay olduğu izlenimini yaratmanın dünyanın en zor şeyi olduğunu açıklamıştı. Televizyonun öteki sırrı ise insanın ne zaman susması ve kendi yerine görüntüleri konuşturması gerektiğini bilmesiydi: "Söz ile görüntü arasındaki bu hassas dengeyi yakalaman gerekir." Franklin, içten içe, en yüksek payeyi elde etmeyi umuyordu: "Yazan, sunan ve program yapımcısı: Franklin Hughes." Zaman zaman düşlerinde, Forum Meydanı'nda onu Septimius Severus Zafer Takı'ndan Vesta Tapınağı'na kadar götürecek devasa bir kaydırma çekiminin hayalini görüyordu. Tek sorun, kameranın nereye konacağıydı.

Adriyatik'ten aşağı doğru inerlerken yolculuklarının ilk etabı her zamanki gibi geçti. Mürettebat yolcuları ölçüp biçerken yolcuların birbirlerinin etrafında ihtiyatla dolandıkları Hoş Geldiniz Büfesi yapıldı; Franklin'in dinleyicilerini pohpohladığı, televizyondaki ününü küçümsediği açılış konuşması yapıldı;

Franklin, cam bir göz ve "Mercekte saç var, sahneyi baştan alabilir miyiz, şekerim?" diye bağıran kameramanın yerine etten kemikten yapılma gerçek insanlara hitap etmenin insana ne kadar güç verdiğinden söz etti (Tabii, dinleyicilerinin çoğu "Yardımcı mercek kullanmak gerekiyor" anlamına gelen bu teknik deyimi anlamayacaklardı ki Franklin'in istediği de buydu: Televizyonu küçük görseler de, bunun aptallara özgü bir iş olduğunu düşünmemeleri gerekiyordu); sonra, Franklin'in öteki açılış konuşması yapıldı, onun da iyi gitmesi gerekiyordu, bu konuşmada yardımcısına unutmamaları gereken esas şeyin iyi vakit geçirmek olduğunu açıkladı. Elbette çalışması da gerekecekti –gerçekte, hiç istemediği halde notlarıyla birlikte kamarasına kapanmak zorunda kalacağı vakitler olacaktı– ama çoğu zaman bu geziyi, İngiltere'nin pis havasından ve Televizyon Merkezi'ndeki bütün şu arkadan hançerlemelerden uzak üç haftalık bir tatil olarak görmeleri gerektiğini hissediyordu. Tricia onun söylediklerini başıyla onaylıyordu, gerçi televizyonda çalışan genç bir araştırmacı olarak bu tür arkadan hançerlemelere uğramak şöyle dursun, henüz tanık olmuş bile değildi. Dünyayı daha iyi tanıyan bir kız, Franklin'in, "Benden, bundan fazlasını bekleme!" demek istediğini kolaylıkla anlayabilirdi. Sakin ve iyimser bir kız olan Tricia, Franklin'in küçük söylevini daha uysal bir tavırla, "Kendimizi sahte beklentilere kaptırmamaya dikkat edelim" şeklinde yorumlamıştı ki; aslında Franklin Hughes'un söylemek istediği de kabaca buydu. Franklin her yıl gönlünü birkaç kez kaptırıyordu; varlığından zaman zaman üzüntü duyduğu ama düzenli olarak teslim olduğu bir eğilimdi onda bu. Ancak kalpsiz biri de sayılmazdı; bir kızın –özellikle de iyi bir kızın– ona kendisinin ihtiyacı olduğundan daha fazla ihtiyacı olduğunu hissettiği an, üzerine korkunç bir kaygı dalgası çökerdi. Bu iç kıpırdatıcı panik duygusu onda genellikle iki düşünceyi harekete geçirirdi –ya kız gelip kendi dairesine taşınmalıydı ya da hayatından çıkıp gitmeliydi– ancak o, bunların hiçbirini istemiyordu. Dolayısıyla Jenny, Cathy ya da bu sefer

Tricia'ya yönelttiği hoş geldin hitabı ondaki bir kinizmden çok ihtiyatlı olmaktan kaynaklanıyordu; gerçi işler en sonunda ters gitmeye başlayınca Jenny, Cathy ya da bu durumda Tricia'nın onu gerçekte olduğundan daha içten pazarlıklı biri olarak anımsamaları hiç de şaşırtıcı değildi.

Çok sayıda kanlı olay haberinden ötürü kafasının içinde mırıldanıp duran bu aynı ihtiyat duygusu Franklin Hughes'u bir İrlanda pasaportu edinmeye götürmüştü. Dünya artık eskisi gibi güler yüzlü bir yer değildi; artık üzerinde "gazeteci" ve "BBC" sözcükleri bulunan eski usul lacivert bir İngiliz pasaportunun size istediğiniz şeyleri sağlaması söz konusu değildi. Şu cümle hâlâ ezberindeydi Franklin'in: "Majesteleri'nin Dışişleri Bakanı, Majesteleri adına, bu pasaportu taşıyan herkese, gerekli olan her türlü yardım ve korumanın sağlanmasını, tüm ilgili kişilerden rica ve talep eder." Boş düşüncelerdi bunlar. Şimdilerde Franklin, kabının üzerinde altın yaldızlı bir arp bulunan ve cebinden her çıkarışında kendini Guinness Rekorlar Kitabı yayınevinin bir temsilcisi gibi hissetmesine yol açan yeşil bir İrlanda pasaportuyla yolculuk ediyordu. İçinde de, Hughes'un şahsına ilişkin olarak son derece dürüstçe verdiği eşkâl özellikleri arasında, "gazeteci" sözcüğü yer almıyordu. Dünya yüzünde gazetecileri iyi gözle görmeyen ve arkeolojik yerlerle ilgilenen bu beyaz derili insanların mutlaka İngiliz ajanları olduklarını düşünen ülkeler vardı. Daha az riskli "Yazar" sözcüğü de kendine cesaret verme amacıyla koyulmuştu. Eğer Franklin kendini bir yazar olarak tanımlamışsa, bu onu gerçekten de bir yazar olmaya itebilirdi. Bir dahaki sefere, yaptığı televizyon dizisinden bir kitap çıkarma şansı kesinlikle vardı; hatta bunun da ötesinde kafasından, en çok satan kitaplar listesinden aylarca çıkmayacak, ciddi ama okurun merakını gıcıklayacak –kişisel bir dünya tarihi gibi– bir kitap geçiriyordu.

Santa Euphemia kibar görünüşlü İtalyan bir kaptanı ve becerikli Yunan mürettebatı olan yaşlı ama rahat bir gemiydi. Bu Afrodit Turları, şaşmaz şekilde, milliyetleri farklı ama beğeni-

leri benzer olan müşterileri kendine çekiyordu. Güvertede halka atmak yerine okumayı, diskoya gitmek yerine güneş banyosu yapmayı yeğleyen türden kişilerdi yolcuları. Konuk konuşmacıyı her gittiği yerde izliyorlar, bütün ek gezilere katılıyorlar ve hediyelik eşya satan dükkânların samandan yapılma eşeklerine burun kıvırıyorlardı. Bir yaylı çalgılar üçlüsü arada sırada insanı eski moda danslara heveslendirse de, buraya romans yaşamak için gelmemişlerdi. Kaptanın masasına sırayla konuk oluyorlar, kıyafet balosunun verildiği gecelerde yaratıcılıklarını sergiliyorlar ve gündelik rotalarının yanı sıra, doğum günü kutlama mesajlarıyla Kıta Avrupa'sında cereyan eden birtakım suya sabuna dokunmaz olayların yer aldığı gemi gazetesini düzenli olarak okuyorlardı.

Atmosfer Tricia'ya biraz uyuşuk gelmişti ama iyi düzenlenmiş bir uyuşukluktu bu. Franklin, yardımcısına söylediği gibi, açılış konuşmasında da önlerindeki üç haftanın amacının eğlenmek ve dinlenmek olduğunu vurgulamış; onlara anlayışlı bir tavırla herkesin klasik antikiteye ilgisinin değişik düzeylerde olabileceğini ve bir yoklama listesi tutup konuşmalarına katılmayanların adlarının yanına siyah bir X koymayacağını belirtmişti. Sevimli bir edayla kendisinin bile bulutsuz bir gökyüzüne karşı bir dizi Korent sütunu daha görmekten usandığı anlar olduğunu itiraf etmişti; gerçi bunu öyle bir şekilde söylemişti ki yolcuların ona pek inanası gelmemişti.

Kuzey kışının sonu arkada kalmıştı ve hızla yol alan *Santa Euphemia*, hallerinden memnun yolcularını sakin bir Akdeniz baharına doğru götürüyordu. Tüvit ceketler çıkarılıp ketenler giyilmiş, takım elbiseler yerlerini biraz demode yazlık giysilere bırakmıştı. Korinthos Kanalı'ndan gece geçtiler; bu sırada bazı yolcular üzerlerinde gecelikleriyle lomboz pencerelerinin önüne üşüşmüş, daha yürekli olanları ise güvertede birkaç fotoğraf çekebilmek için hiçbir işe yaramayan flaşlar patlatmıştı. İon Denizi'nden Ege Denizi'ne geçerlerken, hava Kyklad Adaları'nda biraz daha serinlemiş ve deniz de daha dalgalı olmaya başla-

mıştı ama hiç kimse buna aldırış etmemişti. Gözde bir yer olan Mykonos Adası'nda karaya çıktılar ve burada, yaşlı bir okul müdürü harabeleri gezerken ayak bileğini burktu; mermerli Paros ile volkanik Thira Adası'nda da demir attılar. Rodos'a vardıklarında yolculuklarının onuncu günündeydiler. Yolcular karaya çıktıklarında Santa Euphemia yakıt, sebze, et ve daha fazla şarap ikmali yaptı. Ayrıca ancak ertesi sabah ortaya çıkan başka ziyaretçiler de aldı.

Girit'e doğru yol alıyorlardı ve saat on birde Franklin, Knossos ve Minos Uygarlığı üzerine verdiği her zamanki konferansına başlamıştı. Biraz dikkatli olması gerekiyordu çünkü dinleyicileri Knossos hakkında bir şeyler bilir gözüküyorlardı ve bazılarının da bu konuda kendi teorileri olabilirdi. Franklin kendisine sorular sorulmasından hoşlanırdı; kendi anlattıklarına eklenen anlaşılmaz bilgi kırıntıları hatta doğru bilgiler onu rahatsız etmezdi: Başını kibarca öne eğip ağzından mırıltılı bir "Herr Profesör" sözü çıkarak teşekkür eder ve bazılarımız olup bitenler hakkında bütünlüklü bir bilgiye sahip oldukça, bazılarının da kafalarını hiç kimsenin bilmediği birtakım ayrıntılarla doldurmasının karşı çıkılamayacak bir şey olduğunu ima ederdi. Ancak Franklin'in katlanamadığı şey birtakım saçma sapan fikirleri olan ve bunları konuk konuşmacıya kabul ettirebilmek için sabırsızlıktan yerlerinde duramayan can sıkıcı kişilerdi. "Affedersiniz, Bay Hughes, bana daha çok Mısır gibi geliyor; onu Mısırlıların inşa etmediğini nereden biliyoruz? Bunu Homeros'un, insanların onun yazdığına inandıkları zaman (küçük bir kahkaha) yazdığını varsayalım. Tabii bu konu uzmanlık alanım içinde değil ama herhalde daha anlamlı olurdu..." Yolcular arasından her zaman, şaşkın ama aklı başında amatörü oynayan, beylik fikirlere kanmayan en azından bir kişi çıkardı; bunlar, erkek ya da kadın, tarihçilerin kurusıkı attıklarını ve karmaşık meselelerin en iyi gerçek bilgi ya da araştırmalarla lekelenmemiş heyecan verici sezgilerle anlaşılabileceğini bilirlerdi. "Söylediklerinizi

takdir ediyorum, Bay Hughes ama hiç kuşkusuz şey daha mantıklı olurdu..." Franklin'in arada sırada söylemek isteyip de hiçbir zaman söylemediği şey, eski uygarlıklara ilişkin bu heyecan verici tahminlerin ona çoğu kez Kirk Douglas ya da Burt Lancester'ın başrol oynadığı Hollywood epiklerinden kaynaklanıyormuş gibi gelmesiydi. Bu ukala dümbeleklerinden birini sonuna kadar dinledikten sonra, kullandığı cümledeki zarfı ironiyle vurgulayarak, "Eminim, Ben Hur filminin tümüyle güvenilir olmadığını fark etmişsinizdir?" dediğini hayal ederdi. Ama bu yolculukta böyle bir şey olmayacaktı. Aslında, bunun katıldığı son yolculuğu olduğunu anlayana kadar olmayacaktı. Bilseydi her şeye biraz daha boş verebilirdi. Dinleyicilerine karşı daha içten, içki konusunda daha az dikkatli ve flörtçü bir bakışa daha açık olurdu.

Ziyaretçiler, Franklin Hughes'un Knossos üzerine verdiği konferansa gecikmişlerdi; çift kanatlı kapıyı açıp da tavana doğru bir kez ateş ettiklerinde Franklin, Sir Arthur Evans kimliğine büründüğü bölümü çoktan bitirmişti. Kendi performansına hâlâ iyice dalmış olan Franklin, "Bunun bana bir tercümesini yapabilirler mi?" diye mırıldandı; bu eski bir şakaydı ama dinleyicilerin dikkatini yeniden kendine çekmeye yeterli değildi. Yolcular Knossos'u çoktan unutmuşlar, kürsüde Franklin'in yerini almaya gelen uzun boylu, bıyıklı ve gözlüklü adamı seyretmeye koyulmuşlardı. Normal koşullarda Franklin adama kibarca kimliğini sorduktan sonra mikrofonu ona uzatabilirdi. Ancak adam, elinde kocaman bir makineli tüfek taşıdığı ve başında da, eskiden Arabistanlı Lawrence'a sadık sevimli çöl savaşçılarının simgesi olup, son zamanlarda masum insanları katletmeye hazır gözü dönmüş teröristlerin sahip çıktıkları şu kırmızı damalı kefiyelerinden olduğu için, Franklin elleriyle belirsiz bir, "Mikrofon sizin" işareti yapıp sandalyesine oturdu.

Franklin'in dinleyicileri –kısacık bir sahiplenme telaşıyla hâlâ onları düşünüyordu– sustu. Herkes ihtiyatsız bir hareket yapmaktan çekiniyordu; herkes olabildiğince yavaş soluk al-

maya çalışıyordu. Üç ziyaretçi vardı ve diğer ikisi konferans salonuna açılan çift kanatlı kapıyı tutmuşlardı. Uzun boylu ve gözlüklü olanı, dünyanın her yerindeki konuşmacıların yaptıkları gibi kısmen çalışıp çalışmadığını, kısmen de dikkati kendine çekmek için parmaklarıyla mikrofona hafifçe vururken üzerinde neredeyse bir üniversite öğretim görevlisi havası vardı. Tabii jestinin dikkati üzerine çekmek için yapılmış olması tamamen gereksizdi.

"Sizleri rahatsız ettiğim için özür dilerim!" diye başladı sözüne ve bir iki kişi buna güldü. "Ama korkarım tatilinize bir süre için ara vermeniz gerekiyor. Umarım bu ara fazla sürmez. Size ne yapmanız gerektiğini söyleyene kadar hepiniz de burada, şu anda oturduğunuz yerlerinizde kalacaksınız."

Öfkeli ve Amerikan aksanlı bir erkek sesi salonun ortasından sordu: "Kimsiniz ve Allah aşkına ne istiyorsunuz siz?" Arap, az önce elinden bıraktığı mikrofona geri döndü ve bir diplomata özgü tepeden bakan bir tatlı dillilikle "Özür dilerim ama bu noktada hiçbir soru kabul etmiyorum" diye yanıt verdi. Sonra da, sanki onu kimse yanlışlıkla bir diplomat sanmasın diyeymişçesine sözünü sürdürdü: "Bizler gereksiz şiddete inanan insanlar değiliz. Ancak demin dikkatinizi çekmek için tavana doğru ateş ettiğimde, silahın şu küçük mandalını her seferinde tek mermi atacak şekilde ayarlamıştım. Ama eğer mandalın yerini değiştirecek olursam" –özellikle bilgisiz bir sınıfa ders veren bir atış öğretmeni gibi silahı havaya yarı doğrultarak öyle yaptı– "silah, şarjör boşalıncaya değin mermi atmayı sürdürür. Umarım yeterince anlaşıldı."

Arap salondan ayrıldı. İnsanlar el tutuştu; arada sırada iç çekmeler ve hıçkırmalar işitiliyordu ama genellikle sessizlik hâkimdi. Franklin, konferans salonunun soluna doğru oturan Tricia'ya bir bakış attı. Yardımcılarının kendi görüş alanı içinde oturmalarına izin vermemekle birlikte, konferanslarına katılmalarına ses çıkarmıyordu. "Bana yanlış şeyler düşündürmemeliler..." Tricia korkmuş gözükmüyordu, daha çok nasıl

davranacağını bilememenin kaygısını taşıyordu. Franklin, "Bak, daha önce böyle bir şey başıma gelmedi, normal değil bu, ne yapacağımı bilmiyorum" demek istiyordu ama bunları söylemek yerine ne olduğu anlaşılmaz bir baş sallamayla yetindi. Korku dolu bekleyişle süren on dakikadan sonra, ellilerinde gösteren bir Amerikalı kadın ayağa kalktı. Kapıyı tutan iki ziyaretçiden biri ona hemen bağırdı. Kadın, kocasının fısıldamalarını ve yerine oturması için onu aşağı doğru çeken elini görmezden geldiği gibi, hiç aldırış etmedi. Silahlı adamlara doğru yürüdü, birkaç metre ötelerinde durdu ve panik okunan yavaş ve açık seçik bir sesle, "Allahın belası tuvalete gitmem gerekiyor!.." dedi.

Araplar ne yanıt verdiler ne de kadının gözüne baktılar. Bunun yerine, silahlarını şöyle bir doğrultarak, bu tür şeylerin ifade edilebileceği kadar açık bir şekilde, şu anda kendileri için büyük bir hedef oluşturduğunu ve bir adım daha atacak olursa, bunun en belirgin ve kesin biçimde kanıtlanacağını belirttiler. Kadın döndü, yeniden oturduğu yere doğru yürüdü ve ağlamaya başladı. Çok geçmeden, salonun sağ tarafında oturan bir başka kadın hıçkıra hıçkıra ağlamaya koyuldu. Franklin bir kez daha Tricia'ya doğru baktı, başını salladı, ayağa kalktı ve iki muhafıza kasten bakmadan kürsüye doğru yürüdü. "Diyordum ki..." Otoriter bir tavırla öksürdü ve bütün gözler ona çevrildi. "Diyordum ki, Knossos Sarayı hiç de insanların bu bölgedeki ilk yerleşim yeri değildi. Minos Uygarlığı katmanı olarak düşündüğümüz katman aşağı yukarı iki metrelik bir derinliğe ulaşıyor oysa bu katmanın altında aşağı yukarı sekiz metre derine inen başka tipte bir yerleşim biriminin var olduğuna ilişkin belirtiler var. Sarayın inşa edildiği yerde, ilk taşın konulmasından en az on bin yıl önce yaşam vardı... "

Konferansına devam etmesi ona normal görünüyordu. Aynı zamanda üzerine sanki tüylü bir liderlik pelerini gibi bir şey atılmıştı. Bunu ilk başta öylesine kabullenmeye karar verdi. Muhafızlar İngilizce anlıyorlar mıydı? Belki. Hiç Knossos'a gitmişler miydi? Pek ihtimal veremiyordu. Böylece Franklin, sa-

raydaki kurul salonunu tasvir ederken, hayalinde kilden büyük bir tablet uydurdu ve bu tabletin belki de kaymaktaşından yapılma tahtın üzerinde asılı olduğunu ileri sürdü. Tablette şunlar yazılıydı –bu noktada Araplara doğru baktı–: "Zor zamanlarda yaşıyoruz". Yerin tasvirini sürdürürken topraktan başka tabletler de çıkardı ve bu tabletlerin çoğu, şimdi korkusuzca belirtmeye başladığı gibi, evrensel bir mesaj taşıyordu. "Her şeyden önce düşünmeden davranmamalıyız" diye yazılıydı tabletin birinde. Bir başkasında, "Boş tehditler boş bir kın kadar yararsızdır" sözleri vardı. Yine bir başkasında, "Kaplan sıçramadan önce daima bekler" deniyordu. (Hughes bir an, acaba Minos Uygarlığı kaplanı tanıyor muydu diye merak etti). Dinleyicilerinin kaçı acaba yaptığı şeyi kavramıştı, bundan emin olamıyordu ancak salondan arada sırada onay homurtuları işitiyordu. Tuhaf bir biçimde, yaptığı şeyden aynı zamanda zevk alıyordu. Saray turunu Minos Uygarlığı'nın en az tipik olan yazıtlarından biriyle bitirdi: "Güneşin battığı yerde bazı şeylere izin vermeyecek büyük bir güç yatar." Derken notlarını topladı ve her zamankinden daha coşkulu alkışlar alarak yerine oturdu. Tricia'ya doğru bakıp ona göz kırptı. Kızın gözlerinde yaşlar vardı. Sonra iki Arap'a doğru baktı ve gördünüz işte, bizim nasıl insanlar olduğumuzu gördünüz, çetin cevize çattınız, diye düşündü... Keşke kafalarına kırmızı çay peçeteleri takan insanlarla ilgili bir Minos özdeyişi uydurmuş olsaydım diye geçirdi içinden ama bunu yapmaya cesaret edemeyeceğini anladı. Bunu daha sonraya, bu badireyi sağ salim atlatacakları vakte saklayacaktı.

Ziyaretçilerin lideri dönmeden önce yarım saat, sidik kokan bir sessizlikte beklediler. Adam muhafızlara kısaca bir şeyler söyledi ve sandalyeler arasındaki koridordan kürsüye doğru yürüdü. "Anladığım kadarıyla Knossos Sarayı üzerine bir konferans dinlemişsiniz" diye başladı sözüne. Franklin avuçlarına ter bastığını hissetti. "İyi! Başka uygarlıkları tanımanız önemli bir şey. Nasıl geliştiklerini ve nasıl" –anlamlı bir şekilde duraklamıştı– "yıkıldıklarını. Knossos'a yapacağınız gezinin iyi geçeceğini umuyorum."

Tam mikrofonu bırakıyordu ki deminki Amerikan aksanlı ses, bu kez sanki Minos tabletlerini de hesaba katmış gibi biraz daha uzlaşmacı bir tonda, "Özür dilerim, bize kısaca kim olduğunuzu ve kısaca ne istediğinizi söyleyebilir misiniz acaba?" dedi.

Arap gülümsedi. "Bu aşamada bunun iyi bir fikir olacağından emin değilim." Sözünü bitirdiğini belirtircesine hafifçe başını salladı, sonra uygarca bir sorunun en azından uygarca bir yanıtı hak ettiğini düşünmüşçesine durakladı. "Şöyle söyleyeyim. Her şey plana uygun giderse, Minos Uygarlığı keşiflerinizi çok geçmeden sürdürebileceksiniz. Bizler geldiğimiz gibi ortadan kaybolacağız ve sizler sadece bir düş gördüğünüzü düşüneceksiniz. O zaman bizi unutursunuz. Sadece, bizim küçük bir gecikmeye neden olduğumuzu anımsarsınız. Bu yüzden kim olduğumuzu da, nereden geldiğimizi de, ne istediğimizi de bilmenize hiç gerek yok..."

Arap tam kürsüden inmek üzereydi ki Franklin, kendi de bayağı şaşarak, "Affedersiniz" dedi. Arap döndü: "Artık soru sormak yok..." Hughes sözünü sürdürdü, "Bu bir soru değil. Ben düşünüyordum ki... Kafanızda başka şeyler olduğuna eminim... eğer burada kalmamız gerekecekse tuvalete gitmemize izin vermelisiniz." Ziyaretçilerin lideri kaşlarını çattı. "Ayakyolu" diye açıkladı Franklin; sonra yine, "tuvalet" dedi.

"Elbette. Sizleri yerlerinizden kaldırdığımızda tuvalete gidebileceksiniz."

"Bu ne zaman olacak?" Franklin, kendi kendine verdiği bu role kendini biraz kaptırmıştı. Arapsa bu konuda kabul edilemeyecek bir hoşgörüsüzlük gösterdi. "Ne zaman karar verirsek!" diye sertçe yanıt verdi.

Derken gitti. On dakika sonra daha önce görmedikleri bir Arap geldi ve Hughes'un kulağına bir şeyler fısıldadı: "Bizi buradan yemek salonuna götürecekler. İkişer ikişer gitmemiz gerekiyor. Aynı kamarayı paylaşanlar bunu bildirmek zorunda. Kamaralarımıza götürüleceğiz ve orada tuvalete girmemize izin verilecek. Pasaportlarımızı da yanımıza almamız gereki-

yor ama başka bir şeye izin yok..." Arap yeniden bir şeyler fısıldadı: "Tuvaletin kapısını da kilitlememize izin yok..." Franklin kendisine bir şey sorulmadan sözünü sürdürdü: "Sanırım gemimize gelen bu ziyaretçiler oldukça ciddi. Onları sinirlendirecek bir şey yapmamalıyız."

Yolcuları götürmek için yalnızca tek bir muhafız vardı ve bu götürme işlemi birkaç saat sürdü. Tricia'yla birlikte C güvertesine götürülürken, Franklin ona, havadan sudan konuşan birinin umursamaz tavrıyla, "Parmağındaki yüzüğü sağ elinden çıkarıp sol elinin yüzük parmağına geçir. Taşı da alta doğru çevir, görünmesin. Şimdi yapma sakın, çişini yaparken değiştirirsin" dedi.

Yemek salonuna geldiklerinde pasaportları beşinci bir Arap tarafından incelendi. Tricia salonun uzak köşesine, İngilizlerin konduğu tarafa gönderildi; bir başka köşeye ise Amerikalılar gönderilmişti. Salonun ortasında Fransızlar, İtalyanlar, iki İspanyol ve Kanadalılar vardı. Kapıya en yakın yerde ise Japonlar, İsveçliler ve tek İrlandalı olan Franklin bulunuyordu. İçeri getirilen son Amerikalı çiftlerden biri, tıknaz ve iyi giyimli Zimmermann'lardı. Hughes önce, adamın giyim işinde çalıştığını, kendi işini kurmuş bir biçki ustası falan olduğunu düşünmüştü; ancak Paros Adası'nda yaptıkları bir sohbet sırasında adamın, Amerika'nın ortabatısından, yeni emekliye ayrılmış bir felsefe profesörü olduğu ortaya çıkmıştı. Çift, Amerikalıların köşesine gitmek üzere Franklin'in masasının önünden geçerken Zimmermann hafif bir sesle, "Temizleri temiz olmayanlardan ayırıyorlar" diye mırıldandı.

Herkes toplanınca Franklin, liderin yerleşmiş olduğu gemi veznedarı bürosuna götürüldü. Bir an için, adamın soğan gibi yuvarlak burnunun ve bıyığının gözlüklerine bağlı olup olmadığını merak etti; belki hepsi birlikte çıkıyorlardı.

"Şey, Bay Hughes, galiba siz yolcuların sözcüsüsünüz. Her neyse, şimdi durumunuz resmileşti. Onlara şunları açıklaya-

caksınız. Onları rahat ettirmek için elimizden geleni yapıyoruz ama bazı güçlükler olduğunu anlamaları gerekir. Her saat birbirleriyle beş dakika konuşmalarına izin verilecek. Aynı zamanda tuvalete gitmek istiyenler de gidebilecek. Birer birer. Hepsinin de aklı başında insanlar olduklarını görüyorum ve akıl yolundan ayrılmaya karar vermelerini istemem. Pasaportunu bulamadığını söyleyen bir adam var. Adı Talbot'muş!"

"Evet, Bay Talbot." Eski Dünya dinleri hakkında sorular sormaktan hoşlanan dalgın ve yaşlı bir İngiliz. Neyse ki kendine özgü teorileri olmayan uysal bir adam.

"Onun Amerikalılarla oturması gerekiyor."

"Ama adam İngiliz. Kidderminster yöresinden."

"Pasaportunun nerede olduğunu anımsarsa ve İngilizse, İngilizlerle oturabilir."

"İngiliz olduğu besbelli. İngiliz olduğuna kefil olabilirim size." Arap ikna olmuş görünmüyordu. "Amerikalı gibi konuşmuyor, değil mi?"

"Onunla konuşmadım. Zaten, konuşma bir kanıt olabilir mi? Sanırım siz bir İngiliz gibi konuşuyorsunuz ama pasaportunuz İngiliz olmadığınızı söylüyor." Franklin başını yavaşça salladı. "Bu yüzden pasaportu bekleyeceğiz."

"Bizi niçin böyle ayırıyorsunuz?"

"Birbirinizle oturmayı isteyeceğinizi düşünüyoruz." Arap ona gitmesini işaret etti.

"Bir şey daha var. Karım. O benimle oturabilir mi?"

"Karınız mı?" Adam önündeki yolcu listesine baktı. "Sizin karınız yok!"

"Evet var. Tricia Maitland adıyla yolculuk ediyor. Kızlık adı bu. Üç hafta önce evlendik." Franklin bir an durakladı, derken sır verirmiş gibi bir tonda, "gerçekte üçüncü karım" diye ekledi.

Ne var ki Arap, Franklin'in hareminden etkilenmiş görünmüyordu. "Üç hafta önce mi evlendiniz? Ama gördüğüm kadarıyla aynı kamarayı paylaşmıyorsunuz. Evlilik bu kadar kötü mü gidiyor?"

"Hayır, işim dolayısıyla ayrı bir kamara tuttum, anlıyorsunuz ya... Konferanslar. İnsanın başka bir kamarası olması bir lüks, bir ayrıcalık."

"Karınız mı o sizin?" Adamın ses tonundan hiçbir şey anlamak mümkün değildi.

"Evet, karım" diye yanıtladı Franklin, biraz kızmış görünerek.

"Ama o İngiliz pasaportu taşıyor."

"Karım İrlandalı. Bir İrlandalıyla evlenirseniz İrlandalı olursunuz. İrlanda yasaları bunu gerektirir."

"Bay Hughes, onun bir İngiliz pasaportu var." Adam, bu hiç çözülemeyecek bir bilmeceymişçesine omuzlarını silkti, derken bir çözüm bulduğunu düşündü: "Eğer karınızla birlikte oturmak istiyorsanız, o zaman gidip İngilizlerin masasında oturun."

Franklin zoraki gülümsedi. "Eğer ben yolcuların sözcüsüysem, onların taleplerini size iletmek için sizi nasıl göreceğim?"

"Yolcuların talepleri mi? Beni anlamadınız galiba. Yolcuların talepleri diye bir şey yok. Ben sizi görmek istemedikçe siz beni görmeyeceksiniz."

Franklin, yolculara yeni emirleri ilettikten sonra, kendi başına masasına oturdu ve durumu düşünmeye koyuldu. Durumun iyi olan yanı, şu ana değin kendilerine olabildiğince nazik davranılmış olmasıydı; henüz hiç kimse ne dövülmüş ne de vurulmuştu ve onları tutsak alan kişiler bu tiplerden beklenebileceği gibi histerik kanlı katillere de benzemiyordu. Öte yandan durumun kötü yanı, iyi yanıyla çok yakından bağlantılıydı: Ziyaretçiler histerik kişiler olmadıklarından, aynı zamanda becerikli, etkili ve amaçlarından caydırılması güç kişiler de olabilirlerdi. Peki amaçları neydi? *Santa Euphemia*'yı niçin kaçırmışlardı? Kimlerle pazarlıktaydılar? Franklin'in anladığı kadarıyla durmadan geniş ve yavaş daireler çizen bu Allahın belası geminin dümeninde kim vardı?

Zaman zaman, bitişik masadaki Japonlara cesaret verircesine başını sallıyordu. Yemek salonunun öbür ucundaki yolcuların,

onun hâlâ orada olup olmadığını kontrol etmek istercesine arada sırada başlarını kaldırıp ona doğru baktıklarını görmekten kendini alamıyordu. Bir irtibat görevlisi, hatta belki de onların lideri olmuştu. Koşullar göz önünde tutulursa, Knossos üzerine verdiği konferans az çok parlak bir konferanstı; hayal ettiğinden çok daha yürekli davranmıştı. Onun canını sıkan böyle tek başına oturmaktı; bu onu kara kara düşüncelere itiyordu. İlk heyecan patlaması –neşeye yakın bir şey– yavaş yavaş yok oluyordu; şimdi onun yerini bir uyuşukluk ve kaygı almıştı. Belki de gidip Tricia ve İngilizlerle birlikte oturmalıydı. Ama o zaman yurttaşlık hakkını elinden alabilirlerdi. Yolcuları böylesine bölmek: Korktuğu şeyin olabileceği anlamına mı geliyordu bu?

O öğle sonrası geç vakitlerde, üzerlerinde oldukça alçaktan uçan bir uçak sesi işittiler. Yemek salonunda Amerikalıların oturduğu masadan belli belirsiz alkış sesleri geldi; derken uçak uzaklaştı. Saat altıda Yunanlı kamarotlardan biri elinde sandviçlerle dolu büyük bir tepsiyle göründü; Franklin o zaman korkunun açlık üzerindeki etkilerini fark etti. Saat yedide, çişini etmeye giderken, Amerikan aksanlı bir ses ona, "Çabalarını sürdür" diye fısıldadı. Masasına dönünce, ağırbaşlı ve kendinden emin görünmeye çalıştı. İşin kötüsü şuydu ki, düşündükçe kendini daha az keyifli hissediyordu. Son yıllarda Batılı hükümetler terörizm, tehditlere boyun eğmeme ve onları bastırma konusunda çok gürültü koparmışlardı; ne var ki tehditleri savuranlar kendilerine karşı bir tavır alındığını hiç anlar gözükmüyor ve tehditler önceki gibi sürüp gidiyordu. Arada kalanlar öldürülüyor; hükümetler ve teröristler hayatta kalıyordu.

Franklin saat dokuzda bir kez daha veznedarın bürosuna çağrıldı. Yolcuların yerleri gece için bir kez daha değiştirilecekti: Amerikalılar konferans salonuna, İngilizler diskoya dönecekler ve benzeri değişiklikler yapılacaktı. Bu ayrı yerler kilit altında tutulacaktı. Bu gerekliydi: Ziyaretçiler de biraz uyumalıydı. Her an yapılabilecek kontroller için pasaportların hazır tutulmaları gerekiyordu.

"Bay Talbot'ın durumu ne olacak?"

"O onursal Amerikalı oldu. Pasaportunu bulana değin."

"Ya karım?"

"Bayan Maitland mı? Ne olmuş ona?"

"Benimle kalabilir mi?"

"Ha. Sizin İngiliz karınız."

"İngiliz değil, İrlandalı o. Bir İrlandalıyla evlenirseniz İrlandalı olursunuz. Yasa böyle."

"Yasa deyip duruyorsunuz, Bay Hughes. İnsanlar bize hep yasaların ne olduğunu anımsatıyorlar. Neyin yasal neyin yasadışı olduğu konusundaki düşünceleri beni çoğu zaman şaşırtıyor." Franklin'in arkasındaki duvarda asılı duran bir haritaya çevirdi bakışlarını. "Sözgelimi, mülteci kamplarına bomba yağdırmak yasalara uygun mudur? Bunun mümkün bir şey olduğunu söyleyen yasayı çoğu kez bulmaya çalışmışımdır. Ama bu uzun bir tartışma konusu ve ben, yasanın kendisi gibi, onu tartışmanın da anlamsız olduğunu düşünüyorum." Konuyu kapamak istercesine omuz silkti. "Bayan Maitland problemine gelince, umalım ki onun milliyeti, nasıl söyleyeyim, bu sorunla bağlantılı olmasın."

Franklin içinden geçen ürpertiyi bastırmaya çalıştı. İmalı sözlerin doğrudan tehditlerden daha korkutucu olduğu zamanlar vardı. "Peki ne zaman... bağlantılı olabileceğini söyleyebilir misiniz?"

"Onlar aptal, anlıyorsunuz ya... Onlar aptal çünkü bizim aptal olduğumuzu sanıyorlar. Göz göre göre yalan söylüyorlar. Harekete geçmek için ellerinde yetki olmadığını söylüyorlar. Düzenlemelerin çabucak yapılamayacağını söylüyorlar. Elbette yapılabilir. Telefon diye bir şey var. Eğer bundan önceki benzer olaylardan bir şey öğrendiklerini düşünüyorlarsa, bizim de öğrendiğimizin farkına varmamakla aptallık ediyorlar. Onların taktiklerinden, yalanlarından, geciktirme oyunlarından ve özgürlük savaşçılarıyla ilişki kurma numaralarından haberimiz var bizim. Hepsini biliyoruz. Biz, vücudun harekete geç-

mek için hangi sınırlamalara tabi olduğunu biliyoruz. Bu yüzden yapacağımızı söylediğimiz şeyleri yapmaya, bizi sizin hükümetleriniz mecbur bırakıyor. Bir an önce pazarlığa otursalardı, hiç sorun olmazdı. Ama onlar ancak iş işten geçtikten sonra uyanıyor. Sorumluluk onlara düşüyor."

"Hayır" dedi Franklin. "Sorumluluk bize düşüyor."

"Sizin, Bay Hughes, canınızı bu kadar erken sıkmanıza gerek yok sanırım."

"Peki bu vakit ne zaman gelecek?"

"Aslında, canınızı hiç de sıkmanız gerekmeyebilir diyorum."

"Peki bu vakit ne zaman gelecek?"

Lider duraksadı, sonra üzüntüsünü belirten bir el hareketi yaptı. "Yarın bir vakit. Anlıyorsunuz ya, eylem saati önceden saptandı. Onlara daha baştan söyledik."

Franklin'in bir yanı bu konuşmayı yaptığına inanamıyordu. Bir başka yanıysa, kendini tutsak alan kişilerin davalarını –bu dava her ne ise– her zaman desteklediğini, zaten pasaportunda Galce kullanılmış olmasının, onun bir IRA üyesi olduğu anlamına geldiğini ve Tanrı aşkına, kamarasına gidip de yatağına uzanmasına ve bütün bu olup bitenleri unutmasına izin verilip verilmeyeceğini sormak istiyordu. Ama bunu yapmak yerine, "Saat çizelgesi mi?" diye yineledi. Arap başını salladı. Franklin düşünmeden: "Her saat başı bir kişi mi?" diye sordu. Sorar sormaz da sorduğuna pişman oldu. Belki de adamın kafasına fikir sokmuştu.

Arap, hayır anlamında başını salladı. "İki kişi. Her saat bir çift. Potu yükseltmedikçe sizi ciddiye almazlar."

"Aman Tanrım! Gemiye binip insanları öylece öldürmek için... Sırf bunun için?"

"Sizce onları niçin öldürdüğümüzü açıklasak daha mı iyi ederdik dersiniz?" Ses tonunda acı alay vardı.

"Şey, evet, mutlaka!"

"Bu görüşümüzü paylaşacaklarını mı düşünüyorsunuz?" Şimdi sesinde acı alaydan çok dalga geçen bir ton vardı. Frank-

lin sustu. Öldürmelerin ne zaman başlayacağını merak etti. "İyi geceler, Bay Hughes" dedi ziyaretçilerin lideri.

Franklin gece için İsveçli aile ve üç Japon çiftle birlikte geminin lüks bir kamarasına konulmuştu. Yolcular arasında durumu en güvenli olanın bunlar olduğuna karar verilmişti. İsveçliler, ülkeleri tarafsızlıklarıyla ünlü olduğu için güvenlikteydi; Franklin ve Japonlar ise, muhtemelen İrlanda ile Japonya son zamanlarda çok sayıda terörist çıkardığı için güvendeydi. Ne kadar gülünçtü! Avrupa'ya bir kültür gezisi yapmak için gelmiş olan altı Japona kendi ülkelerindeki çeşitli siyasi katilleri destekleyip desteklemedikleri sorulmamıştı; keza Franklin'e de IRA hakkında soru sorulmamıştı. Şans eseri bazı soyağacı numaraları sayesinde elde edilen bir Guinness pasaportu ziyaretçilere karşı belli bir duygudaşlık olasılığını akla getiriyordu ve bu onun koruması olmuştu. Aslında Franklin IRA'dan, bütün gününü alan işi olarak düşündüğü şeye, yani Franklin Hughes olmasına müdahale eden ya da edebilecek bütün siyasal gruplardan nefret ettiği kadar ediyordu. Bildiği kadarıyla Tricia –kız arkadaşları konusundaki yıllık politikası nedeniyle Franklin ona sormamıştı– dünyanın her yanında Franklin'in meslek yaşamını dolaylı olarak engellemeye çalışan insan katili manyak gruplarına karşı çok daha hoşgörülüydü. Yine de onu şeytani İngilizlerle birlikte aynı kamaraya tıkmışlardı.

O gece geminin lüks kamarasında pek konuşan olmadı. Japonlar kendi kabuklarına çekildi; İsveçli aile, çocuklarını oyalamaya çalışarak vakitlerini evlerinden, Noel'den ve İngiliz futbol takımlarından söz ederek geçirdi; Franklin ise bildiklerinin altında eziliyordu. Korkmuştu ve hasta gibiydi; ne var ki bu tecrit hali onu tutsak almış olan kişilerle arasında adeta bir suç ortaklığı yaratmıştı. Eski iki karısını ve kızını düşünmeye çalıştı; kızı şimdi kaç yaşındaydı acaba? Evet, on beş olmalıydı: her zaman doğduğu yılı anımsayıp bundan yaşını hesaplamak zorunda kalıyordu. Onu daha sık görmeliydi. Belki de bundan sonraki diziyi çektiklerinde onu yanında götürebilirdi. Kızı

Forum'daki ünlü kaydırma çekim sahnesini izleyebilirdi; bu hoşuna giderdi. Peki kamerayı nereye yerleştirecekti? Ya da belki geriye doğru bir kaydırma yapabilirdi. Togalı ve sandaletli bazı figüranlar – evet, bu fikirden hoşlanmıştı...

Ertesi sabah Franklin gemi veznedarının bürosuna götürüldü. Ziyaretçilerin lideri ona eliyle oturmasını işaret etti. "Tavsiyenize uymaya karar verdim."

"Tavsiyem mi?"

"Pazarlık, korkarım ki iyi gitmiyor. Daha doğrusu, pazarlık falan yok. Biz tavrımızı açıkladık ama onlar kendi tavırlarını açıklama konusunda son derece isteksizler."

"Onlar mı?"

"Onlar. Bu yüzden, durumda ani bir değişiklik olmadıkça, onlara baskı uygulamak zorunda kalacağız."

"Baskı mı?" Örtmece deyişleri kullanma hüneri olmasa televizyonda bir kariyer sahibi olması düşünülemeyecek olan Franklin'in bile tepesi atmıştı. "İnsanları öldürmeyi mi kastediyorsunuz?"

"Ne yazık ki onların anlayacakları tek baskı bu."

"Başka türlü baskılar deneseniz olmaz mı?"

"Çok denedik. Ellerimizin üzerinde oturup dünya kamuoyunun yardımımıza koşmasını beklemeyi denedik. İyi insanlar olmayı ve bunun ödülü olarak toprağımızın bize geri verilmesini ummayı denedik. Sizi temin ederim ki bu sistemler işe yaramıyor."

"Neden ikisinin ortası bir şey denemiyorsunuz?"

"Amerikan malları üzerine ambargo koymak gibi mi, Bay Hughes? Bizi ciddiye alacaklarını sanmıyorum. Beyrut'a ithal edilen Chevrolet'lerde bir kısıtlama mı? Hayır, hayır! Ne yazık ki ancak belli tür baskılardan anlayan kişiler var. Dünyanın ilerlemesi ancak... "

"...insanları öldürerek mi oluyor? İç açıcı bir felsefe, doğrusu!"

"Dünya iç açıcı bir yer değil. Eski uygarlıklar üzerine yaptığınız araştırmaların size en azından bunu öğretmiş olduğunu sanırdım. Ama zaten... sizin tavsiyenize uymaya karar verdim. Yolculara neler olduğunu açıklayacağız. Tarih'e nasıl karıştıklarını. Tarih'in ne olduğunu."

"Bunu takdir edeceklerinden eminim." Franklin midesinin bulandığını hissediyordu. "Neler olup bittiğini söyleyin onlara."

"Biz de bunu yapacağız. Anlıyorsunuz ya, saat dörtte... onları öldürmeye başlamamız gerekebilir. Tabii buna gerek kalmayacağını umuyoruz. Ama eğer gerek kalırsa... Haklısınız, mümkünse onlara her şey anlatılmalı. Bir er bile niçin savaştığını bilir. Yolculara da her şeyin anlatılması adil olur."

"Ama onlar savaşmıyorlar." Arap'ın söyledikleri kadar ses tonu da Franklin'i sinirlendirmişti. "Onlar sivil kişiler. Tatildeler. Savaşmıyorlar."

"Artık sivil mivil yok" diye yanıt verdi Arap. "Sizin hükümetleriniz öyleymiş gibi yapıyor ama gerçek bu değil. Sizin şu nükleer silahlarınız, onlar sadece bir orduya karşı mı kullanılacak? Siyonistler hiç olmazsa bunu anlıyor. Onların bütün halkı birden savaşıyor. Siyonist bir sivili öldürmek bir askeri öldürmek demektir."

"Buraya bakın, bu gemide Siyonist sivil falan yok, Tanrı aşkına. Yolcuların hepsi de pasaportunu kaybedip Amerikan yurttaşı muamelesi gören şu zavallı Bay Talbot gibi kişiler."

"Onlara her şeyin açıklanması için bundan daha iyi bir neden mi olur?"

"Anlıyorum" dedi Franklin, ağzından alaycı bir gülüş çıkarak. "Demek yolcuları bir araya toplayacak ve onlara aslında Siyonist askerler olduklarını ve işte bu yüzden onları öldürmeniz gerektiğini açıklayacaksınız."

"Hayır, Bay Hughes, yanlış anlıyorsunuz. Hiçbir şey açıklayacak değilim. Açıklasam da dinlemezler. Hayır, Bay Hughes, onlara her şeyi siz açıklayacaksınız."

"Ben mi?" Franklin kendini heyecana kapılmış hissetmiyordu. Gerçekte, kendini kararlı buluyordu. "Kesinlikle olmaz! Beni pis işlerinize bulaştırmayın."

"Ama Bay Hughes, siz bir konuşmacısınız. Kısa bir süre de olsa sizi dinledim. Çok başarılı bir konuşmacısınız. Meseleyi onlara tarihsel açıdan da anlatabilirsiniz. Yardımcım size gerekli bütün bilgileri verecektir."

"Bilgiye falan ihtiyacım yok benim! Pis işlerinizi kendiniz yapın..."

"Bay Hughes, aynı anda iki tarafla birden pazarlık edemem. Saat dokuz otuz. Karar vermek için yarım saatiniz var. Saat onda, konuşmayı yapacağınızı söyleyeceksiniz. Sonra, yardımcımdan bilgi almak için iki saat, gerekirse üç saatiniz olacak. "Franklin hayır anlamında başını sallayıp duruyordu ama Arap ona hiç aldırış etmeden sözünü sürdürdü. "Sonra saat üçe kadar konuşmanızı hazırlamanız gerek. Konuşmayı kırk beş dakika sürdürmenizi öneririm. Sizi elbette büyük bir ilgi ve dikkatle dinleyeceğim. Saat üç kırk beşte, meseleyi açıklayış tarzınızdan memnun kalırsam, yeni evlendiğiniz karınızın İrlanda tabiyetini kabul edeceğiz. Şimdilik bütün söyleyeceğim bu. Saat onda yanıtınızı bekliyorum."

Franklin, İsveçliler ve Japonlarla birlikte kaldığı lüks kamaraya dönünce, bir zamanlar kendisinden sunması istenen, psikoloji konulu bir televizyon dizisini anımsadı. Dizi ilk deneme çekiminden sonra hemen kaldırılmış ve hiç kimse de buna fazla üzülmemişti. Bu gösterideki bir sekansta insanın kendi çıkarlarının başkaları için özveride bulunmaya hangi noktada ağır bastığını ölçmeye yönelik bir test söz konusuydu. Test bu şekilde ifade edildiğinde, insanda neredeyse saygıdeğer bir izlenim uyandırıyordu; ama gerçek test Franklin'i isyan ettirmişti. Araştırmacılar kısa bir süre önce doğum yapmış olan dişi bir maymunu alıp özel bir kafese koymuşlardı. Anne maymun yavrusunu hâlâ deneyi yapanların karılarından hiç kuşkusuz pek de farklı olmayan bir şekilde emziriyor ve bakımını yapıyordu.

Derken bir düğmeye basıyorlar ve maymunun bulunduğu kafesin madeni tabanını ısıtmaya başlıyorlardı. Maymun önce rahatsız bir şekilde zıplayıp duruyor, sonra sesler çıkarmaya başlıyor, sonra da yavrusunu kollarında tutarak bazen bir ayağı bazen de öteki ayağı üzerinde durmaya çalışıyordu. Kafesin tabanı sıcaklaştıkça, maymunun ıstırabı daha da belirgin bir hale geliyordu. Derken öyle bir noktaya erişilmişti ki kafesin tabanından yayılan ısı katlanılmaz olmuş ve dişi maymun, deneycilerin belirttikleri gibi, özverili davranış ile bencilce çıkarlar arasında bir seçim yapmakla karşı karşıya gelmişti. Dişi maymun yavrusunu korumak için ya şiddetli bir acıya katlanacak, hatta belki de bu uğurda ölümü bile göze alacak ya da kendini zarardan korumak için yavrusunu kafesin tabanına koyup üstüne çıkacaktı. Her halükârda, kendi çıkarlarını kollamak, er ya da geç, özverili davranışlara galebe çalmıştı.

Bu deney Franklin'i hasta etmişti ve Franklin, böyle şeyler sunmak zorunda kalmaktansa TV dizisinin ilk deneme yayınından sonra kaldırılmasına memnun olmuştu. Şimdi kendini biraz o maymun gibi hissediyordu. Ondan, ikisi de eş ölçüde iğrenç iki düşünce arasında bir seçim yapması isteniyordu: Ya ahlaki doğruluğunu kurtarmak adına kız arkadaşını terk edecek ya da bir grup masum insana niçin öldürülmek zorunda olduklarını anlatarak kız arkadaşını kurtaracaktı. Peki bu, Trish'i kurtarmaya yetecek miydi? Franklin'e kendi güvenliği bile vaat edilmemişti; belki her ikisi de, İrlandalı olarak sınıflandırılacakları için ölüm listesinin en alt sıralarında yer alacaklar ama yine de listede kalacaklardı. Acaba kimlerden başlayacaklardı? Amerikalılardan mı, İngilizlerden mi? Eğer Amerikalılardan başlarlarsa, İngilizlerin öldürülmesini ne kadar geciktirebilirdi bu? On dört, on altı Amerikalı: Bu, kabaca yedi sekiz saat eder diye düşünüyordu. Eğer saat dörtte işe koyulurlarsa ve hükümetler de ödün vermezse, İngilizleri gece yarısı öldürmeye başlayacaklardı. Acaba bunu hangi sırayla yapacaklardı? Önce erkekler mi? Rastgele mi? Alfabetik sırayla

mı? Trish'in soyadı Maitland'dı. Alfabenin tam ortasındaydı. Günün doğuşunu görür müydü acaba Tricia?

Yanan ayaklarını korumak için Tricia'nın gövdesinin üzerinde dururken hayal etti kendini ve ürperdi. Bu konuşmayı yapması gerekecekti. Bir maymun ile bir insan arasındaki fark buydu. Son çözümlemede, insanlar özveride bulunabiliyordu. Bu yüzden bir maymun değildi o. Hiç kuşkusuz, Franklin konuşmayı yaptığında dinleyicilerin bunun tam tersi bir sonuca varmaları da son derece olasıydı; onun kendi çıkarını kolladığını, aşağılıkça bir boyun eğmişlikle kendi canını kurtarmaya çalıştığını düşünebilirlerdi. Ama özverinin de böyle bir yanı vardı işte, her zaman yanlış anlaşılmalara açıktı. Her şeyi onlara sonradan açıklayabilirdi. Tabii bir sonrası olursa. Eğer geride bütün bunları açıklayabileceği birileri kalırsa.

Liderin yardımcısı geldiğinde Franklin lideri yeniden görmek istedi. Yapacağı konuşmanın karşılığında Tricia ve kendisi için bir güvence istemeyi düşünüyordu. Ancak yardımcı yeniden görüşme için değil, onun yanıtını almak için gelmişti. Franklin, cesareti kırılmış bir halde, başıyla evet işareti yaptı. Zaten pazarlık etmekte hiçbir zaman pek başarılı olmamıştı.

Saat iki kırk beşte Franklin kamarasına götürüldü ve yıkanmasına izin verildi. Saat üçte konferans salonuna girdiğinde, karşısında şimdiye değin gördüğü en dikkatli dinleyici kitlesini buldu. Hiç kimsenin değiştirme zahmetine katlanmadığı sürahideki bayat sudan bir bardak doldurdu. Önünde bir bitkinlik dalgasının, yükselen bir panik duygusunun başladığını hissediyordu. Sadece bir gün geçtiği halde, erkekler hemen hemen sakallı, kadınlarsa çökmüş görünüyorlardı. Daha şimdiden kendilerinden farklı birilerine ya da en azından Franklin'in birlikte on gün geçirdiği kişilerden farklı birilerine benzemeye başlamışlardı. Bu belki de onları öldürmeyi kolaylaştırıyordu.

Franklin yazar olarak tanınmadan önce başkalarının fikirlerini gerçeğe olabildiğince yakın biçimde sunmakta uzmanlaşmıştı. Ne var ki şimdiye değin bir senaryo karşısında hiç bu

kadar kaygı duymamıştı; hiçbir yönetmen ona böylesi koşulları kabul ettirmemişti; alacağı bedel hiç bu kadar tuhaf olmamıştı. Bu işi yapmaya razı olduğunda, dinleyicilere baskı altında hareket ettiğini sezdirecek bir çareyi mutlaka bulacağına inandırmıştı kendini. Şu sahte Minos tabletleri gibi bir numara uyduracak; ya da konferansını öylesine abartılı bir hale sokacak, sırtına yıkılan davaya öylesine bir coşku gösterecekti ki hiç kimse sözlerinin ardındaki ironiyi görmekten kendini alamayacaktı. Hayır, bunun faydası yoktu. "İroni" demişti eski bir televizyon yapımcısı ona sır verircesine, "insanların kaçırdıkları şey olarak tanımlanabilir." Yolcular hiç kuşku yok ki içinde bulundukları koşullarda, onu fark edecek durumda değildi. Liderin yardımcısıyla yaptığı görüşme, işi daha da güçleştirmişti: Yardımcı ona kesin talimatlar vermiş ve bunlardan en ufak bir sapmanın Bayan Maitland'ın yalnızca İngiliz yurttaşı olarak kalmasına yol açmayacağını, aynı zamanda Franklin'in İrlanda pasaportunun da tanınmayacağını bildirmişti. Pazarlık etmesini kesinlikle iyi biliyordu bu orospu çocukları.

"Size bir daha hitap edişimde" diye söze başladı Franklin, "Knossos hikâyesine kaldığımız yerden devam etmeyi umuyordum. Ne yazık ki sizin de farkında olduğunuz gibi, koşullar değişti. Aramızda ziyaretçiler var." Durdu ve ara yolun sonunda, her bir yanında bir muhafızla birlikte çift kanatlı kapının önünde duran lidere baktı. "Her şey değişti. Başkalarının ellerindeyiz. Yazgımız... artık bizim değil." Öksürdü. Bu pek iyi değildi. Şimdiden ima yoluna sapıyordu. Tek görevi, tek entelektüel görevi, olabildiğince açık konuşmaktı. Franklin, televizyon seyircilerinin sayısını birkaç bin artıracağını bilse, bir gösteri adamı olduğunu açıkça kabullenir ve bir kova ringa balığının üstünde amuda kalkardı; ne var ki içinde, kendisinden çok farklı konuşmacılara özel bir saygı beslemesine yol açan –hayranlık ile utanç karışımı– bir duygu tortusu vardı: Bunlar, kendi basit sözcükleriyle sakin sakin konuşan ve sakinlikleri sayesinde otorite kazanan kişilerdi. Hiçbir zaman

onlar gibi olamayacağını bilen Franklin konuşurken onları kendine model almaya uğraşıyordu.

"Size bazı şeyleri açıklamam istendi benden. Sizlerin –bizlerin– kendimizi nasıl olup da bu durumda bulduğumuzu açıklamam. Ortadoğu siyaseti konusunda uzman değilim ben ama her şeyi elimden geldiğince açıklamaya çalışacağım. Belki de söze on dokuzuncu yüzyıla, İsrail Devleti'nin kurulmasından çok öncelere uzanarak başlamam doğru olur..." Franklin yeniden kendini rahat bir ritme kaptırmıştı, oynadığı oyunun sürükleyiciğine kapılmış bir kriket oyuncusu gibiydi. Dinleyicilerinin gevşemeye başladıklarını hissediyordu. Koşullar normal değildi ama onlara bir hikâye anlatılıyor ve onlar, çağlar boyunca dinleyicilerin yaptıkları gibi kendilerini öykü anlatan kişiye bırakıyor, olayların nasıl cereyan ettiğini anlamak istiyor, dünyanın kendilerine açıklanmasını arzu ediyorlardı. Hughes, cennet benzeri bir on dokuzuncu yüzyıl tablosu çizdi; bu tabloda herkes göçebeydi, keçi yetiştiriliyordu, ziyaretinizin amacı sorulmadan bir kişinin çadırında üç ay boyunca kalmanıza olanak veren geleneksel bir konukseverlik hüküm sürüyordu. İlk Siyonist yerleşimcilerden ve Batı'nın toprak sahipliği kavramlarından söz etti. Sonra Balfour Bildirgesi'nden; Yahudilerin Avrupa'dan göçünden; İkinci Dünya Savaşı'ndan; Avrupa'nın, Yahudi soykırımındaki kendi suçunun bedelini Araplara ödetmesinden; Nazilerden gördükleri işkenceler yüzünden hayatta kalmanın tek yolunun Naziler gibi olmak olduğunu öğrenen Yahudilerden. Onların militarizminden, yayılmacılıklarından, ırkçılıklarından; Altı Gün Savaşı'nın başında Mısır Hava Kuvvetleri'ne karşı düzenledikleri önleyici baskının Japonların Pearl Harbour baskınının ahlaki bir eşdeğeri olmasından (Franklin bunları anlatırken Japonlara bakmadı, Amerikalılardan da gözlerini kaçırdı, onlara daha sonra da bakmadı); mülteci kamplarından; toprak hırsızlığından; İsrail ekonomisinin dolar gücüyle yapay bir şekilde desteklenmesinden; toprakları ellerinden alınmış insanlara uygulanan meza-

limden; Amerika'daki Yahudi lobisinden; daha önce Yahudilere sağlandığı gibi Ortadoğu'daki Batılı güçlerden sadece aynı adaleti sağlamasını isteyen Araplardan; şiddetin üzüntü duyulacak zorunluluğundan; Yahudilere Naziler tarafından verilen dersin bu kez de Yahudiler tarafından Araplara verilmesinden söz etti.

Franklin zamanının üçte ikisini kullanmıştı. Dinleyicilerin bazılarında büyüyen bir düşmanlık duygusu hissedebiliyorsa da; garip bir şekilde, sanki dinleyiciler bu hikâyeyi daha önce de dinlemişler ve ona o zaman da inanmamışlar gibi üzerlerine gitgide çöken bir uyku hali vardı. "Böylelikle içinde bulunduğumuz zamana geliyoruz." Bu cümle dinleyicilerin yeniden dikkat kesilmesine yol açmıştı; içinde bulunduğu duruma karşın, bir haz dalgası yaşadı Franklin. Parmaklarını şaklatan bir hipnotizmacıydı o. "Şunu anlamalıyız ki Ortadoğu'da artık sivil yok. Siyonistler bunu anlıyor, Batılı hükümetlerse anlamıyor. Biz ne yazık ki sivil değiliz. Bunun sorumlusu Siyonistlerdir. Sizler –bizler– üç üyelerinin serbest bırakılmasını sağlamaya çalışan Kara Yıldırım Örgütü tarafından rehine olarak tutuluyoruz. Anımsarsınız (gerçi bu tip olaylar çok sık meydana geldiği ve hepsi de birbirine benzediği için olayı anımsadıklarından kuşkuluydu) iki yıl önce Kara Yıldırım Örgütü'nün üç üyesini taşıyan sivil bir uçak Sicilya'da Amerikan Hava Kuvvetleri tarafından zorla indirilmiş, İtalyan makamları uluslararası yasaları çiğneyerek ve bu üç özgürlük savaşçısını tutuklayarak bu hava korsanlığı olayına yan çıkmış ve İngiltere, Birleşmiş Milletler'de Amerika'nın müdahalesini savunmuştu; şimdi bu üç adam Fransa ve Almanya'da hapiste. Kara Yıldırım Örgütü öteki yanağını uzatmıyor ve bu meşru... korsanlık" –(Franklin bu sözcüğü dikkatle kullanmış ve kapalı konuşmayı küçümsediğini göstermek istercesine de lidere şöyle bir bakmıştı)– "o zamanki korsanlığa verilen bir yanıttır. Ne yazık ki Batılı hükümetler kendi yurttaşlarına, Kara Yıldırım Örgütü'nün kendi özgürlük savaşçılarına gösterdiği ilgiyi göstermiyor. Ne yazık ki hükümetler şu ana değin ellerindeki tutsakları serbest bırakmaya

yanaşmadı. Üzülerek söylüyorum ki Kara Yıldırım Örgütü'nün elinde, Batılı hükümetlere işin ta başından beri açık açık bildirdiği tehdidi yerine getirmekten başka hiçbir seçenek yoktur... "

Tam bu sırada, üzerinde mavi bir gömlek bulunan, irikıyım ama kof görünüşlü bir Amerikalı ayağa kalktı ve sıralar arasındaki koridordan Araplara doğru koşmaya başladı. Arapların silahları bir seferinde yalnızca bir mermi atacak şekilde ayarlanmamıştı. Gürültü çok büyük oldu ve ortalık bir anda kan gölüne döndü. Ateş hattında oturan bir İtalyan kafasına mermi yiyerek karısının kucağına yığılmıştı. Birkaç kişi yerlerinden kalktılar ve sonra çabucak yeniden oturdular. Kara Yıldırım'ın lideri saatine baktı ve eliyle Franklin'e devam etmesini işaret etti. Franklin bayat sudan koca bir yudum aldı. Keşke sürahideki sert bir içki olsaydı. "Batılı hükümetlerin inatçılıklarından ve insan yaşamını düşüncesizce hiçe saymalarından ötürü" diye sürdürdü sözünü –artık Franklin Hughes gibi değil de onların resmi bir sözcüsüymüşçesine konuşuyordu– "kurban vermek zorunlu olmuştur. Bunun tarihsel kaçınılmazlığını daha önce söylediklerimden anlamış olmalısınız. Kara Yıldırım Örgütü, Batılı hükümetlerin hiç vakit yitirmeden pazarlık masasına oturacaklarına sarsılmaz bir inanç beslemektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için son bir çaba içinde, her saat başı aranızdan... aramızdan iki kişiyi infaz etmek gerekli olacaktır. Kara Yıldırım Örgütü böyle bir çareye başvurmak zorunda kaldığı için üzüntüsünü belirtmektedir ancak Batılı hükümetler onlara başka bir seçenek bırakmamışlardır. İnfaz sırası Batı ülkelerinin Ortadoğu'da yaratılan durumdaki suçluluk derecelerine göre belirlenmiştir." Franklin artık dinleyicilerine bakamıyordu. Sesini alçalttı ama konuşmasını sürdürürken işitilmesini yine de engelleyemedi. "Önce Siyonist Amerikalılar. Sonra öteki Amerikalılar. Sonra İngilizler. Sonra Fransızlar, İtalyanlar ve Kanadalılar."

"Lanet olsun! Kanada Ortadoğu'da söyler misiniz ne yaptı? Söyler misiniz ne yaptı?" diye bağırdı başında hâlâ akçaağaç

amblemli, havlumsu kumaştan şapka bulunan adam. Ayağa kalkmasını karısı engellemişti. Kafesinin madeni tabanından yayılan ısının artık katlanılmaz olduğunu hisseden Franklin, otomatik bir hareketle notlarını topladı, hiç kimseye bakmadan kürsüden indi, krep kumaşından yapılma ayakkabılarının tabanlarını, öldürülen Amerikalının kanıyla lekeleyerek onun yanından geçti ve koridordan yürüdü. İsteseler onu vurabilecek olan Arapların yanından yürürken onları görmezden geldi ve hiç itirazla karşılaşmadan dosdoğru kamarasına gitti. Kapısını kilitleyip ranzasına uzandı.

On dakika sonra silah sesleri işitildi. Saat beşten on bire değin, bir belediye saatinin korkunç bir parodisi gibi düzenli olarak saat başlarında silah sesleri geldi. Bunu, cesetler çifter çifter küpeşteden atılırken işitilen foşurtular izledi. Saat on birden biraz sonra, Santa Euphemia'yı on beş saattir izlemekte olan Amerikan Özel Timi'nin yirmi iki mensubu gemiye çıkmayı başardılar. Çıkan çatışmada, içinde fahri Amerikan vatandaşı Kidderminster'lı Bay Talbot'ın da bulunduğu altı yolcu daha vurularak öldürüldü. Rodos'ta gemiye erzak yüklemeye yardım etmiş olan sekiz ziyaretçiden beşi çatışmada, ikisi teslim olduktan sonra öldürüldü.

Ne lider ne de yardımcısı hayatta kalmıştı, bu yüzden Hughes'un Araplarla yaptığı pazarlığı doğrulayacak tanık da yoktu artık. Hiç fark etmeden birkaç saatliğine İrlanda yurttaşı olan ve Franklin'in konferansı sırasında yüzüğünü tekrar önceden bulunduğu parmağına geçiren Tricia Maitland, onunla bir daha hiç konuşmadı.

3
Din Savaşları

KAYNAK: *Besançon Belediyesi Arşivleri (bölüm CG, kutu 377 a). Bugüne değin yayımlanmamış olan aşağıdaki dava, hukuk tarihçileri için özel bir önem taşımaktadır çünkü söz konusu davada* procureur pour les insectes *[haşaratın avukatı], daha sonraları Provence Mahkemesi'nin ilk başkanlığını da yapmış olan seçkin hukukçu Bartholomé Chassenée'ydi (ya da Chassanée veya Chasseneux). 1480'de doğan Chassenée, Autun kilise mahkemesi önünde, arpa hasadını hunharca yok etmekle suçlanan sıçanları savunmakla ünlenmişti. Yöre sakinlerinin verdiği dilekçeden mahkemenin son kararına kadar aşağıdaki belgeler, davanın bütün tutanaklarını içermemektedir*

–sözgelimi, yörenin köylüleri kadar sanıkların davranış biçimlerini incelemiş olan seçkin uzmanların da ifadeleri– ancak yasal savunma söylevleri çoğu kez özel bir biçimde tanıklıklara atıf yapan pasajlar içermektedir. Bu yüzden davanın esas yapısında ve argümanında eksik olan hiçbir şey yoktur. O vakitler normal olduğu üzere, procureur épiscopal*'in [kilise avukatının] savunma söylevi Fransızca olarak yapılır, mahkemenin hükmüyse törensel bir Latince'yle açıklanırdı.*

(Çevirmenin notu: El yazması belge kesintisiz olup tek bir kalemden çıkmadır. Bu yüzden burada her avukatın kendi kâtibi tarafından kaleme alınmış olan orijinal savunmalarla değil, savunmaların bazı bölümlerini kayda geçirmemiş olabilecek üçüncü bir kişinin, belki de mahkemenin resmi bir görevlisinin savunmalarıyla karşı karşıyayız. 371-379 numaralı kutuların içeriğiyle yapılan bir karşılaştırma, davanın, söz konusu biçimde ortaya konmuş olması dolayısıyla, belki de hukukçuların eğitiminde kullanılan örnek ve tipik bir prosedürün parçası olduğunu akla getiriyor. Davaya katılanlar arasında sadece Chassenée'nin adının anılmış olması bu kanıyı güçlendirmekte; böylelikle öğrenciler, adeta, bir davanın sonucuna hiç bakmaksızın, seçkin bir savunma avukatının öğretici söz ustalığını incelemeye yönlendirilmiş oluyorlar. El yazısı on altıncı yüzyılın ilk yarısında rastlanan türden; bu yüzden belge, davanın başka biri tarafından yapılmış bir versiyonunun kopyası olsa da –ki olabilir– yine de aynı döneme aittir. Ben savunmaların zaman zaman çok abartılı olan üslubunu –özellikle de adı verilmeyen proceur des habitans*'ınkini [yöre sakinlerinin avukatı]– yalın bir İngilizce'yle verebilmek için elimden geleni yaptım.)*

Pétition des habitans [Yöre sakinlerinin dilekçesi]

Bizler, Besançon Piskoposluğu bölgesindeki Mamirolle sakinleri, Kudreti Her Şeye Yeten Tanrı'dan korktuğumuzdan ve

O'nun eşi Kilise'nin sadık kulları olduğumuzdan, ayrıca ürün vergilerimizi de düzenli olarak tam bir itaatle ödediğimizden, 1520 Ağustos'unun 12'nci gününde, işbu dilekçemizi, acilen ve ısrarla, bizleri birçok mevsim boyunca canımızdan usandıran, üzerimize Tanrı'nın gazabını çeken, oturduğumuz yerlere kötü bir ün kazandıran ve bizi tehdit eden şu kötülükçü yaratıkların haince müdahalesinden kurtarması ve bizleri huzura kavuşturması için, yöre mahkemesine sunuyoruz. Bizler Tanrı'dan hep korktuk ve Kilise'ye karşı ödevlerimizde hep itaatkâr davrandık; ancak mahkeme yüce bilgeliğini kullanıp, köylerimizi istila etmiş olan bu kötülükçü yaratıkları yüce adalet adına bir an önce kovmadıkça; varoluşları katlanılmaz ve uğursuz olduğu için onlara Kutsal Kilise'den ve Tanrı'nın Ülkesi'nden aforoz edilme tehdidiyle defolup gitmelerini buyurmadıkça, başlarımızın üzerine gürleyen bir gök gürültüsü gibi korkunç ve ani bir ölüm çökecek, bu felaket bir gün kapımızı kesinlikle çalacaktır.

Plaidoyer des habitans [Yöre sakinlerinin savunması]

Baylar, size dilekçe vermiş olan bu yoksul ve kendi halinde, çaresiz ve dertli kişiler huzurunuza; bir zamanlar Minorca ve Mayorka adaları sakinlerinin kudretli Augustus Caesar'ın huzuruna çıkıp ondan adaletini ve gücünü kullanarak, ekinlerini tahrip eden ve geçimlerini engelleyen şu tavşanlardan adalarını kurtarmasını dilemelerinde olduğu gibi çıkmış bulunuyoruz. Eğer Augustus Caesar bu sadık kullarına yardım edebilmişse, bu mahkemeniz de, size dilekçe veren kişilerin omuzlarındaki ağır yükü, tıpkı büyük Aineias'ın babası Ankhises'i yanan Troya kentinden onu sırtına alarak kaçırması olayında olduğu gibi, kim bilir ne kadar kolaylıkla kaldırabilir. İhtiyar Ankhises'in gözlerini çakan bir şimşek kör etmişti, size dilekçe vermiş olan kişilerin gözleri de bu davada suçlu bulunan ne var ki bu mahkemeyi küçümsedikleri ve Tanrı'ya

dil uzattıkları için, yöneltilen suçlamaları yanıtlamak üzere mahkemenizin önüne çıkma zahmetine bile katlanmayan, ışığın gerçeğiyle yüzleşmek yerine kendilerini günah dolu bir karanlığa gömmeyi yeğleyen bu yaratıkların haince davranışları yüzünden adeta körleşmiş ve onlar, Tanrı'nın kutsanmış ışığının dışındaki bir karanlığa atılmış gibidir.

Şimdi ellerinizde baylar; alçakgönüllü, sadık, dürüstlükleri su götürmez ve ağızlarından gerçek hakikat çeşmesinin doğrularından başka hiçbir şey çıkmayacak kadar mahkemenize saygılı kişilerin ifadeleri var. Onlar Yüce Tanrımızın bu yılında yirmi iki Nisan günü cereyan eden olaylara tanık olmuş bulunuyorlar; bu gün, bilindiği gibi, Besançon Piskoposu Hugo'nun köylerindeki mütevazı Saint-Michel Kilisesi'ne her yıl yaptığı hac yolculuğu günüdür. Onlar size bunu tıpkı, belleğinizde Shadrach, Meshach ve Abednego'nun içinden sağ salim çıktıkları kızgın fırının alevleri gibi yanan ayrıntılarla anlattılar; kiliselerini piskoposun gözünde değerli kılabilmek için, her yıl yaptıkları gibi onu nasıl süsleyip püslediklerini, mihrabın üzerine nasıl çiçekler yerleştirdiklerini ve hayvanların içeriye girmelerini engellemek için kapıyı nasıl sağlamlaştırdıklarını; ancak kapıyı domuzlara ve ineklere karşı kapalı tutmayı başarabildikleri halde, Golyat'ın zırhında bir yarık bulan Davud misali, en küçük bir delikten bile sürünerek geçen şu şeytani *bestioles*'e [haşarat] karşı kapalı tutamadıklarını anlattılar. Kilisenin çatı kirişlerinde bütün yıl asılı olarak muhafaza edilen ve bir çocuk ya da yabancı üzerine kazara oturur da kutsallığına halel getirir diye ancak Piskopos'un kiliseye yapacağı hac günü indirilen piskopos koltuğunu ipler yardımıyla aşağı nasıl indirdiklerini, Tanrı'nın ve mahkemesinin övgülerine layık bu mütevazı ve dindar geleneği anlattılar. Koltuk indirildikten sonra, o yöredeki en yaşlı ihtiyarın da anımsayabileceği gibi, nasıl mihrabın önüne yerleştirildiğini ve koltuğun mekruh olmaması için, ihtiyatlı köylülerin Piskopos'un köye gelmesinden önceki gece, başında nasıl nöbet tuttuklarını; ertesi gün, Besançon

Piskoposu Hugo, tıpkı Gracchus'un sevgili halkının arasına dönmesi gibi, mütevazı Saint-Michel Kilisesi'ne yıllık hac yolculuğunu yaptığında onların sadakatlerinden ve gerçek inançlarından nasıl memnun kaldığını anlattılar. Sonra, âdet olduğu üzere, önce kilise merdivenlerinden Mamirolle köylülerini nasıl şöyle bir kutsadığını; arkasında ona saygılı bir mesafede bulunan cemaatiyle tören düzeninde nasıl kilise nefine yürüdüğünü ve Hazreti İsa, Kudreti Her Şeye Yeten Babası önünde nasıl secde etmişse, onun da görkemli giysileri içinde, mihrabın önünde öyle secde ettiğini ve sonra doğrulduğunu, mihrabın basamaklarını çıktığını, derken cemaatine doğru dönüp koltuğuna oturduğunu anlattılar. Ah lanet olası gün! Ah lanet olası istilacılar! Piskoposun nasıl düşüp kafasını mihrap basamağına çarptığını ve iradesi dışında kendinden geçip sersemlediğini; piskopos ile maiyetinin, onu bu sersemlik hali içinde taşıyarak oradan nasıl uzaklaştıklarını ve dehşete kapılan dilekçecilerin Piskopos'un koltuğunu incelediklerini ve Eriha'nın duvarları gibi çökmüş olan ayaklarından birinde rezil ve doğadışı bir tahtakurdu istilasıyla karşılaştıklarını ve bu tahtakurtlarının o şeytani işlerini karanlıklar içinde gizli gizli becerdiklerini ve koltuğun ayağını yiyip bitirdikleri için Piskoposun koltuğundan, tıpkı ışık göğünden sersemlik karanlıklarına düşen kudretli Daidalos gibi düşüverdiğini ve Tanrı'nın gazabından çok korkan dilekçecilerin Saint-Michel Kilisesi'nin çatısına çıktıklarını ve koltuğun yılın üç yüz altmış dört günü içinde durduğu kafes mahfazayı incelediklerini ve tahtakurtlarının bu mahfazayı da istila etmiş olduklarını, öyle ki dokunduklarında mahfazanın un ufak olduğunu ve mihrabın basamakları üzerine düşüp onların kutsallığına halel getirdiğini ve çatı kerestelerinin hepsinin bu şeytani *bestioles* tarafından rezil bir şekilde yenip bitirilmiş olduğunu ve bunun dilekçe sahiplerini kendi yaşamları için endişeye sevk ettiğini çünkü yoksul ve dindar olduklarını ve yoksulluklarının yeni bir kilise inşa etmelerine imkân vermeyeceğini oysa Tanrıya olan bağlılıkları-

nın Kutsal Baba'larına eskiden olduğu gibi ateşli bir iman gücüyle ibadet etmelerini ve bunu tarlalarda ya da ormanlarda değil kutsal bir yerde yapmalarını buyurduğunu anlattılar.

İşte baylar, bu yüzden, ayağınızın altında ezip geçtiğiniz ot kadar çaresiz olan bu mütevazı köylülerin dilekçelerine kulak verin. Onlar güneşin önünden geçen Tanrı'nın eli gibi gökyüzünü karartan çekirgeler olsun, Homeros'un İlyada'nın birinci kitabında anlattığı Kalydon çevresini yıkıma uğratan yabandomuzu gibi hasarlar vermiş sıçanlar olsun, kışlık ambarlarındaki tahılları yiyip bitiren bitki bitleri olsun birçok belaya alışkındır. Bu yüzden, köylülerin dindarlık ve alçakgönüllülük göstererek, ürün vergilerini düzenli ödeyerek Gökyüzü Cenneti'ne depolamış oldukları tahıllara saldıran bu afet kim bilir daha ne kadar iğrençtir ve kötülükle doludur. Çünkü bugün, mahkemenizin önüne çıkma saygısını bile göstermeyen bu kötülükçü yaratıklar Tanrı'nın Evi'ne saldırarak O'na karşı günah işlediler, Besançon Piskoposu Hugo'yu sersemlik karanlıklarına iterek O'nun eşi Kilise'ye karşı günah işlediler ve hem de bütün köy halkının dua ettiği bir vakitte kiliselerinin çatısını masum çocuklarının ve bebelerinin başlarına yıkma tehdidini savurarak bu dilekçe sahiplerini hiçe saydılar. İşte bu yüzden mahkemenizin, bu hayvanlara yaşadıkları yerleri terk etmelerini, Tanrı'nın evinden uzaklaşmalarını buyurması ve siz dilekçe sahiplerinin her gün dua ettiği Kutsal Anamız olan Kilise tarafından onlara karşı zorunlu bir aforoz hükmü çıkarılması doğru, makul ve gereklidir.

Plaidoyer des insectes [Haşaratın savunması]

Baylar, bu davada beni *bestioles*'ün avukatı olarak görevlendirmeyi uygun gördüğünüze göre, onlara karşı yöneltilen suçlamaların nasıl geçersiz ve anlamsız olduğunu ve bu davanın bir takipsizlik kararıyla sonuçlandırılması gerektiğini mahke-

menize açıklamaya çalışacağım. İlk ağızda şunu itiraf edeyim ki hiçbir suç işlememiş olan müvekkillerime bu mahkemenin şimdiye değin gördüğü en kötü canilermişçesine davranılmış olması ve bundan başka da, herkesin bildiği üzere dilsiz oldukları halde gündelik işlerini yaparlarken sanki insan dilini kullanmaya alışkınlarmış gibi mahkeme önünde davranışlarını açıklamaya çağrılmaları beni son derece şaşırttı. Ben bütün alçakgönüllülüğümle, kendi konuşan dilimi, bu suskun yaratıkların hizmetine sunmaya çalışacağım.

Bu talihsiz hayvanlar adına konuşmama izin verdiğinize göre, ilk ağızda, bu mahkemenin sanıkları yargılama yetkisine sahip olmadığını, onların adına çıkarılan mahkeme çağrılarının hiçbir geçerlilik taşımadığını çünkü kendilerine çağrı çıkarılanların akıl ve irade sahibi olmaları, dolayısıyla hem suç işleyebilme hem de söz konusu suçun duruşması için çıkarılan çağrıya cevap verebilme yeteneği taşımaları gerektiğini söylemek istiyorum. Oysaki bu davada durum hiç de böyle değil çünkü müvekkillerim sadece içgüdüleriyle hareket eden kaba saba hayvanlardır ve bu, Pandects'in birinci kitabının *Si quadrupes* paragrafında yazılı olan şu sözle doğrulanmaktadır: *Nec enim potest animal injuriam fecisse, quod sensu caret.*

İkinci olarak, söylediklerime ek ve alternatif olarak şunu da belirtmek isterim ki mahkeme, *bestioles*'ü yargılama yetkisine sahip olsa bile, mevcut mahkemenin bu davayı tartışmaya açması akıldışı ve yasadışı olurdu çünkü sanıkların gıyaben yargılanamayacakları çok iyi bilinen ve geçerliliğini uzun süredir koruyan bir hukuk ilkesidir. Tahtakurtlarına bugün mahkemenin huzuruna çıkmaları için resmi olarak bir çağrı yapıldığı ama onların buna uymayı küstahça reddettikleri, bu yüzden yasal haklarını kaybetmiş oldukları ve bu durumun da mahkemeye onları gıyaben yargılama hakkını verdiği söylendi. Bu sava karşı ben iki sav ileri sürüyorum. Birincisi, bu çağrılar gerçekten de yasalara uygun olarak gönderilmiş olsa bile, onların *bestioles* tarafından alındığını gösteren herhangi bir kanıta sahip miyiz? Bir

yazılı çağrının yalnızca gönderilmesi değil, aynı zamanda teslim edilmesi de kuraldandır ve yöre sakinlerinin avukatı, tahtakurtlarının çağrıyı ne şekilde teslim aldıklarını hiçbir surette gösterememiştir. İkinci ve ek olarak yasa teamüllerinde bundan çok daha yerleşik bir ilke vardır ki eğer bir sanığın, yapacağı yolculuğun uzunluğu, tehlikeleri ve güçlükleri bakımından mahkeme önüne çıkmasında sakıncalar olduğu kanıtlanırsa, sanığın mahkeme önüne çıkmaması mazur görülebilir. Şayet bu çağrı bir sıçana gönderilmiş olsaydı, onun mahkemenizin önüne çıkmak için kedi dolu bir kentin içinden geçmesini bekleyebilir miydiniz? Bu davada, *bestioles*'ün yaşadığı yerden mahkemeye kadar olan uzaklık onlar için sadece yolculuk edilemeyecek kadar devasa bir mesafe oluşturmuyor, aynı zamanda bunun, onların mütevazı hayatlarına kasteden şu vahşi yaratıkların yarattığı ölümcül tehdit altında yapılması da gerekiyor. Bu yüzden onlar, güvenlikleri açısından ve yasal sınırlar içinde kalarak, aynı zamanda bu mahkemeye de gerekli saygıyı göstermek suretiyle, yazılı çağrıya uymayı nazikçe reddedebilirler.

Üçüncü olarak mahkeme çağrısı, halen Mamirolle Köyü'ndeki Saint-Michel Kilisesi'nde ikamet etmekte olan tahtakurtlarını muhatap aldığına göre, yanlış çıkarılmıştır. Bu, kilisede bulunan tek tek bütün *bestiole*'ler anlamına mı gelmektedir? Ancak sakin sakin yaşayan ve *habitans* için hiçbir tehdit oluşturmayan birçok başka tahtakurdu daha vardır. İçinde bir soyguncu çetesi yaşıyor diye bütün bir köyün mahkemeye çağrılması mı gerekmektedir? Bu adil bir yasa olamaz. Bundan başka, sanıkların mahkeme önünde kimlik tespitlerinin yapılması da eski bir kuraldır. İncelememiz gereken iki ayrı haince suç edimi var: Birincisi, piskopos koltuğunun ayağına verilen hasar, ikincisiyse kilisenin çatısına verilen hasar. Suçlanan hayvanların tabiatlarına ilişkin az çok bilgi sahibi olan herkes şunu açıkça kabul edecektir ki koltuğun ayağında ikamet etmekte olan tahtakurtlarının kilisenin çatısında yaşayanlarla ve kilise çatısına yerleşmiş tahtakurtlarının da koltu-

ğun ayağında yaşayanlarla herhangi bir ilişkisi olamaz. Böylelikle iki grup iki ayrı suçla suçlanmaktadır ancak mahkeme çağırısında gruplar ve suçlar arasında bir ayırım yapılmamıştır ki bu da, kesin bilgi eksikliğinden dolayı çıkarılan çağrıyı geçersiz kılmaktadır.

Dördüncü olarak ve daha önce belirttiklerime halel getirmeksizin şunu ileri süreceğim ki *bestioles*'ü bu şekilde yargılamak sadece İnsan'ın ve Kilise'nin yasalarına değil, aynı zamanda Tanrı'nın yasalarına da aykırıdır. Çünkü düşünürsek, bu yüce mahkemenin kudreti altında ezilebilecek bu ufacık yaratıklar ortaya nereden çıkmıştır? Onları kim yaratmıştır? En yücesinden en alçağına hepimizi de yaratmış olan ve Kudreti Her Şeye Yeten Tanrı'dan başkası değil elbette. Kitabı Mukaddes'in Tekvin bölümünde Tanrı'nın yeryüzündeki dörtayaklı hayvanları kendi türlerine göre, sığırları kendi türlerine göre ve yeryüzündeki sürünen tüm öteki hayvanları da kendi türlerine göre yarattığını ve Tanrı'nın bunu iyi bir şey olarak gördüğünü okumuyor muyuz? Bundan başka Tanrı, yeryüzündeki bu dörtayaklı hayvanlara ve sürünen her şeye yeryüzündeki tüm tahılları, yeryüzündeki tüm ağaçları ve her bir ağacın tüm meyvelerini besin olarak vermedi mi? Ayrıca, onların hepsine de üreyip çoğalma ve yeryüzünü doldurma buyruğunu vermedi mi? Sonsuz bilgeliğe sahip olan Tanrı, yeryüzünün dörtayaklı ve sürünen tüm hayvanlarına beslenecekleri araçları sağlamış olmasaydı onlara çoğalmalarını da buyurmazdı; oysa O, yeryüzündeki canlılara tahılları, meyveleri ve ağaçları bilerek vermek suretiyle bunu yaptı. Peki bu zavallı *bestioles*, Yaratılış gününden beri kendilerine ihsan edilmiş olan ve İnsan'ın ortadan kaldırmaya da kısıtlamaya da gücünün yetmeyeceği bu devredilmez hakları kullanmaktan başka ne yaptı? Tahtakurtları yuvalarını insan için sakıncalı olabilecek bir yerde yapmış olabilir ama bu, Yaratılış'ta belirlenen doğa yasalarına başkaldırmaya girişmek için yeterli bir neden değildir; çünkü böylesi bir başkaldırı Yaradan'a karşı doğrudan ve küstahça bir itaatsizliktir. Yüce

Tanrı tahtakurtlarına hayat vermiş ve beslenmeleri için de yeryüzündeki ağaçları ihsan etmiştir: Tanrı'nın iradesine karşı çıkmaya çalışmak bizler için ne kadar da iddialı, ne kadar da tehlikeli bir davranış olurdu! Hayır, ben mahkemeye, dikkatimizi Tanrı'nın bu en mütevazı yaratıklarının sözde hainliklerine değil de insanın kendisinin hainliklerine çevirmemizi öneriyorum. Tanrı hiçbir şeyi amaçsız yapmaz ve Tanrı'nın *bestioles*'e Saint-Michel Kilisesi'nde barınma izni vermiş olmasının amacı da insanın kötülüğüne karşı bir uyarı ve cezadan başka bir şey olamaz. Tahtakurtlarının herhangi başka bir bina yerine kiliseyi istila etmiş olmalarıysa beni, bunun çok daha sert bir uyarı ve ceza olduğunu belirtmeye itiyor. Dilekçe vererek mahkemeye başvurmuş olan şu kişiler, Tanrı'ya olan itaatlerinden, Hıristiyanca alçakgönüllülüklerinden ve erdemlerinden o kadar eminler mi ki kendilerini suçlamadan önce yeryüzünün bu en mütevazı hayvancıklarını suçlayabiliyorlar? Ben bu dilekçe sahiplerine, gurur günahından kaçının diyorum. Onlara başkasının gözünde çöp aramadan önce kendi gözlerindeki merteği görmelerini söylüyorum.

Beşinci olarak ve son olarak, yöre sakinlerinin avukatı, mahkemenin *bestioles*'e karşı, aforoz adıyla bilinen şimşek ışığını fırlatmasını istiyor. Daha önce söylediklerime halel getirmeksizin sizlere şunu da belirtmeyi bir görev sayıyorum ki böylesi bir ceza hem uygunsuz hem de yasalara aykırıdır. Aforoz aslında günahkârı Tanrı ile kurulan birliktelikten ayırmak olduğundan, onun İsa'nın bedeni olan ekmeği yemesini ve kanı olan şarabı içmesini reddetmek, onu Kutsal Kilise'den, O'nun ışığından ve sıcaklığından uzaklaştırmak olduğundan, nasıl olur da Kutsal Kilise'nin yolunu zaten hiçbir zaman bilmemiş olan bir tarla hayvanını ya da yerde sürünen küçük bir yaratığı aforoz etmek yasalara uygun olabilir? Bir sanığı, daha önce hiçbir zaman sahip olmadığı bir şeyden yoksun bırakmayı uygun ve yerinde bir ceza olarak düşünmek mümkün değildir. Bu doğru bir adalet olamaz. Bundan başka aforoz, büyük

dehşet yaratan bir ceza, günahkârın korkunç karanlıklara atılması, günahkârın Tanrı'nın ışığından ve iyiliğinden sonsuza değin ayrılması demektir. Ölümsüz ruh taşımayan bir *bestiole* için bu nasıl uygun bir ceza olabilir? Bir sanığı sonsuz hayata sahip değilken sonsuz işkenceye mahkûm etmek nasıl mümkündür? Bu hayvanlar Kilise'nin mensubu olmadıkları için Kilise'den kovulamaz. Havari Aziz Paulus'un dediği gibi: "Biz dışta olanları değil, içte olanları yargılarız."

Bu yüzden, sizlerden, davanın düşmesini ve takipsizlik kararı verilmesini ve daha önce söylediklerime halel gelmeksizin, sanıkların aklanmasını ve her türlü kovuşturmadan uzak tutulmalarını talep ediyorum.

Bartholomé Chassenée, Hukukçu

Réplique des habitans [Yöre sakinlerinin yanıtı]

Baylar, yüce mahkemenizin huzuruna tekrar çıkmış olmaktan ve çocuğunu istemek için Hazreti Süleyman'ın huzuruna çıkan o zavallı bağrı yanık ana gibi yüce mahkemenizden adalet istemekten onur duyuyorum. Önünüze, İsabel gibi süsleyip püslediği bir sürü kanıt çıkarmış olan *bestioles*'ün avukatına karşı ben, Odysseus'un Aias'la mücadele ettiği gibi mücadele edeceğim.

İlk ağızda şunu söyleyeyim ki haşaratın avukatı, Mamirolle Köyü'nde vuku bulan haince eylemleri yargılamaya bu mahkemenin gücünün ve yetkisinin olmadığını ileri sürüyor ve bu maksatla da, bizim Tanrı'nın indinde tahtakurtlarından hiç de daha iyi bir konumda olmadığımızı, onlardan ne daha yüksek ne de daha alçak bir konumda bulunduğumuzu, dolayısıyla da onları Tarpeia Kayası'nda hainlerin fırlatıldığı tapınağı bulunan Jüpiter gibi yargılama hakkımızın olmadığını belirtiyor. Ancak ben bu iddiayı, Yüce Efendimiz tefecileri Kudüs'teki Tapınak'tan nasıl kapı dışarı etmişse aynen öyle saf dışı bırakacağım. İnsan

hayvanlardan daha yüce değil midir? Kitabı Mukaddes Tekvin bölümünden de kolayca anlaşılacağı üzere, insandan önce yaratılmış olan hayvanlar insana boyun eğsinler diye yaratılmamışlar mıdır? Yüce Efendimiz Âdem'e, denizlerdeki balıklar, havadaki kuşlar ve yeryüzünde hareket eden bütün canlılar üzerinde egemenlik kurma hakkı vermemiş midir? Âdemoğlu tüm sığırlara, havadaki tüm kuşlara ve tarlalardaki tüm dörtayaklı hayvanlara bir ad vermemiş midir? İnsanın hayvanlar üzerindeki egemenliği Mezmur yazarları tarafından da doğrulanıp Havari Aziz Paulus tarafından yeniden dile getirilmemiş midir? İnsan, hayvanlar üzerinde egemenliğe sahip olur da bu egemenlik, onları yanlış hareketleri için cezalandırma hakkını nasıl içermez? Ayrıca, *bestioles*'ün avukatının şiddetle yadsıdığı bir hak olarak hayvanları yargılama hakkı, Çıkış kitabında da belirtildiği gibi, insana doğrudan doğruya Tanrı tarafından özel olarak verilmemiş midir? Yüce Efendimiz Musa'ya "Göze göz, dişe diş" diye buyuran kutsal yasayı göndermedi mi? Sonra da sözünü şöyle sürdürmedi mi?: "Eğer bir öküz bir adamı ya da kadını boynuzlar da kurban ölürse, öküz kesinlikle taşlanmalı ve eti yenmemelidir." Çıkış kitabı böylelikle yasayı açık biçimde ortaya koymuyor mu? Daha sonra da şunlar söylenmiyor mu Kitabı Mukaddes'te: "Eğer bir adamın öküzü bir başkasınınkini yaralar ve bu öküz ölürse, o zaman canlı öküzün satılması, bunun parasının paylaşılması ve ölü öküzün de paylaşılması gerekir." Yüce Efendimiz böylelikle insana iradesini bildirip hayvanları yargılama hakkını vermemiş midir?

İkinci olarak, mahkemeye çıkamadıkları için tahtakurtlarının muhakeme edilmekten mazur görülmeleri gerektiği iddiasını ele alalım. Şu var ki onlara mahkeme çağrısı, yürürlükteki tüm kurallara uygun biçimde yapılmıştır. Yahudiler Augustus Caesar'a vergilerini ödemeye nasıl çağrılmışsa, onlar da öyle çağrılmıştır. Peki İsrailoğulları bu çağrıya uymamışlar mıydı? Burada bulunan kişilerden hanginiz *bestioles*'ün mahkeme önüne çıkmalarını engellemek isterdi? Alçakgönüllü dilekçe sahip-

lerim elbette bu şekilde hareket etmek istemiş ve bu maksatla da, Besançon Piskoposu Hugo'nun başını basamaklara çarpıp sersemlemesine yol açan koltuk ayağını ateşte yakmaya kalkışmış olabilirlerdi ama iyi birer Hıristiyan olarak bunu yapmaktan kaçındılar ve bunu yapmak yerine, meseleyi yüce mahkemenizin huzuruna çıkarmayı yeğlediler. Peki, sanık *bestioles* hangi düşmanlarla karşılaşabilirdi? Onların seçkin avukatları sıçanları yiyen kedilerden söz etti. Tahtakurtları mahkeme binasına giderlerken kedilerin onları yeme alışkanlığı edindiklerini bilmiyordum, beyler, eğer yanılıyorsam beni lütfen düzeltin! Hayır, sanıkların mahkemenizin önüne çıkmayı reddetmelerinin tek bir açıklaması olabilir: Burada körcesine ve dik kafalı bir itaatsizlik, nefret edilesi bir suskunluk, Musa'ya görünmüş olan, alev alev yanıp hiç sönmeyen çalı gibi bir suçluluk söz konusudur ve bu suçluluk, *bestioles* mahkemenizin önüne çıkmayı inatla reddettiği sürece bizleri körleştirmeye devam edecektir.

Üçüncü olarak, Tanrı'nın tahtakurdunu insanı yarattığı gibi yarattığı ve ona yiyecek olarak tohumları, meyveleri ve ağaçları verdiği ve bu yüzden de tahtakurtları yemek için neyi seçerlerse seçsinler bunu Tanrı'nın rızasıyla yaptıkları ileri sürüldü. Aslında bu, *bestioles*'ün avukatının esas ve temel savunma argümanıdır ve ben bunu şöyle çürüteceğim. Kitabı Mukaddes'in Tekvin bölümü bizlere, Tanrı'nın sonsuz merhameti ve cömertliğiyle, tarla hayvanlarına ve sürünen şeylere, tüm tohumları ve tüm ağaçları yiyecek olarak verdiğini söyler. İnsan için bir engelleme ve bir sıkıntı gibi görünse de ağaçları, ağaç yeme içgüdüsü taşıyan şu yaratıklara vermiştir. Ne var ki Tanrı, onlara kesilmiş tahtayı vermemiştir. Tekvin'in neresinde yerde sürünen bu yaratıkların kesilmiş tahta içinde barınmalarına izin verilmiştir? Yüce Efendimiz bir yaratığın meşe ağacının içinde yuva yapmasına izin verdiğinde, bu yaratığın aynı zamanda Tanrı'nın Evi'nin içinde de yuva yapmaya hakkı olduğunu mu düşünüyordu? Kitabı Mukaddes'in neresinde Yüce Efendimiz'in hayvanlara tapınaklarını yiyip bitirme hakkını verdiği yazıyor?

Peki tapınakları yiyip bitirilirken ve piskoposları bir sersemlik hali içine itilirken Yüce Efendimiz kullarına öteki yanaklarını da mı uzatmalarını buyuruyor? Kutsanmış ve kutsal mayasız ekmeği yiyen domuz kutsal şeylere hakaret ettiği için asılmıştır ve yuvasını Yüce Efendimiz'in evinde yapan *bestioles* de kutsallığa saldırıda ondan daha az suçlu değildir.

Bundan başka ve daha önce söylediklerime halel getirmeksizin, Yüce Efendimiz'in tahtakurdunu tıpkı insanı yarattığı gibi yarattığı ve dolayısıyla da, ne kadar zararlı ve kötü olursa olsun, yarattığı her şeyin O'nun kutsamasını taşıdığı ileri sürüldü. Ne var ki Kudreti Her Şeye Yeten Tanrı o eşsiz bilgeliği ve cömertliğiyle, bitki bitlerini ekinlerimizi yiyip bitirsin ve tahtakurdunu da Yüce Tanrı'nın evini tahrip etsin diye mi yarattı? Herodes'in askerlerinin masum çocukları aramaları gibi, Kilise'nin en bilge âlimleri de yüzyıllardır Kitabı Mukaddes'in her bir babını satır satır incelediler ve tahtakurdunun adının geçtiği tek bir bölüm, tek bir satır, tek bir cümle bile bulamadılar. Bu nedenle, bu davada mahkemenizin karşısına çıkardığım esas soru şudur: Nuh'un Gemisi'nde hiç tahtakurdu var mıydı? Kitabı Mukaddes Nuh'un devasa gemisinden söz ederken tahtakurdunun Gemi'ye binişinden de, Gemi'den inişinden de hiç dem vurmuyor. Aslında nasıl olur da böyle bir şeyden söz edebilirdi zira Gemi tahtadan inşa edilmiş değil miydi? Yüce Efendimiz nasıl olur da sonsuz bilgeliğiyle, gündelik alışkanlıkları bir deniz kazasına ve İnsan ile Yaratılış'taki tüm hayvanların feci biçimde ortadan kalkmasına yol açabilecek bir yaratığın Gemi'ye binmesine izin verebilirdi? Böyle bir şey nasıl olabilirdi? Bu söylediklerimizden tahtakurdunun Gemi'de bulunmadığı ve Tufan denen afet sırasında bile var olmayan, yapay ve kusurlu bir yaratık olduğu sonucu ortaya çıkıyor. Soyunun nereden, uğursuz bir rastlantıdan mı yoksa kötülükçü bir elin eseriyle mi meydana geldiğini bilmiyoruz ama tahtakurdunun nefret edilesi kötülüğü ortada. Bu pis yaratık vücudunu Şeytan'a teslim etti ve bu yüzden de kendini Yüce Tanrı'nın koruyuculu-

ğundan ve sığınağından uzaklaştırmış oldu. Kutsal şeylere hürmetsizliği konusunda, Besançon Piskoposu Hugo'yu bir alık durumuna düşürürken başvurduğu alçakça hileden daha büyük kanıt olabilir mi? Karanlık ve gizlilik içinde böyle yıllar yılı çalışmak ve sonra da pis emellerine kavuşmak Şeytan'ın eseri değil miydi? Oysa *bestioles*'ün avukatı tahtakurtlarının yaptıkları ve yedikleri her şeyde Yüce Efendimiz'in kutsamasını taşıdıklarını ileri sürüyor. Bu yüzden piskoposluk koltuğunun bacağını yiyip bitirmelerinin de Yüce Efendimiz'in kutsamasını taşıdığını savunuyor. Bundan başka Yüce Efendimiz'in, tıpkı Balthazar'ı cezalandırması gibi, tıpkı Amaleklileri cezalandırması gibi, tıpkı Midyanoğullarını cezalandırması gibi, tıpkı Kenanlıları cezalandırması gibi, tıpkı Amorilerin evladı Sihon'u cezalandırması gibi kendi Kutsal Kilisesi'nin piskoposlarından birini de cezalandırmış olduğunu ileri sürüyor. Herakles'in Augias'ın ahırlarını temizlemesi gibi, mahkememizin kökünden söküp atması gereken iğrenç bir küfür değil midir bu?

Dördüncü olarak, mahkemenin aforoz kararı alma gücü ve hakkı olmadığı ileri sürülüyor. Ama bu, Mezmur yazarlarının da doğruladığı gibi, Yüce Tanrı'nın tüm dünyaya egemen kıldığı, bu amaçla bütün koyunları ve sığırları, bütün tarla hayvanlarını, havadaki kuşları, denizdeki balıkları ve denizlerdeki başka her şeyi ayaklarının altına sermiş olduğu, O'nun sevgili eşi olan Kilise'ye Yüce Tanrı tarafından verilmiş otoritenin yadsınması değil midir? Kutsal Ruh'un kılavuzluğunda olan Kilise yanlış hiçbir şey yapamaz. Gerçekten de kutsal metinlerimizde, zehirleri efsunla akıtılmış yılanların ve sürüngenlerin hikâyelerini okumuyor muyuz? Sirak Kitabı'nda, "yılan, efsunlanmadan da sokar" diye okumadık mı? Bu nedenle, iğrenç varlıklarıyla yüzyıllardır Yüce Tanrı'nın gözünde bir hakaret oluşturan bu zararlı hayvanlara karşı Kilise'nin lanetleme ve aforoz etme gibi kudretli ama haklı bir gücü kullanmış olması, Tanrı'nın öğretisiyle kutsal bir uyum içindedir. Davud'un Gilboa Dağı'na yağdırdığı lanetler orada yağmura ve kırağıya son

vermedi mi? Tanrı'nın oğlu Hazreti İsa iyi meyve vermeyen her ağacın kesilip ateşe atılmasını buyurmadı mı? Bu yüzden, eğer akıl taşımayan bir varlığın meyve vermediği için ortadan kaldırılması gerekiyorsa, onu lanetlemek için daha ne kadar fazlasına izin vardır; çünkü en büyük ceza daha azı da içerir: *Cum si liceat quid est puls, debet licere quid est minus.* Yılan Cennet Bahçesi'nde lanetlenip ömrünün geri kalan süresi boyunca karnının üzerinde sürünmeye mahkûm edilmedi mi? Aix kenti, sıcak banyolarında yuvalanıp birçok kişiyi ısırarak öldüren yılanlar tarafından istila edildiğinde Grenoble'un kutsal Piskoposu onları aforoz etmedi mi ve onlar da bunun üzerine çekip gitmedi mi? Lozan Piskoposu da Leman Gölü'nü yılan balıklarının istilasından böyle kurtarmamış mıydı? Aynı piskopos aynı gölün sularından dini bütün kişilerin oruç günlerinde tükettikleri somon balığıyla beslenen su sülüklerini de kovmamış mıydı? Trier Piskoposu Egbert de çığlıkları dini bütün kişilerin dualarını engelleyen şu kırlangıçları aforoz etmemiş miydi? Yine Aziz Bernard da benzer biçimde ve benzer sebeple, sinek sürülerini aforoz etmiş ve bunlar ertesi gün Sinahheriba'nın ordusu gibi, bir ceset yığını halinde bulunmamış mıydı? Algau'lu havari Aziz Magnus'un asası ise, her türlü sıçan, fare ve mayısböceğini kovup uzaklaştırmamış mıydı? İşte bu nedenlerle, mahkemenin aforoz şimşeğini katillere ve Tanrı'nın kutsal tapınağını kirletenlere fırlatıp atması doğru ve temeli olan bir hareket değil midir? *Bestioles*'ün avukatı, tahtakurtları ölümsüz ruha sahip olmadıkları için onların aforoz edilemeyeceğini ileri sürüyor. Ancak bizler, ilk olarak tahtakurdunun Nuh'un Gemisi'nde yer almamasından ötürü onun doğal bir varlık olmadığını ve ikinci olarak da mahkeme önüne çağrılmasını gerektiren eylemlerin, bu yaratığın kötü bir ruh, adına hiç kuşkusuz Lucifer diyebileceğimiz kötü bir ruh tarafından ele geçirildiğinin bir kanıtı olduğunu göstermedik mi? İşte bu nedenlerle, yüce mahkemenizden istirham ve talep ettiğim aforoz emri daha da gerekli olmaktadır.

Réplique des insects [Haşaratın yanıtı]

Baylar, şu ana değin bizlere birçok iddia sunuldu, bunların bazıları rüzgârda savrulan tahıl kabukları gibi uçup gitti, bazılarıysa önünüzde işe yarar taneler olarak kaldı. Ben şimdi sabrınıza biraz daha sığınıp, yöre sakinlerinin avukatının savlarına yanıt vereceğim; ki dile getirdiği iddialar, gerçek borusunun önünde Eriha'nın duvarları gibi çökecektir.

İlk olarak, yöre sakinlerinin avukatı, haşaratın karanlık emellerini gizleyerek piskopos koltuğunun ayağını kendileri için bir barınağa dönüştürdükleri zaman süresinin sözünü ediyor ve bunu da haşaratın yaptığı işin şeytanca bir şey olmasına kanıt gösteriyor. İşte ben bu nedenle karşınıza, yeryüzündeki sürünen yaratıkların davranışları konusunda bilge bir kişi olan, iyi insan Papaz Frolibert'i getirdim; çünkü gerçekten biliyorsunuz ki Papaz Frolibert, Aziz Georges Manastırı'nda arıcılıkla uğraşmaktadır. Papaz Frolibert bilge kişilerin, *bestioles*'ün ancak birkaç kısa yaz yaşayabildiklerine inandıklarını ileri sürmemiş miydi? Ancak hepimiz de biliyoruz ki bir tahtakurdu istilası, serseme dönen Besançon Piskoposu Hugo'nun başına gelen olayda olduğu gibi, tahtanın dağılıp parçalanmasına neden olmadan önce birkaç kuşak boyunca sürebilir. Bundan da şu sonucu çıkarmamız gerekir ki bu mahkemenin huzuruna çağrılmış olan tahtakurtları, aslında Saint-Michel Kilisesi'nde yuva yapmış olan birçok tahtakurdu kuşağının sadece torunlarıdır. Eğer *bestioles*'e kötü niyet atfedilmesi gerekiyorsa, bunun hiç kuşkusuz ilk *bestioles* kuşağına atfedilmesi gerekir yoksa hiç suçları olmaksızın kendilerini yaşadıkları yerde bulmuş olan masum torunlara değil. Bu gerekçeyle, ortaya koymuş olduğum kanıta dayanarak, mahkemeden takipsizlik kararı almasını ve davanın düşürülmesini bir kez daha talep ediyorum. Ayrıca, tahtakurtlarının kiliseye nasıl ve ne zaman girdikleri konusunda yöre sakinlerinin avukatı tarafından hiçbir kanıt gösterilememiştir. Avukat *bestioles*'e, kesilmiş tahta içinde yaşama

hakkının Kitabı Mukaddes tarafından bağışlanmamış olduğunu ileri sürmüştü. Buna bizler şöyle yanıt veriyoruz: İlk olarak, Kitabı Mukaddes onlara herhangi bir şekilde böyle yapmalarını yasaklamıyor; ikinci olarak, şayet Tanrı onların kesilmiş tahta yemelerini istemiş olmasaydı, onlara böyle bir içgüdü de vermezdi; üçüncü olarak da, karşıtını ispatlayacak kanıtların bulunmaması durumunda, bir sanık suçluluğu kanıtlanana değin masum sayılır. Tahta konusunda *bestioles*'e bir mülkiyet hakkı önceliği tanınması varsayımı akla gelmektedir; yani, söz konusu tahta ormanda oduncu tarafından kesilip de koltuk yapması için marangoza satıldığı sırada tahtakurtları da belki ormandaydı. Tahtakurtlarının İnsan'ın inşa ettiği şeyleri istila etmekle suçlanması şöyle dursun, tahtakurtlarının yaşadıkları yerleri inatla tahrip eden ve onu kendi amaçları için kullanan, İnsan'ın kendisidir. Biz bu argümana dayanarak da, mahkemenin takipsizlik kararı alıp davayı düşürmesini talep ediyoruz.

İkinci olarak, tahtakurtlarının Nuh'un Gemisi'nde bulunmadıkları ve bu yüzden de onları Şeytan'ın ele geçirmiş olduğu ileri sürülüyor. Biz buna şöyle yanıt veriyoruz: İlk ağızda şunu söyleyelim ki Kitabı Mukaddes'te Tanrı'nın yarattığı bütün türlerin bir listesi verilmemiştir ve onların Gemi'de bulunmadıkları özel olarak belirtilmemişse, her yaratığın Gemi'de bulunduğunu varsaymak meşru olur. İkinci olarak, eğer yöre sakinlerinin avukatının ileri sürdüğü gibi, tahtakurtları Gemi'de değildiyse, o zaman şu nokta daha da açıklık kazanıyor ki, İnsan'a bu yaratık üzerinde egemenlik kurma hakkı tanınmamış demektir. Tanrı korkunç Tufan'ı yeryüzünü kötülüklerden arındırmak için gönderdi ve sular geri çekilip de dünya yeniden doğduğunda, insana hayvanlar üzerinde egemenlik kurma hakkı tanıdı. Ama Tanrı'nın Gemi'de yolculuk etmeyen hayvanlar üzerinde İnsan'a egemenlik hakkı tanımış olduğu acaba nerede yazılıdır?

Üçüncü olarak, bizim Besançon Piskoposu Hugo'nun alıklık karanlığına Tanrı'nın eliyle itilmiş olduğunu söylediğimizi ileri sürmek alçakça bir iftiradır. Biz böyle bir iddiada bulun-

muyoruz çünkü bu, kutsal şeylere dil uzatan birinin iddiası olurdu. Ama aslında, Tanrı'nın hikmetlerinin bakışlarımızdan çoğu kez son derece esrarlı bir şekilde gizlenmiş olduğu da bir gerçek değil midir? Grenoble Piskoposu atından düşüp öldüğünde, bunun kabahatini ne Tanrı'ya ne ata ne de tahtakurduna yükledik. Constanza Piskoposu teknesinden göle düştüğünde, bundan ne Tanrı'nın onu suya ittiği ne de tahtakurtlarının teknenin bordasını tahrip etmiş oldukları sonucunu çıkardık. Aziz Theodoric Manastırı'ndaki sütun Lyon Piskoposu'nun ayağına devrilip onu bundan böyle bir değnekle yürümeye mecbur bıraktığında, ne Tanrı'yı ne sütunu ne de tahtakurtlarını kınamak aklımızın ucundan geçti. Tanrı'nın hikmetleri gerçekten de bizlerden çoğu kez gizlenmiştir ama Yüce Efendimiz'in değersiz kişilerin üzerine birçok bela yağdırdığı da bir gerçek değil midir? Yüce Tanrı Firavun'a karşı bir kurbağa belasını göndermedi mi? Mısır ülkesine bitleri ve rahatsız edici sinek sürülerini göndermedi mi? Ayrıca Firavun'a karşı çıban illetini, gök gürültüsünü ve doluyu ve de çekirge sürülerini göndermedi mi? Beş Kral'a karşı gökten taş yağdırmadı mı? Kendi sadık kulu Eyüb'ü bile verdiği çıbanlarla cezalandırmadı mı? İşte bu nedenle ben karşınıza, Mamirolle sakinlerinin ödedikleri ürün vergilerinin hesabını sormak üzere Peder Godric'i getirdim. Havanın elverişsizliği, ekin rekoltesinin kötülüğü, köyde baş gösteren hastalıklar ve yörenin en güçlü kuvvetli erkeklerini öldüren birtakım asker güruhları konusunda birçok mazeret ileri sürülmedi mi? Ama bütün bunlara karşın şu nokta apaçık ortada ki ürün vergileri Kilise'nin istediği gibi ödenmedi, Yüce Efendimiz'e ve O'nun yeryüzündeki eşi Kilise'ye karşı itaatsizliğe varan kasti ihmaller oldu. Bu yüzden Tanrı nasıl Firavun'u cezalandırmak için çekirge sürülerini ve Mısır ülkesini cezalandırmak için sinek sürülerini göndermişse, Mamirolle sakinlerini itaatsizliklerinden ötürü cezalandırmak için kiliseye tahtakurtlarını gönderdi. Bütün bunlar Yüce Efendimiz'in izni olmaksızın nasıl gerçekleşebilir-

di? Kudreti Her Şeye Yeten Tanrı'nın, tapınağını bu ufak haşarata karşı koruyamayacak kadar zayıf ve ödlek olduğunu mu düşünüyoruz? Tanrı'nın bunu yapacak gücü olduğundan kuşkulanmak elbette ona karşı bir küfürdür. Dolayısıyla bundan, söz konusu haşarat istilasının Tanrı'nın iradesiyle düzenlendiği ya da buna izin verildiği, Tanrı'nın tahtakurtlarını itaatsiz günahkârları cezalandırmak için gönderdiği ve günahkârların O'nun öfkesi karşısında titreyip kendi kendilerini cezalandırmaları ve ürün vergilerini buyurulduğu gibi ödemeleri gerektiği sonucunu çıkarmalıyız. Gerçekte bu, casuslara karşı aforoz hükmü çıkarıp onları cemaatten dışlamaktan çok, bir dua etme, oruç tutma, kendini cezalandırma ve Tanrı'nın lütfunu dileme vesilesidir, Yüce Tanrı'nın niyetlerinin ve amaçlarının gerçekleşmesi için bir fırsattır.

Bu yüzden, dördüncü olarak, tahtakurtlarının Tanrı'nın yaratıkları olduklarını ve böyle olmakla da yaşamaya insanlar kadar hakları olduğunu kabul ettikten sonra ve bundan başka da, adaletin Tanrı'nın bağışlayıcılığı sayesinde yumuşatılması gerektiğini kabul ederek, daha önce söylediklerimize halel getirmeksizin, mahkemenin, ürün vergilerini ödemede çok geciken Mamirolle sakinlerinden, söz konusu *bestioles* için ileride Saint-Michel Kilisesi'ne bir daha zarar vermeden huzur içinde kemirebilecekleri alternatif bir yiyecek ayırmalarını ve *bestioles*'ün her türlü güce sahip mahkeme tarafından bu otlak yerine gitmeye zorlanmalarını talep etmesini öneriyoruz. Çünkü benim mütevazı müvekkillerim, iftira dolu suçlamalara maruz kalmazsızın karanlıkta huzur içinde yaşamalarına izin verilmesinden başka hiçbir şey dilememekte ve talep etmemektedir. Baylar, son bir kez daha bu davanın düşmesini ve haklarına bir zarar gelmeden *bestioles*'ün masum olduklarının ilan edilmesini ve yine haklarına bir zarar gelmeden, kendilerinden yeni otlaklarına gitmelerinin istenmesini talep ediyorum ve onlar adına kendimi yüce mahkemenizin hükmüne terk ediyorum.

Bartholomé Chassenée, Hukukçu

Conclusions du procureur épiscopal
[Kilise avukatının sonuç konuşması]

Savunma makamının ortaya koymuş olduğu argümanlar güçlü ve etkili bir şekilde dile getirilmiş bulunuyor, bu yüzden bu argümanlara ciddiyetle dikkat yöneltmemiz gerekmektedir; çünkü mahkeme aforoz şimşeğini gelişigüzel, davayı hafife alacak şekilde fırlatmamalıdır, eğer bu şimşek gelişigüzel fırlatılacak olursa, taşıdığı özel enerji ve güçten ötürü, hedef aldığı nesneyi vuramadığı takdirde, kendisini fırlatmış olana geri dönebilir. İddia makamı tarafından ortaya konan argümanlar da son derece ustalık ve bilgiyle sergilenmiş bulunuyor ve gerçekte bulunduğumuz durum, dibine dokunmanın olanaksız olduğu derin bir denizi düşündürüyor.

Bestioles'ün avukatı tarafından ortaya atılan, tahtakurtları kuşaklarının sayısı ve mahkemenin önüne çağrılan tahtakurdu kuşağının, suçu işleyen kuşak olup olmadığı meselesi hakkında şunu söyleyeceğim: İlk olarak, Kitabı Mukaddes'in Çıkış bölümünde bildirilmektedir ki Yüce Efendimiz, babaların günahlarını üçüncü ve dördüncü kuşaklara kadar çocuklarından sorabilecektir, dolayısıyla bu davada mahkemenin, din ilkeleri çerçevesinde, birçok tahtakurdu kuşağını yargılama yetkisi vardır; çünkü bu tahtakurtlarının tümü de Yüce Tanrı'ya karşı günah işlemişlerdir, bu yüzden mahkemenin kararı hakikatte adaletin güçlü bir tecellisi olacaktır. İkinci olarak, eğer yöre sakinlerinin avukatının Şeytan'ın *bestioles*'ü ele geçirmiş olduğu yönündeki argümanını kabul edecek olursak, böylesi bir ele geçirilişin tahtakurtlarına normal yaşam sürelerinden daha fazla yaşama olanağı vermesinden daha doğal –tabii bu durumda, doğallıktan iğrenç bir şekilde uzak– ne olabilir? Böylelikle bu sürünen yaratıklardan yalnızca tek bir kuşağın kilisedeki koltuğa ve çatıya zarar vermiş olması pekâlâ mümkündür. Her iki durumda da, yöre sakinlerinin avukatının ileri sürdüğü, tahtakurtlarının Nuh'un Gemisi'nde bulunamaya-

cakları –hangi ihtiyatlı kaptan deniz kazalarına yol açabilecek böyle yaratıkların teknelerine binmesine izin verirdi?– ve bu yüzden de, Tanrı'nın sevgili yaratıkları arasında sayılamayacakları argümanı bize son derece inandırıcı gelmiştir. Onların yaratıklar hiyerarşisindeki yerlerinin ne olacağı –kısmen doğal yaratıklar mı oldukları, yozlaşmış yaratıklar mı oldukları yoksa Şeytan'ın eseri mi oldukları– konusunu tartışmak büyük Kilise âlimlerinin işidir.

Tanrı'nın bu mütevazı kiliseyi tahtakurtlarının istila etmesine izin vermiş olmasının binlerce nedeninin tümünü bilemeyiz. Belki de dilenciler kapıdan çevrilmişlerdi. Belki de ürün vergileri düzenli olarak ödenmemişti. Belki de kilisenin içinde uygunsuz bazı şeyler olmuş, Tanrı'nın evi, randevuevine dönmüştü; işte Tanrı bunun üzerine haşaratı yolladı. İyilikseverlik görevini ve sadaka verme zorunluluğunu hiçbir zaman aklımızdan çıkarmamalıyız. Eusebios cehennemi soğuk bir yere benzetmemiş miydi? Burada ağlaşmalara ve diş takırdatmalarına, sonsuza değin sürüp giden bir ateş değil de, korkunç bir soğuk neden olmuyor muydu? İyilikseverlik, sayesinde kendimizi Yüce Tanrı'nın bağışlayıcılığına teslim ettiğimiz araçlardan biri değil midir? Bu nedenle, Yüce Tanrı'nın tapınağını alçakça ve iğrenç bir şekilde tahrip etmiş olan *bestioles* hakkında aforoz hükmünün verilmesini tavsiye ederken, böylesi durumlarda âdetten olduğu üzere, yöre sakinlerinden de işledikleri günahların kefaretini ödemelerini ve dualarını esirgememelerini tavsiye ediyoruz.

Sentence du juge d'Eglise [Kilise yargıcının hükmü]

Kudreti Her Şeye Yeten Tanrı, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh ve Hazreti İsa'mızın sevgili Annesi Azize Meryem adına ve yerine ve Kutsal Havariler Petrus ile Paulus'un otoriteleriyle ve aynı zamanda bizi bu davaya memur etmiş kişilerin iradeleriyle,

kendimizi Kutsal Haç'la kudretli kıldığımızdan ve gözlerimizin önünde Tanrı korkusu olduğundan, adı geçen tahtakurtlarını iğrenç haşereler olarak uyarıyor ve onlara lanetlenme, kargışlanma ve aforoz edilme tehdidini savurarak yedi gün içinde Besançon Piskoposluk bölgesinde bulunan Mamirolle Köyü'nün Saint-Michel Kilisesi'ni terk etmelerini ve hiç gecikmeden ve tartışmadan, kendilerine yöre sakinleri tarafından verilmiş olan otlağa gitmelerini, yuvalarını burada kurup bir daha zinhar Saint-Michel Kilisesi'ni istilaya kalkışmamalarını buyuruyoruz. Bu hükmü yasal hale getirebilmek ve her an ilan edilebilecek her türlü lanetleme, kargışlama ve aforozu geçerli kılabilmek için Mamirolle sakinlerine iyilik yapma görevlerine son derece dikkat etmelerini, ürün vergilerini Kutsal Kilise'nin buyurduğu gibi ödemelerini, Yüce Tanrı'nın evinde her türlü uygunsuz davranıştan kaçınmalarını bildiriyor ve yılda bir kere de, Besançon Piskoposu Hugo'nun alıklık karanlıklarına itildiği o uğursuz günün yıldönümünde...

Besançon Belediyesi Arşivleri'nde bulunan el yazması, mahkemenin buyurduğu yıllık kefaret ödeme ve anma konularında ayrıntılı bilgi vermeden burada birdenbire kesilmektedir. Parşömenin durumundan el yazmasının son dört buçuk yüzyılda belki de birden fazla kere bir haşere tarafından saldırıya uğramış olduğu ve kilise yargıcının verdiği hükmün son satırlarının da yenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

4
Hayatta Kalan

Yıl bin dört yüz doksan iki
Kristof Kolomb mavi okyanusu geçti.

Peki sonra? Anımsamıyordu. Yıllar önce, kollarını kavuşturmuş on yaşındaki itaatli çocuklar bu sözleri öğretmenlerinin ardından yinelemişlerdi. Arkasında oturan ve onun atkuyruğu örgülü saçlarını ağzına alıp çiğneyen Eric Dooley dışında hepsi. Bir keresinde ayağa kalkması ve son iki dizeyi okuması istenmiş ama o daha yerinden birkaç santim kalkamadan başı arkaya çekilmiş ve bütün sınıf gülmüştü. Eric dişleriyle saç örgüsüne asılmıştı. Belki de bu yüzden sonraki iki dizeyi bir türlü anımsayamıyordu.

Gerçi rengeyiklerini çok iyi anımsıyordu. Her şey Noel sırasında, havalarda uçan rengeyikleriyle başlamıştı. O, kendisine söylenen şeylere inanan bir kızdı ve rengeyikleri uçuyordu.

Onları ilk kez bir Noel kartında görmüş olmalıydı. Altısı, sekizi, onu yan yana koşulmuş olarak. Her zaman her bir çiftin, Nuh'un Gemisi'ne binen hayvanlar gibi karı koca, mutlu bir çift olduğunu hayal etmişti. Doğrusu bu olurdu değil mi, doğalı bu olurdu? Ama babası ona, kızağı çeken rengeyiklerinin boynuzlarından onların erkek olduklarının anlaşıldığını söylemişti. Önceleri sadece düş kırıklığı hissetmiş ama daha sonra kırgınlığı artmıştı. Demek Noel Baba yalnızca erkek geyiklerden oluşan bir arabayla yolculuk ediyordu. Tipik. Kesinlikle tipik, diye düşünmüştü.

Uçuyorlardı, önemli olan buydu. Noel Baba'nın bacadan inip yatağının ayakucuna armağanlar bıraktığına inanmıyordu ama rengeyiklerinin uçtuklarına pekâlâ inanıyordu. İnsanlar onu bu inancından caydırmaya çalışmışlar, eğer buna inanırsan her şeye de inanırsın demişlerdi ona. Ama o, şimdi on dört yaşına gelmiş, kısa saçlı ve inatçı bir kızdı ve cevabı da her zaman hazırdı. Hayır, derdi, keşke rengeyiklerinin uçabildiklerine inanabilseydiniz, o zaman her şeyin mümkün olduğunu anlardınız. Her şeyin.

O sıralarda hayvanat bahçesine gitti. Onu büyüleyen, rengeyiklerinin boynuzlarıydı. Boynuzlar şık bir dükkândan satın alınmış gösterişli bir kumaşla kaplanmışçasına ipek gibiydi. Hiç kimsenin yüzyıllardır ayak basmadığı bir ormandaki dalları andırıyorlardı; yumuşak, pırıltılı, yosun kaplı dallar. Yere düşmüş cevizler ayaklarının altında çıtırdayarak kırılırken, yumuşak bir ışığın aydınlattığı, bayırlı bir koruyu hayal ediyordu. Evet, patikanın sonunda da, zencefilli kurabiyeden yapılmış bir kulübe, demişti en iyi arkadaşı Sandra, ona bunları anlattığında. Hayır, diye düşündü, boynuzlar ağaç dalına dönüşüyorlar, ağaç dallarıysa boynuzlara. Her şey birbirine bağlıdır ve rengeyikleri *uçabilir*.

Bir keresinde televizyonda onları dövüşürken görmüştü. Öfkeyle birbirlerine tos vuruyorlar, kafalarını öne doğru uzatıyorlar, boynuzları birbirine dolanıyordu. Öylesine kıyasıya dövüşüyorlardı ki boynuzlarının derilerini yüzmüşlerdi. O, bu boynuzların altında sadece kupkuru kemik olduğunu, boynuzların kışın aç hayvanlar tarafından kabukları yenip soyulan ağaçlara benzeyeceklerini düşünmüştü. Ama öyle değildi. Hiç değildi. Boynuzlar kanıyordu. Üzerlerindeki deri sıyrılmış ve alttan sadece kemik değil, kan da çıkmıştı. Boynuzlar, manzaranın yumuşak yeşilleri ve kahverengileri önünde, bir kasap dükkânının vitrinine yerleştirilmiş kemik dolu bir tepsi gibi, kızıl ve beyaza dönmüşlerdi. Korkunç, diye düşündü ama yine de göğüs germemiz gerekiyor. Her şey birbirine *bağlıdır*, hoşlanmadığımız parçalar bile, özellikle de hoşlanmadığımız parçalar.

* * *

İlk büyük kazadan sonra televizyonu sık sık seyretmişti. Çok ciddi bir kaza değil, demişlerdi, gerçekten de patlayan bir bombaya falan benzemiyordu. Zaten kaza, çok uzaklarda bir yerde, Rusya'da olmuştu; hem orada, bizim burada sahip olduklarımız gibi modern nükleer santrallar da yoktu; üstelik olsa bile onların güvenlik standartları besbelli bizimkilerin kat kat altındaydı, bu yüzden böyle bir şey burada olamazdı, kaygılanmak için hiçbir sebep yoktu, öyle değil mi? Hatta bu, Ruslar için bir ibret dersi bile olabilir, diyordu insanlar. Belki büyük bombayı atmadan önce bir kez daha düşünmelerine yarayabilirdi.

Garip bir şekilde insanlar kaza karşısında heyecan duyuyorlardı. Son işsizlik rakamlarından ya da pul fiyatlarından çok daha fazla. Hem, kötü şeylerin çoğu başka insanların başına geliyordu. Ortada bir zehir bulutu vardı ve herkes o bulutun yolunu, bir hava haritasında bayağı ilginç bir alçak basınç alanının ilerleyişini izler gibi izliyordu. İnsanlar bir süre süt almayı kestiler ve kasaba etin nereden geldiğini sordular. Ama çok geçmeden kaygılanmayı bıraktılar ve her şeyi unuttular.

İlk başta planlanan, rengeyiklerini iki metre derinliğe gömmekti. Pek de bir haber sayılmazdı bu, dış olaylar sayfasında ancak bir iki satırlık yer tutardı. Bulut rengeyiklerinin otladığı yerlerin üzerinden geçmiş, zehir yağmurla aşağı inmiş, likenler radyoaktif olmuş, rengeyikleri likenleri yemiş ve kendileri de radyoaktif hale gelmişti. Ben size ne demiştim, diye düşündü kız, her şey birbirine bağlıdır.

İnsanlar onun niçin bu denli üzüldüğünü anlayamıyorlardı. Bu kadar duygusal olmamasını, nihayet geçimini rengeyiği etiyle sağlamak zorunda olmadığını ve eğer içinde fazladan bir duygudaşlık besliyorsa bunu insanlara saklaması gerektiğini söylüyorlardı. O açıklamaya çalışıyordu ama bu açıklamalarında pek başarılı olamıyor ve insanlar onu anlamıyorlardı. Anladıklarını sananlar, evet, diyorlardı, anlıyoruz, bunların hepsi de senin çocukluğunla, daha küçük bir çocukken kafanda oluşan budalaca romantik fikirlerle ilgili ama bütün ömrün boyunca böyle budalaca romantik fikirler taşımaya devam edemezsin, sonunda büyümelisin, gerçekçi biri olmalısın, lütfen ağlama, yok yok belki de ağlaman iyi olur, şöyle iyice bir ağla, belki de sonunda sana iyi gelir. O, hayır, öyle bir şey değil bu, hiç de öyle bir şey değil, diyordu. Derken karikatürcüler mizah yapmaya başladı: Rengeyikleri radyoaktivite yüzünden öylesine ışıl ışıl pırıldıyordu ki artık Noel Baba'nın kızağına far takmasına hiç gerek yoktu, Kırmızı Burunlu rengeyiği Rudolf'un çok parlak bir burnu vardı çünkü o Çernobil'den geliyordu. Oysa kız, bunların komik olmadığını düşünüyordu.

Dinleyin, diyordu insanlara. Radyoaktivite düzeyini gösteren ölçü büyüklük birimine bekerel adı verilir. Kaza olduğunda Norveç hükümeti, ette hangi düzeyde radyasyon miktarının güvenilir olduğuna karar vermek zorunda kaldı ve 600 bekerellik bir rakam açıklandı. Ancak insanlar etlerinin zehirlenmiş olduğu fikrinden hoşlanmadı ve Norveçli kasapların işleri hiç de iyi gitmedi. Hiç kimse rengeyiği eti almak istemiyordu ve bu hiç de şaşırtıcı değildi. Bunun üzerine hükümet şunu yaptı. De-

diler ki, insanlar fena halde korktukları için besbelli pek sık rengeyiği eti yemeyeceklerine göre, onlar için arada sırada daha fazla radyoaktiviteye bulaşmış et yemek, sık sık daha az radyoaktiviteye bulaşmış et yemek kadar güvenilir bir şeydir. Bu yüzden rengeyiği için izin verilmiş olan radyoaktivite sınırını 6000 bekerele çıkardılar. Buyurun bakalım! Bir gün, içinde 600 bekerel radyasyon bulunan eti yemek zararlı, ertesi gün onun on katı daha fazla radyasyon içeren eti yemek güvenli olmuştu. Tabii bu, yalnızca rengeyiği için geçerliydi. Aynı zamanda, içinde 601 bekerel radyoaktivite bulunan bir domuz pirzolası ya da bir kuzu budu yemek de hâlâ resmen tehlikeliydi.

Televizyon programlarından birinde iki Lapon çiftçisinin ölü bir rengeyiğini muayene için getirmeleri gösterilmişti. Bu tam da radyoaktivite sınırının on kat yükseltilmesinden sonra olmuştu. Bu işe bakan, tarım mı, hangi bakanlıktansa oranın memuru, rengeyiğinden küçük parçalar kesmiş ve onların üzerinde her zamanki testleri yapmıştı. Radyoaktivite düzeyi 42 bin bekerel çıkmıştı. 42 bin.

Önceleri, onları iki metre derinliğe gömmeyi planlamışlardı. Ancak düşünüp taşınıp insanları zekice fikirler üretmeye yöneltmek için iyi bir felaketten daha iyisi yoktur. Rengeyiklerini gömmek mi? Hayır, o zaman sanki bir problem varmış, bazı şeyler gerçekten de ters gitmiş gibi görünürdü. Onlardan kurtulmanın daha yararlı bir yolu olmalıydı. Bu eti insanlara yediremiyorsanız, niçin hayvanlara yediremeyesiniz? İşte güzel bir fikir; ama hangi hayvanlara? Besbelli ki sonunda yine insanlar tarafından yenen hayvanlara değil. Eşrefi mahlûkatı korumak gerekir, öyle değil mi? Bu yüzden rengeyiği etini vizonlara yedirmeye karar verdiler. Ne zekice bir fikir! Vizonlar pek de iyi üne sahip hayvanlar sayılmaz, hem sonra vizon manto almaya gücü yeten kişiler, üzerlerinde biraz radyoaktivite olmasına da pek aldırış etmez. Kulak arkasına sürülen bir çimdik parfüm gibi bir şeydir bu. Oldukça şık, gerçekten.

Artık çoğu insan onun söylediklerine kulak asmaz olmuştu ama o yine de anlatmaya devam ediyordu. Bakın, diyordu, rengeyiklerini böyle gömmek yerine, cesetlerinin üzerine kocaman mavi bir çizgi çekiyorlar ve onları vizonlara yediriyorlar. Bence onları gömmeleri gerekirdi. Bir şeyleri gömmek, insana yakışan bir utanç duygusu verir. Rengeyiklerine yaptıklarımıza bakın, diyeceklerdi çukurları kazarken. Ya da en azından böyle bir şey diyebilirlerdi. Bunu düşünebilirlerdi. Biz niçin hep hayvanları cezalandırıyoruz? Onları severmiş gibi yapıyoruz, onları can yoldaşlarımız olarak evlerimize alıyoruz, bizim gibi davrandıklarını düşündüğümüzde fena halde duygusallaşıyoruz ama ta başından beri hayvanları cezalandırıyoruz, öyle değil mi? Onları öldürüyoruz, onlara işkence ediyoruz ve suçumuzu onların üzerine atıyoruz.

* * *

Kazadan sonra et yemez oldu. Tabağında ne zaman bir dilim sığır eti ya da bir kaşık et suyu bulsa rengeyiklerini düşünüyordu. Boynuzlarının derisi soyulmuş, dövüşmekten kan revan içinde kalmış şu zavallı hayvanlar. Sonra da sırtlarına mavi çizgiler çekilmiş ve parlak kasap çengellerine asılmış ölüleri.

Bunlar buraya ilk gelişindeydi, diye açıklıyordu. Yani, güneye. İnsanlar onun budala olduğunu, kaçtığını, gerçekçi davranmadığını söylüyordu; eğer bu konular onda bu denli yoğun duygular uyandırmışsa, orada kalıp onlara karşı mücadele etmesi gerekirdi. Ama bunlar onu çok fazla üzüyordu. İnsanlar onun ileri sürdüğü şeyleri yeterince dinlemiyordu. Zaten, insanın her zaman rengeyiklerinin uçabildiklerine inandığı yere gitmesi gerekirdi; gerçekçi bir şeydi bu. Rengeyikleri kuzeyde artık uçamıyordu.

* * *

Acaba Greg'e ne oldu. Acaba güvenlikte mi? Haklı olduğumu anladığına göre, acaba hakkımda ne düşünüyor? Umarım benden bu yüzden nefret etmiyordur. Erkekler çoğunlukla

haklı olduğunuz için sizden nefret eder. Ya da belki hiçbir şey olmamış gibi yapacaktır; bu şekilde haklı olduğundan emin olabilir. Evet, düşündüğün şey değildi, gökte yanan bir göktaşı ya da bir yaz fırtınası, yahut bir televizyon şakasıydı sadece. Küçük budala!

Greg sıradan bir adamdı. Onunla tanıştığımda farklı bir şeyler falan istediğim de yoktu. İşe gidiyor, eve dönüyor, bir koltuğa çöküyor, bira içiyor, arkadaşlarıyla dışarı çıkıyor, biraz daha bira içiyor ve maaşını aldığı günler beni biraz pataklıyordu. Pekâlâ anlaşıyorduk. Tabii, Paul konusunda tartışmalarımız oluyordu. Greg onu kısırlaştırtmam gerektiğini söylüyordu, böylelikle daha az saldırgan olacak ve mobilyaları tırmalamaktan vazgeçecekti. Ben, bunun kısırlaştırmayla hiçbir ilgisi olmadığını, bütün kedilerin mobilyaları tırmaladığını ve belki de ona bir tırmalama tahtası almamız gerektiğini söylüyordum. Greg de buna karşılık, bunun ona cesaret vermeyeceğini nereden bildiğimi, bunun sanki bütün mobilyaları biraz daha tırmalamasına izin vermek gibi bir şey olduğunu söylüyordu. Ona, budala olma, dedim. O da bana, kedilerin hadım edildiklerinde daha az saldırganlaştıklarının bilimsel olarak kanıtlandığını söyledi. Bense, bunun tam tersi daha olası değil mi, dedim –yani eğer onları sakatlayacak olursan, bu onları öfkelendirip daha da saldırgan yapmaz mı? Derken Greg eline kocaman bir makas aldı ve hadi bunu bir deneyip de görelim o zaman, dedi. Çığlık attım.

Mobilyaları bir hayli harap ediyor olsa da, Paul'ün kısırlaştırılmasına izin veremezdim. Daha sonraları bir şeyi anımsadım. Rengeyiklerini de kısırlaştırıyorlar, biliyorsunuz. Laponlar yapıyor bunu. Büyük bir erkek geyiği seçiyorlar, hayvanı hadım ediyorlar, bu onu uysallaştırıyor. Sonra da, boynuna bir çıngırak takıyorlar ve çıngıraklı erkek dedikleri bu hayvan, rengeyiği sürüsünü, çoban nereye gitmelerini isterse orayla götürüyor. Böylelikle, fikir belki de yürüyor ama ben yine de bunun yanlış bir şey olduğunu düşünüyorum. Bir kedinin kedi olması kendi

kabahati değil ki... Elbette bunlardan, çıngıraklı erkeklerden Greg'e hiç söz etmedim. Bazen bana tokat attığında, belki de önce seni kısırlaştırmamız gerekir, diye düşünürdüm içimden. Ama bunu hiçbir zaman söylemezdim. Bir işe yaramazdı.

Hayvanlar konusunda münakaşa etmezdik. Greg benim yufka yürekli biri olduğumu düşünüyordu. Bir keresinde ona bütün balinaları sabun yaptıklarını söyledim. Güldü ve onlardan yararlanmak için bunun çok iyi bir yöntem olduğunu söyledi. Gözlerimden yaşlar boşandı. Sadece bunu söylemiş olduğu için değil, böyle bir şeyi düşünebildiği için.

Büyük Şey konusunda münakaşa etmezdik. O, politikanın erkek işi olduğunu söylerdi sadece, bense neden söz ettiğimi bilmiyordum. Gezegenimizin sonunun gelmesiyle ilgili konuşmalarımız bunun ötesine gitmiyordu. Ben, Rusya'nın geri adım atmaması durumunda Amerika'nın ne yapabileceği ya da bunun tam tersi durumda ne olacağını sorsam, yahut Ortadoğu ya da bunun gibi bir şey konusunda endişe duyduğumu söyleyecek olsam; Greg, yoksa sen âdet öncesi gerginlik mi yaşıyorsun, derdi. İnsan böyle biriyle konuşamaz, değil mi? Tartışmazdı bile, münakaşaya girmezdi. Bir keresinde, belki de âdet öncesi gerginliktir, dedim; o da, evet, ben de öyle düşünmüştüm, dedi. Hayır, dinle, belki kadınlar dünyayla daha fazla temas halinde, dedim. Bununla ne demek istediğimi sordu bana; ben de, görüyorsun işte, her şey birbirine bağlı, öyle değil mi, dedim. Bu gezegendeki kadınlar doğa, doğuş ve yeniden doğuş döngülerine erkeklerden çok daha yakın şekilde bağlı; şöyle bir düşünecek olursak, erkekler en nihayet döl veren varlıklardan başka bir şey değil. Bu yüzden eğer kadınlar gezegenimizle uyum içindeyse, o zaman belki Kuzey'de korkunç şeyler, gezegenimizin varoluşunu bile tehdit eden şeyler olduğunda, tıpkı bazı kişilerin depremlerin gelişlerini önceden sezmeleri gibi, belki âdet öncesi gerginliğin ortaya çıkmasına neden olan da budur. Küçük budala, dedi, işte tam da bu yüzden politika erkeklerin işi ya; sonra buzdolabından bir bira

daha çıkardı. Birkaç gün sonra bana, "Dünyanın sonuna ne oldu peki?" diye sordu. Sadece yüzüne bakmakla yetindim ve o, benim anladığım kadarıyla senin şu âdet öncesi yaşadığın gerginlik, kesin olarak âdet görmekte olduğun anlamına geliyordu, dedi bana. Beni öylesine kızdırıyorsun ki sırf yanıldığını görmek için adeta dünyanın sonunun gelmesini istiyorum, dedim. Affedersin, dedi ama o ne bilecekti ki, benim de belirttiğim gibi sonuçta o bir dölleyiciden başka bir şey değildi ve kuzeydeki şu öteki dölleyicilerin bir çare bulacaklarını tahmin ediyordu.

Çare bulmak mı? Bir muslukçunun ya da damı aktarmaya gelmiş birinin söyleyeceği şey bu. "Sanırım bir çaresini buluruz" derler şöyle güvenle göz kırparak. Ama bu olayda hiçbir şeye çare bulamadılar, öyle değil mi? Kesinlikle bulamadılar. Bu krizin son günlerinde, Greg geceleri eve her zaman gelmiyordu. O bile sonunda durumu fark etmiş ve her şey sona ermeden önce biraz eğlenmeye karar vermişti. Bir bakıma, olayı kabullenmemesi dışında onu kınayamazdım. Dışarıda vakit geçirdiğini çünkü artık eve gelip de başının etinin yenmesine katlanamadığını söylüyordu. Ona kendisini anladığımı ve durumu kabullendiğimi söylüyordum ama olayları açıklamaya kalkıştığımda, bana hemen cephe alıyordu. Biraz kaçamak yapmak istediyse bunun dünyanın içinde bulunduğu durumdan ötürü değil benim onunla sürekli uğraşmamdan ileri geldiğini söylüyordu. Bağlantıları bir türlü göremiyorlar, öyle değil mi? Orada, kuzeydeki koyu gri takım elbiseli ve çizgili kravatlı adamlar kendi deyimleriyle birtakım stratejik önlemler almaktan söz etmeye başladığında, burada güneydeki Greg gibi sandaletli ve tişörtlü adamlar kız tavlayabilmek için gece geç saatlere kadar barlarda sürtmeye başlıyor. Bunu anlamalılar, öyle değil mi? Bunu kabul etmeliler.

Bu yüzden olup bitenleri öğrendiğimde, Greg'in eve dönmesini beklemedim. O dışarıda midesine bir bardak daha bira indirmekle meşguldü, şu kuzeydeki heriflerin bazı şeylere na-

sıl çare bulacaklarını anlatıyor ve bu arada da gözüne kestirdiği bir kıza, niye gelip de dizlerimin üzerine oturmuyorsun fıstık, diyordu. Paul'ü alıp sepetine koydum ve yanımda taşıyabileceğim kadar konserve yiyecek ve birkaç şişe suyla birlikte otobüse bindim. Not falan bırakmadım çünkü söylenecek hiçbir şey yoktu. Harry Chan Caddesi'ndeki son durakta indim ve Gezinti Yeri'ne doğru yürümeye başladım. Derken, tahmin edin bakalım, bir arabanın üzerinde güneşlenen ne gördüm? Uyku mahmuru, dost görünüşlü, dişi bir tekir kedi. Sırtını okşadım, mır mır etti, onu yerinden adeta kaparcasına kaldırarak koluma aldım, bir iki kişi durup baktı ama onlar daha bir şey diyemeden ben Herbert Sokağı'nın köşesini dönmüştüm bile.

Greg tekneyi aldığıma kızacaktı. Ama teknedeki hissesi zaten dörtte birdi ve şu dördü son günlerini, koyu takım elbiseli ve kanımca yıllar önce kısırlaştırılmış olmaları gereken adamlar yüzünden barlarda içki içip kız tavlamakla geçireceklerse, teknenin alınmasına üzülmeyeceklerdi, öyle değil mi? Teknenin mazot tankını doldurdum ve palamarı çözerken, az önce bir yana bırakmış olduğum dişi tekirin, Paul'ün sepetinin kapağına oturmuş, bana baktığını gördüm. "Senin adın Linda olsun" dedim ona.

* * *

Doktor'un Hendeği denen bir yerden dünyayı geride bırakmıştı. Darwin'de Gezinti Yeri'nin sonunda, modern YMCA* binasının arkasından, terk edilmiş bir bindirme iskelesine doğru zikzaklı bir yol iner. Turistlerin, balıkların yem yemesini seyretmeye geldikleri vakitler dışında, büyük ve sıcak otopark çoğunlukla boştur. Bugünlerde Doktor'un Hendeği'nde pek olup biten bir şey yoktur. Her gün sular yükseldiğinde yüzlerce, binlerce balık yem bulmak için dosdoğru kıyıya gelir.

Balıkların ne kadar güven dolu olduklarını düşündü. Şu iki bacaklı koca yaratıkların onlara yiyecekleri iyi kalpliliklerin-

* Young Men's Christian Association (Genç Erkekler Hıristiyan Derneği). (ç.n.)

den verdiklerini sanıyor olmalıydılar. Belki de başlangıçta böyleydi ama şimdi giriş ücreti yetişkinler için 2,50, çocuklar içinse 1,50 dolar. Gezinti Yeri boyunca sıralanan büyük otellerde kalan turistlerin hiçbirinin bunu niçin tuhaf bulmadıklarını merak etti. Ama artık hiç kimse durup da dünyada nelerin olup bittiğini düşünmüyor. Balıkların yem yiyişlerini seyredebilmek için çocuklara para ödetilen bir dünyada yaşıyoruz. Günümüzde balıklar bile sömürülüyor, diye düşündü. Sömürülüyorlar ve sonra da zehirleniyorlar. Balıklar da ölecek.

Doktor'un Hendeği ıssızdı. Artık buradan denize açılan pek olmuyordu; teknelerin tümü de yıllar önce marinaya yerleşmişti. Ama hâlâ, kayaların üzerine çekilmiş, terk edilmiş görünüşlü bir iki tekne vardı. Onlardan pembe ve gri olanının direği yok gibiydi ve yan tarafına boyayla SATILIK DEĞİLDİR yazılmıştı. Bu onu hep güldürürdü. Greg ile arkadaşları küçük teknelerini bunun arkasında, balıkların yem yemeye geldikleri noktadan uzakta muhafaza ediyordu. Buralardaki kayaların üstü atılmış metal parçalarıyla –motorlar, kazanlar, valfler, borular– doluydu ve hepsi de pastan ötürü turuncumsu kahverengi bir renk almıştı. Bunların arasından yürürken, bu metal parçaları arasında yaşamaya başlamış ve burayı kendileri için kamuflaj olarak kullanan turuncumsu kahverengi bir kelebek sürüsünü havalandırdı. Kelebeklere neler yaptık, diye düşündü; onları nerelerde yaşattığımıza bakın. Kıyıda boy atmaya çalışan cılız bir sakızağacının üzerinden denize, bir dizi küçük tankere ve onların da ötesinde ufukta gözüken alçak ve kamburumsu adalara doğru baktı. Dünyayı gerisinde bıraktığı noktaydı burası.

Melville Adası'nı, sonra Dundas Boğazı'nı geçip Arafura Denizi'ne açıldı; bundan sonra da teknesinin yönetimini rüzgâra bıraktı. Çoğunlukla doğuya doğru gidiyor gibiydiler ama buna pek dikkat etmiyordu. İnsan ancak yola çıktığı yere geri dönmeye niyeti varsa gittiği yöne dikkat ediyordu oysa o bunun olanaksız olduğunu biliyordu.

Ufukta düzgün biçimli mantar bulutlar görmeyi ummamıştı. Filmlerdeki gibi olmayacağını biliyordu. Bazen ışıkların yönü değişiyor, bazen de uzaklarda gök gürültüsünü andıran bir ses işitiyordu. Bu tür şeylerin hiçbir anlamı olmayabilirdi ama bir yerlerde olmuştu ve gezegenin etrafında dolaşan rüzgârlar işin geri kalan kısmını halletmişti. Geceleyin yelkeni gevşetti ve güverteyi Paul ile Linda'ya bırakarak aşağıdaki küçük kamaraya indi. Önceleri Paul yeni gelenle dövüşmek istemişti: Şu eski egemenlik hakları hikâyesi. Ama bir iki gün sonra iki kedi birbirlerine alışmıştı.

* * *

Güneşte biraz fazla kalmış olabileceğini düşünüyordu. Korunmak için başında sadece Greg'in eski beysbol keplerinden biriyle bütün gün boyunca kavurucu sıcakta dışarıda kalmıştı. Greg'in, üzerlerinde saçma sapan sloganlar yazılı, aptalca bir kep koleksiyonu vardı. Başındaki, üzerinde beyaz harfler bulunan kırmızı bir kepti ve kepte nerede olduğunu bilmediği bir restoranın reklamı vardı. Şöyle yazıyordu: BJ'DE YEMEK YİYENE KADAR Bİ BOK DEĞİLDİN! Kepi Greg'e doğum günü armağanı olarak bir içki arkadaşı vermişti ve Greg de bıkıp usanmadan bu şakayı yapar dururdu. Elinde bir bira kutusu ve başında bu keple, orada teknede oturur ve kendi kendine kıkırdamaya başlardı. Derken, herkes dönüp kendisine bakıncaya kadar gitgide daha çok güler ve sonunda da şöyle bağırırdı: "Bİ BOK DEĞİLDİN!" Bu söz onu her seferinde katıla katıla güldürürdü. Kendisi bu kepten nefret ediyordu ama onu giymek akıllıca bir işti. Çinko oksitli kremini ve öteki bütün koruyucuları unutmuştu.

Ne yaptığını biliyordu. Greg'in küçük serüven olarak adlandıracağı girişiminden belki de hiçbir şey çıkmayacağını biliyordu. Ne zaman bir plan yapacak olsa –özellikle de Greg'i ilgilendirmeyecek bir şey– Greg bundan hep onun küçük serüveni olarak söz ederdi. Omzunun üzerinden atacağı bir fa-

sulye tanesinin yere düşer düşmez bir dizi olgun fasulye halinde yeşerip ona kabuklarını açacağı bakir bir adaya ayak basacağını düşünmüyordu. Bir mercan kayalığı, tatil broşürlerinde görülen türden bir kumsal ya da başını sallayan bir palmiye falan beklemiyordu. Birkaç hafta sonra, içinde iki köpek bulunan küçük bir sandalda yakışıklı bir adamın; sonra iki tavuğu olan bir kızın, iki domuzu olan bir adamın ve bunun gibi şeylerin ortaya çıkacağını hayal etmiyordu. Beklentileri bu denli yüksek değildi. O sadece, sonuç ne olursa olsun, bu işi denemek gerektiğini düşünüyordu. İnsana düşen bir görevdi bu. İnsan bu görevden kaçamazdı.

* * *

Dün gece neler olup bittiğini hiç bilemiyorum. Ya bir düşten uyanıyordum ya da belki hâlâ bir düşün içindeydim ama kedileri işittim, yemin ederim işittim. Ya da daha doğrusu, kızışmış bir kedinin çağıran sesini. Linda'nın pek uzaklara seslenmesine gerek yoktu. Tamamen uyandığımda, teknenin bordasına çarpan dalgaların sesi vardı sadece. Merdivenleri çıktım ve kapıları itip açtım. Ay ışığında, her ikisinin de yan yana, pençelerinin üzerine hoşnut bir şekilde oturmuş, bana baktıklarını görebiliyordum. Tıpkı oynaşırken kızın annesi tarafından yakalanmış iki yumurcak gibiydiler. Kızışmış bir kedi ağlayan bebek gibi sesler çıkarır, değil mi? Bunun bize bir şeyler ifade etmesi gerekir.

Günleri saymayı bıraktım. Hiç anlamı yok bunun, öyle değil mi? Artık hiçbir şeyi günlerle ölçmeyeceğiz. Günler, hafta sonları, tatiller; gri takım elbiseli adamlar her şeyi böyle ölçüyorlar. Bizim daha eski bir zaman sistemine dönmemiz gerekecek; başlangıçta güneşin doğuşundan batışına geçen zaman, sonra ay sistemdeki yerini alacak ve mevsimler ve hava da: altında yaşamak zorunda kalacağımız yeni korkunç hava. Cangıllarda yaşayan kabileler günleri nasıl ölçer acaba? Onlardan bir şeyler öğrenmek için çok geç değil. Bu tip insanlar doğayla

birlikte yaşamanın sırrını bilirler. Onlar kedilerini hadım etmezler. Onlara tapabilirler, hatta onları yiyebilirler ama onları kısırlaştırmazlar.

Sadece hayatta kalabilecek kadar yiyorum. Denizde ne kadar zaman kalabileceğimi hesaplamaya ve yiyeceklerimi kırk sekiz porsiyona ya da onun gibi bir şeye bölmeye kalkışacak değilim. Bu, eski düşünce tarzı, bizi şu anda bulunduğumuz noktaya götürmüş olan düşünce tarzı. Hayatta kalacak kadar yiyorum, hepsi bu. Elbette, balık avlıyorum. Güvenli olduğundan eminim bunun. Ama bir şeyler yakaladığımda, bunu Paul ile Linda'ya vermekten kendimi alamıyorum. Kediler tombullaşırken, benim hâlâ konservem var.

* * *

Daha dikkatli olmalıyım. Güneşte kendimden geçmişim galiba. Kendime geldiğimde sırtüstü yatıyordum ve kediler yüzümü yalıyordu. Kendimi sıcaktan kavrulmuş ve her yanımı ateş basmış hissediyordum. Belki de çok fazla konserve yedim. Bir daha balık yakaladığımda, kedilerin hoşuna gitmese de onu kendim yesem iyi olacak.

Acaba ne halt ediyor Greg? Bir şeyler mi çeviriyor? Onu orada, elinde birası, parmağıyla beni işaret edip gülerken görür gibiyim: "BJ'de yemek yiyene kadar bi bok değildin!" diyor. Gözlerini yüzüme dikmiş, bu cümleyi kepimin üzerinden okuyor. Kucağında bir kız var. Greg'le birlikte yaşadığım hayat şimdi bana kuzeydeki hayatım kadar uzak geliyor.

Geçen gün bir uçan balık gördüm. Gördüğümden eminim. Uydurmuş olamam, öyle değil mi? Beni çok mutlu etti bu. Balıklar uçabiliyor, o zaman rengeyikleri de uçabilir.

* * *

Kesinlikle biraz ateşim var. Bir balık yakalamayı, hatta pişirmeyi başardım. Paul ile Linda büyük sıkıntı verdi. Düşler, kötü düşler. Hâlâ aşağı yukarı doğu yönünde gidiyorum, sanırım.

Yalnız olmadığımdan eminim. Demek istiyorum ki, dünyanın her yerinde benim gibi insanlar vardır. Sadece ben olamam, bir teknede iki kediyle birlikte yapayalnız olmam ve başka herkesin karada arkamdan küçük budala diye bağırıyor olması mümkün değil. Bahse girerim ki şu anda benim yaptıklarımı yapan, insanlarla ve hayvanlarla dolu yüzlerce, binlerce tekne vardır. Eskiden, gemiyi terk edin, diye bağırırlardı. Şimdi, karayı terk edin, demek gerek. Her yerde tehlike var ama daha fazla karada. Bir zamanlar hepimiz de denizlerden sürünerek çıktık, öyle değil mi? Ama belki de bir hataydı bu. Şimdi gene oraya dönüyoruz.

Yaptıklarımı yapan bütün öbür insanları hayal ediyorum ve bu bana umut veriyor. İnsan ırkının bir içgüdüsü olmalı bu, öyle değil mi? Tehdit edildiğinde, etrafa dağılıyor. Sadece tehlikeden kaçmakla kalmıyor, bir tür olarak hayatta kalma şansımızı da artırıyor. Eğer dünyanın her yanına dağılırsak, zehir herkese zarar veremeyecek. Bütün zehirleri yaymış olsalar bile, yine de bir şans olmalı.

Geceleyin kedileri işitiyorum. Umut verici bir ses.

* * *

Kötü düşler, karabasan, sanıyorum. Bir düş ne zaman karabasana dönüşür? Benim düşlerim uyandıktan sonra da sürüyor. İçki sonrası duyulan halsizlik gibi bir şey bu. Kötü düşler geri kalan yaşamın sürüp gitmesine izin vermiyor.

* * *

Ufukta başka bir tekne gördüğünü sandı ve dümeni ona doğru kırdı. Yanına hiç işaret fişeği almamıştı ve tekne bağırılamayacak kadar uzaktaydı, bu yüzden ona doğru ilerlemekle yetindi. Tekne ufka paralel seyrediyordu ve aşağı yukarı yarım saattir görmekteydi onu. Belki de tekne falan değildi, dedi kendi kendine; ama her neydiyse, ortadan kaybolmuş olması içinde bir sıkıntı duygusu yarattı.

Bir zamanlar bir gazetede okumuş olduğu, dev bir tankerdeki yaşamla ilgili korkunç bir hikâyeyi anımsadı. Günümüzde gemiler büyüdükçe büyümüş, mürettebatsa azaldıkça azalmıştı ve her şey teknoloji tarafından yerine getiriliyordu. Basra Körfezi'nde ya da başka bir yerde bir bilgisayarı programlıyorlar ve gemi Londra ya da Sidney'e kadar neredeyse kendi başına gidiyordu. Bu, gemi sahipleri için çok daha iyiydi çünkü paradan tasarruf ediyorlardı; can sıkıntısından başka dertleri olmayan mürettebat için de çok daha iyiydi. Anladığı kadarıyla çoğu zaman alt güvertede kalıp Greg gibi bira içiyorlardı. Bira içip video seyrediyorlardı.

Makalede okumuş olduğu bir şeyi hiç unutamıyordu. Eski günlerde her zaman, gözcü direğinde ya da kaptan köprüsünde, tehlikeleri önceden haber verecek birinin bulunduğu yazıyordu. Oysa günümüzde artık büyük gemilerin gözcüleri falan yoktu ya da en azından gözcü denen kişi, zaman zaman önündeki bipleyen ekrana bakan bir adamdı sadece. Eski günlerde, bir salın üzerinde ya da küçük bir sandaldayken denizde kaybolacak olsanız ve o sırada bir tekne önünüze çıksa, oldukça yüksek bir kurtulma şansınız olurdu. Elinizi sallar, bağırır ve elinizdeki fişekleri ateşlerdiniz; gömleğinizi seren direğinin ucuna asardınız çünkü gözü size ilişecek kişiler her zaman çıkardı. Günümüzdeyse, bir okyanusta haftalarca sürüklenebilir ve sonunda önünüze dev bir tanker çıkmış olsa da, yanı başınızdan sizi görmeden gelip geçer. Çok küçük olduğunuz için radarda görünmezsiniz ve deniz tutmuş biri tam o sırada küpeşteden eğilmişse bayağı talihiniz var demektir. Birçok kazazedenin eskiden kurtarılabilecekken bu yüzden denizden çıkarılamadığı çok sayıda vaka olmuştur; hatta kendilerini kurtarmaya geliyor sandıkları gemiler tarafından ezilen insanlara ilişkin olaylar. O korkunç bekleyişin, gemi uzaklaşıp giderken hissedilen çaresizlik duygusunun, haykırışlarınızı boğan makine sesinin ne kadar müthiş bir şey olabileceğini hayal etmeye çalıştı. İşte dünyanın aksayan yanı burada, diye düşündü. Gözcülerden vazgeçmemiz bir yanlışlık.

Başka insanları kurtarmayı düşünmüyoruz, makinelerimize güvenerek seyrimizi sürdürüyoruz sadece. Herkes alt güvertede Greg'le birlikte bira içiyor.

Bu yüzden ufuktaki o gemi belki onu zaten görmeyecekti. Hayır, kurtarılmak falan istiyor değildi. Sadece dünyada olup bitenlere ilişkin bir haber alabilirdi, bütün istediği buydu.

* * *

Gitgide daha fazla karabasan görmeye başladı. Kötü düşler gün boyunca zihnini daha uzun süre işgal ediyordu. Sırtüstü yattığını hissediyordu. Kolunda bir ağrı vardı. Beyaz eldivenler giymişti. Anımsayabildiği kadarıyla bir çeşit kafesin içindeydi: Her yanında dikey olarak metal çubuklar yükseliyordu. Erkekler onu görmeye geliyorlardı, her zaman erkekler geliyordu. Bu karabasanları yazıya dökmesi gerektiğini, olup biten gerçek şeyler kadar onları da yazması gerektiğini düşünüyordu. Karabasanlarındaki erkeklere onları yazacağını söylüyordu. Erkekler gülümsüyorlar ve ona kâğıt kalem vereceklerini söylüyorlardı. O reddediyordu. Kendininkilerini kullanacaktı.

* * *

Kedilerin bol bol balık yediklerini biliyordu. Pek hareket etmediklerinden kilo aldıklarını da biliyordu. Ama ona öyle geliyordu ki Linda, Paul'den daha çok kilo alıyordu. Bunun olabileceğine inanmak istemiyordu. Buna cesaret edemiyordu.

Bir gün karayı gördü. Motoru çalıştırdı ve ona doğru dümen kırdı. Sakızağaçlarıyla palmiyeleri görecek kadar yaklaştı, derken yakıtı tükendi ve rüzgârlar onu açığa sürükledi. Ada gözden kaybolurken içinde üzüntü ya da düş kırıklığı duymamasına şaşırdı. Zaten yeni bir toprağı bir dizel motorunun yardımıyla keşfetmek bir aldatmaca olurdu, diye düşündü. Her şeyi eskiden olduğu gibi yapmanın yolları yeniden keşfedilmeliydi: Gelecek geçmişte yatıyordu. Rüzgârların ona kılavuzluk etmesine ve onu korumasına izin verecekti. Boş yakıt tenekelerini denize attı.

* * *

Ben deliyim. Yola çıkmadan önce gebe kalmalıydım. Elbette. Yanıtın bu olduğunu nasıl da anlayamadım!.. Greg'in bir dölleyiciden başka bir şey olmadığına ilişkin bütün şu şakaları... Ben apaçık olan şeyi göremedim. Onun var olma nedeni oydu. Onunla bunun için tanıştım. Her şeyin o yanı şimdi tuhaf görünüyor. Kauçuk parçaları, sıkılması gereken tüpler ve yutulacak haplar. Artık bunların hiçbiri olmayacak. Şimdi kendimizi yeniden doğaya vereceğiz.

Acaba Greg nerede; Greg *hayatta* mı hâlâ? Ölmüş olabilir. En çok uyum sağlayanların hayatta kalacağına ilişkin şu sözü hep düşünüp durmuşumdur. Bize bakan herkes hayatta kalmaya daha uygun olanın Greg olduğunu düşünürdü: O daha iri, daha güçlü, bizim düşündüğümüz anlamda daha pratik, daha tutucu, daha kaygısız. Ben daha evhamlıyım, hayatımda hiç marangozluk yapmadım, kendi ayaklarımın üzerinde durmakta o kadar başarılı değilim. Ama hayatta kalacak olan benim. Ya da en azından hayatta kalma şansı olan. Evhamlıların Hayatta Kalması; o anlama mı geliyor bu? Greg gibi adamların dinozorlar gibi soyu tükenecek. Sadece neler olup bittiğini anlayanlar hayatta kalacak, kural bu olmalı. Bahse girerim Buzul Çağı'nın yaklaşmakta olduğunu hissedip daha güvenli, daha sıcak bir iklim bulmak için uzun ve tehlikeli bir yolculuğa çıkmış olan hayvanlar vardı. Yine bahse girerim dinozorlar onların nörotik olduklarını düşünüyor, yolculuklarını âdet öncesi gerginliğe veriyor ve onlara, küçük budalalar, diyorlardı. Acaba rengeyikleri başlarına gelecekleri anlamışlar mıydı? Acaba bunu bir şekilde sezmişler miydi?

* * *

Benim hiçbir şeyden anlamadığımı söylüyorlar. Benim doğru bağlantıları kuramadığımı söylüyorlar. Onları dinleyin, dinleyin de kurdukları bağlantıları görün. Şu oldu, diyorlar ve onun sonucunda da bu oldu. Burada bir meydan savaşı, şurada genel bir savaş oldu, bir kral tahtından indirildi, ünlü adamlar –hep ünlü adamlar, ünlü adamlardan usandım– olaylara mey-

dan verdi. Belki de güneşte çok kaldım ama onların bağlantılarını anlıyor değilim. Ben onların sonuna yaklaştığını anlar görünmedikleri dünya tarihine bakıyorum ve gördükleri şeyi görmüyorum. Benim bütün gördüğüm eski bağlantılar, artık hiç dikkate almadığımız bağlantılar; çünkü bunlar rengeyiklerini zehirlemeyi, sırtlarına mavi çizgiler çekmeyi ve onları vizonlara yedirmeyi çok daha kolaylaştırıyor. Bunu kim mümkün kıldı? Bunun sorumluluğunu hangi ünlü adam yüklenecek?

* * *

Gülünç bir şey. Şu düşü dinleyin. Yatağımdaydım ve hareket edemiyordum. Her şey biraz bulanıktı. Nerede olduğumu bilmiyordum. Bir adam vardı. Neye benzediğini anımsamıyorum: Bir adam işte! "Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?" dedi bana.

"İyiyim" dedim.

"Sahiden mi?"

"Elbette iyiyim. Niye olmayayım ki?"

Yanıt vermedi, sadece hafifçe başını salladı; yatak örtülerinin altında olan vücuduma yukarıdan aşağıya bakıyor gibiydi. Derken, "Şu güçlü arzular olmuyor mu?" dedi.

"Hangi güçlü arzular?"

"Neden söz ettiğimi pekâlâ biliyorsunuz..."

"Affedersiniz" diye yanıt verdim –insanın gerçek hayatta resmi değilken düşlerde birdenbire öyle olması tuhaf– "Affedersiniz ama gerçekte ne kastettiğiniz hakkında en ufak bir fikrim bile yok!"

"Erkeklere saldırıyordunuz."

"Aa öyle mi? Peki neyin peşindeydim, cüzdanlarının mı?"

"Hayır. Seks peşinde olduğunuz anlaşılıyor."

Gülmeye başladım. Adam kaşlarını çattı; yüzünün tamamı aklımdan çıktığı halde kaş çatışını anımsayabiliyorum. "Bu, gerçekten de çok açık" dedim, eski filmlerdeki soğuk tavırlı bir artist gibi. Yine güldüm. O anı bilirsiniz, hani bulutların içinden gün ışığının görülmesinde olduğu gibi, bir düş görürken düş gördüğünüzün farkına varırsınız. Adam yeniden kaşlarını

çattı. "Niyetinizi bu kadar açıkça belli etmeyin" dedim. Adam bu sözümden hoşlanmadı ve uzaklaştı.

Yüzümde donmuş bir gülümsemeyle uyandım. Greg'i, kedileri, hamile kalıp kalmamam gerektiğini ve cinsel içerikli bir düş gördüğümü düşünüyordum. İnsanın kafası oldukça dolaysız bir şekilde çalışabiliyor, öyle değil mi? Böyle bir şeyden kurtulabileceğini düşünmesine ne neden oldu acaba?

* * *

Ne yöne gidersek gidelim, kafamda hep aynı iki dize var:

Bin dört yüz doksan iki
Kristof Kolomb mavi okyanusu geçti

Peki sonra ne geliyordu? Her şeyi her zaman çok basitmiş gibi gösterirler. Adlar, tarihler, başarılar. Tarihlerden nefret ediyorum. Tarihler zorbadır, tarihler çokbilmiştir.

* * *

Bir adaya varacağı umudunu hâlâ taşıyordu. Rüzgâr onu oraya sürüklediğinde uyuyordu. Yapmak zorunda kaldığı tek şey tekneyi iki kayalığın arasından geçirmek ve çakılların üzerinden çekerek kıyıya çıkarmak oldu. Turistlerin ayak izlerini almaya hazır mükemmel bir kumsal yoktu, mercan kayalıkları da yoktu, hatta baş sallayan bir palmiye bile yoktu. Hem içi rahatladı hem de minnet duydu. Kumun yerinde kaya, gümrah cangılın yerinde bir çalılık, verimli toprağın yerinde bir toz yığını olması daha iyiydi. Aşırı güzellik, aşırı yeşillik gezegenin geri kalan kısmını unutturabilirdi ona.

Paul kıyıya atladı ama Linda kucakta taşınmayı bekledi. Evet, karaya çıkmamızın vaktiydi, diye düşündü. Önce teknede uyumaya karar verdi. İlke olarak gelir gelmez ağaçtan bir kulübe inşa etmek gerekiyordu ama bu budalaca bir şeydi. Ada böyle bir şeye uygun olmayabilirdi.

* * *

Adaya çıkmanın karabasanları sona erdireceğini düşündü.

* * *

Hava çok sıcaktı. Adeta merkezi ısıtma sistemi var, diye geçirdi kafasından. Hiç esinti yoktu, havada hiç değişiklik yoktu. Paul ile Linda'yı gözledi. Tek avuntusu onlardı.

Acaba karabasanlarına teknede uyumak, bütün gün yürüme özgürlüğüne sahip olduktan sonra bütün gece teknede tıkılıp kalmak mı neden oluyor, diye merak etti. Belki beyni bütün bunlara karşı çıkıyor, serbest bırakılmayı istiyordu. Derken, denizin eriştiği noktanın ötesinde kendine küçük bir barınak yaptı ve orada uyumaya başladı.

Bu hiçbir şeyi fark ettirmedi.

Derisine korkunç bir şeyler oluyordu.

* * *

Karabasanlar daha beter oldu. Bunun normal olduğunu düşündü, tabii artık *normal* sözcüğü ne kadar kullanılabilirse! En azından, durumu göz önünde tutulursa, beklenebilecek bir şeydi. Zehirlenmişti. Zehir ne derece kötüydü bilmiyordu. Düşlerindeki erkekler her zaman çok nazik, hatta kibardı. Bu yüzden onlara güvenmemek gerektiğini biliyordu: Onlar ayartıcıydı.

Beyin gerçeğe, kendine ve bildiklerine karşı kendi argümanlarını üretiyordu. Bütün bunların arkasında antikorlar falan gibi kimyasal bir şeyler vardı. Olup bitenlerden ötürü şok içinde olan beyin olanları yadsımak için kendi gerekçelerini yaratıyordu. Böyle bir şeyi beklemesi gerekirdi.

* * *

Size bir örnek vereceğim. Karabasanlarımda çok kurnazım ben. Erkekler geldiklerinde şaşırmamışım gibi yapıyorum. Onların orada olmaları normalmiş gibi davranıyorum. Blöflerini görüyorum. Dün gece aramızda şu konuşma geçti. Bundan ne anlam çıkarırsanız çıkarın.

"Niçin beyaz eldivenler giyiyorum?" diye sordum.

"Öyle mi olduklarını sanıyorsunuz?"

"Siz ne olduklarını sanıyorsunuz?"

"Kolunuza bir serum takmak zorunda kaldık."

"Bu yüzden mi beyaz eldivenler giyiyorum? Burası opera değil."

"Onlar eldiven değil. Onlar sargı."

"Koluma serum taktığınızı söylememiş miydiniz?"

"Doğru. Sargılar serumu yerinde tutmak için."

"Ama parmaklarımı oynatamıyorum."

"Normal."

"Normal mi?" dedim. "Günümüzde normal olan ne?" Buna verecek bir yanıt bulamadı, ben de sözümü sürdürdüm. "Serum hangi kolumda?"

"Sol kolunuzda. Kendiniz de görebilirsiniz."

"O zaman neden sağ kolumu da sardınız?"

Bunu uzun uzun düşünmesi gerekti. Sonunda, "Çünkü serbest kolunuzla serumu çıkarmaya çalışıyordunuz" dedi.

"Bunu niçin yapmak isteyeyim?"

"Sanırım bunu ancak kendiniz söyleyebilirsiniz."

Başımı salladım. Yenilgi içinde uzaklaştı. Ama olabildiğince iyi yanıtlar vermiştim, öyle değil mi? Ertesi gece yine karşımdaydılar. Besbelli ki beynim o ayartıcıyı başından çok kolaylıkla attığını düşünüyordu, nitekim beni sürekli adımla çağıran yeni bir taneyi karşıma çıkardı.

"Bu gece nasılsınız, Kath?"

"Sizin hep *biz* dediğinizi sanıyordum. Yani, eğer iddia ettiğiniz kişiyseniz."

"Neden *biz* diyeyim, Kath? Ben nasıl olduğumu biliyorum. Sizi soruyordum."

"*Biz*" dedim alaycı bir şekilde. "Biz, hayvanat bahçesindekiler iyiyiz, çok teşekkür ederim!"

"Hayvanat bahçesi demekle neyi kastediyorsunuz?"

"Demir parmaklıkları, aptal!" Gerçekte bunun bir hayvanat bahçesi olduğunu düşünmüyordum; onun ne düşündüğünü keşfetmeyi istiyordum. İnsanın kendi beyniyle mücadele etmesi o kadar kolay bir şey değil."

"Demir parmaklıklar mı? Onlar yattığınız karyolanın bir parçası sadece."

"Karyola mı? Affedersiniz, demek bir beşik değil ve ben de bebek değilim!"

"Bu özel bir yatak. Bakın!.." Bir mandalı çevirdi ve parmaklıkların bir bölümü aşağı kayarak gözden kayboldu. Sonra yeniden yukarı kaldırdı ve mandalı kapattı.

"Ha, anlıyorum, beni hapsediyorsunuz, öyle mi?"

"Hayır, hayır, sizi hapsetmiyorum Kath. Sadece uyuyakalıp yataktan düşmenizi istemiyoruz. Karabasan görecek olursanız, sözgelimi."

Kurnazca bir taktik bu. *Karabasan görecek olursanız...* Ama beni kandırabilmek için bundan daha fazlasına gerek vardı. Beynimin ne yaptığını biliyorum sanırım. Bir çeşit *hayvanat bahçesi* hayal ediyorum çünkü bir hayvanat bahçesi rengeyiklerini gördüğüm tek yer. Canlı, demek istiyorum. Bu yüzden onlar ile parmaklıklar arasında bağlantı kuruyorum. Beynim benim için her şeyin rengeyikleriyle başladığını biliyor; onun için bu aldatmacayı uydurdu. Çok inanılır bir şey, şu beyin."

"Ben karabasan *görmem*" dedim kararlılıkla; sanki onlardan leke ya da onun gibi bir şeylermişçesine söz etmiştim. Adama var olmadığını söylemenin iyi olduğunu düşünüyordum.

"Peki, uykunuzda yürüyecek ya da onun gibi bir şey yapacak olursanız?"

"Ben hiç uykumda yürüdüm mü?"

"Herkesi izleyemeyiz, Kath. Aynı teknede sizin gibi birçok kişi daha var."

"Biliyorum!" diye bağırdım. "Biliyorum!" Bağırıyordum çünkü zafer kazandığımı hissediyordum. Bu tip akıllıydı ama kendini ele vermişti. *Aynı teknede.* Elbette ki *başka teknelerde*

demek istemişti ama o –ya da daha doğrusu beynim– faka basmıştı.

O gece iyi uyudum.

* * *

Çok kötü bir düşünce geldi aklına. Ya kedi yavruları normal doğmazsa? Ya Linda hilkat garibeleri ya da canavarlar doğuracak olursa? Bu kadar erken olabilir miydi bu? Onları buraya hangi rüzgâr atmıştı, bu rüzgârda hangi zehirler vardı?

Çok uyuyor gibiydi. Boğucu sıcak sürüyordu. Çoğu zaman susuzluktan ağzı kuruyor ve dereden su içmek hiçbir işe yaramıyordu. Belki de suda bir şey vardı. Derisi dökülüyordu. Ellerini kaldırdı, parmakları kavgaya tutuşmuş erkek bir geyiğin boynuzlarını andırıyordu. Depresyonları devam ediyordu. Hiç değilse adada bir erkek arkadaşım yok, diyerek neşelenmeye çalıştı. Onu bu durumda görecek olsa Greg ne derdi?

* * *

Bütün bunların nedeninin beyin olduğuna karar verdi. Beyin kendi iyiliği için aşırı derecede kurnazlaşıyor ve kendini kaptırıyordu. Bu silahları icat eden beyin değil miydi? Bir hayvanın kendini yok edecek şeyleri icat ettiğini tasavvur edebilir misiniz?

Kendine şu öyküyü anlattı. Ormanda bir ayı varmış, zeki, canlı bir ayı.... *normal* bir ayı. Bir gün bir çukur kazmaya başlamış. Bitirince, bir ağaçtan dal koparmış, yapraklarını ve küçük dallarını yolmuş, dişleriyle kemirerek ucunu keskin hale getirmiş ve çukurun dibine onu diklemesine saplamış. Sonra kazdığı çukurun üstünü ormanın herhangi bir yerinden farklı olmayacak şekilde dallar ve yeşilliklerle örtmüş ve gitmiş. Şimdi söyleyin bakalım, ayı çukuru nereye kazmıştı? En çok kullandığı yolun, ağaçlardan bal toplamak ya da ayılar ne yaparsa onu yapmak için düzenli olarak geçtiği yolun tam ortasına. Derken ertesi gün, ayı bu yolda ağır ağır yürürken, kazdığı çukura düşmüş ve o kazığa saplanmış. Ölürken şöyle

düşünmüş: Amma da iş yahu, tam bir sürpriz oldu bu, ne garip şeyler oluyor. Belki de buraya tuzak kazmak bir hataydı. Belki de tuzak kazmak hataydı.

Bir ayının bunu yapacağını tasavvur edemezsiniz, değil mi? Ama bizim de yaptığımız bundan farklı değil, diye düşündü Kath. Beyin kendini kaptırıp gitmişti. Nerede durması gerektiğini bilmemişti. Beyin zaten bunu hiçbir zaman bilmez. Bu karabasanlarda da aynı şey oluyor; uyuyan beyin kendini kaptırıyor. Acaba ilkel insanlar karabasanlar görüyorlar mıydı? Görmediklerine bahse girerdi. En azından bizim gördüğümüz türden karabasanlar görmüyorlardı.

Tanrı'ya inanmıyordu ama şimdi inanmak geliyordu içinden. Ölmekten korktuğu için değil. Ondan değil. O, olan bitenleri gözlemleyen, ayının kendi çukurunu kazmasını ve sonra da içine düşmesini izleyen birine inanmaya eğilim duyuyordu. Eğer etrafta anlatacak biri olmazsa öykü iyi bir öykü olmaz. Bakın görün neler yaptılar; kendi kendilerini havaya uçurdular. Küçük budalalar!

* * *

Eldivenler konusunda tartıştığım adam yeniden gelmişti. Onu faka bastırdım.

"Eldivenlerim hâlâ ellerimde" dedim.

"Evet" diye yanıt verdi, suyuma gitmeye çalışıp bunu başaramadan.

"Kolumda serum da yok..."

Belli ki buna hazırlıklı değildi. "Hayır, yok."

"O zaman beyaz eldivenlerimi niçin giyiyorum?"

"Şey!.." Hangi yalanı söyleyeceğini düşünürken duraladı. Sonunda söylediği pek fena bir yalan sayılmazdı. "Saçlarınızı yoluyordunuz."

"Saçma! Saçlarım dökülüyor. Her gün dökülüyor..."

"Hayır, korkarım saçlarınızı yoluyordunuz."

"Saçma. Elimi dokunmam yetiyor, tutam tutam dökülüyorlar."

"Korkarım ki öyle değil" dedi, tepeden bakan bir tavırla.

"Defolun!" diye bağırdım. "Defolun, defolun!"

"Pekâlâ."

Sonunda gitti. Saçlarım konusundaki buluşu gerçekten de sinsice bir taktikti, gerçeğe ancak bu denli yakın bir yalan olabilirdi. Çünkü saçlarıma dokunup durmaktaydım. Bunda şaşılacak bir şey yok, değil mi?

Yine de ona git dediğimde gitmesi iyi bir işaretti. Duruma hâkim olmaya, karabasanlarımı kontrol altına almaya başladığımı hissediyorum. Geçirmem gereken bir dönem bu sadece. Sona erdiğinde memnun olacağım. Bundan sonraki dönem daha kötü olabilir elbette ama en azından farklı olur. Keşke ne derecede zehirlendiğimi bilsem. Acaba sırtıma mavi bir çizgi çekip beni vizonlara yedirecekleri kadar mı?

* * *

Beyin kendini kaptırdı diye diye, durmadan aynı şeyi yineliyordu. Her şey birbiriyle bağlantılıydı, silahlar, karabasanlar. İşte bu yüzden o döngüyü kırmaları gerekiyordu. Her şeyi yeniden basitleştirmeye başlamak. En baştan başlamak. İnsanlar saati geri çeviremezsin diyorlardı ama çevirebilirdiniz. Gelecek geçmişteydi.

Erkeklere ve onların ayartmalarına bir son vermeyi arzuluyordu. Adaya vardığında bu ayartmaların biteceğini düşünüyordu. Teknede uyumaya son verince bunların duracağını düşünüyordu. Ama onlar gitgide daha ısrarlı ve daha kurnazca geliyorlardı. Geceleyin karabasanlar yüzünden uyuyakalmaktan korkuyordu; oysa dinlenmeye o kadar ihtiyacı vardı ki... Her sabah gitgide daha geç uyanıyordu. Boğucu sıcak sürüyordu, ağır, değişmez bir sıcaktı bu; insanın etrafı adeta radyatörlerle çevriliydi. Acaba hiç bitmeyecek miydi? Belki de olan bitenler mevsimleri ortadan kaldırmıştı ya da en azından sayıları dörtten ikiye inmişti; onların hepsini de o özel kış hakkında uyarmışlardı ve şimdi de bu katlanılmaz yaz vardı. Belki de

dünyanın yüzyıllar boyunca iyi hal göstererek ilkbaharı ve sonbaharı yeniden kazanması gerekecekti.

* * *

Erkeklerden hangisiydi bilmiyorum. Gözlerimi kapamaya başladım. Sandığınızdan daha zor bir şey bu. Eğer uyurken gözleriniz kapalıysa, karabasan görmemek için onları bir kez daha kapamayı deneyin. Kolay değil. Ama eğer bunu öğrenebilirsem, o zaman belki ellerimle kulaklarımı kapamayı da öğrenebilirim. Bunun yardımı olur bana.

"Bu sabah kendinizi nasıl hissediyorsunuz?"

"Niçin *sabah* diyorsunuz? Siz hep gece geliyorsunuz." Görüyorsunuz, beni aldatmalarına nasıl da izin vermiyorum.

"Eğer öyle diyorsanız..."

"Eğer öyle diyorsanız da ne demek oluyor?"

"Patron sizsiniz..." Doğru, patron benim. Aklını kontrol altında tutman gerek yoksa kaçıp gider. Şu an içinde bulunduğumuz tehlikeye de bu neden oldu. Aklı kontrol altında tutmak.

Bu yüzden, "Defol!" diyerek yanıt veriyorum.

"Hep bunu söyleyip duruyorsunuz..."

"Eğer patron bensem bunu söylemeye de hakkım vardır, öyle değil mi?"

"Bir gün bundan söz etmeniz gerekecek."

"Bir *gün* mü? Bak yine aynı şey." Gözlerimi kapalı tuttum. "Hem nedir *mesele*?" Hâlâ onu sıkıştırdığımı sanıyordum ama belki de taktik bir hataydı bu.

"*Mesele*? Her şey... kendinizi bu duruma nasıl soktuğunuz, sizi bu durumdan kurtarmak için ne yapacağımız."

"Siz gerçekten de çok cahil bir adamsınız, bunu biliyor musunuz?"

Bunu duymazdan geldi. Başa çıkamayacakları şeyleri duymazdan gelir görünmelerinden nefret ediyorum. "Greg" dedi konuyu tamamen değiştirerek, "sizin suçluluk, reddedilme duygularınız, bunun gibi şeyler..."

"Greg hayatta mı?" Karabasan o kadar gerçekti ki her nasılsa adamın bunun yanıtını bilebileceğini düşündüm.

"Greg mi? Evet, Greg iyi. Ama bunun yararı olmayacağını düşündük...."

"Peki niçin suçluluk duyayım? Tekneyi aldığım için suçluluk duymuyorum. O sadece bira içmek ve kızlarla gönül eğlendirmek istiyordu. Bunu yapmak için tekneye ihtiyacı yoktu."

"Bence esas mesele tekne değil."

"Ne demek esas mesele tekne değil? Tekne olmasaydı ben de burada olmazdım."

"Tekneye fazla önem atfediyorsunuz demek istiyorum. Böylece tekneden önce olup bitenleri düşünmekten kaçınıyorsunuz. Böyle yapıyor olamaz mısınız?"

"Ben nereden bileyim? Uzman olan *siz*siniz?" Bunu çok alaycı bir tavırla söylemiştim, biliyorum ama kendimi tutamamıştım. Ona kızgındım. Sanki tekneyi almazdan önce olup bitenleri bilmezden geliyordum *ben*. Ne de olsa, nelerin olup bittiğini fark eden az sayıda kişiden biri *ben*dim. Geriye kalanlar Greg gibi davranmıştı.

"Şey, sanırım biraz ilerleme kaydediyoruz."

"Defolun!"

* * *

Geri geleceğini biliyordum. Bir bakıma dönmesini bekler gibiydim. Sanırım, bu işi temelden sona erdirmek için. İtiraf edeyim, ilgimi de çekiyordu. Yani, neler olduğunu tamı tamına biliyorum ve az çok niçin ve nasıl olduğunu da. Ama şu var ki açıklamalarının –yani, gerçekte, kendi açıklamalarımın– ne kadar akıllıca olacağını da anlamak istiyordum.

"Demek Greg'den söz etmeye hazır olabileceğinizi düşünüyorsunuz?"

"*Greg* mi? Bunun Greg'le ne ilgisi var?"

"Şey, bize öyle geliyor ki, yani şu noktayı doğrulamanızı isterdik ki, sizin... Greg'den ayrılmanızın şu anki... problemlerinizle çok ilgisi var."

"Siz gerçekten de çok cahil bir adamsınız." Bunu söylemek hoşuma gitmişti.

"O zaman cahilliğimden kurtulmama yardım edin, Kath. Bana olanları açıklayın. Greg'le aranızın bozulduğunu ilk ne zaman fark ettiniz?"

"Greg, Greg. Bir yanda korkunç bir nükleer savaş olmuş oysa sizin tek istediğiniz *Greg*'den söz etmek."

"Evet, elbette, savaş. Ama meseleleri teker teker ele alsak daha iyi olur diye düşünüyorum."

"Peki Greg savaştan daha mı önemli? Gerçekten de tuhaf bir öncelikler sisteminiz var sizin. Belki de savaşa Greg neden olmuştur. Biliyorsunuz, üzerinde SEVİŞME SAVAŞ yazan bir beysbol kepi var onun. Belki de orada oturup bira içmiş ve sırf bir şey yapmış olmak için düğmeye basmıştır."

"İlginç bir yaklaşım bu. Bununla belki bir yere varabiliriz." Yanıt vermedim. Sözünü sürdürdü: "Greg'le bütün yumurtalarınızı aynı sepete koymuş olmak gibi bir şey yaptığınızı düşünebilir miyiz acaba? Belki de onun son şansınız olduğunu düşünüyordunuz. Belki de ondan çok beklentiniz vardı?"

Bütün bu laflardan usanmıştım. "Benim adım Kathleen Ferris" dedim; başkalarına olduğu kadar kendime de söylemiştim bunu. "Otuz sekiz yaşındayım. Neler olup bittiğini gördüğüm için kuzeyden ayrılıp güneye geldim. Ama savaş peşimi bırakmadı. Sonuçta patladı. Tekneye bindim, kendimi rüzgârlara bıraktım. Yanıma iki kedi aldım, Paul ile Linda. Bu adayı buldum. Burada yaşıyorum. Başıma neler geleceğini bilmiyorum ama gezegenimiz için kaygı duyanların yaşamayı sürdürmelerinin görevleri olduğunu biliyorum." Sustuğumda gözlerimin yaşlarla dolu olduğunu fark ettim. Gözyaşları yanaklarımdan süzülüyor ve kulaklarımın içine giriyordu. Göremiyordum, işitemiyordum. Yüzdüğümü, boğulduğumu hissediyordum.

Sonunda adam, çok alçak sesle –yoksa kulaklarım suyla mı dolmuştu?– şöyle dedi: "Evet, her şeyi belki de böyle gördüğünüzü düşünmüştük."

"Ters rüzgârlara yakalandım. Derim dökülüyor. Hep susuyorum. Durumun ne kadar ciddi olduğunu bilmiyorum ama yaşamayı sürdürmem gerektiğini biliyorum. Sırf kediler için. Bana ihtiyaçları olabilir."

"Evet."

"Evet demekle, ne *demek* istiyorsunuz?"

"Psikosomatik semptomlar çok inandırıcı olabilir."

"Şunu kafanız almıyor mu? Korkunç bir nükleer savaş oldu."

"Hımmm" dedi adam. Kasten kışkırtıcı davranıyordu.

"Pekâlâ" diye yanıt verdim. "Olup bitenleri sizin ağzınızdan da dinleyebilirim. Bana anlatmaya istek duyduğunuzu hissedebiliyorum."

"Biz her şeyin Greg'le bozuşmanızla başladığını düşünüyoruz. Elbette, onunla ilişkinizin. Sahiplenme, şiddet. Ama bozuşma..."

Onunla birlikte bu oyunu sürdürmeye niyetlendiğim halde, sözünü kesmekten kendimi alamadım. "Gerçekte bir bozuşma değildi. Savaş başladığında tekneyi alıp gittim ben sadece."

"Evet, elbette. Ama aranızdaki şeyler... İlişkinizin iyi gittiğini söyleyemezsiniz herhalde?"

"Başka adamlarla olduğundan daha kötü değildi. Sıradan bir adam Greg. Sıradan bir adam için normal."

"Aynen öyle."

"*Aynen öyle* demekle ne demek istiyorsunuz?"

"Kuzeyden dosyalarınızı getirttik, anlıyorsunuz ya. Ortada bir model var gibi. Siz bütün yumurtalarınızı aynı sepete koymayı seviyorsunuz. Aynı tip adamla. Bu her zaman biraz tehlikelidir, öyle değil mi?" Yanıt vermeyince, sözünü sürdürdü: "Biz buna inatçı kurban sendromu diyoruz. İKS."

Bunu da duymazdan gelmeye karar verdim. Bir kere, neden söz ettiğini anlamamıştım. Bir hikâye uydurmuş gidiyordu.

"Yaşamınızda pek çok inkâr var, öyle değil mi? Siz birçok şeyi... inkâr ediyorsunuz."

"Hayır, hayır, etmiyorum" dedim. Bu gülünçtü. Onu kartlarını açık oynaması için zorlamaya karar verdim. "Siz bana... bana bir savaş olmadığını mı söylemek istiyorsunuz?"

"Doğru. Demek istiyorum ki durum çok kaygı vericiydi. Bir savaş çıkacağa benziyordu. Ama bir çaresini buldular."

"*Bir çaresini mi buldular!*" Bunu alaycı bir haykırışla söylemiştim çünkü bu her şeyi kanıtlıyordu. Beynim Greg'in son derece kendinden hoşnut bulduğum o cümlesini anımsamıştı. Bağırmak hoşuma gitti, başka bir şey daha bağırmak istiyordum, bu yüzden bağırdım. "BJ'de yemek yiyene kadar bi bok değildin!" Avazım çıktığı kadar bağırdım. Kendimi zafer kazanmış hissediyordum ama adam bir şey anlamışa benzemiyordu ve sanki yardıma ihtiyacı varmış gibi bir elini kolumun üstüne koydu.

"Evet, gerçekten de çaresini buldular. Hiç savaş çıkmadı."

"Anlıyorum" diye yanıt verdim, hâlâ o zafer edasıyla. "Tabii ben de adada değilim, öyle mi?"

"Hayır, değilsiniz."

"Hepsini ben hayal etmişim."

"Evet."

"Tabii tekne falan da yok?"

"Yoo var, tekneyle yola çıktınız."

"Ama teknede hiç kedi yoktu."

"Vardı, sizi bulduklarında yanınızda iki kedi vardı. Son derece zayıflamışlardı. Güçlükle hayatta kalmışlar."

Söylediğim her şeye karşı çıkmaması çok kurnazcaydı. Kurnazcaydı ama önceden tahmin edilebilir bir şeydi. Taktik değiştirmeye karar verdim. Kafam karışmış ve biraz acınası görünecektim. "Anlamıyorum" dedim, uzanıp elini tutarak. "Eğer savaş çıkmadıysa, ben niçin teknedeydim?"

"Greg" dedi, sanki ben sonunda bir itirafta bulunuyormuşum gibi kötü niyet kokan bir özgüvenle. "Siz kaçıyordunuz. İnatçı kurban sendromuna yakalananların sonunda kaçtıkları zaman çoğu kez derin bir suçluluk duyduklarını biliyoruz. O

sıralarda kuzeyden kötü haberler gelmişti. Bu sizin için mazeret oldu. Her şeyi dışsallaştırıyor, kendi kafanızın karışıklığını ve endişenizi dünyaya yansıtıyordunuz. Bu normal" dedi tepeden bakan bir tavırla, gerçekte böyle düşünmediği besbelli olduğu halde. "Tamamen normal."

"Ben buralardaki tek inatçı kurban değilim" diye yanıt verdim. "Tüm kahrolası dünya inatçı bir kurban."

"Elbette." Gerçekte beni dinlemeden görüşümü onaylamıştı.

"Bir savaş çıkacağını söylediler. Savaşın başladığını söylediler."

"Her zaman böyle söylerler. Ama bir çaresini buldular."

"Boyuna bunu söyleyip duruyorsunuz. Sizin anlattığınız versiyonda" –sözcüğü vurgulamıştım– "beni nerede buldular?"

"Darwin'in yüz mil kadar doğusunda. Kendi çevrenizde dönüp duruyordunuz."

"Kendi çevremde mi dönüyordum" diye yineledim. "Dünya böyle yapıyor." Önce bana kendi endişelerimi dünyaya yansıttığımı söylüyor, sonra hepimizin de dünyanın her zaman yaptığını bildiğimiz şeyi yaptığımı söylüyor. Doğrusu pek de etkileyici bir mantık değildi.

"Peki saçlarımın dökülmesini nasıl açıklıyorsunuz?"

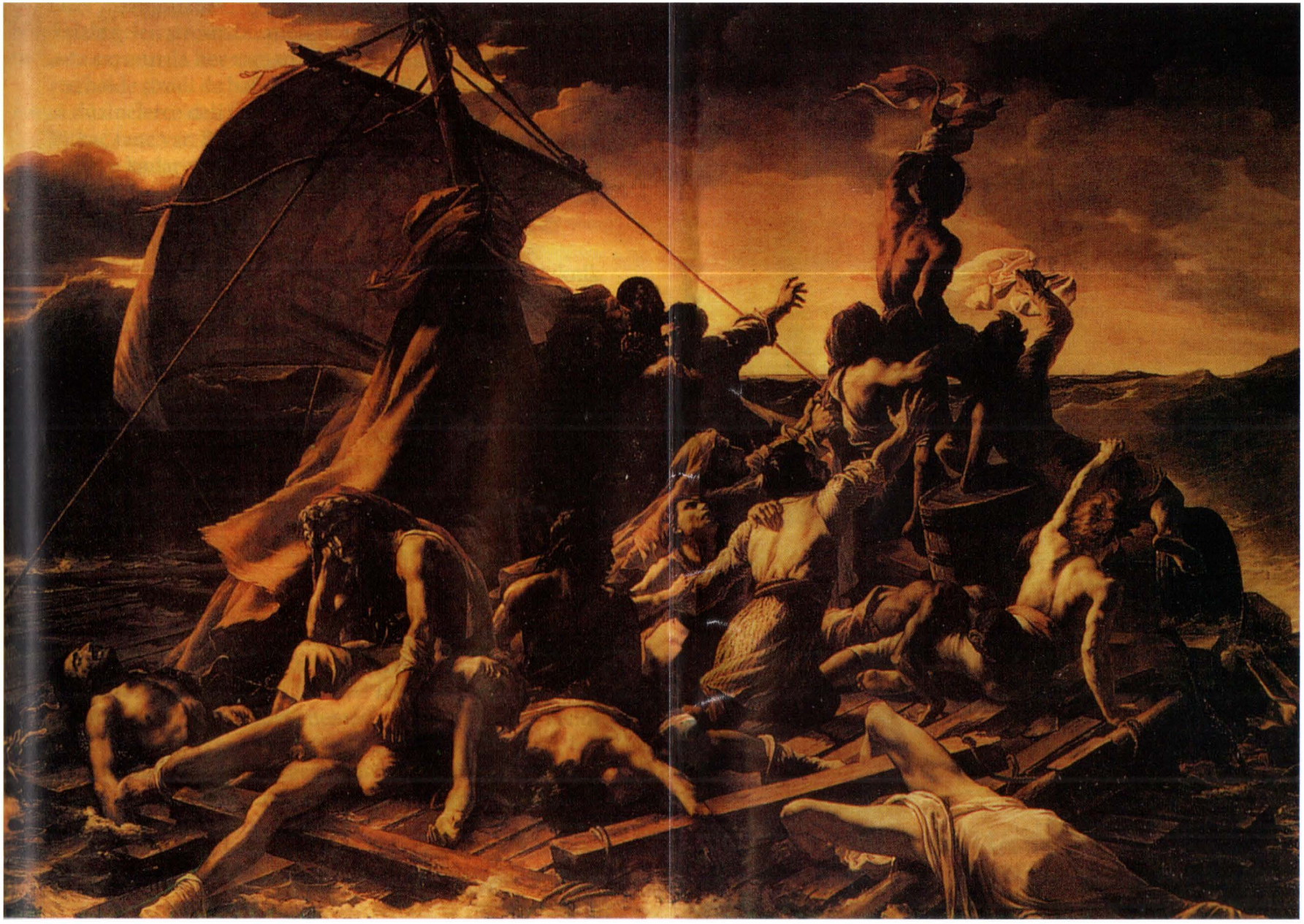
"Saçlarınızı yoluyordunuz, korkarım."

"Peki derimin dökülmesini?"

"Zor zamanlar geçirdiniz. Çok ağır bir stres altındaydınız. Alışılmamış bir şey değil bu. Ama her şey daha iyiye gidecek."

"Peki kuzeyde savaşın başladığı haberiyle bu adada geçirdiğim zamana kadar olup biten her şeyi çok açık bir şekilde anımsamamı nasıl açıklıyorsunuz?"

"Bunun için kullanılan teknik terim, hikâye uydurmaktır. Bilmediğiniz ya da kabul edemediğiniz gerçekleri örtmek için bir hikâye uyduruyorsunuz. Birkaç gerçek olguyu alıp onların etrafında yeni bir hikâye örüyorsunuz. Özellikle de çifte stres durumlarında."

"Yani?"

"Özel yaşamınızdaki ağır stresin üzerine dış dünyadaki politik krizle gelen stresin binmesi. Kuzeyde işler kötüye gittiğinde hasta sayımızda her zaman bir artış olur."

"Herhalde şimdi de bana denizde kendi çevrelerinde dönüp duran düzinelerce deli falan olduğunu söyleyeceksiniz."

"Birkaç tane var. Belki dört beş. Gerçi çoğu bu işi bir tekneye binmeye kadar vardırmadı." Ayak dirememden etkilenmiş görünüyordu.

"Peki bu kez... kaç hasta aldınız?"

"İki düzine kadar."

"Hikâye uydurma yeteneğinize hayranım" dedim, o teknik sözcüğü bu kez ben kullanarak. Bu ona haddini bildirdi. "Gerçekten çok zekice bir şey bu." Kendini ele vermişti, elbette. *Birkaç gerçek olguyu alıp onların etrafında yeni bir hikâye örüyorsunuz.* –tam da bunu yapmıştı.

"İlerleme kaydettiğimize memnunum, Kath."

"Defolun ve bir şeylerin çaresini bulun!" dedim. "Aklıma gelmişken, rengeyiklerinden bir haber var mı?"

"Nasıl bir haber istiyordunuz?"

"İyi haberler!" diye bağırdım. "İyi haberler!"

"Elimden geleni yapacağım."

* * *

Karabasan sona erdiğinde kendini yorgun hissediyordu; yorgun ama muzaffer. Ayartıcının ona sunabileceklerinden en kötüsünü çekip çıkarmıştı. Şimdi güvenlikte olacaktı. Ayartıcı elbette bir sürü gaf yapmıştı. *İlerleme kaydettiğimize memnunum*: Bunu hiçbir zaman söylememesi gerekirdi. Kimse kendi beyninin tepeden bakmasından hoşlanmaz. Onu ele veren, kedilerin zayıfladıklarını söylemesi olmuştu. Bütün yolculuğun en dikkate değer yanı buydu, kedilerin şişmanlamaları, yakaladığı balıklardan hoşlanmaları.

Bir daha erkeklerle konuşmamaya karar verdi. Onların gelmelerinin önüne geçemezdi –ve onu daha birçok gece boyun-

ca ziyaret edeceklerinden emindi– ama onlarla konuşmamakta direnecekti. Karabasanlarında gözlerini kapamayı öğrenmişti; şimdiyse kulaklarını ve ağzını kapamayı öğrenecekti. Ayartmalara kapılmayacaktı. Bu olmayacaktı.

Ölmesi gerekiyorsa ölürdü. Karabasanları çok ters rüzgârlarla gelmiş olmalıydı; bunların ne kadar kötü rüzgârlar olduklarını ya iyileşince ya da ölünce anlayacaktı. Kediler için endişe duyuyordu ama kendi başlarının çaresine bakabileceklerine inanıyordu. Yeniden doğaya döneceklerdi. Şimdiden dönmüşlerdi. Teknedeki yiyecekler tükenince avcılığa başlamışlardı. Ya da daha doğrusu Paul ava çıkıyordu: Linda avlanamayacak kadar şişmandı. Paul ona tarlafaresi ya da fare gibi küçük hayvanlar getiriyordu. O böyle yapınca Kath'in gözlerine yaşlar doluyordu.

Bütün sorun beyninin kendi ölümünden korkmasıydı, sonunda bu hükme varmıştı. Derisi pul pul dökülüp saçlarını kaybetmeye başladığında, beyni alternatif bir açıklama getirmeye çalışıyordu. Artık bunun için kullanılan teknik terimi bile biliyordu: hikâye uydurmak.

Bu sözcüğü nereden öğrenmişti? Bir dergide falan okumuş olmalıydı. Hikâye uydurmak. Birkaç gerçek olguyu alıp onların etrafında bir hikâye örüyorsunuz.

Önceki gece yaptığı konuşmanın bir yerini anımsadı. Düşündeki adam ona siz hayatınızda çok şeyi inkâr ediyorsunuz, öyle değil mi, demiş, o da, hayır inkâr etmiyorum diye yanıt vermişti. Geriye bakınca, komik görünüyordu bu; ama aynı zamanda da ciddiydi. İnsanın kendini kandırmaması gerekir. Greg kandırırdı, çoğu insan kandırırdı. Her şeye olduğu gibi bakmalıyız; artık hikâye uydurmalara güvenemeyiz. Bir tek böyle hayatta kalabiliriz.

* * *

Ertesi gün, Torres Boğazı'nda, çalılıklarla kaplı küçük bir adada, Kath Ferris uyandı ve Linda'nın doğurmuş olduğunu

gördü. Beş tekir yavru, hepsi de birbirlerine sokuluyorlar, çaresiz ve kör ama sağlam görünüyorlardı. İçinden bir sevgi seli taştı. Kedi, yavrularına dokunmasına izin vermiyordu elbette ama ziyanı yoktu, normal bir şeydi bu. Öyle bir mutluluk hissetti ki! Öyle bir umut!

5
Deniz Kazası

Her şey bir uğursuzluk belirtisiyle başladı.

Finisterre Burnu'nu geçmişler, sert esen bir rüzgârı arkalarına alarak güneye doğru gidiyorlardı ki, bir domuzbalığı sürüsü firkateynin çevresini sardı. Gemidekiler kıç tarafa ve küpeşteye doluşmuşlar, daha şimdiden dokuz on deniz mili hızla neşeli neşeli yol alan geminin çevresinde dönüp duran hayvanların becerilerini hayranlıkla seyre dalmışlardı. Onların bu marifetlerini hayranlıkla seyrederlerken, bir çığlık işitildi. Geminin iskele tarafındaki ön lombozlarının birinden denize bir muço düşmüştü. Bir işaret fişeği ateşlendi, denize

bir cankurtaran salı atıldı ve gemi yavaşladı. Ama bu manevralar çok beceriksizce yapılmış ve altı çifte kürekli sandal indirilene kadar iş işten geçmişti. Muço çocuk şöyle dursun salı bile bulamadılar. Çocuk daha on beşindeydi ve onu tanıyanlar iyi bir yüzücü olduğunu ileri sürüyorlar; sala belki de ulaşmıştır diye tahminde bulunuyorlardı. Çocuk sala ulaşabildiyse bile, son derece korkunç ıstıraplardan sonra, hiç kuşku yok ki salın üzerinde can vermişti.

Senegal'e gönderilen keşif seferi dört gemiden oluşuyordu: Bir firkateyn, bir korvet, bir brik ve bir de çektiri. Konvoy, Aix Adası'ndan 17 Haziran 1816 tarihinde 365 kişiyle denize açılmıştı. Şimdi bir eksiğiyle güneye doğru yoluna devam ediyordu. Erzak ihtiyacını Tenerife'de karşıladılar ve gemilere kaliteli şaraplar, portakallar, limonlar, Hint incirleri ve her çeşit sebze aldılar. Burada, yöre halkının ahlakının bozukluğu dikkatlerini çekti: Santa Cruz'lu kadınlar kapılarda duruyor ve Fransızları içeri girmeye davet ediyorlardı; çünkü kocalarının kıskançlıklarının, evlilik aşkından olumsuz bir dille, Şeytan'ın gözleri kör eden armağanı olarak söz eden Engizisyon keşişleri tarafından yatıştırılacağından fazlasıyla emindiler. Düşünce sahibi yolcular böylesi davranışları, hem doğal hem de ahlaki bağları zayıflattığı bilinen güney güneşinin güçlü etkisine bağlıyorlardı.

Tenerife'den hareket ederek güney-güneybatı yönünde ilerlediler. Sert rüzgârlar ve denizcilik konusundaki beceriksizlikler sonucu konvoy dağıldı. Tek başına kalan firkateyn tropikleri geçti ve Barbas Burnu'nu döndü. Sahile yakın seyrediyor, ondan zaman zaman bir top menzilinin yarısından bile daha az mesafede ilerliyordu. Deniz kaya doluydu; suların alçaldığı zamanlarda çektiriler bu denizlere gelemiyordu. Blanco Burnu'nu geçmişler ya da geçtiklerini sanıyorlardı ki kendilerini birdenbire sığlıklarda buluverdiler. Yarım saatte bir iskandil atıyorlardı. Gün ağarırken nöbetçi teğmen Bay Maudet, bir tavuk kafesinin üzerinde mevki tayini yaptı ve Arguin

Kayalıkları'nın kıyısında oldukları sonucuna vardı. Görüşüne kulak asılmadı. Ne var ki denizden anlamayanlar bile suyun renginin değişmiş olduğunu görebiliyordu; geminin yanlarında yosunlar göze çarpıyordu ve çok sayıda balık yakalanabiliyordu. Dingin sularda ve açık havada, karaya oturuyorlardı. İskandil, derinliğin on sekiz kulaç, çok geçmeden de altı kulaç olduğunu gösterdi. Orsalayan firkateyn hemen yana yattı; bir daha, bir daha yattı ve sonra durdu. Atılan iskandil derinliğin beş metre altmış santim olduğunu gösterdi.

Talihsizlik eseri kayalığa deniz yükselirken çarpmışlardı ve gitgide kabaran deniz, gemiyi kurtarma çabalarını boşa çıkardı. Firkateynin işi kesinlikle bitikti. Geminin taşıdığı sandallar bütün personeli alacak kadar büyük olmadığından, bir sal yapılarak sandallara sığmayanların sala bindirilmeleri kararlaştırıldı. Bu sal sandalların arkasına bağlanarak kıyıya çekilecek ve böylece herkes kurtulmuş olacaktı. Plan mükemmel bir şekilde yapılmıştı; ama kurtulanlardan ikisinin daha sonra da ileri sürecekleri gibi, bencilliğin soluğuyla dağılan gevşek kum üzerine çizilmişti plan.

Sal yapıldı, hem de iyi yapıldı, sandallara kimlerin bineceği belirlendi ve yiyecek içecek alındı. Gün doğarkan, ambardaki suyun derinliği iki metre yetmiş santime ulaşınca ve tulumbalar da çalışmayınca, gemiyi terk etme emri verildi. Ancak kargaşa bütün bu planı altüst etti. Sandallardaki sıraya uyulmadı, yiyecek ve içecekler dikkatsizce taşındı, unutuldu ya da sulara düşüp kayboldu. Sala yüz elli kişinin binmesi planlanmıştı: Subaylar da içinde olmak üzere yüz yirmi asker, biri kadın yirmi dokuz denizci ve yolcu. Ama sala daha elli kişi binmemişti ki –uzunluğu yirmi genişliğiyse yedi metreydi– sal en az yetmiş santim sulara gömüldü. Yüklenmiş olan un varillerini denize attılar, bunun üzerine sal yeniden yükseldi; ama geride kalanlar binince yeniden battı. Tamamen dolunca, bir metre suya gömüldü; salın üstü o denli kalabalıktı ki ne önde ne de arkada tek bir adım atılacak yer kalmamıştı ve herkes beline

kadar suya gömülmüştü. Atılan un varillerini dalgalar yeniden onlara doğru getiriyordu; suyun macuna çevirdiği on iki kiloluk bir bisküvi çuvalı yanlarına sürüklendi.

Deniz subaylarından birinin salda komutayı ele alması öngörülmüştü; ancak bu subay sala binmeyi reddetti. Sabah saat yedide hareket işareti verildi ve küçük filo terk edilmiş firkateynden uzaklaştı. On yedi kişi gemiden ayrılmaya karşı çıkmış ya da saklanmış ve böylelikle gemide kaderleriyle baş başa kalmışlardı.

Sal, en önde iskandil yapan bir filikanın bulunduğu, arka arkaya dizilmiş dört sandalın yedeğinde çekiliyordu. Sandallar yerlerini alırken salın üzerindekilerden *Vive le roi** nidaları yükseldi ve fitilli bir tüfeğin ucuna beyaz bir bayrak çekildi. Ancak salın üzerindekilerin bu en umutlu ve en beklenti dolu anında bencilliğin soluğu denizin normal rüzgârlarına eklendi. Kendi çıkarlarından ötürü mü, beceriksizlikten mi, talihsizlikten mi yoksa öylesi gerektiği için mi bilinmez, salı çeken ipler birer birer kopartıldı.

Terk edildiği anda sal firkateynden yalnızca on kilometre uzaktaydı. Saldakilerin şarabı, biraz konyağı, biraz suyu ve küçük bir miktar da su çekmiş bisküvileri vardı. Onlara ne pusula ne de harita verilmişti. Kürekleri de dümenleri de olmadığından salı kontrol altında tutmanın olanağı olmadığı gibi, üzerlerinden aşan dalgaların birbirleri üzerine fırlattığı insanları kontrol altında tutmanın da olanağı yok gibiydi. İlk gece bir fırtına koptu ve salı büyük bir şiddetle salladı; salın üzerindekilerin çığlıkları dalgaların uğultusuna karışıyordu. Bazıları salın kerestelerine ipler bağlayıp onlara tutundu; herkes acımasızca bir oraya bir buraya sürüklenip durdu. Gün doğarken ortalık acınası haykırışlar ve Tanrı'ya sunulan ve hiçbir zaman yerine getirilemeyecek adaklarla dolmuş, hepsi de kendilerini yakın bir ölüme hazırlamıştı. O ilk gece hakkında gerçeğe yakın bir fikir sahibi olmak olanaksızdı.

* (Fr.) "Yaşasın Kral!" (ç.n.)

Ertesi gün deniz yatışmış ve çoğu için yeniden umut kıvılcımları tutuşmuştu. Buna karşın iki delikanlı ile bir fırıncı, ölümden kurtulamayacaklarına inanarak arkadaşlarına veda ettiler ve kendi istekleriyle denize atladılar. O gün saldakiler ilk hayallerini görmeye başladılar. Bazıları karayı gördüklerine inandı, bazıları gözlerine onları kurtarmaya gelen gemiler göründüğünü söyledi ve bu aldatıcı umutların kayalara çarpıp parçalanması umutsuzluklarını daha da artırdı.

İkinci gece birincisinden daha da korkunçtu. Dalgalar dağ gibi yükseliyor ve sal sürekli olarak devrilmenin eşiğine geliyordu. Kısa direğin etrafında kümelenen subaylar dalgaların enerjisine karşı bir denge sağlayabilmek için askerlere emir vererek onları salın bir bu yanına bir öteki yanına gönderdiler. İşlerinin bitik olduğuna inanan bir grup insan bir şarap fıçısını kırıp açtılar ve aklın gücünü terk ederek son anlarının ıstırabını yatıştırmaya karar verdiler; deniz suyu fıçıda açtıkları delikten girip şarabın tadını bozana kadar da bunu başardılar. İyice çılgına dönen bu dengesini yitirmiş insanlar bu kez saldakilerin tümünü yok etmeye kalktılar ve bu amaçla salı bir arada tutan iplere saldırdılar. Başkaldıranlar direnmeyle karşılaşınca, dalgaların ve gecenin karanlığının ortasında kıyasıya bir savaş patlak verdi. Sonunda düzen yeniden sağlandı ve o ölümcül salın üzerinde bir saat kadar süren bir sükûnet yaşandı. Ancak gece yarısı askerler yeniden ayaklanıp üstlerine bıçak ve kılıçlarla saldırdılar; silahı olmayanlar kendilerini o denli kaybetmişlerdi ki subaylarını dişleriyle alt etmeye kalkıştılar ve çoğunu ısırdılar. İnsanlar dipçik darbesi yemiş ya da bıçaklanmış olarak denize atıldı; iki fıçı şarap ile son fıçı su da aynı akıbete uğradı. Başkaldıranlar kontrol altına alındığında, salın üstü cesetlerle dolmuştu.

İlk ayaklanma sırasında asilere katılan Dominique adında bir işçi denize atıldı. Başkaldıranlardan yana çıkan astının acınası çığlıklarını işiten işçilerden sorumlu mühendis kendini suya attı ve bu sefil adamı saçlarından yakalayıp yeniden sala

çıkarmayı başardı. Dominique'in başı bir kılıç darbesiyle ikiye yarılmıştı. Karanlıkta yara sarıldı ve perişan durumda olan adam yeniden hayata döndürüldü. Ne var ki kendine gelir gelmez, minnet duygusunu hiçe sayarak yeniden asilere katıldı ve onlarla birlikte başkaldırdı. Bu kez şansı yaver gitmedi ve karşısındakilerden aynı merhameti de görmedi; o gece hayatını kaybetti.

Saldaki mutsuz kazazedeler şimdi kendilerini kaybetme tehdidi altındaydı. Bazıları kendini denize attı; bazıları bilinçlerini yitirerek kendinden geçti; bazı zavallılar da kılıçlarını çekip arkadaşlarının üzerlerine atıldılar ve onlardan tavuğun kanadını istediler. Cesaretiyle işçi Dominique'in hayatını kurtarmış olan mühendis, kendini İtalya'nın güzel ovalarında yolculuk ederken görüyordu. Subaylardan biri de ona, "Sandalların bizi terk ettiklerini anımsıyorum; ama hiç korkmayın; valiye haber yolladım, birkaç saate kalmaz kurtarılacağız" diyordu. İçine düştüğü hezeyan içinde sakin olan mühendis ise ona şöyle yanıt verdi: " Emirlerinizi aynı hızla taşıyacak bir güvercininiz var mı?"

Hâlâ salın üzerinde bulunan altmış kişi için sadece bir fıçı şarap kalmıştı. Askerlerden rütbe işaretlerini topladılar ve onlardan olta kancası yaptılar; bir süngüyü köpekbalığı yakalayacak şekilde büktüler. Derken bir köpekbalığı geldi, süngüyü kaptı ve güçlü dişlerinin bir bükme devinimiyle süngüyü yeniden dümdüz etti; sonra yüzüp uzaklaştı.

Kazazedelerin perişan yaşantılarını sürdürebilmek için bazı aşırı çarelere başvurmaları gerekli oldu. Ayaklanma gecesinden sağ çıkmış olanların bazıları cesetlerin üzerine atıldılar ve onlardan parçalar keserek oracıkta çiğ çiğ yediler. Subayların çoğu bu eti yemeyi reddetti; gerçi içlerinden biri etin daha yenebilir olması için önce kurutulmasını önerdi. Bazıları kılıçlarının omuz kayışlarını, fişekliklerini ve şapkalarının deri kenarlarını çiğnemeyi denediler ama hiç sonuç alamadılar. Bir denizci kendi dışkısını yemeye kalkıştı ama başarılı olamadı.

Üçüncü gün sakin ve güzeldi. Dinlenmeye çalıştılar ama açlık ve susuzluğun yol açtığı dehşetlere acımasız düşler de eklenmişti. Şimdi, başlangıçtaki yükünün sadece yarısını taşıyan sal suda yükselmişti: Gece ayaklanmalarının hiç beklenmedik bir yararıydı bu. Yine de saldakiler dizlerine kadar su içindeydiler ve ancak ayakta birbirlerine dayanarak dinlenebiliyorlardı. Dördüncü sabah bir düzine kadar arkadaşlarının gece ölmüş olduğunu fark ettiler; aç kalma riskine karşı yedekte tutulan biri dışında cesetler denize atıldı. O gün öğleden sonra saat dört sularında salın üzerinden bir uçan balık sürüsü geçti ve balıkların çoğu salın ön ve arka çıkıntılarına yakalandı. O gece balık yemeye hazırlandılar ama açlıkları o denli büyük ve herkese düşen miktar o kadar azdı ki, çoğu balık etine insan etini de kattı, böylesi onlara daha az iğrenç gelmişti. Subaylar bile balık katılmış insan etini yemeye başladı.

O günden sonra hepsi de insan eti yemeyi öğrenmişti. Ertesi gece yeni bir yiyecek kaynağı getirecekti. İlk ayaklanmalar sırasında tarafsız kalmış olan bazı İspanyollar, İtalyanlar ve zenciler, üstlerini denize atıp, bir torbaya doldurulan ve direğe asılan değerli eşyaları da yanlarına alarak, yakında olduğunu sandıkları karaya çıkma planları yaptılar. Bir kez daha korkunç bir çatışma patlak verdi ve ölümcül salın üzerinde oluk gibi kan aktı. Bu üçüncü ayaklanma sonunda bastırıldığında, geriye sadece otuz kişi kalmış ve sal suda biraz daha yükselmişti. Hemen hemen yaralanmamış adam kalmamıştı; tuzlu su bu yaralara sürekli temas ediyor ve saldakilerden canhıraş çığlıklar duyuluyordu.

Yedinci gün iki asker son şarap fıçısının arkasına gizlendi. Fıçıda bir delik açıp içindeki şarabı bir saman çöpüyle içmeye başladılar. Yakalandıklarında, çıkarılmış olan zorunlu yasa gereğince, iki suçlu anında denize atıldı.

Artık en korkunç kararı alma vakti gelmişti. Sayım yaptıklarında, salda yirmi yedi kişi kaldıklarını öğrendiler. Bunların on beş kadarı ancak birkaç gün daha yaşayabilecek durumdaydı; geriye kalanlarınsa ya büyük yaraları vardı ya da kendile-

rinden geçmiş haldeydiler, hayatta kalmak için en ufak bir şansları bile yoktu. Ancak ölmeden önce, sınırlı olan yiyecek miktarını daha da azaltacakları apaçık ortadaydı. Hepsinin birden otuz kırk şişe kadar şarap içebileceklerini hesap ettiler. Hastaların payını yarıya düşürmek aslında onları yavaş yavaş ölüme terk etmek olacaktı. Böylece, korkunç bir çaresizlik duygusunun hâkim olduğu bir tartışmadan sonra, on beş sağlıklı adam, hâlâ hayatta kalma şansı taşıyanların ortak iyiliği için, hasta arkadaşlarının denize atılması gerektiğini kararlaştırdılar. Sürekli ölüm görmekten şimdi yürekleri katılaşmış olan üç denizciyle bir asker, bu iğrenç ama gerekli idamları gerçekleştirdi. Temiz olanların olmayanlardan ayrılması gibi sağlıklılar da sağlıklı olmayanlardan ayrılmıştı.

Bu acımasız kurban etme olayından sonra hayatta kalan on beş kişi, belki bir ipi ya da tahtayı kesmek gerekebilir diye sakladıkları bir kılıç dışındaki bütün silahlarını denize attı. Ölümü beklerken altı günlük yiyecek içecekleri kalmıştı.

Derken, hepsinin de kendi mizaçlarına göre yorumladığı küçük bir olay meydana geldi. Fransa'da çok görülen türden beyaz bir kelebek başlarının üzerinde belirdi ve gidip yelkenin üzerine kondu. Açlıktan çılgına dönmüş olan bazıları bu kelebeğin bile bir lokma yiyecek olabileceğini düşündü. Bazıları, kendileri böyle bitkin ve neredeyse kıpırtısız bir halde yatarken, ziyaretçilerinin hareketlerindeki bu rahatlığı bir çeşit alay olarak yorumladı. Bazıları da bu basit kelebeği, Nuh'un beyaz güvercini gibi Cennet'ten gönderilen bir işaret, bir mesaj olarak gördü. İlahi bir işareti tanımaya yanaşmayan kuşkucular bile, ihtiyat dolu bir umutla kelebeklerin karadan fazla uzaklaşmadıklarını düşünür oldu.

Ancak kara görünmedi. Yakıcı güneşin altında öylesine korkunç bir susuzlukla kavruluyorlardı ki dudaklarını kendi çişleriyle ıslatmaya başladılar. Onu, daha çabuk soğuması için önce suyun içine koydukları küçük teneke kaplardan içiyorlardı. Bazen birinin kabı çalınıyor ve sonra içinde çişi kalmamış

olarak bulunuyordu. İçlerinden biri son derece susamış olmasına karşın çişini bir türlü yutamıyordu. Aralarındaki bir cerrah bazı kimselerin çişlerinin diğerlerininkinden çok daha kolay yutulabileceğine dikkat çekti. Ayrıca çiş içmenin hemen kendini gösteren bir etkisinin de yeniden çiş üretmeye eğilim duymak olduğunu belirtti.

Bir subay bir limon buldu ve onu tamamen kendine ayırmak istedi; ama şiddetli yalvarıp yakarmalar onu bencilliğin tehlikeleri konusunda ikna edebildi. Bundan başka otuz baş sarmısak buldular ki bundan da yeni bir tartışma çıktı; eğer bir kılıç dışındaki bütün silahlar denize atılmamış olsaydı, bir kez daha kan dökülebilirdi. Dişleri temizlemek için kullanılan alkollü sıvıyla dolu, dar boğazlı iki küçük şişe vardı. Bu sıvıdan sahibinin gönülsüzce verdiği bir iki damla dilde hoş bir duygu yaratıyor ve birkaç saniyeliğine susuzluğu gideriyordu. Kurşun kalay karışımından yapılma bazı madeni eşyalar ağza konunca bir çeşit serinliğe yol açıyordu. Bir zamanlar içinde gül esansı bulunan küçük bir şişe elden ele dolaşıyor, saldakiler onu içlerine çekiyorlar ve parfümden arta kalanlar insanda yatıştırıcı bir etki bırakıyordu.

Onuncu gün, adamların birçoğu, şarap paylarını aldıktan sonra, sarhoş olup kendilerini öldürme planı yaptı; onları bu fikirlerinden caydırmak güç oldu. Salın etrafını köpekbalıkları sarmıştı ve akıl sağlıklarını yitirmiş olan bazı askerler, bu koca canavarların gözleri önünde kıllarını kıpırdatmadan suya girdiler. İçlerinden sekizi, karanın çok uzak olamayacağını düşünerek, kaçmak için ikinci bir sal inşa etti. Küçük bir direği olan dar bir sal yaptılar ve direğe yelken yerine geçsin diye bir hamak kumaşı astılar. Ancak bunu bir kez deneyince, salın entipüftenliği onlara girişimlerinin ne denli ihtiyatsızca olduğunu gösterdi ve ondan vazgeçtiler.

Başlarına gelen felaketin on üçüncü gününde, güneş hiç bulut olmayan bir gökyüzünde doğdu. On beş biçare adam, Kudreti Her Şeye Yeten Yüce Tanrı'ya dua ettikten sonra elle-

rinde kalan şarabı bölüşmüştü. Tam o sırada, ufka doğru bakmakta olan bir piyade yüzbaşısı bir gemi gördü ve bağırarak bunu ötekilere duyurdu. Hepsi de Yüce Tanrı'ya şükretti ve sevinç çığlıkları attı. Fıçı çemberlerini düzleştirip uçlarına mendiller bağladılar; içlerinden biri direğin tepesine tırmandı ve bu küçük bayrakları salladı. Hepsi de ufuktaki gemiyi seyrediyor ve hızını tahmin etmeye çalışıyordu. Bazıları her dakika biraz daha yaklaştığını söylediler; bazılarıyla karşıt doğrultuda ilerlediğini ileri sürdüler. Yarım saat boyunca, umut ile korku arasında asılı kaldılar. Derken gemi gözden kayboldu.

Sevinç yerini yeniden umutsuzluk ve üzüntüye bırakmıştı; şimdi kendilerinden önce ölenlerin yazgılarına imreniyorlardı. Derken, umutsuzluklarını uyku sayesinde biraz olsun yatıştırıp avuntu bulmak için, güneşten korunma amacıyla tepelerine bir parça kumaş gerdiler ve altına uzandılar. Başlarından geçen bu talihsizlikleri yazmayı düşünüyorlardı; yazdıktan sonra hepsi de altını imzalayacaklar ve ailelerinin ve hükümetin eline bir şekilde geçebilir umuduyla direğin tepesine çivileyeceklerdi.

Kafalarında son derece korkunç düşüncelerle geçirdikleri iki saatten sonra, salın ön tarafına gitmek isteyen topçu subayı çadırın altından çıkmıştı ki iki üç kilometre kadar ötede yelkenleri tümüyle şişmiş olarak onlara doğru gelen *Argus*'u gördü. Adamın neredeyse soluğu kesilmişti. Ellerini denize doğru uzattı ve "Kurtulduk!" dedi. "Bakın, bize doğru yaklaşan briki görüyor musunuz!" Hepsi de sevinçten havalara uçtular; yaralılar bile kurtarıcılarının yaklaştığını daha iyi görebilmek için salın arkasına doğru süründüler. Birbirlerine sarıldılar ve kurtulmalarını Fransızlara borçlu olduklarını görünce sevinçleri iki katına çıktı. Mendillerini sallıyor, Yüce Tanrı'ya şükranlarını sunuyorlardı.

Argus yelkenlerini topladı ve onların sancak tarafına, bir tabanca atımının yarı mesafesi kadar yaklaştı. En güçlüleri bile bir kırk sekiz saat daha yaşayamayacak olan kazazedeleri gemi-

ye aldılar; brikin kumandanı ve subayları gösterdikleri ilgiyle kurtulanların kalplerinde yeniden yaşam ateşini tutuşturdular. Başlarından geçen felaketi daha sonraları kaleme almış olan iki kişi, kurtulmalarının tamamen bir mucize olduğu ve bu olayda Tanrı'nın parmağının açıkça görüldüğü sonucuna vardı.

Firkateynin yolcuğu bir uğursuzluk belirtisiyle başlamıştı ve bir yankıyla sona erdi. Ölüm salı, onu yedeğinde çeken sandalların eşliğinde denize açıldığında, geride on yedi kişi kalmıştı. Kendi istekleriyle terk edilmiş olan bu kişiler arkadaşlarının yanlarında götürmediği ve denizin henüz hasar vermediği ne varsa bulmak için gemiyi hemen arayıp taradılar. Onları bir süre idare edecek kadar bisküvi, şarap, konyak ve domuz pastırması buldular. Önceleri sakindiler çünkü arkadaşları onları kurtarmak için döneceklerine söz vermişti. Ama aradan kırk iki gün geçip de hiç kimse görünmeyince, on yedi kişinin on ikisi karaya ulaşmaya karar verdiler. Bu amaçla firkateynin geri kalan tahtalarından ikinci bir sal yaptılar, tahtaları birbirine sağlam iplerle bağladılar ve üzerine çıktılar. Kendilerinden öncekiler gibi onların da kürekleri ve seyrüsefer donanımları yoktu, tek sahip oldukları ilkel bir yelkendi. Yanlarına az miktarda yiyecek ve buldukları kadar umut aldılar. Ama günler sonra Sahra kıyısında yaşayan ve Kral Zaide'nin tebaası olan Mağripliler onların sallarının parçalarını buldular ve bu haberle Andar'a geldiler. Bu ikinci saldakilerin büyük ihtimalle Afrika sahilleri açıklarında çok bulunan deniz canavarlarına yem olduklarına inanıldı.

Son olarak, adeta bir alay gibi, bir yankının daha yankısı geldi. Firkateynde beş adam kalmıştı. İkinci salın denize açılmasından günlerce sonra, sala binmeyi reddeden bir denizci de karaya ulaşmaya kalkıştı. Kendine üçüncü bir sal inşa edemeyince, bir tavuk kümesiyle denize açıldı. Belki de bu Bay Maudet'nin, firkateynin kayalıklara çarptığı o sabah üzerinde geminin talihsiz rotasını hesapladığı kümesti. Ancak tavuk kümesi battı ve denizci, *Medusa*'dan ancak yüz metre kadar uzaklıktayken yaşamını yitirdi.

2 Bir felaketi sanata nasıl dönüştürebilirsiniz?

Günümüzde bu iş otomatik olarak yapılıyor. Bir nükleer santral mı patladı? Bir yıla kalmaz bir Londra tiyatrosunda bu konuyla ilgili bir oyun göreceğiz demektir. Bir cumhurbaşkanı mı öldürüldü? Kitabı ya da filmi, kitaplaştırılmış filmi yahut filmleştirilmiş kitabı karşımızda demektir. Savaş mı çıktı? Oraya romancıları gönderirsiniz. Bir dizi korkunç cinayet mi söz konusu? Şairlerin patırtılı ayak seslerini dinlersiniz. Elbette bu felaketi anlamamız gereklidir; onu anlayabilmek için, hayal etmemiz gerekir, dolayısıyla da hayal gücünü çalıştıran sanatlara ihtiyacımız var demektir. Ama aynı zamanda, ne denli düşük ölçekte de olsa, bu felaketi haklı göstermemiz ve bağışlamamız gerekir. Doğa'nın bu çılgınlığı, insanın aklını yitirdiği bu an niçin olmuştur? İşte, hiç olmazsa sanat üretmeye yaramıştır. Belki de, sonuçta, felaketler buna *yarıyordur*.

Tabloya başlamadan önce kafasını tıraş etti, bunu hepimiz biliyoruz. Hiç kimseyi görmemek için kafasını tıraş etti, kendini stüdyosuna kilitledi ve ancak başyapıtını bitirince oradan çıktı. Acaba böyle mi oldu?

Sefer ekibi 17 Haziran 1816'da yola çıktı.

Medusa kayalıklara 2 Temmuz 1816 günü öğleden sonra çarptı.

Hayatta kalanlar saldan 17 Temmuz 1816'da kurtarıldı.

Savigny ve Corréard yolculuklarının anlatısını Kasım 1817'de yayımladılar.

Tuval 24 Şubat 1818'de satın alındı.

Tuval 28 Haziran 1818'de daha büyük bir stüdyoya taşındı ve yeni bir çerçeveye yerleştirildi.

Tablo Temmuz 1819'da tamamlandı.

28 Ağustos 1819'da, serginin açılmasından üç gün önce, XVIII. Louis tabloyu inceledi ve sanatçıya, *Moniteur Universel*'in "hem yapıtı değerlendiren hem de sanatçıyı teşvik

eden kutlama sözleri" olarak yorumladığı şu açıklamayı yaptı. Şöyle dedi Kral: "Mösyö Géricault, sizin deniz kazanız kesinlikle bir felaket değil."

Tablo yaşama sadakatle başlamıştı. Sanatçı, Savigny ve Corréard'ın anlatısını okumuş; onlarla tanışmış ve onlara sorular sormuştu. Olayın bir dosyasını derlemişti. Medusa'nın kazadan sağ çıkan marangozunu arayıp bulmuş ve ona orijinal salın küçük bir modelini yaptırmıştı. Hayatta kalanları canlandırmak amacıyla üzerine balmumu modeller yerleştirmişti. Stüdyosunun her tarafına, kesik başlar ve teşrih edilmiş kol ve bacaklardan oluşan kendi tablolarını koymuş, böylelikle stüdyo atmosferini ölümün varlığıyla doldurmaya çalışmıştı. Savigny, Corréard ve marangozun tanınabilir portreleri son tabloya dahil edilmişlerdi. (Acaba çektikleri ıstırapların yeniden canlandırılması için poz verirlerken neler hissetmişlerdi?)

Horace Vernet'nin öğrencisi olan Antoine Alphonse Montfort, sanatçının tablosunu yaparken son derece sakin olduğunu, vücudunun ya da kollarının pek fazla hareket etmediğini, sadece yüzünün, dikkatini yoğunlaştırması nedeniyle, biraz kızardığını belirtmiştir. Ressam doğrudan beyaz tuval üzerine, kendisine kılavuzluk eden kabataslak çizilmiş bazı eskizlerle çalışmıştır. Hiç yorulmak bilmeden, stüdyoda ışık olduğu sürece resim yapmıştır; bu tutumu teknik bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır: Kullandığı ağır ve çabuk kuruyan boyalar yüzünden başlanan her bölümün aynı gün bitirilmesi gerekmiştir. Bildiğimiz gibi, kafasındaki saçları tıraş ettirmişti ve kızılımsı sarışın buklelerinin kaybı, "Lütfen, Rahatsız Etmeyin!" anlamına geliyordu. Ancak tek başına değildi. Genç asistanı Louis-Alexis Jamar'la paylaştığı evine modelleri, öğrencileri ve dostları gelmeyi sürdürüyorlardı. Kullandığı modeller arasında, sol kolu uzanmış olarak yüzükoyun yatan ölüye modellik eden genç Delacroix da vardı.

Önce resmini yapmadığı şeylerden başlayalım. Şunların resmini yapmadı:

1) Kayalıklara çarpan *Medusa*,
2) Salı çeken iplerin atılıp salın terk edildiği an,
3) Gece ayaklanmaları,
4) Gerekli hale gelen yamyamlığa ilişkin sahneler,
5) Kendilerini korumak amacıyla işlenen toplu cinayetler,
6) Kelebeğin gelişi,
7) Bellerine, baldırlarına ya da ayak bileklerine kadar suya gömülmüş kazazedeler,
8) Kurtarılış anı.

Bir başka deyişle, sanatçının ilk kaygısı; 1) politik 2) simgesel 3) teatral 4) şoke edici 5) heyecanlandırıcı 6) duygusal 7) belgesel ya da 8) açık seçik olmamaktı.

Notlar

1) *Medusa* bir gemi enkazı, bir haber hikâyesi ve bir tabloydu; aynı zamanda bir dava oldu. Bonapartistler, Monarşistlere saldırdı. Firkateyn kaptanının davranışları a) Kraliyet Donanması'nın yetersizliklerine ve bozuk ahlakına, b) egemen sınıfın kendinden aşağıdakilere karşı genel duygusuzluğuna ışık tutmuştu. Devlet gemisinin karaya oturmasıyla kurulan paralellikler hem fazla göze batıcı hem de nüanstan yoksun olacaktı.

2) Savigny ve Corréard, felaketten kurtulan ve kazanın ilk öyküsünü ortaklaşa yazan bu iki adam, hükümete dilekçe vererek hem kurbanlar için tazminat ödenmesini hem de suçlu subayların cezalandırılmasını istediler. Resmi adalet makamları tarafından geri çevrilince, bu kez kitaplarıyla kamuoyunun daha geniş kapsamlı bir yargısına başvurdular. Corréard daha sonraları adını Medusa'nın Enkazı koyduğu bir dükkân açarak yayımcılığa ve yergi yazarlığına başladı; dükkânı siyasi muhaliflerin bir buluşma yeri haline geldi. Gözümüzün önüne, salı çeken sandal iplerinin atıldığı anın bir resmini getirebiliriz;

güneşte parlayan bir balta iniyor; sala arkasını dönmüş olan bir subay, umursamaz bir edayla düğümü çözüyor... Bundan, mükemmel bir yergi resmi olurdu.

3) Ayaklanma sahnesi, Géricault'nun resmini hemen hemen tamamlamış olduğu bir sahneydi. Bize ulaşmış birçok eskiz çalışması var. Gece, kasırga, kabaran deniz, yırtılan yelken, havaya kaldırılan kılıçlar, boğulma, göğüs göğüse çatışma, çıplak vücutlar. Bütün bunlarda ne eksik var? Esas olarak bunlar, hemen herkesin yumruk savurarak, sandalyeleri kırıp dökerek, düşmanınızın başında şişe kırarak, ayağında kocaman çizmelerle salonun ortasındaki avizede sallanarak karıştığı şu ikinci sınıf kovboy filmlerindeki salon kavgalarına benziyor. Çok şey olup bitiyor. Daha az şey göstererek daha çok şey anlatabilirsiniz.

Ayaklanma sahnesinin günümüze kalan eskizlerinin masumları suçlulardan ayırması ve ayaklananların Tanrı'nın gazabına uğramasıyla Kıyamet Günü tablosunun geleneksel yorumlarına benzediği düşünülmektedir. Böyle bir benzetme yanıltıcı olabilir. Salda zafere ulaşan erdem değil, güçtü ve merhamete de yer yoktu. Bu yorumun alt metninde Tanrı'nın subay sınıfının tarafında olduğu söyleniyordu. Belki de o günlerde gerçekten de öyleydi. Nuh subay sınıfından mıydı?

4) Batı sanatında yamyamlığa pek az yer verilmiştir. Aşırı erdem taslamaktan mı? Pek olası gözükmüyor bu: Batı sanatı oyulmuş gözler, torbalara konmuş kesik başlar, ayin niteliğindeki göğüs kesmeler, sünnet, çarmıha germe konusunda erdem taslamıyor. Üstelik yamyamlık bir resimde yararlı bir şekilde mahkûm edilebilecek ama alttan alta da seyirciyi heyecanlandırabilecek bir pagan pratiğiydi. Ama bazı konular başkalarından daha fazla resmedilmiş gibidirler. Sözgelimi subay sınıfından Nuh'u alalım. Nuh'un Gemisi'nin resmi şaşılacak kadar az sayıdadır. Şu tuhaf ve şakacı Amerikan primitifinin ve Prado'da Giacomo Bassano'nun kasvetli tabloları var ama akla bundan başka bir şey de gelmiyor. Âdem ile Havva, Cennetten Kovulma,

Meryem'e Müjde, Kıyamet Günü; önemli sanatçıların çoğu bunların resimlerini yapmışlardır. Ama Nuh ve Gemisi? İnsanlık tarihinde önemli bir an, denizde fırtına, pitoresk hayvanlar, insanların işlerine Tanrısal müdahale: Gerçekten de bütün gerekli öğeler var. Bu ikonografik eksikliğin nedeni ne olabilir? Belki de konuya yeterli özendirme ve tanınmışlık sağlayacak kadar büyük bir Nuh'un Gemisi tablosunun eksikliği. Yoksa, öykünün kendisi mi bunun nedeni: Belki de sanatçılar Tufan öyküsünün Tanrı'yı en iyi şekilde göstermediği konusunda birleşmişlerdir?

Géricault, sal üzerinde bir yamyamlık eskizi çizmişti. Ön plana yerleştirilen bu insan yeme sahnesi kaslı kuvvetli bir sal yolcusunu kaslı kuvvetli bir cesedin dirseğini dişlerken göstermektedir. Neredeyse komik bir sahne. Bu tür sahnelerde ton her zaman bir problem olacaktır.

5) Resim, bir andır. Üç denizci ile bir askerin, insanları salın üzerinden denize attıklarını gösteren bir sahne hakkında ne düşünebiliriz? Kurbanların zaten ölü olduklarını mı? Ölü değillerse, mücevherleri için öldürüldüklerini mi? Şakalarının ardındaki gerçeği açıklamada güçlük çeken karikatüristler, bizlere sık sık üzerinde uygun bir başlığın yazılı olduğu ilan tahtaları çizer. Resim sanatında, bu tür bilgilerin başlıkta verilmesi gerekecektir: MEDUSA SALI ÜZERİNDE KORKUNÇ BİR SAHNE. BU SAHNEDE UMUTSUZ VE VİCDAN AZABI ÇEKEN KAZA KURBANLARI YİYECEKLERİN YETERSİZ OLDUĞUNU ANLARLAR VE YAŞAMAK İÇİN DAHA BÜYÜK BİR ŞANSA SAHİP OLABİLMEK AMACIYLA YARALILARI FEDA ETMEK GİBİ TRAJİK AMA GEREKLİ KARARI ALIRLAR. Böyle bir başlık ancak yeterli olabilirdi.

Bu arada yeri gelmişken belirtelim ki, "Medusa'nın Salı"nın başlığı "Medusa'nın Salı" değildir. Tablo sergi kataloğunda *Scène de naufrage* –"Deniz Kazası Sahnesi"– olarak geçmektedir. Acaba ihtiyatlı bir politik manevra mıdır bu? Belki de. Ama aynı zamanda seyirci için yararlı bir bilgidir: Bu bir tablodur, bir görüş değil.

6) Kelebeğin gelişini başka ressamların çizebilecekleri biçimde hayal etmek güç değil. Ama bu sahne bize duygusal yanından ötürü oldukça kaba geliyor, öyle değil mi? Hatta ton sorunu halledilebilse bile, iki büyük güçlük var. Birincisi, gerçek bir olay olduğu halde gerçek bir olay gibi görünmeyecekti; gerçek olan zorunlu biçimde inandırıcı değildir. İkincisi, altı yedi santim boyunda beyaz bir kelebeğin yirmi metre uzunluğunda ve yedi metre genişliğinde bir salın üzerine konması gerçekten de ciddi bir oran sorunu yaratır.

7) Sal suyun altında olursa, salın resmini yapamazsınız. O zaman insan figürlerinin hepsi de denizden fışkıran bir dizi Venus Anadyomenes gibi görünür. Ayrıca, salın yokluğu ortaya bazı biçim sorunları da çıkarır: Figürler yere uzandıklarında boğulacakları için herkesi ayakta dururken göstermek gerekir ki o zaman da tablonuz dikey görüntülerle katı bir hal alır; bundan kaçınabilmeniz için son derece yaratıcı olmak zorundasınızdır. Bu yüzden salın üzerindekilerin bir bölümünün daha ölmesini, salın su yüzeyine çıkmasını ve yatay çizgiler kullanabilme olanağının artmasını beklemek daha iyidir.

8) *Argus*'tan gönderilen sandalın sala yanaşması, kazazedelerin kollarını uzatıp sandalın içine doluşmaları, kurtarılanların durumu ile kurtarıcılarınki arasında göze çarpan acıklı zıtlık, bir bitip tükenmişlik ve sevinç sahnesi; hepsi de hiç kuşkusuz çok etkileyicidir. Géricault bu kurtarılma anının birçok eskizini çizmiştir. Çok güçlü bir görüntü olabilirdi; ama biraz fazla... kör kör parmağım gözüneydi.

İşte bunların resmini yapmadı.

O zaman neyin resmini yaptı? Resmini yaptığı şey neye benziyor? Bunları yeni bir gözle görmeye çalışalım. "Deniz Kazası Sahnesi"ni Fransız denizcilik tarihine ilişkin hiç bilgimiz olmaksızın inceleyelim. Bir salın üzerinde ufuk çizgisindeki ufacık bir gemiye dikkatlerini çekmek için el sallayan kazazedeler görüyoruz (uzaktaki o geminin bir kelebekten daha büyük ol-

madığını da görmeden edemiyoruz). İlk aklımızdan geçen bunun, kurtulmalarını sağlayacak görme anı olduğudur. Bu duygumuz bir ölçüde mutlu sonlara duyduğumuz yorulmak bilmez tercihten ama aynı zamanda da belli bir bilinç düzeyinde kendimize şu soruyu sormamızdan kaynaklanmaktadır: Eğer *kurtulmamış* olsalardı, sal üzerindeki bu insanları nasıl tanıyabilecektik?

Bu varsayımı destekleyen nedir? Gemi ufuk çizgisinde; onu sarı bir ışıkla aydınlatan güneş de ufukta (gerçi görülmüyor). Bundan, güneşin doğmuş olduğu sonucunu çıkarıyoruz ve güneşle birlikte gelen gemi, yeni bir günü, umudu ve kurtuluşu da beraberinde getiriyor; tepemizdeki kara bulutlar (kapkara) çok geçmeden gözden kaybolacak. Ancak peki ya günbatımı söz konusuysa ne olacak? Gündoğumuyla günbatımı kolaylıkla birbirine karıştırılır. Ya günbatımıysa, ya gemi de güneş gibi gözden kaybolmak üzereyse ve kazazedeler tepelerindeki bulutlar kadar kara, umutsuz bir geceyle yüz yüzeyse? Kafamız karışmış bir halde, salın yelkenine bakıyor ve salın kurtarıcılarına doğru mu yaklaştığını yoksa kurtarıcılarından mı uzaklaştığını ya da tepelerindeki şu uğursuz bulutların dağılıp dağılmayacağını anlamaya çalışıyoruz; ama bunun pek yararı yok. Tabloda rüzgâr yukarıdan aşağı doğru değil sağdan sola doğru esiyor ve tablonun çerçevesi sağdaki havanın nasıl olduğunu daha fazla öğrenmemizi engelliyor. Derken, hâlâ bir kararа varamamış halde, aklımıza üçüncü bir olasılık geliyor: Gün doğuyor olabilir ama böyle bile olsa kurtarıcı gemi kazazedelere doğru gelmiyordur. Bu, yazgının insana en acı tokadıdır: Güneş doğuyor *ama sizin için değil.*

Cahil göz, hırçın bir isteksizlikle, bilgili göze boyun eğer. "Deniz Kazası Sahnesi"ni Savigny ve Corréard'ın anlatısıyla karşılaştıralım. Hemen görürüz ki Géricault son kurtuluşa götüren el sallama sahnesinin resmini çizmemiştir. Her şey farklı bir şekilde olup bitmiştir; brik birdenbire salın yanında belirmiş ve herkes sevince boğulmuştur. Hayır, bu, ufukta ilk

kez bir geminin görünüşüdür; Argus, yarım saat boyunca görünerek sonunda boşa çıkan umutlar uyandırmıştır. Resmi yazılı metinle karşılaştırdığımızda, Géricault'nun düzleştirilmiş fıçı çemberlerinin ucuna takılı mendilleri sallamak için direğe çıkan kazazedeyi çizmemiş olduğunu hemen fark ederiz. Onun yerine ressam, bir varilin üzerine çıkarılmış ve büyük bir bez parçasını sallayan bir adamı çizmeyi yeğlemiştir. Bu değişiklik üzerinde bir an duraklarız ve sonra da onun avantajlı yanını anlarız: Gerçeklik ressama bir değneğin tepesindeki maymun imgesini sunmuş; sanatsa ona daha sağlam bir odak ve fazladan bir dikey çizgi önermiştir.

Ama kendimizi bu bilgilere o denli çabuk kaptırmayalım. Hırçın ve cahil gözün bakış açısına yeniden dönelim. Havayı unutun; salın üzerindeki kişilerden ne anlam çıkarabilirsiniz? Niye işe onları saymakla başlamıyoruz? Salın üzerinde yirmi kişi var. İkisi canla başla ellerini sallıyor, biri canla başla parmağını ileri uzatıyor, ikisi şevkle yalvarıp yakarıyor, biri de fıçının üzerindeki bez sallayan figüre kaslarını kullanarak destek oluyor: Umut ve kurtuluştan yana altı kişi. Sonra, ya ölü ya da ölüyor gibi duran beş figür (ikisi yüzükoyun, üçü sırtüstü yatmış) ve bir de, bir yas duruşu içinde sırtını ufukta görülen Argus'a dönmüş ak sakallı bir ihtiyar var: altıya karşı altı. Aralarında (ruh halleri kadar aradaki mesafeyi de ölçüyoruz) sekiz kişi daha bulunuyor: Biri yarı yalvarır, yarı cesaret aşılar halde; üçü bez sallayan figürü ifadesiz yüzlerle seyrediyor; biri bez sallayan figürü can çekişirmişçesine seyrediyor; profilden iki kişi, sırasıyla, geçmiş dalgalara ve gelecek dalgalara bakıyorlar; bir de tablonun en karanlık, en çok hasar görmüş köşesinde, başını elleri arasına almış (saçlarını mı yoluyor?) belirsiz bir figür var. Altı, altı ve sekiz: Ezici bir çoğunluk yok.

(Yirmi mi? diye sorar bilgili göz. Oysa Savigny ve Corréard sadece on beş kişinin hayatta kaldığını söylemişlerdi. Demek ki baygın gibi görünen şu beş kişi kesinlikle ölmüşler, öyle mi? Evet. Peki o zaman sağ kalan son on beş sağlıklı kişi, yaralı on

üç arkadaşlarını suya attığında olup biten katliama ne diyeceğiz? Géricault, kompozisyonuna yardım etsinler diye onların bazılarını okyanusun derinliklerinden çıkarmış anlaşılan. Peki umutsuzluğa karşı umut referandumunda ölüler oy haklarını kaybetmeliler mi? Teknik olarak, evet, kaybetmeliler; ama resmin uyandırdığı ruh halini değerlendirirken, hayır.)

Böylelikle resmin yapısı altı lehte, altı muhalif ve hiçbir şey bilmeyen sekiz kişi olarak dengelenir. Cahil ve bilgili iki gözümüz, kısılarak tablonun üzerinde gezinir. Derken gözlerimiz, gitgide, dikkatimizin toplandığı belirgin odak noktası olan fıçı üzerindeki bez sallayan figürden, tablonun sol ön tarafındaki, bize bakan tek kişi olan yas tutan figüre doğru kayar. Kucağında daha genç ve mutlaka ölü olan –hesabı yaptık– bir adam vardır. Yaşlı adamın sırtı salda canlı olan herkese dönüktür: Duruşunda tevekkül, keder, umutsuzluk vardır; bundan başka ak saçları ve şapka enseliği olarak giydiği kırmızı kumaşla ötekilerden ayrılmaktadır. Sanki bambaşka bir resim türünden buraya gelmiş gibidir; belki de yolunu kaybetmiş bir Poussin ihtiyarıdır. ("Saçma!" diye karşı çıkar bilgili göz. Poussin mi? Her şeyi bilmek istiyorsanız, Guérin ve Gros. Peki ya ölü "Oğul"? Bir Guérin, Girodet ve Prudhon karışımı.) Bu "Baba" ne yapmaktadır? a) Kucağındaki ölü adamın (oğlu? arkadaşı?) yasını tutuyor; b) hiçbir zaman kurtulamayacaklarını anlıyor; c) kurtarılsalar bile bunun zerre kadar önemi olmadığını çünkü kollarında tuttuğu kişinin ölü olduğunu düşünüyor. (Sırası gelmişken söyleyeyim, der bilgili göz, gerçekte cahil olmanın bazı handikapları vardır. Sözgelimi, Baba ile Oğul'un, incelikli bir yamyamlık motifi olduğunu hiçbir zaman tahmin edemezdiniz, öyle değil mi? Bir grup olarak ilk kez Géricault'nun varolan tek yamyamlık eskizi sahnesinde görünürler; eğitim görmüş herhangi bir çağdaş seyirci Dante'nin Kont Ugolino'yu tasvirini kesinlikle anımsayacaktır: Kont, Pisa Kulesi'nde, ölen çocuklarının arasında, yemiş olduğu çocuklarını düşünüp kederlenmektedir. Şimdi anlaşıldı mı?)

Yaşlı adamın ne düşündüğü konusunda hangi karara varırsak varalım, onun tablodaki varlığı ufuktaki gemiye el sallayan figürün varlığı kadar büyük bir kuvvettir. Bu karşı denge şöyle bir sonuç çıkarmamızı sağlar: Resim Argus'un ilk görünüşünün orta noktasını temsil etmektedir. Gemi bir çeyrek saattir görülmektedir ve bir çeyrek saat daha görülecektir. Bazıları geminin hâlâ onlara doğru geldiğine inanmaktadır; bazıları emin değildir ve olup bitecekleri beklemektedir; bazılarıysa – saldaki en bilge kişi dahil– onlardan uzaklaştığını ve kurtulamayacaklarını bilmektedir. Tablodaki bu figür bizi, "Deniz Kazası Sahnesi"ni, alaya alınan bir umut imgesi olarak okumaya itmektedir.

Géricault'nun tablosunu 1819 Sergisi'nin duvarlarında görmüş olanların istisnasız hemen hepsi, baktıkları figürlerin Medusa'nın salından sağ çıkan kişiler olduklarını, ufuktaki geminin onları gerçekten de kurtardığını (ilk girişimde olmasa bile) ve Senegal seferi sırasında olup bitenlerin büyük bir siyasal skandal olduğunu biliyorlardı. Ancak günümüze kalmış olan tablo kendi öyküsünden daha uzun ömürlü olmuştur. Dinler gelip geçer, ikonlar kalır; bir anlatı unutulur ancak onun temsilcisi insanı hâlâ büyüler (cahil göz zafere ulaşır; bilgili göz için ne kadar can sıkıcı). Bugün, "Deniz Kazası Sahnesi"ni incelediğimizde, seferin kaptanı Hugues Duroy de Chaumareys'e, onu bu göreve atayan bakana ya da sala kumanda etmeyi reddeden deniz subayına ya da salı çeken ipleri kesen denizcilere yahut ayaklanan askerlere karşı çok fazla kızgınlık duymak mümkün değildir. (Aslı aranırsa tarih, duygudaşlıklarımızı demokratikleştirmektedir. Askerler savaş deneyimleriyle vahşileşmiş değiller miydi? Kaptan kendi şımarık yetişme tarzının bir kurbanı değil miydi? Benzer koşullarda kendimizin kahramanca davranacağımız üzerine bahse girer miydik?) Zaman öyküyü biçime, renge, duyguya dönüştürmektedir. Modern olalım, cahil olalım, öyküyü yeniden hayal ederiz: Oyumuzu iyimser sarı gökyüzü için mi yoksa kedere

boğulmuş ak sakallı ihtiyar için mi kullanırız? Ya da sonunda her ikisine birden inanmaya mı başlarız? Göz bir ruh halinden öbürüne, bir yorumdan öbürüne kayabilir: Amaçlanan bu mudur?

8a) Sanatçı az daha şöyle bir resim yapacaktı. Kompozisyon bakımından nihai görüntüye bütün hazırlık eskizlerinden daha yakın olan 1818 tarihli iki yağlıboya etüt şu önemli farklılığı gösterir: El sallanan gemi çok daha yakındadır. Geminin siluetini, yelkenlerini ve direklerini görebiliyoruz.

Tablonun en sağ tarafında, profilden görülmektedir ve resmedilen ufuk çizgisinde zorlu yolculuğuna kısa bir zaman önce başlamıştır. Salı henüz görmemiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu ön eskizlerin etkisi daha aktif ve harekete yöneliktir: Sal üzerindekilerin çılgınca el sallamaları, bunu izleyen dakikalar içinde bir etki doğuracak gibidir ve resim, zaman içinde bir anı göstermek yerine, kendini geleceğe yönlendirir ve bizi şu soruyu sormaya iter: Gemi salı görmeden tuvalin kenarından çıkıp gidecek midir? Buna karşılık, "Deniz Kazası"nın son versiyonu daha az aktiftir ve akılda daha az belirgin bir soru oluşturur. İşaret verme daha boş bir çaba gibidir ve kazazedelerin akıbeti daha korkunç bir yazgıya bağlı görünmektedir. Kazazedelerin kurtulma şansları nedir? Okyanusta bir damla.

Atölyesinde sekiz ay kaldı. Bu sıralarda bir otoportresini çizdi; portrede bize, ressamların ayna karşısına geçtiklerinde çoğunlukla takındıkları somurtkan ve oldukça kuşkucu bir yüz ifadesiyle bakmaktadır; bizler suçluluğa kapılarak, bu onaylamaz tavrın kendimize yöneltilmiş olduğunu düşünürüz oysa gerçekte çoğunlukla, ayna önünde poz veren kişiye yöneltilmiştir. Sakalı kısadır ve püsküllü bir Yunan kepi, tıraş edilmiş saçlarını örtmektedir. (Resme başladığında, anlatılanlardan saçlarını kestiğini biliyoruz ama saç dediğiniz şey sekiz ayda epey uzar: Acaba kaç kez daha aynı şeyi yaptırmıştır?) Gözümüze, bu koskoca gemi enkazına saldırıp binecek kadar kararlı

ve vahşi bir korsan gibi görünmektedir. Sırası gelmişken şunu da belirtelim ki fırçalarının eni şaşırtıcıydı. Çalışma tarzındaki serbestlikten, Monfort onun çok kalın fırçalar kullandığını düşünüyordu; ancak başka ressamlarınkiyle karşılaştırıldığında bu fırçalar küçüktü. Küçük fırçalar ve ağır, çabuk kuruyan yağlıboyalar.

Onu, çalışırken gözümüzün önüne getirmeliyiz. Şematize etmek, sekiz ayı, tamamlanmış bir resme ve bir dizi ön eskize indirgemek karşı durulması zor ama normal bir istektir; ama buna karşı koymalıyız. Géricault uzunca boylu, güçlü ve ince yapılı bir kimse; "*Berberi Atların Yarışı*" adlı tablosunun ortasında bir atı durduran yakışıklı delikanlının bacaklarına benzeyen, hayranlık duyulası bacakları var. "Deniz Kazası"nın önünde ayakta durmuş, yoğun bir dikkat harcayarak ve mutlak sessizlik ihtiyacı duyarak çalışıyor: bir sandalyenin gıcırdaması gözle fırça ucu arasındaki görülmez bağı koparmak için yeterli. Büyük figürlerini sadece ana hatların yardımıyla doğrudan tuvale çiziyor. Çalışması yarı yarıya tamamlandığında beyaz bir duvara asılmış bir dizi heykele benziyor.

Onu, atölyesinin yalıtılmışlığı içinde, çalışırken, hareket halinde, hatalar yaparken gözümüzün önüne getirmeliyiz. Sekiz aylık çalışmasının sonucunu bildiğimiz için, o sonuca doğru ilerlemesi karşı koyulmaz görünüyor. Biz başyapıtla başlıyoruz ve terk edilen fikirler ve yarı başarısızlıklardan geçerek geriye doğru gidiyoruz; ne var ki onun için terk edilmiş fikirler, birer heyecan olarak başlamıştı ve o, bizim başlangıçta nihai yapıt olarak düşündüğümüz şeyi ancak en sonunda görebilmişti. Bizim için sonuç kaçınılmazdı; ama onun için değildi. Bizler rastlantının, şans eseri buluşların, hatta blöfün bile payını teslim etmeye çalışmalıyız. Bunu ancak sözcüklerle açıklayabiliriz ama aynı zamanda sözcükleri unutmaya çalışmalıyız. Bir tablo 1'den 8a'ya kadar numaralanan bir dizi karar olarak görülebilir ama bunların sadece duygular hakkında koyulan açıklayıcı notlar olduğunu anlamamız gerekir. Sinirleri ve heyecanları anımsamalıyız. Bir ressam, tamamlanmış görüntü-

sünün güneşli sularına doğru nehir aşağı akarcasına taşınmaz, tam tersine, karşıt su akıntılarının bulunduğu bir açık denizde bir rota tutturmaya uğraşır.

Başlangıçta gerçeğe sadakat var, elbette; ancak süreç bir kez başladı mı, sanata sadakat ağır basmaya başlıyor. Olay hiç de resimde betimlendiği gibi olmamıştır; kazazedelerin sayısı doğru değildir; yamyamlık edebi bir göndermeye indirgenmiştir; Baba ve Oğul grubu olabilecek en az belgesel dayanağa sahiptir; varil grubunun ise hiçbir dayanağı yoktur. Sal, sanki midesi kolay kalkan bir hükümdar resmi bir ziyarette bulunacakmışçasına temizlenmiştir; insan eti parçaları bir ev hanımı özeniyle ortadan kaldırılmıştır ve bütün bu adamların saçları bir ressamın yeni satın alınmış fırçasının kılları kadar düzgündür.

Géricault yapıtının nihai görüntüsüne yaklaşırken, biçim sorunları ağır basar. Odak noktasını değiştirir, bazı şeyleri tuvalden çıkarır, yeniden düzenler. Ufuk çizgisi yükseltilir, alçaltılır (eğer gemiye el sallayan figür ufkun altında olursa, bütün salın kasvet uyandıracak bir şekilde sularca yutulması gerekir; eğer ufuk çizgisi eli keserse, umutların artması gibi bir şeydir bu). Géricault denizin ve göğün kapladıkları alanı küçültür ve bizi, istesek de istemesek de salın üzerine fırlatır. Kazazedeler ile kurtarıcı gemi arasındaki mesafeyi uzatır. Figürlerinin duruşlarını yeniden ayarlar. Hangi resimde, başlıca figürlerin bu kadar çoğunun sırtları biz seyircilere dönüktür?

Ne harika kaslı sırtlardır bunlar! Bu noktada kendimizi biraz rahatsız olmuş hissederiz ancak hissetmememiz gerekir; çünkü en naif soru çoğu kez en önemli sorudur. O zaman, hadi, bu soruyu soralım. *Kazazedeler niçin bu denli sağlıklı görünüyor*? Géricault'nun *Medusa*'nın marangozunu bulup ona salın bir modelini inşa ettirmesine hayranlık duyarız... ama... salı gerçekte olduğu gibi çizmeye zahmet ettiyse, aynı şeyi niçin salın üzerindekiler için de yapamamıştır? Gemiye el sallayan figürü ayrı bir dikey unsur olarak çizişini, biçimsel yapıyı sağlamak için sala daha fazla ceset ekleyişini anlayabiliriz. Ama niçin herkes –hatta cesetler bile– bu denli kaslı, bu den-

li... sağlıklı görünmektedir? Yaralar, yara izleri, bitkinlik belirtileri, hastalık nerede? Bunlar kendi sidiklerini içmiş, şapkalarının derilerini kemirmiş, kendi arkadaşlarını yemiş olan insanlar. On beş kişiden beşi kurtarıldıktan sonra çok yaşamadı. Peki öyleyse niçin bir vücut geliştirme kursundan geliyormuş gibi görünüyorlar?

Televizyon şirketleri toplama kampları hakkında dramatik belgeseller yaptıklarında, göz –cahil ya da bilgili– her zaman şu pijamalı figüranlara kayar. Kafaları tıraşlı, omuzları çökmüş, tırnak cilaları dökülmüş olabilir ancak hepsi de canlılık taşmaktadır. Perdede onları, gardiyanların içine hor görüyle tükürdükleri bir tas çamur gibi çorbayı almak için kuyruğa girerken seyrettiğimizde, ekran dışında bir yemek arabasından aldıkları yiyeceklerle iyice tıkındıklarını hayal ederiz. "Deniz Kazası" böyle bir acayipliği mi ima etmek istiyor? Bazı ressamlar söz konusu olduğunda, durup bu soruyu kendimize sorabiliriz. Ama deliliğin, cesetlerin ve kesik başların ressamı Géricault söz konusu olduğunda aynı şeyi yapamayız. Géricault bir keresinde, yüzü sarılıktan sapsarı olan bir arkadaşını yolda durdurmuş ve ona ne kadar yakışıklı göründüğünü söylemiştir. Böyle bir sanatçı dayanma gücünün sınırına gelmiş eti çizmekten pek çekinmezdi herhalde.

O zaman resmini yapmadığı başka bir şeyi – "Deniz Kazası Sahnesi"ni, rollerin kadidi çıkmış kişilere dağıtılmış olduğu biçimiyle hayal edelim. Büzülmüş etler, irin akan yaralar, çökmüş avurtlar: Bu tür ayrıntılar bizde kolaylıkla acıma duygusu uyandırırdı.

Gözlerimizden, tuvaldeki gibi tuzlu sular dökülürdü. Ancak bu, her şeyi hızlandırırdı; tablo üzerimizde çok dolaysız bir etki bırakırdı. Yırtık pırtık giysiler içindeki sararıp solmuş kazazedeler şu kelebekle aynı duygusal tona sahip olurdu; birincisi de o kadar nasıl kolay bir umutsuzluğa sürüklüyorsa, ikincisi bizi kolay bir avuntuya sürüklerdi. Hiç de zor bir numara değil.

Oysa Géricault'nun aradığı yanıt salt acıma ve kızgınlığın ötesinde bir yanıttır; hatta bu duygular yolda otostop yapan kişilerin arabamıza alınması kadar kolaylıkla tuvalimize aktarılsa da. "Deniz Kazası Sahnesi", işlediği konuya karşın, kas ve dinamizm doludur. Salın üzerindeki figürler dalgalara benzemektedir: Okyanusun enerjisi altlarında ama aynı zamanda da içlerinde kaynaşmaktadır. Eğer onlar gerçek yaşamda olduğu gibi bitkin halde resmedilmiş olsalardı, biçimsel taşıyıcılar olmak yerine köpük parçaları olmaktan öteye gidemezlerdi. Çünkü göz, gemiye el sallayan figürün tepesine kaymakta -kışkırtılıyor, ikna ediliyor değil, dalga gibi çekiliyordur- oradan umutsuz ihtiyarın bulunduğu dip noktaya inmekte, sonra da tablonun sağ tarafında, ön plandaki yere uzanmış ve insan enerjisini denizin gerçek kabarma enerjisine bağlayan cesede ulaşmaktadır. Figürler böylesi bir enerjiyi aktarabilecek kadar gürbüz oldukları içindir ki tuval bizde daha derin, su yüzeyinin altında kalmış heyecanlar uyandırmakta; bizi umut, umutsuzluk, sevinç, panik ve boyun eğme dalgaları içinde sürüklemektedir.

Ne olmuştur? Tablo, tarihin çapasından kurtulmuştur. Artık "Medusa'nın Salı" olmak şöyle dursun, "Deniz Kazası Sahnesi" bile değildir. Biz sadece o ölümcül salın üzerindeki korkunç ıstırabı hayal etmeyiz; sadece ıstırap çeken kişiler olmayız. Onlar da biz olurlar. Resmin gizemi taşıdığı enerjide yatar. Ona bir kez daha bakın: Ufuktaki kurtarma gemisinin oluşturduğu beneğe doğru uzanan kişilerin şu kaslı sırtlarında beliren ve suyun şiddetle fışkırmasını andıran enerjiye bakın. Bütün bu çabalama ne için? Çoğu insani duyguya verilecek bir karşılık olmaması gibi, resmin ana devinimine verilecek belirgin bir karşılık da yoktur. Sadece umut değildir bu, aynı zamanda tüm çapraşık özlemlerimizdir: Hırs, nefret, sevgi (özellikle de sevgi); duygularımız, hak eder göründükleri hedeflerine ne denli ender olarak erişir? Nasıl umutsuzca işaret veriyoruzdur, gökyüzü ne kadar da karanlıktır; dalgalar ne ka-

dar da büyüktür. Hepimiz de denizde kaybolmuşuz, umut ile umutsuzluk arasında gidip gelmişiz, bizi kurtarmaya hiçbir zaman gelmeyebilecek bir şeye el sallamışızdır. Felaket sanat olmuştur; ama indirgeyici bir süreç değildir bu. Özgürleştirici, genişleten, açıklayan bir süreçtir. Felaket sanat olmuştur: Yani sonuçta, işe yaradığı şey olmuştur.

Peki ya daha önceki felakete, Tufan'a ne dememiz gerek? Doğrusu, subay sınıfından Nuh'un ikonografisi tasavvur edebileceğimiz gibi başlıyor. Hıristiyanlığın ilk on iki, hatta daha sonraki yüzyılları boyunca Nuh'un Gemisi (Nuh'un kurtuluşunun İsa'nın mezarından kaçışının bir ön belirtisi olduğunu göstermek amacıyla genellikle basit bir sanduka ya da lahit olarak temsil edilmiştir) süslemeli el yazmalarında, vitraylı pencerelerde, katedral heykellerinde sık sık görülür.

Nuh son derece tanınmış bir adamdı: Onu Verona'daki San Zeno'nun bronz kapılarının üstünde, Nîmes Katedrali'nin batı ve Lincoln'ın doğu cephesinde bulabiliriz; Nuh Pisa'da Campo Santo fresklerinde, Floransa'da Santa Maria fresklerinde denize yelken açar; Floransa vaftizhanesi Monreale'de ve Venedik'teki St. Marco Katedrali'nde mozaiklere demir atar.

Peki ama bütün bunların ortaya koyması gereken büyük tablolar, ünlü görüntüler nerededir? Ne olmuştur: Tufan sularını mı yitirmiştir? Tam olarak böyle değil; ancak Michelangelo, suların yönünü başka tarafa doğru çevirmiştir. Sistina Şapeli'ndeki Nuh'un Gemisi (şimdi bir gemiden çok üstünde müzik icra edilen, yüzen bir kameriyeye benzemektedir) ilk kez kompozisyonun içindeki ağırlığını yitirir ve burada sağ tarafa, sahnenin gerisine doğru itilir. Tanrı tarafından seçilmiş olan Nuh ve ailesi kurtulurken, ön planı, dalgalar içinde ölmeye mahkûm edilmiş ıstıraplı figürler doldurur. Resimde kaybolanlar, terk edilenler, dışlanan günahkârlar, Tanrı'nın moloz kulları vurgulanmaktadır. (Acaba acıma duygusuna kapılan akılcı Michelangelo'nun Tanrı'nın kalpsizliğini incelikli bir şekilde mahkûm etmek için mi resmi

böyle yaptığını düşünmemiz gerekmektedir? Ya da bundan, dini bütün Michelangelo'nun, papayla yapmış olduğu sözleşmeye uygun olarak, eğer davranışlarımızı düzeltmezsek başımıza neler geleceğini bize göstermek istediğini mi anlamalıyız? Belki de karar tamamen estetik gerekçelere dayanmaktadır; sanatçı, lanetlenmiş kişilerin eğri büğrü bedenlerini çizmeyi bir başka ahşap geminin bir başka saygılı temsiline yeğlemiştir.) Bunun nedeni ne olursa olsun, Michelangelo konuya yeni bir doğrultu –ve yeni bir canlılık– kazandırmıştır. Baldassarre Peruzzi onun yolundan gitmiş, onu da Raffaello izlemiştir; ressamlar ve kitap resimleyicileri, gitgide artan bir şekilde dikkatlerini kurtulanlardan çok terk edilmişler üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bu yenilik bir gelenek olunca da, Gemi'nin kendisi gitgide daha ötelere yelken açmış, Géricault nihai görüntüsüne yaklaşırken tıpkı *Argus*'un yaptığı gibi ufka doğru gerilemiştir. Rüzgâr esmeye ve dalgalar yükselmeye devam ediyor: Gemi sonunda ufka erişiyor ve gözden kayboluyor. Poussin'in "Tufan"ında gemi hiçbir yerde görünmez; bize bütün bırakılan şey yüzme bilmeyenlerden oluşan ve ilk kez Michelangelo ile Raffaello'nun ön plana çıkardığı ıstıraplı insanlar topluluğudur. İhtiyar Nuh, gemisiyle birlikte sanat tarihi sahnesinden çıkıp gitmiştir..

"Deniz Kazası Sahnesi"ne üç tepki:

a) Sergi eleştirmenleri, resmin konu edindiği olayları biliyor olmalarına karşın, resimde kurbanların hangi milliyetten olduklarını, bu trajedinin hangi ülkelerin semaları altında cereyan ettiğini ya da bütün bunların hangi tarihte olup bittiğini doğrulayacak hiçbir kanıt olmadığından yakındılar. Asıl mesele de buydu zaten.

b) Delacroix 1855'te hemen hemen kırk yıl önce Medusa'yı ilk görüşünde gösterdiği tepkiyi şu sözcüklerle anımsatmıştır: "Bende bıraktığı etki öylesine güçlüydü ki atölyeden çıkınca koşmaya başladım ve o zamanlar yaşamakta olduğum Saint-

Germain Mahallesi'nin ta ucundaki La Planche Sokağı'na kadar bütün yol boyunca deli gibi koşup durdum."

c) Géricault, ölüm döşeğinde, tablo hakkında kendisine soru soran birine yanıt olarak, "*Bah, une vignette!*"* demiştir.

İşte o karşımızda: Sal üzerindeki en büyük ıstırap anı, konu olarak seçilmiş, dönüştürülmüş, sanatla doğrulanmış, güçlü ve ağırlıklı bir imgeye çevrilmiş, sonra cilalanmış, çerçevelenmiş, bir camın altına yerleştirilmiş, insanlık durumumuzu aydınlatsın diye ünlü bir sanat galerisinin duvarına asılmış, son haline getirilmiş, nihai biçimiyle, her zaman orada. Elimizde olan bu mu? Hayır, değil. İnsanlar ölür ve sallar çürür. Sanat yapıtları da bu kuralın dışına çıkmaz. Géricault'nun yapıtındaki duygusal yapı, umut ile umutsuzluk arasında gidip gelmeler, kullanılan boyalarla güçlendirilmiştir. Sal, en derin karanlık bölümlerle şiddetli bir karşıtlık oluşturan parlak bir ışıkla aydınlatılmış bölgeler içerir. Géricault gölgeleri olabildiğince siyah kılabilmek için, kendisine aradığı pırıltılı ve kasvetli siyahı verecek kadar çok miktarda zift kullanmıştır. Ancak zift, kimyasal olarak dayanıklı bir madde değildir ve XVIII. Louis'nin tabloyu incelediği günden bu yana boya yüzeyinin ağır ve onarılması güç bir şekilde aşınması kaçınılmaz olmuştur. "Dünyaya geldiğimiz andan itibaren oramız buramız dökülmeye başlar" demiştir Flaubert. Bu başyapıt da bir kez tamamlanınca, olduğu yerde kalmaz: Aşağı doğru iniş hareketini sürdürür. Géricault konusunda en önde gelen uzmanımız, tablonun günümüzde "kısmen harap durumda" olduğunu doğrulamaktadır. Hiç kuşku yok ki, çerçeveyi inceleyecek olsalar, içinde tahtakurdu bulacakları kesindir.

* (Fr.) "Ha, o mu, bir süsleme!" (ç.n.)

6
Dağ

Tik, tik, tik, tik. Tak. Tik, tik, tik, tik. Tak. Adeta hafiften aksayan bir saat gibi ses çıkarıyor, zaman sabuklamaya başlıyordu. Belki de normal bir şey, diye düşündü Albay ama değildi. İnsanın bildiği şeye sonuna kadar bağlı kalması önemliydi. Özellikle de sonunda. Öyle olmadığını biliyordu. Zaman değildi, hatta uzaktaki bir saatin sesi de değildi.

Albay Fergusson, Dublin'in üç mil dışındaki soğuk dört köşe evinin soğuk dört köşe odasında yatmış, başının üstündeki saatin tiktaklarını dinliyordu. 1837 yılının rüzgârsız bir kasım gününde saat sabahın biriydi. Kızı Amanda, yatağının yanı başında dudaklarını büzerek dimdik oturmuş, ıvır zıvır

türünden dini bir kitap okuyordu. Dirseğinin dibindeki mum düzgün bir alevle yanıyordu ve bu, adının arkasında birçok harf olan o terleyen aptal doktorun, Albay'ın kalbi konusunda söylediklerinden daha fazla şey ifade ediyordu.

Bir kışkırtmaydı bu, aynen öyleydi, diye düşündü Albay. O burada, ölüm döşeğinde, kendini unutuluşa hazırlarken, kızı oturmuş Papaz Noah'nın son risalesini okuyordu. Ta sonuna değin canla başla karşı çıkacaktı buna. Albay Fergusson bu işi anlamaktan uzun süre önce vazgeçmişti. Nasıl olur da her şeyden çok sevdiği çocuğu, onun içgüdülerini de, güçlükle elde ettiği görüşleri de ondan kalıtımsal olarak alamamıştı? Can sıkıcı bir durumdu bu. Onu bu kadar çok sevmemiş olsaydı kızına her şeye inanan bir budala muamelesi yapardı. Yine de, her şeye karşın, kendi etinden gelen bu canlı reddedişe karşın o, dünyanın ilerleyeceğine, insanın yükseleceğine, boş inançların yenilgiye uğrayacağına inanıyordu. Sonuç olarak her şey çok kafa karıştırıcıydı.

Tik, tik, tik, tik. Tak. Tepesindeki saatin tıkırtısı sürüyordu. Dört, beş yüksek perdeden tıklama, sessizlik ve sonra, daha hafif bir yankı. Dışarıya hiç tepki vermemesine karşın, bu gürültünün Amanda'nın okumasını engellediğini biliyordu Albay. Böyle şeyleri anlayabilmesinin nedeni kızıyla bunca yıldır iç içe yaşamış olmasıydı. Dikkatinin Peder Abraham'ın yazdıklarında olmadığını biliyordu. Onun bunu bilmesi, onu bu denli iyi tanıması, kızının kabahatiydi. Adını hiçbir zaman aklında tutamadığı o teğmen onunla evlenmek istediğinde gidip evlenmesini söylemişti. Kızı buna da karşı çıkmıştı. Babasını üniformalı talibinden daha çok sevdiğini belirtmişti. Albay ona bunun mantıklı bir gerekçe olmadığını ve zaten günlerinin de sayılı olduğunu söylemişti. Amanda ağlamış ve babasından böyle konuşmamasını istemişti. Ama o haklıydı, öyle değil mi? Babasının haklı olması kaçınılmazdı, değil mi?

Amanda Fergusson şimdi kitabını kucağına bırakmış, endişeyle tavana bakıyordu. Böcek bir haberciydi. Sesinin o yıl ev-

den bir ölü çıkacağını haber verdiğini herkes bilirdi. Kuşaklar boyu sürüp giden bir bilgelikti bu. Babası hâlâ uyanık mı diye, ona doğru baktı. Albay Fergusson gözlerini kapamış ve burnundan tıpkı bir körük gibi uzun soluklar alıyordu. Ama Amanda onu numara yapacağından kuşkulanacak kadar iyi tanıyordu. Tam da ondan beklenebilecek bir şeydi. Onu her zaman bu tür numaralarla kandırmıştı.

1821 yılının fırtınalı bir şubat gününde onu Dublin'e götürüşünde olduğu gibi. Amanda o zamanlar on yedisindeydi ve şimdi nasıl yanında dini risalelerini taşıyorsa, o zaman da resim defterini her yere götürürdü. O günlerde Londra Piccadilly'de, Bullock'un Mısır Salonu'nda sergilenen Mösyö Jerricault'nun 8 metre uzunluk ve 6 metre genişlikteki Büyük Tablo'su, Fransız Firkateyni Medusa'nın Salı Üzerindeki Kazazedeler'i gösteren resim hakkında yazılanlar onu çok heyecanlandırmıştı. Giriş bir şilin, tanıtım broşürü sekiz peniydi. Elli bin seyirci, Bay Bullock'un 25 bin fosil ve bir dizi doldurulmuş vahşi hayvandan oluşan kendi koleksiyonu yanında yabancı sanatın bu başyapıtını görmek için para ödemişti. Şimdi tuval Dublin'e gelmiş, Rotunda'da sergileniyordu: Giriş 1 şilin 8 peni, tanıtım broşürü 5 peniydi.

Amanda suluboyaya olan erken yeteneğinden ötürü beş kardeşi arasından seçilmişti; en azından Albay Fergusson'un kendi doğal tercihini tatmin etmek için gösterdiği resmi gerekçe buydu. Ne var ki vaat edildiği gibi Rotunda'ya değil, *Saunder Haber Postası & Günlük İlan* gazetesinde reklamı yapılan ve Mösyö Jerricault'nun Büyük Tablo'sunun Dublin'de Londra'daki kadar iş yapmadığı ileri süren rakip bir sergiye gidildi. Albay Fergusson kızını Sergi Salonu'na götürdü; burada Marshall Biraderler'in, Fransız Firkateyni Medusa'nın Geçirdiği Kazayı ve Ölümcül Salı gösteren Deniz Periskoplu Panorama'sını seyrettiler: Ön koltuklar 1 şilin 8 peni, arka koltuklar 10 peni ve çocuklar için ön koltuklar yarı fiyattı. "Sergi Salonu'nun atmosferi son moda sobalarla her zaman hoş ve rahat tutulur."

Rotunda'da sadece sekiz metreye altı metre boyutlarında hareketsiz bir boya yüzeyi sergilenirken, burada size altı yüz elli metrekare hareketli tuval gösteriliyordu. Gözlerinin önünde muazzam bir resim ya da bir resimler dizisi yavaş yavaş akıyordu: Önlerinden sadece tek bir sahne değil, deniz kazasının bütün bir tarihi geçiyordu. Renkli ışıklar, akıp duran perdenin üzerinde oynaşırken olay üzerine olay gösteriliyor ve bir orkestra olayların dramatik gelişmesini daha vurgulu hale getiriyordu. Seyirciler durmadan gösteriyi alkışlamaya yönlendiriliyor ve Albay Fergusson gösterinin özellikle başarılı bölümlerinde kızını dirseğiyle iyice dürtüyordu. Altıncı sahnede, salın üzerindeki şu zavallı Fransız kazazedeleri, Mösyö Jerricault'nun ilk kez çizmiş olduğu pozlara çok benzeyen pozlarda gösterildiler. Ama bu insanların trajik durumlarını hareketle ve renkli ışıklarla tasvir etmek ne denli görkemli, diye düşünüyordu Albay Fergusson. Bu arada gösteriye eşlik eden müziği hiç de gerekmediği halde kızına "Vive Henrico!" diye tanıtmıştı.

"İşte ileriye götüren yol" dedi Albay, coşkuyla Sergi Salonu'ndan çıkarlarken. "Şu ressamların fırçalarını gözden geçirmeleri gerekecek."

Amanda yanıt vermedi ama ertesi hafta beş kardeşinden biriyle yeniden Dublin'e geldi ve bu kez Rotunda'yı ziyaret etti. Orada, Mösyö Jerricault'nun tablosuna büyük hayranlık duydu; tablo statik olmakla birlikte onun için fazlasıyla hareket, ışık ve kendine göre bir müzik içeriyordu; gerçekten de bütün bu öğeler, bayağı Panorama gösterisinde olduğundan daha zengindi. Dönüşünde, bütün bunları babasına açıkça anlattı.

Albay Fergusson bu küstahlık ve inatçılık karşısında başını hoşgörülü bir tavırla salladı ama sesini hiç çıkarmadı. Bununla birlikte martın 5'inde, en sevdiği kızına kendinden emin bir havayla *Saunder Haber Postası*'ndaki yeni bir ilanı gösterdi; bu ilanda yazılanlara bakılırsa Bay Bullock hareketsiz gösteriye giriş fiyatını sadece on peniye indirmiş ya da Albay'a göre,

açıkça indirmek *zorunda* kalmıştı. O ayın sonunda Albay Fergusson, Rotunda'daki Fransız resminin seyirci azlığından dolayı sergiden kaldırıldığı oysa Marshall Biraderler'in Periskoplu Panorama gösterisinin son moda sobalarla rahat ettirilen seyircilere günde üç kez gösterildiği haberini verdi.

"İşte ileriye götüren yol" diye yineledi Albay o yılın haziranında, Sergi Salonu'ndaki veda gecesine katıldıktan sonra.

"Salt yenilik bir şeyin değerli olduğunu kanıtlamaz" diye yanıt verdi kızı, onun kadar genç biri için biraz fazla kendinden emin bir havayla.

Tik, tik, tik, tik. Tak. Albay Fergusson'un düzmece uykusu daha öfkeli bir hal aldı. Allah kahretsin, diye düşünüyordu, ölmek denen şey ne kadar zormuş. İnsanı bir türlü ölmeye bırakmıyorlar, en azından kendi bildiğiniz gibi bırakmıyorlar. Başka insanların bildiği gibi ölmeniz gerekiyor, onları ne kadar seviyor olsanız da çok sıkıcı bir şey. Gözlerini açtı ve birlikte yaşadıkları bunca yıl zarfında yüzlerce kez yaptığı gibi kızını eleştirmeye hazırlandı.

"Aşk bu" dedi birdenbire. "Başka bir şey değil." Amanda'nın bakışları tavandan uzaklaştı ve kız, dolu dolu gözlerle babasına doğru baktı. "Bu, *xestobium rufo-villosum*'un aşk çağrısı, Tanrı aşkına! Bu kadar basit. Bu küçük hayvancıklardan birini bir kutunun içine koy ve sonra da masanın üzerine bir kalemle hafifçe vur, derhal aynı biçimde davranacaktır. Senin bir dişi olduğunu zanneder ve sana erişmek için kafasını kutuya çarpar. Söz açılmışken sorayım, neden sana söylediğimde o teğmenle evlenmedin? Söz dinlemezin tekisin sen." Kolunu uzatıp kızının elini tuttu.

Ama kızı yanıt vermedi, gözlerinden yaşlar akmaya devam etti ve Albay Fergusson yıl bitmeden törelere uygun olarak gömüldü. Doktor ile ölüm saati denen böceğin öngörüleri aynı noktada buluşmayı başardılar.

Amanda'nın babasının kaybından duyduğu keder onun ontolojik durumunun yol açtığı kaygıyla daha da arttı. Babasının

ilahi tasarımı tanımayı inatla reddetmesi –ve ölüm döşeğinde bile Yüce Tanrı'nın adını saygısızca anması– şimdi onun karanlıkların dibine, son moda sobaların ısıtmadığı soğuk bir yere atıldığı anlamına geliyordu? Bayan Fergusson Yüce Tanrı'nın adil ama aynı zamanda bağışlayıcı olduğunu biliyordu. Onun buyruklarını kabul edenler yasalara tamı tamına uygun bir şekilde yargılanacaklardı oysa ışığı tanıması mümkün bile olmayan karanlık cangıl ormanındaki cahil vahşiye şefkatle davranılacak ve ona ikinci bir şans tanınacaktı. Ama cahil vahşi kategorisi Dublin'in dışındaki soğuk dört köşe evlerin sakinlerine kadar uzanıyor muydu? İnanmayanların ileride unutulma düşüncesiyle bütün yaşamları boyunca çektikleri ıstırap Yüce Tanrı'yı yadsıdıkları için daha da mı büyüyecekti? Bayan Fergusson böyle olacağından korkuyordu.

Babası nasıl olur da Tanrı'yı, O'nun ebedi tasarımını ve özündeki iyiliği tanıyamazdı? Bu planın ve bu iyi niyetliliğin kanıtı, Tanrı tarafından İnsan'ın zevkleri için yaratılmış, Doğa'nın kendisinde yatıyordu. Bu, bazılarının sandığı gibi, İnsan'ın Doğa'yı düşüncesizce yağmalayabileceği anlamına gelmiyordu; aslında Doğa, Tanrısal bir yaratım olduğu için daha fazla saygıya layıktı. Ama Tanrı hem İnsan'ı hem de Doğa'yı yaratmış ve bir el eldivenin içine nasıl girerse İnsan'ı da Doğa'nın içine öyle yerleştirmişti. Amanda sık sık bahçelerde yetişen meyveleri, onların ne kadar çeşitli oldukları ama aynı zamanda da her birinin İnsan'ın yararlanmasına ne denli uygun olduğunu düşünüyordu. Sözgelimi, meyvesi yenebilir ağaçlar, orman ağaçlarından çok daha alçak olduğundan tırmanması kolay ağaçlardı. Kayısı, incir ya da dut gibi olgunken yumuşak ve yere düştüklerinde zedelenmeleri kolay meyveler kendilerini insana yere yakın dallarda sunuyorlardı; oysa düştüklerinde hiçbir zedelenme riski taşımayan hindistancevizi, ceviz ya da kestane gibi sert meyveler kendilerini insana çok yüksek dallarda sunabiliyorlardı. Sözgelimi kiraz ve erik gibi bazı meyveler tam ağız ölçüsünde; elma va armut gibi bazıları

el ölçüsünde yaratılmışlardı; kavun gibi bazıları da, aile üyeleri arasında paylaşılabilsinler diye daha büyük yaratılmıştı. Balkabağı gibi meyvelerse bütün bir mahalle arasında paylaşılabilecek büyüklükteydi; daha büyük meyvelerin çoğunun dış kabuklarında paylaştırmayı kolaylaştırmak için dikey çizgiler vardı.

Amanda'nın dünyada ilahi amaç, iyilikle dolu düzen ve kesin adalet bulduğu yerde babası sadece kaos, rastlantı ve kötülük bulmuştu. Ancak her ikisi de aynı dünyayı inceliyordu. Aralarında geçen birçok tartışma sırasında Amanda ondan bir gün, güçlü sevgi bağlarıyla bir arada yaşayan Fergusson ailesinin durumunu düşünmesini ve onların da kaos, rastlantı ve kötülüğün bir sonucu olup olmadıklarını söylemesini istemişti. İnsan ailesinin, bir böceğin başını içinde bulunduğu kutunun duvarlarına vurduranla aynı türden bir içgüdüyle dünyaya geldiğini kızına söylemeye katlanamayan Albay Fergusson, kendi görüşüne göre Fergusson'ların mutlu bir rastlantı olduğu yanıtını vermişti. Kızı da buna karşılık, dünyada rastlantı sayılamayacak kadar çok sayıda mutlu rastlantı olduğunu söylemişti.

Amanda bunun kısmen, insanların olup bitenleri algılayış tarzına bağlı olduğunu düşünüyordu. Babası renkli ışıklar ve cafcaflı müzikten oluşan bayağı bir taklitte büyük bir deniz trajedisinin gerçek portresini görüyordu; oysa onun için gerçek en iyi şekilde, renkli boyalarla kaplanmış basit ve hareketsiz bir tuvalde aktarılabiliyordu. Ancak esas olarak bu, bir iman sorunuydu. Periskoplu Panorama'yı ziyaretlerinden birkaç hafta sonra, babası onu Lord F—'nin komşu malikânesinde kıvrılarak uzanan bir gölün üzerinde sandalla yavaş yavaş dolaştırıyordu. Kafasında bir çağrışım meydana gelmiş olacak ki alaycı bir şekilde Tufan Efsanesi diye sözünü ettiği Nuh'un Gemisi'nin gerçekliğine inandığı için kızını eleştirmeye başladı. Amanda kendisine yöneltilen suçlamalardan etkilenmiş gözükmedi. Babasına Bay Bullock'un Londra Piccadilly'de Mısır Salonu'nda

sergilediği doldurulmuş vahşi hayvanlar dizisinin gerçekliğine inanıp inanmadığını sorarak yanıt verdi. Çok şaşıran Albay elbette inandığını söyledi; bunun üzerine kızı alaycı bir şaşkınlık sergiledi. O, Tanrı tarafından takdir edilen ve binlerce yıldır okunup anımsanan Kitabı Mukaddes'te betimlenmiş bir şeyin gerçekliğine inanıyordu; oysa babası, *Saunder Haber Postası & Günlük İlan* gazetesinin sayfalarında tasvir edilen ve insanların daha ertesi sabah anımsamakta güçlük çekecekleri bir şeyin gerçekliğine inanıyordu. Amanda, gözlerinde gereksiz ve süregiden bir alayla, "ikimizden hangisi her şeye daha kolay inanan biri?" diye ısrarla sorup durdu.

Amanda Fergusson, uzun düşünüp taşınmalardan sonra, 1839 sonbaharında Bayan Logan'a kendisiyle birlikte Arghuri'ye bir keşif gezisi yapmasını önerdi. Bayan Logan, Bayan Fergusson'dan on yaş kadar büyük, canlı ve pratik olduğu izlenimini veren bir kadındı; bir aralar Albay'a zaaf duymuş ancak aralarında ölçüsüz denebilecek hiçbir şey geçmemişti. Daha da önemlisi, birkaç yıl önce Sir Charles B—'nin yanında çalışırken İtalya'ya bir yolculuk yapmıştı.

"Maalesef orayı bilmiyorum" diye yanıt vermişti Bayan Logan kendisine ilk soru sorulduğunda. "Napoli'den çok uzakta mı?"

"Ararat* Dağı'nın eteklerinde" diye yanıt vermişti Bayan Fergusson. "Arghuri adı 'asmayı dikti' anlamına gelen iki Ermenice sözcükten türemiştir. Tufan'dan sonra Nuh'un yeniden tarım yapmak için döndüğü yerdir. Atamızın kendi elleriyle diktiği eski bir asma kütüğü hâlâ yaşamaktadır."

Bayan Logan bu ilginç konferans karşısında duyduğu şaşkınlığı gizlemiş ama daha fazla soru sormadan da edememiştir. "Peki oraya niçin gideceğiz?"

"Babamın ruhuna şefaat dilemek için. Dağda bir manastır var."

"Çok uzak bir yer."

* Ağrı. (ç.n.)

"Bence gitmemiz uygun olur."

"Anlıyorum." Bayan Logan önce düşüncelere daldı ama sonra canlandı. "Peki orada şarap da içecek miyiz?" İtalya'ya yaptığı yolculukları anımsamıştı.

"Yasak" diye yanıtladı Bayan Fergusson. "Gelenek bunu yasaklıyor."

"Gelenek mi?"

"Tanrı, o zaman. Atamızın üzümler yüzünden işlediği hatanın anısına Tanrı bunu yasaklamış. Kendisine Kitabı Mukaddes'in okunmasını gönül hoşnutluğuyla kabul eden ama içinde sayfalarını çevirecek arzuyu bile duymayan Bayan Logan'ın bir an kafası karışmış göründü. "Sarhoşluk" diye açıkladı Bayan Fergusson. "Nuh'un sarhoşluğu."

"Elbette."

"Arghuri keşişlerinin üzümleri yemelerine izin vardır ama mayalandırmaları yasaktır."

"Anlıyorum."

"Orada bir de Nuh'un Gemisi'nin bir tahtasından yeşermiş, yaşlı bir söğüt ağacı var."

"Anlıyorum."

Böylece karar verildi. Daha geç mevsimlerin sıtma tehlikesinden kaçınmak için ilkbaharda hareket edeceklerdi. Her birinin taşınabilir bir karyolaya, bir şişme yatağa ve bir de yastığa ihtiyacı olacaktı; yanlarına biraz zencefil esansı, iyi kalitede biraz afyon, kinin, setliç tozu; taşınabilir bir yazı takımı, bir kutu kibrit ve bir miktar Alman çırası; güneşe karşı şemsiye ve geceleri mide kramplarının önünü almak için pazen kemerler alacaklardı. Bir süre tartıştıktan sonra yanlarına taşınabilir banyo da, yeni moda bir kahve makinesi de almamaya karar verdiler. Ama ucu demirli bir çift bastonu, büyük bir çakıyı, karşılaşmaları olası köpek sürülerini uzaklaştırmak için sağlam av kırbaçlarını ve Türk kâğıt fenerlerinin fırtına sırasında işe yaramadıklarını öğrendikleri için de bir polisin küçük fenerini almayı gerekli buldular. Lady Mary Wortley

Montagu'nün ebedi güneş düşünün daha önemsiz gezginler için gerçekleşmeyeceğini düşünerek yanlarına yağmurluklar ve kalın paltolar da aldılar. Bayan Logan Türk köylülerine verilecek en makbul armağanın barut, daha üst sınıflar içinse yazı kâğıdı olduğunu duymuştu. Bundan başka kendisine tavsiye olarak basit bir pusulanın Müslümanlara ibadet edecekleri yönü göstermesi bakımından iyi bir hediye sayılacağı söylenmişti; ancak Bayan Fergusson kâfirlere sahte ibadetlerinde yardım etmeye yanaşmadı. Sonunda hanımlar bavullarına, Nuh'un asmasının üzümlerini sıktıktan sonra doldurmak üzere iki küçük şişe koydular.

Falmouth'tan Marsilya'ya kadar devlet işletmelerine ait bir buharlı gemiyle yolculuk ettiler, sonra da kendilerini Fransız taşıtlarına emanet ettiler. Mayıs başında İstanbul'daki İngiltere Büyükelçisi onları kabul etti. Bayan Fergusson yolculuklarının kapsamını ve amacını açıklarken diplomat onu inceliyordu: Orta yaşın başlarında siyah saçlı bir kadındı, patlak kara gözleri ve dudaklarını öne doğru çıkartan oldukça etli, kırmızı yanakları vardı. Ama hiç de flört etmeye açık bir hali yoktu; doğal yüz ifadesinde aşırı iffetle kesinlik karışımı bir şeyler göze çarpıyordu ki bu, büyükelçiyi ona karşı kayıtsız bıraktı. Kadına dikkatini pek de yöneltmeden söylediklerini kabaca anladı.

"A" dedi sonunda büyükelçi, "birkaç yıl önce bir Rus'un o dağın tepesine çıkmayı başardığına dair bir söylenti duymuştum."

"Parrot"* diye yanıt verdi Bayan Fergusson yüzünde hiç gülümseme izi belirmeden. "Sanırım Rus değildi. Dr. Friedrich Parrot. Dorpat Üniversitesi profesörlerinden biri."

Büyükelçi, sanki yerel konular hakkında kendisinden daha çok şey bilmek biraz küstahlık oluyormuşçasına, başını şöyle ters ters salladı.

Bayan Fergusson şöyle sürdürdü sözünü: "Nuh'un Gemisi'nin üzerine oturduğu dağa ilk çıkan yolcunun adının

* Papağan. (ç.n.)

bir hayvan adı olması bana uygun ve doğru geliyor. Hiç kuşku yok ki Tanrı'nın hepimiz için çizdiği büyük planın bir parçası bu."

"Hiç kuşkusuz" diye yanıt verdi büyükelçi, Bayan Logan'a doğru bakıp onun gözlerinde Bayan Fergusson'un kişiliği hakkında bir ipucu arayarak. "Hiç kuşkusuz."

Osmanlı başkentinde bir hafta kaldılar; Bayan Logan'ın otelde tabldotlarını yerlerken kendisine yöneltilen kaba bakışlara alışması için hiç de yeterli bir süre değildi bu. Derken iki hanım kendilerini, Trabzon'a buharlı gemi seferleri düzenleyen bir Türk şirketi olan Fevaid-i-Osmaniye'ye teslim ettiler. Gemi çok kalabalıktı ve Bayan Logan'a göre daha önce karşılaşmış olduğu her şeyden çok daha pisti. İlk sabah güverteye çıkacak oldu ve çevresi, saçları kıvırcık ve güçlü bir bergamot kokusu yayan bir değil tam üç potansiyel çapkın tarafından sarıldı. Bunun üzerine Bayan Logan, yolculuk deneyimlerinden ötürü işe alınmış olmasına karşın, kamarasından bir daha hiç çıkmadı. Bayan Fergusson ise bu tür rahatsızlıkların hiç farkında değilmiş ve üçüncü mevki yolcuların ayaktakımı olmaları onu kesinlikle ilgilendirmiyormuş gibi bir tavır takınmıştı; arada sırada, Bayan Logan'ın içine düştüğü kasvetli ruh halini dağıtmak için bir gözlem ya da soruyla kamaraya döndüğü oluyordu. Bayan Fergusson, Türk kadınlarının hepsinin de niçin güvertenin sol tarafına toplaştıklarını öğrenmek istiyordu. Bu tür bir yerleşmenin arkasında toplumsal ya da dinsel bir amaç mı vardı? Bayan Logan bu soruya hiçbir yanıt veremiyordu. Napoli'yi arkalarında bıraktıklarından bu yana kendini gitgide daha güvensiz hissetmekteydi. En ufak bir bergamot esintisinde ürperiyordu.

Bayan Logan Türkiye'nin doğusuna yolculuk etmeye razı olduğunda, Bayan Fergusson'un bu denli inatçı olabileceğini tahmin edememişti. Gizlice kaçmaya çalışan katırcının, hilebaz hancının ve dalavereci gümrük memurunun hepsi de onun sarsılmaz irade gücüyle karşı karşıya gelmişti. Bayan Lo-

gan, içinde eşyalarının bulunduğu bavulun kaç kez alıkonduğunu ya da daha önce almış oldukları *tezkere*'ye ek olarak bir *buyrultu* ya da özel izin almalarının gerekli olduğunu saymayı artık unutmuştu; ama Bayan Fergusson, zaman zaman gösterdiği düşünce bağımsızlığına daha başlangıçta burun bükülmüş olan bir tercümanın yardımlarıyla ayak diretiyor, ısrar ediyor ve başarıyordu. Olup biten her şeyi ülkede olduğu tarzda tartışmaktan asla yorulmuyordu; sözgelimi, bir toprak sahibiyle karşı karşıya oturuyor ve onun, İngiltere Londra'dan daha mı küçük, bunların hangisi Fransa'ya ait ya da Türk donanması İngiltere, Fransa ve Rusya'nın donanmalarının hepsinin toplamından ne kadar daha büyük gibi sorularına yanıt vermekten kaçınmıyordu.

Bayan Logan bundan başka yolculuklarının, dinsel bir nihai amaç taşımakla birlikte, resim çizmek için hoş fırsatlar yaratabileceğini hayal etmişti. Aslında, kendisini bu iş için seçen kişiyle refakatçisi arasında ilk kez bu vesileyle bir bağ kurulmuştu. Ne var ki Amanda Fergusson için antikiteye ait tarihi eserlerin hiçbir çekiciliği yoktu; Augustus'a adanan pagan tapınaklarını ya da dininden dönen Roma İmparatoru Iulianus'un onuruna dikilmiş olan yarı harap sütunları inceleme konusunda hiç arzu duymuyordu. Ama hiç değilse doğal manzaralarla biraz ilgileniyordu. Olası köpek sürülerine karşı elde hazır tutulan av kırbaçlarıyla Trabzon'dan karanın iç taraflarına doğru girerlerken, bodur meşe ağaçlarının kapladığı tepelerde Ankara keçileri, donuk sarı renkte asmalar, gümrah elma bahçeleri gördüler; İngiliz kuzenlerinden çok daha tiz ve çok daha ısrarlı sesler çıkaran çekirgeler işittiler; mor ve gül rengi ışıklara boğulmuş ve son derece ender görülen günbatımlarına tanıklık ettiler. Buğday, haşhaş ve pamuk tarlaları; ormangülü ve sarı açalya çiçekleri; kırmızı bacaklı keklik, hüthüt ve mavi kargalar gördüler. Zigana Dağları'nda iri kızıl geyikler onların bakışlarına uzak bir mesafeden ürkek ürkek karşılık verdiler.

Erzurum'da Bayan Logan, kendisine yanında iş vermiş olan Bayan Fergusson'u Hıristiyan kilisesini gezmeye ikna etti. Bu ısrar başlangıçta talihli bir fırsata dönüştü çünkü Bayan Fergusson kilise avlusunda, taşıdıkları Kelt havasıyla ona kendi ülkesi İrlanda'yı anımsatan mezar taşları ve haçlar buldu; sert hatlı yüzünden onay dolu bir tebessüm geçti. Ama bu beklenmedik keyifli hal kısa ömürlü oldu. Kiliseden ayrılırlarken iki hanım, genç bir köylü kadının ana giriş kapısının yanındaki oyuğa bir adak bıraktığını fark ettiler. Bunun bir insan dişi olduğu anlaşıldı, hiç kuşkusuz kadının kendi dişiydi. Oyuğu iyice incelediklerinde içinin sararmış kesici dişler ve çürümüş azı dişleriyle dolu olduğunu gördüler. Bayan Fergusson halka özgü boş inançlar ve din adamlarının sorumlulukları konusundaki görüşlerini ateşli bir şekilde dile getirdi. Ona göre Tanrı'nın kelamını vaaz edenler Tanrı'nın kelamına göre yargılanmalı ve eğer bir noksanları bulunursa daha da sert cezalandırılmalıydılar.

Rusya'ya geçip sınır kapısında yeni bir rehber tuttular; bu, yabancıların ihtiyaçlarını iyi bildiğini ileri süren iriyarı ve sakallı bir Kürttü. Bayan Fergusson ona Bayan Logan'a Rusça-Türkçe karışımı gibi gelen bir dilde hitap etti. Bayan Logan'ın akıcı İtalyancasının onlara yararlı olduğu günler çok geride kalmıştı; yolculuğa rehber ve tercüman olarak başladığından, şimdi kendini, yol verilen tercümandan ya da yeni işe alınan Kürtten, statüsü ancak biraz daha yüksek, işe yaramayan, önemsiz bir kişi olarak hissetmeye başlamıştı.

Üçü birlikte Kafkasya'nın içlerine doğru ilerlerken, yeryüzündeki yürüyüşleri insana biçimsiz gelen ama uçtuklarında mucizevi bir şekilde dönüşüme uğrayan pelikan sürülerini ürküttüler. Bayan Fergusson'un Erzurum'daki olay yüzünden bozulan sinirleri yatışmaya başladı. Alagöz Dağı'nın doğu yamacını geçerlerken iki hanım, kendini yavaş yavaş gösteren Büyük Ağrı Dağı'nın geniş kütlesini, gözlerini hiç ayırmadan

seyrettiler. Güneşte pırıl pırıl parlayan beyaz bir bulut çemberinin sardığı doruğu görünmüyordu.

"Başında halesi var!" diye bağırdı Bayan Logan. "Melek gibi..."

"Gerçekten doğru söylüyorsunuz" diyerek, hafif bir baş sallamayla onu doğruladı Bayan Fergusson. "Benim babam gibi kişiler bunu asla kabul etmezler, elbette. Böyle benzetmelerin hava cıvadan başka bir şey olmadığını söylerler bize. Aynen böyle." Bayan Fergusson dudaklarını büzerek gülümsedi ve Bayan Logan, soru soran bakışlarla, onu sözünü sürdürmeye davet etti: "Onlar, bulut halesinin tamamen doğal bir olay olduğunu söyleyip durumu böyle açıklarlar. Geceleyin ve güneşin doğmasını izleyen birkaç saat süresince doruk tümüyle berrak bir şekilde görülür ancak sabah güneşiyle ovadaki hava ısınınca, sıcak hava yükselir ve belli bir yükseklikte buharlaşır. Günün sonunda, her şey yeniden soğuyunca, hale gözden kaybolur. Bilim açısından... şaşılacak bir şey değildir bu." Bilim sözcüğünü onaylamayan bir tavırla vurgulamıştı.

"Büyülü bir dağ bu" diye yorumda bulundu Bayan Logan.

Bayan Fergusson onu düzeltti. "Bu, *kutsal* bir dağ." Ağzından sabırsız bir iç çekme sesi çıktı. "Anlaşılan her şeyin iki açıklaması var. İşte bu yüzden doğruyu seçebilmemiz için bize özgür irade denen şey verilmiş. Babam kendi açıklamalarının benimkiler kadar imana dayalı olduğunu bir türlü anlayamadı. Hiçbir şeye inanmama imanı. Ona göre hepsi sadece buhar, bulutlar ve yükselen havadan ibaret olurdu. Ama buharı kim yarattı, bulutları kim yarattı? Bütün dağlar arasında Nuh'un dağının her gün bir bulut halesiyle kutsanmasını kim sağladı?"

"Aynen öyle" dedi Bayan Logan, tümüyle aynı görüşte olmasa da.

O gün bir Ermeni papazıyla karşılaştılar ve papaz onlara gittikleri dağa şimdiye değin hiç kimsenin çıkmamış olduğunu ve hiçbir zaman da çıkmayacağını söyledi. Bayan Fergusson kibarca Dr. Parrot'ın adını anınca, papaz ona yanıldığını söyle-

di. Belki de Massis'i –Büyük Ağrı dağından öyle söz ediyordu– Türklerin Süphan Dağı adını verdikleri güneydeki yanardağ ile karıştırıyordu. Nuh'un Gemisi son istirahatgâhını bulmadan önce, Süphan Dağı'nın doruğuna çarpmış, dağın tepesini koparmış ve içerideki ateşlerin yeryüzüne çıkmasına neden olmuştu. O dağın insanlar için erişilebilir olduğunu düşünüyordu ama Massis erişilemezdi. Başka hiçbir konuda olmasa bile bu konuda Hıristiyanlar ve Müslümanlar aynı görüşteydi. Üstelik, diye sözünü sürdürdü papaz, Kitabı Mukaddes'te de öyle denmiyor muydu? Önlerindeki dağ insanlığın doğum yeriydi. Derken, nazik bir konudan söz edeceği için dalkavukça bir gülmeyle özür dileyerek hanımlara, Kurtarıcımız Hazreti İsa'nın Nikodemos'a söylemiş olduğu sözleri anımsattı; bu sözlerde insanın annesinin rahmine ikinci bir kez giremeyeceği ve bir kez daha doğamayacağı ifade edilmişti.

Ayrılırlarken, papaz cebinden yüzyılların geçmesiyle kayganlaşmış siyah bir muska çıkardı. İddia ettiğine göre bu muska, bir zamanlar Nuh'un Gemisi'nin omurgasının bir yerinden çıkarılmış bir katran parçasıydı ve kötülükleri kovmada çok işe yarıyordu. Hanımlar Massis Dağı'na bu denli ilgi gösterdiklerine göre belki de...

Bayan Fergusson önerilen bu alışverişe, dağa çıkmak olanaksız olduğuna göre o zaman bu muskanın da Nuh'un Gemisi'nden alınma bir katran parçası olduğuna inanmalarının kendilerinden beklenemeyeceğini belirterek nazikçe karşılık verdi. Ancak Ermeni, iki önerisi arasında hiçbir bağdaşmazlık göremiyordu. Belki de, güvercinin zeytin dalını taşıması gibi, onu aşağıya bir kuş getirmişti. Ya da belki bir melek olabilirdi. Efsaneler Aziz Yakub'un Massis'e tırmanmaya üç kez giriştiğini, üçüncüsünde bir melek tarafından ona bunun yasak olduğunun söylendiğini ama meleğin ona Nuh'un Gemisi'nden bir tahta parçası verdiğini ve o tahtayı aldığı yerde de Aziz Yakub Manastırı'nın kurulduğunu anlatmıyor muydu?

Bir pazarlığa varamadan ayrıldılar. Hazreti İsa'nın Nikodemos'a söylediği sözlerden rahatsız olan Bayan Logan katran konusunu düşünmeye dalmıştı: Bu, ressamların tablolarındaki gölgeleri koyulaştırmak için kullandıkları bir madde değil miydi? Bayan Fergusson ise olup bitenlere sadece sinirlenmişti: Önce, Kitabı Mukaddes'te yer alan bir söze aptalca bir anlam vermeye çalışıldığı için; ikinci olarak da papazın utanmazca sergilediği bezirgân davranışından ötürü. Doğulu din adamlarının onu etkileyebilmeleri mümkün değildi; insan dişinin mucizevi güçlere sahip olduğuna inanmakla kalmıyor, sahte dinsel objelerin ticaretiyle de uğraşıyorlardı. Korkunç bir şeydi bu. Bunun için cezalandırılmalıydılar. Hiç kuşkusuz cezalandırılacaklardı da. Bayan Logan kendisine yanında iş veren kadını kaygıyla inceliyordu.

Ertesi gün şurasında burasında toykuşu kolonilerinden ve göçebe Kürtlere ait kara çadırlardan başka bir şey olmayan, kamış ve kaba otla kaplı aman vermez bir düzlükten geçtiler. Gecelemek için dağın eteğinden bir günlük yoldaki küçük bir köyde konakladılar. Beyaz peynir ve Gökçay'da tutulmuş alabalık tuzlaması yedikten sonra iki kadın kayısı kokan karanlıkta durdular ve Nuh'un dağına doğru baktılar. Önlerindeki dağ sırasının iki ayrı doruğu vardı: Payandaların taşıdığı bir kubbeye benzeyen ve geniş omuzlu, kalın bir kütle olan Büyük Ağrı ile bin beş yüz metre kadar daha alçakta, yanları düzgün zarif bir koniye benzeyen Küçük Ağrı. Bayan Fergusson'a, iki Ağrı dağının değişik biçim ve yüksekliklerinde insan ırkının iki cinsi arasındaki o temel bölünüşün bir somutlaşmasını algılamak pek de hayal ürünü gelmedi. Bu düşüncesini o ana değin aşkın şeylere karşı hiç de açık davranmamış olan Bayan Logan'a açmadı.

Bayan Logan da adeta kafa yapısının dünyeviliğini doğrulamak istercesine o noktada, ta çocukluğundan beri Nuh'un Gemisi'nin nasıl olup da bir dağın tepesine oturmayı başardığını merak edip durduğunu açığa vurdu. Acaba dağın doruğu

sulardan yükselmiş, geminin omurgasını delmiş ve onun orada kalmasına mı yol açmıştı? Öyle değilse, sular çekildiğinde Nuh'un Gemisi nasıl olup da uçurumlardan aşağı yuvarlanmaktan kurtulmuştu?

"Sizden önce de böyle düşünenler oldu" diye yanıt verdi Bayan Fergusson belirgin bir hoşgörüsüzlükle. "Marco Polo dağın bir küp biçiminde olduğu görüşünde ısrar etti ki bu meseleyi kesinlikle açıklığa kavuşturuyordu. Eğer bu konuya kafa yormuş olsaydı, babam kesinlikle ona hak verirdi. Ama gerçeğin böyle olmadığını anlayabiliriz. Büyük Ağrı'nın doruğuna tırmanmış olanlar, doruğun hemen altında yumuşak inişli bir yamaç olduğunu söylüyorlar. Bu aşağı yukarı –Bayan Logan sanki başka türlü anlayamazmış gibi özellikle belirtmek gereğini duymuştu– Londra'daki Green Park'ın yarı büyüklüğünde bir yer. Gemi'nin yolcularını boşaltması açısından hem doğal hem de güvenli bir alan."

"Demek Gemi doruğun tam tepesine konmamış?"

"Kitabı Mukaddes'te böyle bir şey denmiyor."

Deniz seviyesinden iki bin metreden fazla bir yükseklikte bulunan Arghuri'ye yaklaşırlarken, havanın ısısı daha ılımlılaştı. Köyün üç mil aşağısında Hazreti Nuh'un ilk kutsal asma bağlarına vardılar. Asmaların çiçeklenme dönemi henüz sona ermişti ve yaprakların arasından bir sürü koyu yeşil üzüm sarkıyordu. Bir köylü ağır çapasını yere bıraktı ve beklenmeyen ziyaretçileri köyün ihtiyarına götürdü; yaşlı adam gelenlerin sundukları barutu kibarca ama pek de şaşırmadan aldı. Nezaketin böylesi Bayan Logan'ı kızdırmıştı. Yaşlı adam sanki, beyaz kadınlar ona her gün barut hediye ediyorlarmış gibi davranmıştı.

Bayan Fergusson ise her zamanki itaatli ve becerikli tavrını değiştirmedi. Öğleden sonra geç bir vakit Aziz Yakub Manastırı'na götürülmeleri kararlaştırıldı; o gece köyde kalacaklar ve ertesi gün ibadet etmek için yeniden kiliseye döneceklerdi.

Manastır, dağın hemen hemen ta tepesine kadar uzanan büyük bir uçurumun aşağı bölümünde bulunan Arghuri

Çayı'nın yanında inşa edilmişti. Taşları katılaşmış lavlardan yontulma, haç şeklinde bir kiliseden ibaretti. Çeşitli görünüşler taşıyan küçük evler kilisenin yanlarına, bir dişi domuza yapışan yavruları gibi yapışmıştı. Gelen grup avluya girerken orta yaşlı bir papaz ayakta durmuş onları bekliyor, Aziz Yakub Manastırı'nın kubbesi onun arkasında yükseliyordu. Sırtında sivri kapüşonlu mavi şayaktan yapılma bir cüppe vardı; sakalı uzundu ve yer yer kırlaşmıştı; ayaklarına yünden Acem çorapları ve sıradan terlikler giymişti. Bir elinde tespih tutuyordu; öteki eli hoş geldiniz der gibi göğsüne bastırılmıştı. Bir şey Bayan Logan'ı Nuh Kilisesi'nin papazı önünde diz çökmeye itiyordu ancak dinsel tutumların çoğunu "Roma" kilisesinin gözüyle gören Bayan Fergusson'un varlığı ve onaylamaz tavrı, onu bunu yapmaktan alıkoydu.

Avlu, bir kilise avlusundan çok bir çiftliğe benziyordu. Bir duvara gelişigüzel tahıl çuvalları dayanmıştı; yakınlardaki otlaktan üç koyun içeri girmiş ve hiç kimse onları kovmamıştı; yerden pis bir koku yükseliyordu. Manastırın başrahibi gülümseyerek onları hücresine davet etti; hücrenin kilisenin dış duvarına yapışık olarak inşa edilmiş küçük evlerden biri olduğu ortaya çıktı. Onları birbiri ardınca bir düzine avludan geçirirken başrahip nezaket kabilinden ama tümüyle gereksiz bir biçimde Bayan Fergusson'un dirseğine dokundu.

Keşişin hücresinin kilden yapılma kalın duvarları ve ortada bir direkle desteklenen alçıdan çatısı vardı. Hasır bir minderin üzerine kim olduğu bilinmeyen bir azizin kaba saba bir ikonu asılmıştı; avludaki kokular buraya da sinmişti. Hücre Bayan Logan'a hayran olunacak kadar sade, Bayan Fergusson'a ise çok pis göründü. Başrahibin davranışları da farklı biçimlerde yorumlandı: Bayan Logan'ın dostça bir iç temizliği gördüğü yerde Bayan Fergusson sadece kurnazca bir dalkavukluk görüyordu. Bayan Logan kendisine yanında iş veren kadının Ağrı Dağı'na yaptığı bu uzun yolculuk sırasında belki de nezaket stoklarını tükettiğini ve şimdi taşlaşmış bir umursamazlığa

düşmüş olduğunu aklından geçiriyordu. Başrahip iki hanımın o gece manastırda konaklayabileceklerini söyleyince, Bayan Fergusson kesin bir tavırla reddetti; papaz konukseverlik önerisinde ısrar edince de, kadın sertleşti.

Başrahip gülümsemeye devam ediyor ve onun tutumu Bayan Logan'a hâlâ çok kibar gözüküyordu. O sırada içeri elindeki kaba görünümlü tepsi üzerinde boynuzdan yapılma üç bardak taşıyan bir hizmetkâr girdi. Bayan Logan bunun Arghuri Çayı'nın suyu olduğunu düşündü; ya da belki ikramsever çobanlardan yolculukları sırasında birçok kere aldıkları şu ekşimsi süttü. Ama hizmetkâr bir şarap tulumuyla geri döndü ve bir işaret üzerine boynuzdan yapılma bardaklara içki doldurdu. Başrahip bardağını kadınlara doğru kaldırdı ve dibine kadar içti; bunun üzerine hizmetkâr bardağını yeniden doldurdu.

Bayan Fergusson bardağından şöyle bir yudum aldı. Sonra da başrahibe dönüp, Bayan Logan'ın kafasında ciddi kaygılar yaratan sorular sormaya başladı.

"Şarap mı bu?"

"Aynen öyle." Papaz, iki kadını, kendi uzak ülkelerinde bilinmediği aşikâr olan bu özel yerel lezzetinden tatmaya yüreklendirircesine gülümsedi.

"Üzümden mi yapılmış?"

"İyi bildiniz, hanımefendi."

"Söylesenize, bu şarabın yapıldığı üzümler nerede yetişiyor?"

Başrahip iki elini yana doğru açtı ve çevreyi gösterircesine büyük bir çember çizdi.

"Peki üzümlerin toplandığı asma kütükleri, onları ilk kez kim dikti?"

"Büyük atamız, dedelerimizin dedesi, hepimizin babası Nuh."

Yol arkadaşına gereksiz gözükse de, Bayan Fergusson şu ana değin aralarında geçen diyaloğu özetledi. "Siz bize Nuh'un

bağından toplanmış üzümlerin mayalanmış suyunu mu ikram ediyorsunuz?"

"Bundan şeref duyuyorum, hanımefendi." Yeniden gülümsedi. Özel teşekkür değilse de, en azından bir hayret ifadesi bekliyor gibiydi. Oysa Bayan Fergusson ayağa kalktı, Bayan Logan'ın henüz tatmadığı şarabı aldı ve her iki bardağı da hizmetkâra geri verdi. Tek bir sözcük etmeden başrahibin hücresini terk etti, avluyu üç koyunun içgüdüsel olarak onu izlemesine neden olacak kadar acele acele geçti ve yamaçtan aşağı inmeye koyuldu. Bayan Logan papaza belli belirsiz bazı özür jestleri yaptı, sonra işvereninin ardından o da gitti. Tek bir sözcük etmeden dalları meyve dolu kayısı bahçelerinin içinden geçtiler; onlara bir kâse süt uzatan bir çobanı görmezden geldiler; hiç konuşmadan köye döndüler. Köyde, hesaplı nezaketini yeniden kazanmış olan Bayan Fergusson, köyün ihtiyarına onlara derhal kalacak bir yer bulmalarını rica etti. Yaşlı adam onlara Arghuri'deki en büyük ev olan kendi evini önerdi. Bayan Fergusson ona teşekkür etti ve karşılığında, ağırbaşlı bir tavırla kabul edilen küçük bir paket şeker uzattı.

O akşam odalarında bir piyano taburesinden daha büyük olmayan bir sehpanın üzerine sofra kuruldu. Onlara, yöreye özgü ince bir ekmek olan loş, söğüş koyun eti, kabukları soyulmuş ve ikiye bölünmüş katı yumurta ve kocayemiş ikram edildi. Ya evin geleneğine uymadığından ya da manastıra yaptıkları ziyaretin hikâyesi ihtiyar adamın kulağına geldiğinden sofrada şarap yoktu. Onun yerine bir kez daha koyun sütü içtiler.

"Bu, dine bir küfür" dedi sonunda Bayan Fergusson. "Dine bir küfür. Nuh'un dağında. Adam bir çiftçi gibi yaşıyor. Kadınları yanında kalmaya davet ediyor. Nuh Hazretleri'nin üzümünü mayalandırıyor. Bu, dine bir küfür."

Bayan Logan sevimli başrahibin davasını savunmak şöyle dursun bir yanıt vermekten bile kaçındı. Ziyaretlerini gerçekleştirdikleri koşulların onlara Nuh'un Gemisi'nin bir tah-

tasından yeşerdiği rivayet edilen yaşlı söğüt ağacını inceleme fırsatını vermeyeceğini anımsadı.

"Dağa çıkacağız" dedi Bayan Fergusson.

"Ama böyle bir şeyin nasıl yapılacağını bilmiyoruz."

"Dağa çıkacağız. Günahı suyla arıtmak gerek. Dünyanın günahı tufan sularıyla arıtıldı. Keşişin yaptığı bu yüzden çifte günah. Biz şişelerimizi kutsal dağdan alınma karla dolduracağız. Aramak için geldiğimiz Nuh'un saf üzüm suyu kirletilmiş. Onun yerine yanımızda geriye arıtıcı su getireceğiz. Yolculuğu selamete kavuşturmanın tek yolu bu."

Bayan Logan onaylama yerine şaşkın bir kabullenme ifadesiyle başını salladı.

Efendimiz İsa'dan sonraki 1840. yılın 20 Haziran günü, yanlarına yalnızca Kürt rehberi alarak Arghuri köyünden sabahleyin yola çıktılar. Köyün ihtiyarı üzüntülerini belirterek köylülerce dağın kutsal sayıldığını ve hiç kimsenin Aziz Yakub Manastırı'ndan daha yükseğe çıkmaya kalkışmaması gerektiğini açıkladı. Kendisi de bu inançları paylaşıyordu. Onları tırmanışlarından caydırmaya çalışmadı ama Bayan Fergusson'a bir silah ödünç verme konusunda ısrar etti. Bayan Fergusson, kullanmaya niyeti de becerisi de olmadığı halde onu kemerine astı. Bayan Logan da kendilerine tavsiye edildiği üzere yanlarına küçük bir torba limon aldı.

Hanımlar at sırtında sabah güneşinden korunmak için beyaz şemsiyeler açmışlardı. Bayan Fergusson yukarı doğru baktığında dağın doruğunda bulut halesinin oluşmaya başladığını fark etti. Günlük bir mucize, dedi kendi kendine. Birkaç saat boyunca pek ilerleme kaydetmişler gibi gelmedi onlara; tek tük cılız ve dikenli çalının bozduğu ince kum ve sarımsı kilden oluşan çorak bir bölgeden geçiyorlardı. Bayan Logan birçok kelebek ve çok sayıda kertenkele gördü ama Nuh'un Gemisi'nden inmiş olan yaratıklardan pek azının göze görünmesinden ötürü gizliden gizliye hayal kırıklığına uğradı. İtiraf etmeliydi ki dağın yamaçlarını aptalcasına, bir çeşit hayvanat

bahçesi gibi hayal etmişti. Oysa hayvanlara gidip çoğalmaları söylenmişti. Emre itaat etmiş olmalıydılar.

Hiçbirinden en küçük bir derenin bile akmadığı, derin vadilerden geçtiler. Sussex'teki tebeşir tepeleri kadar kuru, çorak bir dağa benziyordu bu. Derken, biraz daha tırmanınca, dağ onları şaşırttı; birdenbire gözlerinin önüne yeşil otlaklar ve zarif pembe çiçekli gül fidanları serilivermişti. Bir dağ çıkıntısını dönünce küçük bir yerleşim merkezine geldiler: Duvarları hasırdan ve siyah çatıları keçi kılından yapılma kaba saba üç dört çadır göze çarpıyordu. Bayan Logan önlerine aniden çıkan, sürüleri daha aşağıdaki yamaçta otlayan bu göçebelerden biraz ürktü ama Bayan Fergusson atını dosdoğru onlara doğru sürdü. Karmakarışık saçları çadırının çatısına benzeyen yabani görünüşlü bir adam onlara kaba saba bir tas uzattı. İçinde suyla karıştırılmış ekşi süt vardı ve Bayan Logan ayranı biraz tedirgin içti. Başlarını sallayıp gülümsediler ve yollarına devam ettiler.

"Sizce bu doğal bir konukseverlik davranışı mıydı?" diye sordu Amanda Fergusson birdenbire.

Bayan Logan bu garip soruyu düşündü. "Evet" diye yanıtladı çünkü daha önce de kaç kez benzer davranışlarla karşılaşmışlardı.

"Babam bunun sadece, yabancıların öfkesini savuşturmak için verilen hayvansı bir rüşvet olduğunu söylerdi. Buna inanmak onun için bir iman sorunuydu. Bu göçebelerin böceklerden farksız olduğunu söylerdi."

"Böcekten farksız mı?"

"Babam böceklerle ilgilenirdi. Bana demişti ki eğer bir böceği bir kutuya koyup da kutunun üzerine hafifçe vurursan o da sana karşılık verir çünkü senin evlilik önerisinde bulunan bir başka böcek olduğunu düşünür."

"Onların böcekler gibi davrandıklarını sanmıyorum" dedi Bayan Logan; sesinin tonundan Albay Fergusson'u hiç de küçümsemediği, sadece kendi özel görüşünü dikkatle dile getirdiği anlaşılıyordu.

"Ben de sanmıyorum."

Bayan Logan işvereninin kafasından neler geçtiğini tam olarak anlayamıyordu. Babasının ruhuna şefaat dilemek için bunca uzun mesafeleri katettikten sonra şimdi sürekli olarak onun gölgesiyle tartışıyor gibiydi.

Büyük Ağrı'nın ilk dik yamacında atlarını dikenli bir çalıya bağlayıp ayaklarına da bukağı taktılar. Buradan öteye yaya gideceklerdi. Bayan Fergusson, şemsiyesi havada, silahı belinde, kendi haklılığından emin kişilere özgü o özel yürüyüşüyle önden gidiyordu; Bayan Logan, elindeki limon torbası sallanarak, gitgide daha dikleşen yolda ona ayak uydurmaya çalışıyordu; taşıdığı yüklerin altında ezilen Kürt rehberse en arkadan geliyordu. Eğer kar çizgisine kadar ulaşmak istiyorlarsa dağda iki gece geçirmeleri gerekecekti.

Bütün öğleden sonra tırmanıp durmuşlardı ve saat yediden biraz önce, gökyüzü hoş bir kayısı rengi alırken, kayalık bir çıkıntıda dinlendiler. İlk başta sesi tanıyamadılar, ne anlama geldiğini de çıkaramadılar. Derinden gelen bir gürlemenin, bir granit uğultusunun farkına vardılar, gerçi bu sesin nereden kaynaklandığı, yukarıdan mı yoksa aşağıdan mı geldiği, belli değildi. Derken ayaklarının altındaki zemin titreşmeye başladı ve gök gürültüsü gibi bir ses geldi – ama içten gelen, bastırılmış, dehşet verici bir gök gürültüsü, içeriye hapsedilmiş bir yeraltı tanrısının uğultusu gibi bir ses. Bayan Logan korkuyla işverenine baktı. Amanda Fergusson sahra dürbününü Aziz James Manastırı'na doğru çevirmişti ve yüzünde yol arkadaşını şoke eden yapmacıklı bir haz ifadesi vardı. Bayan Logan miyoptu, bu yüzden olan biteni kendi kişisel gözlemleriyle değil, Bayan Fergusson'un yüzündeki ifadeden anladı. Dürbün nihayet kendisine verilince manastır kilisesinin çatısının ve duvarlarının ve o sabah arkalarında bıraktıkları küçük topluluğun yerleşim yerinin şiddetli bir sarsıntı sonucu yerle bir olduğunu görebildi.

Bayan Fergusson ayağa kalktı ve canlı adımlarla tırmanışını sürdürdü.

"Depremzedelere yardım etmeyecek miyiz?" diye sordu Bayan Logan şaşkınlık içinde.

"Depremzede kalmayacak" dedi işvereni. Daha sert bir tonda da, "Bu cezanın başlarına geleceğini önceden bilmeliydiler" diye ekledi.

"Ceza mı?"

"İtaasizlikten. Nuh'un üzümünü mayalandırdıkları için. Bir kilise inşa edip içinde Tanrı'ya küfrettikleri için." Bayan Logan Amanda Fergusson'a, kendi mütevazı ve cahil kafasına bu cezanın aşırı göründüğünü nasıl dile getireceğini bilemediğinden, ihtiyatla baktı. "Bu kutsal bir dağ" dedi Bayan Fergusson soğuk bir sesle. "Nuh'un Gemisi'nin üstünde durduğu dağ. Burada küçük bir günah bile büyük günah sayılır."

Bayan Logan tedirgin sessizliğini bozmadı; kayalıkların arasındaki bir dere yarığından yukarı doğru tırmanmayı sürdüren Bayan Fergusson'u izlemekle yetindi. Tepede Bayan Fergusson bekledi ve sonra ona döndü: "Tanrı'nın Londra'daki Yüksek Mahkeme Başkanı gibi biri olacağını sanıyorsunuz. Uzun bir açıklama bekliyorsunuz. Bu dağın tanrısı bütün bir dünyadan sadece Nuh'u ve ailesini kurtarmış olan tanrıdır. Bunu unutmayın!"

Bayan Logan bu açıklamalardan ciddi biçimde rahatsız olduğunu hissetti. Bayan Fergusson, Arghuri Köyü'nü yerle bir eden depremi büyük Tufan'ın kendisiyle mi karşılaştırıyordu? İki beyaz kadın ile bir Kürt'ün kurtulmasını Nuh ailesinin kurtulmasına mı benzetiyordu? Yolculuklarına hazırlanırlarken kendilerine, mıknatıslı pusulanın bu gibi dağlarda hiç işe yaramayacağı çünkü kayaların demir dolu olduğu söylenmişti. İnsanın bu dağlarda yolunu başka şekillerde de kaybedebileceği anlaşılıyordu.

Altlarındaki kayalar yerel aşiret reislerine yaranmak için yanlarında getirdikleri barut gibi patlarken, Nuh'un dağının tepesinde hacıyken fanatiğe dönüşmüş bir kadın ve hiç iletişim kuramadığı sakallı bir köylüyle ne yapıyordu acaba? Onları her

şey aşağı inmeye zorluyordu ama hâlâ tırmanmayı sürdürüyorlardı. İlk yer sarsıntısında kaçacağını bekledikleri Kürt yanlarında kalmıştı. Belki de uyurlarken boğazlarını kesmeyi aklından geçiriyordu.

O gece dinlendiler ve güneş doğar doğmaz tırmanışlarını sürdürdüler. Kadınların beyaz şemsiyeleri dağın pürüzlü zeminiyle canlı bir kontrast oluşturuyordu. Burada sadece çıplak kaya parçaları ve çakıl vardı; liken dışında başka hiçbir şey büyümüyordu; her şey son derece çoraktı. Adeta Ay'ın yüzeyinde yürüyorlardı.

Dağın yan tarafında yer alan uzun ve karanlık bir yarığın içindeki ilk kar cebine erişinceye kadar tırmandılar. Doruktan bin metre uzakta, Büyük Ağrı'yı çevreleyen buz kütlesinin hemen altındaydılar. Ovadan yükselen hava burada buharlaşıyor ve o mucizevi haleyi oluşturuyordu. Tepelerindeki gökyüzü artık mavi rengini kaybetmiş, parlağımsı bir yeşile dönmeye başlamıştı. Bayan Logan çok üşüdüğünü hissetti.

İki şişe, karla doldurulup rehbere emanet edildi. Daha sonraları Bayan Logan dağdan inerlerken işvereninin yüzündeki ilginç dinginliği ve yürüyüşündeki özgüveni gözünün önüne getirmeye çalışacaktı; şimdi Bayan Fergusson'un yüz ifadesi kendini beğenmişliğe varan bir hoşnutluk sergiliyordu. Kürt önde, Bayan Logan arkada, henüz birkaç yüz metre daha gidip eğri büğrü taşlarla kaplı ve tehlikeli olmaktan çok yorucu olan bir kayşattan geçiyorlardı ki Bayan Fergusson düştü. Öne ve yana doğru sendeledi ve Kürt onu yakalayıncaya kadar bayır aşağı bir on-on iki metre kadar kaydı. Bayan Logan şaşkınlıkla durdu çünkü görünüşe bakılırsa Bayan Fergusson'un ayağı hiç de tehlikeli gözükmeyen sağlam bir kaya parçasının üzerinde kaymıştı.

Yanına gittiklerinde, akan kanı umursamaz görünerek gülümsüyordu. Bayan Logan Kürt'ün Bayan Fergusson'un ayağını sarmasına izin vermeyecekti; Kürt'ün sargı yapmak için gömleğinden kestiği parçaları kabul etti ama arkasını dönmesi

konusunda ısrar etti. Yarım saat kadar sonra ikisi birlikte Bayan Fergusson'u ayağa kaldırdılar ve yeniden yola koyuldular. Bayan Fergusson, bir katedralde ya da hayvanat bahçesinde gezdiriliyormuş gibi garip bir umursamazlıkla rehberin koluna yaslanmıştı.

O günün geri kalan bölümünde kısa bir mesafe katettiler çünkü Bayan Fergusson sık sık dinlenmek istiyordu. Bayan Logan atlarının ne kadar uzakta bağlanmış olabileceğini hesap edince cesareti kırıldı. Gece olurken iki küçük mağaraya rastladılar; Bayan Fergusson bunları, Tanrı'nın dağa bastığı parmak izlerine benzetti. İlkine vahşi hayvan falan var mı diye önce ihtiyatla Kürt girdi, sonra içeri girmeleri için onlara işaret etti. Bayan Logan yatakları yaptı ve biraz afyon hazırladı; rehberse onlara anlamadıkları birtakım el işaretleri yaptıktan sonra gözden kayboldu. Bir saat sonra bir kayadan sökmeyi başardığı birkaç cılız çalıyla birlikte döndü. Ateş yaktı; Bayan Fergusson uzandı, biraz su içti ve uyudu.

Uyandığında kendini çok halsiz hissettiğini ve kemiklerinin, derisinin içinde ona kaskatı geldiğini söyledi. Ne gücü vardı ne de acıkmıştı. Bayan Fergusson'un durumunun yarın sabaha kadar düzeleceğine güvenerek, o günü mağarada beklemekle geçirdiler. Bayan Logan dağa vardıklarından beri işvereninde meydana gelen değişiklikleri düşünmeye başladı. Buraya gelmelerinden amaç, Albay Fergusson'un ruhu için şefaat dilemekti. Ancak o ana değin hiç dua etmemişlerdi; Amanda Fergusson hâlâ babasıyla tartışıyor gibiydi; bu denli sahip çıktığı Tanrı ise Albay'ın kutsal ışığa karşı işlediği inatçı günahı kolay kolay bağışlayacak bir tanrıya benzemiyordu. Bayan Fergusson babasının ruhunun kaybolduğunu, dışlandığını, mahkûm edildiğini anlamış ya da en azından bu hükme mi varmıştı?

Akşam olunca, Bayan Fergusson yol arkadaşına, kendisi rehberle konuşurken mağaradan çıkmasını söyledi. Buna gerek yoktu çünkü Bayan Logan tek sözcük Türkçe, Rusça ya da Kürtçe, yahut aralarında konuştukları karma dil her ne ise hiç

anlamıyordu; ama söyleneni yaptı. Dışarıda durup krem rengi aya baktı ve saçlarının içine bir yarasa girmesinden korktu.

"Ayı görebilmem için yerimi değiştirin." Bayan Fergusson sanki yaşlı bir kadınmış gibi Bayan Logan ile rehber onu yerinden yavaşça kaldırdılar ve mağaranın ağzına daha yakın bir yere yerleştirdiler. "Yarın gün ışır ışımaz yola çıkacaksınız. Dönüp dönmemeniz hiç önemli değil." Bayan Logan başını salladı. Tartışmadı çünkü kazanamayacağını biliyordu; ağlamadı çünkü azarlanacağını biliyordu. "Kitabı Mukaddes'i anımsayıp Tanrı'nın iradesini bekleyeceğim. Bu dağda Tanrı'nın iradesi apaçık belli. O'na kavuşabilmek için buradan daha iyi bir yer hayal edemiyorum."

Bayan Logan ile Kürt o gece sırayla onun başını bekledi. Şimdi hemen hemen dolunay haline gelmiş olan ay, Amanda Fergusson'un yattığı mağaranın zeminini aydınlatıyordu. Bir ara, "Babam müzik de olsun isterdi" dedi. Bayan Logan onu onayladığını gösterircesine gülümsedi ama bu işverenini sinirlendirdi. "Neden söz ettiğimi bilmenize olanak yok!" Bayan Logan ikinci bir kez, söylediğini onayladı.

Bir sessizlik oldu. Kuru soğuk havada yanan odun kokusu vardı. "Babam resimlerin hareket etmeleri gerektiğine inanıyordu. Işıklarla, müzikle ve son moda sobalarla. Bunun gelecek olduğuna inanıyordu." Eskisinden daha fazla bilgi sahibi olmayan Bayan Logan yanıt vermemenin daha güvenli olacağını düşündü. "Ama bu gelecek değildi. Aya bakın. Ayın ne müziğe ne de renkli ışıklara ihtiyacı var."

Bununla birlikte Bayan Logan son ve küçük bir tartışmayı kazandı –gerçi sözcüklerden çok jestlerin kuvvetiyle– ve Bayan Fergusson erimiş karla dolu iki şişeyle geride kaldı. Ayrıca iki limon da almayı kabul etti. Günün doğuşuyla birlikte Bayan Logan silahı kendi beline takarak rehberle birlikte dağdan aşağı inmeye koyuldu. Kendini manen kararlı hissediyor ama bundan sonra ne yapması gerektiğini bilemiyordu. Sözgelimi, Arghuri halkı depremden önce dağa çıkmayı istememişse,

depremden sağ kalanların hiçbiri şimdi oraya gitmeye hazır olmaz, diye düşünüyordu. Daha uzak bir köyde yardım araması gerekebilirdi.

Atlar gitmişti. Kürt'ün gırtlağından uzun bir ses çıktı ve Bayan Logan, bunun hayal kırıklığını ifade ettiğini düşündü. Atların bağlı olduğu ağaç hâlâ oradaydı ama atlar gözden kaybolmuştu. Bayan Logan atların, ayaklarının altındaki yer gümbürtüyle sarsılınca paniğe kapılıp, iplerini kopardığını ve bukağılarını şiddetle sökerek dağdan aşağı kaçtığını tahmin etti. Daha sonraları, Kürt'ün ardından zorlukla köye doğru yürürken, aklına başka bir açıklama geldi: Atlar, o ilk sabah karşılaştıkları şu konuksever göçebeler tarafından çalınmıştı.

Aziz Yakub Manastırı tamamen yıkılmıştı; onun önünden durmadan geçtiler. Arghuri yıkıntılarına yaklaşırlarken Kürt, Bayan Logan'a işaret edip onu beklemesini, kendisinin gidip köye bir göz atacağını belirti. Yirmi dakika sonra başını dünyadaki herkesin anlayacağı biçimde iki yana sallayarak döndü. Yıkık evlerin önlerinden geçerlerken Bayan Logan, bütün halkı öldürmüş olan depremin –Bayan Fergusson'un söylediklerine inanılacak olursa– baştan çıkmalarının ve cezalandırılmalarının gerçek kaynağı olan şu asmalara hiç hasar vermemiş olduğunu şaşkınlıkla gözlemlemekten kendini alamadı.

Yeni bir yerleşim noktasına varmaları iki günlerini aldı. Güneybatıda, bir dağ köyünde, rehber onu az çok Fransızca konuşabilen Ermeni bir papaza teslim etti. Bayan Logan ona derhal bir kurtarma ekibi oluşturmanın ve Büyük Ağrı'ya geri dönmenin gerekliliğinden söz etti. Papazsa ona yanıt olarak Kürt'ün hiç kuşkusuz hemen bir kurtarma ekibi hazırlamakta olduğunu söyledi. Papazın hal ve tavırlarından, köylülerin ve din adamlarının erişilmez olarak bildikleri Massis'e çıkmış olabileceğine belki de pek inanmadığını anladı.

Bütün gün Kürt'ün geri dönmesini bekledi ama rehber dönmedi. Ertesi sabah sorup soruşturduğunda, Kürt'ün onu

papaza teslim eder etmez köyden ayrıldığını söylediler. Bayan Logan hain Yahuda'ya özgü böylesi bir davranış karşısında hem kızdı hem de umutsuzluğa kapıldı; duygularını Ermeni papazına güçlü bir biçimde ifade etti, papaz başını sallayıp Bayan Fergusson için dua edeceğini söyledi. Bayan Logan onun dua önerisini kabul etti ama insanların dişlerini adak olarak verdikleri bir bölgede kuru kuruya dua etmenin ne işe yarayacağını merak etmekten de kendini alamadı.

Aradan ancak birkaç hafta geçtikten sonra, Trabzon'dan bindiği pis bir buharlı geminin boğucu kamarasında uzanmış yatarken, birlikte oldukları bütün bu süre içinde Kürt'ün, Bayan Fergusson'un buyruklarını harfi harfine ve saygıda kusur etmeden yerine getirdiğini; ve bundan başka da, son gece ikisi birlikte mağaradayken aralarında neler geçtiğini hiçbir şekilde bilme imkânı olmadığını düşündü. Belki de Bayan Fergusson rehberine, yol arkadaşını güvenlikli bir yere götürmesi ve onu orada bırakması konusunda talimat vermişti.

Bayan Logan aynı zamanda Bayan Fergusson'un düşmesi konusunda da kafa yordu. O sırada bir kayşattan geçiyorlardı; çevrede çok sayıda çakıltaşı vardı ve yürümek de kolay değildi ama hiç kuşku yok ki o sırada geçtikleri bayır pek meyilli değildi, üstelik işvereni düştüğü sırada yassı bir granit parçasının üzerinde duruyordu. Pusulanın işe yaramadığı büyülü bir dağdı burası ve insanın dengesini koruması da kolay değildi. Hayır, mesele bu değildi. Sormaktan kaçındığı soru şuydu: Acaba Bayan Fergusson elde etmek ya da doğrulamak istediği her neydiyse bunu elde etmek ya da doğrulamak için kasten mi düşmüştü, kendi düşüşünün aracı mı olmuştu? Haleyle kaplı dağın önünde ilk kez durduklarında, Bayan Fergusson her şeyin iki açıklaması olduğunu, her iki açıklamanın da iman gerektirdiğini ve onlar arasında bir seçim yapabilelim diye bize özgür irade verildiğini ileri sürmüştü. Bu bilmece Bayan Logan'ın zihnini yıllarca meşgul edecekti.

7
Üç Yalın Öykü

1 On sekiz yaşın olağan özelliklerini gösteren bir gençtim: İçine kapanık, sıkılgan, hiç yolculuk etmemiş ve alaycı; sert bir eğitim almış, sosyal bakımdan görgüsüz ve duygularını kontrol edemeyen bir genç. En azından, tanıdığım bütün on sekiz yaşındaki gençler böyleydi, o yüzden normal olduğumu düşünüyordum. Üniversiteye girmeyi bekliyordum ve bu arada, bir hazırlık okulunda öğretmenlik işi bulmuştum. Okumuş olduğum romanlar beni kendim için şatafatlı roller seçmeye itiyordu –sözgelimi, tavuskuşlarının porsuk ağacı çitlerinin dibine yumurtladığı ve duvarla kapatılmış bir yeraltı mahzeninde, kireçleşmiş kemiklerin bulunduğu, taştan yapılma eski bir

malikânede özel hocaydım; Galler bölgesi sınırında, güçlü kuvvetli ayyaşlar ve gizli şehvet düşkünleriyle dolu, eksantrik ve özel bir kurumda her şeye inanan saf biriydim. Burada dikkatsiz hizmetçi kızlar ve etki altında kalmayan uşaklar olacaktı. Öyküden çıkarılacak sosyal ahlak dersini biliyorsunuz: Liyakati olanlara snob'luk bulaşır.

Gerçeğin daha az egzotik olduğu anlaşıldı. Evimden yarım mil ötede bulunan bir sınav hazırlık kursunda bir sömestr ders verdim ve ilginç şapkalar giyen, gülümseyen, karşısındaki kişilere tepeden bakar tavırlar takınan ancak bitmek tükenmek bilmeyen polenlerin yağdığı bir eğlence gününde de flört etmekten kaçınmayan annelerin sevimli çocuklarıyla aylak günler geçirmek yerine, vaktimi mahallenin yarış bahisçisinin oğluyla (bana bisikletini ödünç vermiş ve ben de bisikleti bir yere çarpmıştım) ve yaşadığım banliyödeki avukatın kızıyla geçirmiştim. Yine de yarım mil, hiç yolculuk etmemiş biri için uzun bir mesafe sayılırdı. İnsan on sekizindeyken orta sınıf toplum katmanlarındaki en küçük kademeler bile heyecan verir ve şaşkınlığa uğratır onu. Okulun bir aileyle bağlantılı olması gerekiyordu ve aile bir evde yaşıyordu. Buradaki her şey farklı ve bu yüzden de daha iyiydi: Gösterişli pirinç musluklar, merdiven tırabzanının biçimi, hakiki yağlıboya tablolar (bizim de hakiki yağlıboya tablolarımız vardı ama onlar kadar hakiki değildi), her nasılsa kitap dolu bir oda olmanın ötesine varan kütüphane, içinde tahtakurtları bulunacak kadar eski mobilyalar ve miras kalmış eşyaların benimsenişindeki o rahatlık duygusu. Holde, kesik bir kürek palası asılıydı ve siyah sapının üzerine, altın yaldızlı harflerle savaş öncesi yılların güneşli günlerinde her biri böyle bir ödüle hak kazanmış sekiz kişilik bir üniversite takımının adları yazılmıştı; kürek inanılmaz derecede egzotik görünüyordu. Ön bahçede hava saldırılarına karşı bir sığınak vardı, böyle bir şey bizim evde olsa mutlaka sıkıntı yaratır ve dayanıklı çalılarla canla başla kamufle edilirdi; buradaysa eğlence yaratan bir gururdan başka bir şeye yol

açmıyordu. Aile eve uyuyordu. Baba bir casus; anne bir oyuncuydu; oğul düğmeli yakalar takıyor ve kruvaze yelekler giyiyordu. Daha fazla bir şey söylememe gerek var mı? O zamanlar daha fazla Fransız romanı okumuş olsaydım ne beklemem gerektiğini bilirdim. Elbette ilk kez burada âşık oldum. Ama bu başka bir hikâye ya da en azından başka bir bölüm.

Okulu büyükbaba kurmuştu ve hâlâ orada yaşıyordu. Doksanına merdiven dayamış olmasına karşın benden önceki kurnaz hocalardan biri tarafından ders vermekten daha yeni caydırılabilmişti. Evinin içinde zaman zaman, sırtında krem rengi keten cekedi, üniversite kravatı –Gonville ve Caius, bunu elbette bilmeniz gerekiyor– ve yassı kepiyle dolaşırken görülüyordu (bizim evimizde yassı bir kep çok bayağı kaçardı; ama burada şık bir şey olarak görülüyor ve sizin eskiden tavşan avına gittiğinizi gösteriyordu). Büyükbaba hiçbir zaman bulamadığı kendi "sınıfı"nı arıyor ve içinde, bir Bunsen fırınıyla akan sudan başka bir şey bulunmayan ve bir arka mutfaktan başka bir şey de olmayan "laboratuvar"dan söz ediyordu. Güzel öğle sonlarında Robert marka bir el radyosuyla (her tarafı ahşaptan yapılmış radyoların, o bayıldığım plastik ya da madeni transistörlü radyolardan çok daha iyi ses verdiğini orada öğrendim) sokak kapısının önünde oturur ve kriket maçlarının yorumlarını dinlerdi. Adı Lawrence Beesley'ydi.

Kendi büyük büyükbabamın dışında, tanıdığım en yaşlı kişiydi. Yaşı ve sahip olduğu statü bende normal bir saygı, korku ve küstahlık karışımı bir duygu yaratıyordu. Perişan görüntüsü –eski moda ve lekeli giysileri, çenesinden sarkan o yumurta akı renginde parça– bende yaşama ve yaşamdan kaçınılmaz bir şekilde veda edecek oluşumuza karşı yeniyetmelere özgü bir öfke uyandırıyordu; o durumda bulunan bir kişiye karşı yavaş yavaş nefrete dönüşen bir duyguydu bu. Kızı onu konserve bebek mamalarıyla besliyordu ki bu da, benim yaşamı acı bir şaka olarak görmemi ve bu yaşlı adamın durumuna özellikle küçümseyerek bakmamı daha da doğruluyordu. Ona kriket

maçlarına ait uydurma sonuçlar veririm. "84'e karşı 2, Bay Beesley" diye bağırırdım, dalları sarkan çardağının altında güneşlenip kestirdiği sırada önünden geçerken. "Batı Hint Adaları 3'e karşı 790" diye ısrar ederdim, ona bir tepsi üzerinde bebek mamasını uzatırken. Ona oynanmamış maçların skorlarını, oynanması asla mümkün olmayan maçların skorlarını, hayali skorları, olamayacak skorları veririm. Yanıt olarak başını sallar ve ben de, bu küçük zalimliklerime kıs kıs gülerek, onun sandığı kadar iyi bir genç olmamaktan hoşnut, uzaklaşır giderdim.

Onunla tanışmamdan elli iki yıl önce Lawrence Beesley *Titanic*'in ilk seferinde ikinci mevki yolcusuydu. Otuz beş yaşındaydı, Dulwich College'daki fen bilgisi öğretmenliğinden yeni ayrılmıştı ve –sonradan bir aile efsanesi olarak anlatılanlara bakılırsa– Amerikalı bir mirasyedi kadın bulmak gibisinden pek de tutkulu sayılamayacak bir amaçla Atlantik'i geçiyordu. *Titanic* buzdağına çarptığında, Beesley içi fazla dolu olmayan 13 numaralı cankurtaran sandalına binmiş ve *Carpathia* gemisi tarafından kurtarılmıştı. Bu seksenlik kazazedenin odasındaki hatıra eşyaları arasında onu kurtaran geminin adının işlenmiş olduğu bir battaniye vardı. Ailesinin kuşkucu üyeleri battaniyenin üzerindeki işlemenin 1912'den çok daha sonraki bir tarihte yapılmış olduğunu ileri sürüyorlardı. Dahası, dedelerinin *Titanic*'ten kadın kıyafetine girerek kaçmış olduğunu söyleyip eğleniyorlardı. Beesley'nin adının ilk kurtulanlar listesine kaydedilmemiş olduğu ve aslında, kesin zayiat listesinde, boğulanlar arasında geçtiği bir gerçek değil miydi? Hiç kuşku yok ki bu gerçekler, esrarengiz bir yolcuya dönüşen sahte cesedin New York'a sağ salim varana değin kadın eteği giyip ince bir sesle konuştuğu ve orada da bir metro istasyonunun tuvaletinde bu giysileri üzerinden gizlice çıkarmış olduğu varsayımını doğruluyordu.

Ben bu savı büyük bir zevkle destekliyordum çünkü benim dünya görüşümü doğruluyordu. O yılın sonbaharında, üniver-

sitedeki odamın aynasına şu satırları taşıyan bir kâğıt sıkıştıracaktım: "Yaşam bir aldatmacadır ve her şey bunu gösterir / Bir zamanlar böyle düşünüyordum, şimdi ise biliyorum." Beesley olayı bunu doğruluyordu: *Titanic* kahramanı bir battaniye sahtekârı ve kadın kılığına girmiş bir düzenbazdı; bu yüzden benim ona sahte kriket skorları vermem de son derece doğru ve haklı bir şeydi. Kuramcılar ise, daha geniş bir ölçekte, yaşamın en iyi uyum sağlayanın hayatta kalmasından ibaret olduğunu ileri sürüyorlardı: Beesley'yle ilgili varsayım da "en iyi uyum sağlayanlar"ın aslında en kurnaz kişiler olduğunu kanıtlamıyor muydu? Kahramanlar, erdem sahibi karakterli insanlar, soylu kan taşıyanlar, hatta kaptan (özellikle de kaptan!) hepsi gemiyle birlikte denizin dibini boylamıştı; oysa korkaklar, ödlekler, sahtekârlar, bir cankurtaran sandalıyla gizlice sıvışmak için gerekçeler bulabilmişlerdi. Bu, insan genlerinin sürekli yozlaştığının, kötü kanın iyi kanın yerine geçtiğinin güçlü bir kanıtı değil miydi?

Titanic'in Kaybı adlı kitabında Lawrence Beesley kadın giysilerinden hiç söz etmedi. Amerikan yayınevi Houghton Mifflin tarafından Boston'daki bir sosyal kulübe yerleştirilen Beesley, başından geçenleri altı haftada yazdı; kitap anlattığı deniz kazasından üç aydan daha kısa bir süre sonra piyasaya çıktı ve o zamandan beri de aralıklı olarak yeni basımları yapıldı. Kitap Beesley'yi kazadan kurtulanların en ünlülerinden biri yaptı ve elli yıl boyunca –benim onunla tanışmama değin– denizcilik tarihçileri, film araştırmacıları, gazeteciler, anı avcıları, can sıkıcı kişiler, komplo kuramcıları ve ellerinde yeterli kanıt olmayan davacılar tarafından kendisine sürekli danışıldı. Başka gemiler buzdağına çarpıp battıklarında hevesli gazeteciler ona telefon eder ve kurbanların yazgısını hayal etmesini isterlerdi.

Kazadan kurtuluşundan kırk yıl kadar sonra Pinewood stüdyolarında çekilen *Unutulmayacak Gece* adlı filmde danışman olarak işe alındı. Filmin büyük bölümü gece olduktan

sonra, aslının yarı boyutuna indirilmiş geminin maketi, siyah kadife bir denize batmak üzereyken çekiliyordu. Beesley kızıyla birlikte film çekimini art arda birkaç akşam izledi. Bundan sonra olup bitenler kızının bana anlattıklarına dayanmaktadır. Beesley –buna şaşmamak gerek– *Titanic*'in yeniden doğuşundan ve bir kez daha batmak üzere olmasından çok etkilenmişti. Özellikle de, gemi batarken küpeşteye umutsuzca hücum eden figüranlar arasında olmaya can atıyordu; yani buna, bir kurmaca yapıtta tarihin alternatif bir versiyonunu da yaşama arzusu duyuyordu, diyebilirsiniz. Filmin yönetmeniyse, aktörler sendikasının gerekli üyelik kartına sahip olmayan danışmanının filmde görünmemesi konusunda son derece kararlıydı. Olağanüstü durumlarla baş etmesini çok iyi bilen Beesley, maket *Titanic*'e binmesini sağlayacak kartın sahtesini çıkarttı, o dönemin kostümlerine büründü (yankılar, yankılanan şeyin gerçekliğini kanıtlayabilirler mi?) ve figüranların arasına karıştı. Projektörler yakıldı ve siyah kadife dalgalar arasında kalabalığa onları bekleyen ölümlerine nasıl gidecekleri anlatıldı. Tam son dakikada, kameraların çalışmaya başlayacağı sırada, yönetmen Beesley'nin küpeştedeki figüranlar arasına karışmış olduğunu fark etti; megafonunu eline alarak amatör sahtekâra nazikçe gemiden inmesini söyledi. Böylece, hayatında ikinci kez Lawrence Beesley kendini, *Titanic* batmadan önce gemiyi terk ederken buldu.

Sert eğitim görmüş on sekiz yaşında bir genç olduğumdan, Marx'ın Hegel felsefesiyle ilgili yorumlarıyla tanışıktım: Tarih tekerrürden ibaretti, birinci kez trajedi, ikinci kezse fars olarak. Ancak daha, bu süreci canlandıran bir örnekle karşılaşmam gerekiyordu. Yıllar sonra hâlâ daha iyi bir örneği bulmuş değilim.

2 İlk ağızda şunu soralım, Yunus Peygamber'in balinanın karnında ne işi vardı? Tahmin edebileceğiniz gibi, karanlık bir hikâye bu.

Her şey, Tanrı'nın Yunus Peygamber'e, Tanrı'nın günahkâr kentleri yok ettiğine ilişkin önemli kanıtlar bulunmasına karşın, günahkâr bir kent olmayı sürdüren –inatla, anlaşılması güç bir şekilde– Ninive'ye gidip vaaz vermesini buyurmasıyla başladı. Anlaşılmaz nedenlerle, belki de eğlenceye düşkün Niniveliler tarafından taşlanıp öldürülmek korkusuyla bu görevden hoşlanmayan Yunus Peygamber kaçtı. Yafa'da, dünyanın öbür ucuna, İspanya'daki Tarşiş'e giden bir gemiye bindi. Elbette ki Yüce Tanrı'nın, onun tam olarak nerede olduğunu bildiğini, üstelik Doğu Akdeniz'in rüzgârları ve suları üzerinde tam kontrol sahibi olduğunu anlayamamıştı. Ender görülür şiddette bir fırtına patlak verdiğinde, denizciler boş inanç sahibi kişiler olduklarından, bu kötülüğe kimin neden olduğunu anlamak için aralarında kura çektiler ve kısa saman çöpü, kırık domino ya da maça kızı Yunus'a çıktı. Onu hemen denize attılar ve Yunus anında, Yüce Tanrı'nın bu özel amaçla denizlere saldığı büyük bir balık ya da balina tarafından yutuldu.

Yunus balinanın karnında, üç gün üç gece boyunca Yüce Tanrı'ya dua etti ve bir daha onun sözünden çıkmayacağına ilişkin o denli inandırıcı yeminler etti ki Tanrı balığa, nedamet getiren Yunus'u kusarak karnından çıkarmasını buyurdu. Hiç şaşmamak gerekir ki Kudreti Her Şeye Yeten Tanrı onu bir kez daha Ninive'ye yolladı ve Yunus kendisine söylendiği gibi yaptı. Gidip günahkâr kenti lanetledi ve Doğu Akdeniz'in bütün öbür günahkâr kentlerinin de ortadan kaldırılacağını söyledi. Bunun üzerine, eğlence düşkünü Niniveliler de, tıpkı balinanın karnındaki Yunus gibi nedamet getirdiler; bunun üzerine Tanrı kenti bağışlamaya karar verdi; o zaman Yunus, buna inanılmaz ölçüde sinirlendi, kenti ortadan kaldırma haberini getirmek için bin bir türlü sıkıntıya katlanmış biri için son derece

normal bir şeydi bu; derken Tanrı, kentleri ortadan kaldırma konusunda çok iyi bilinen ve tarihi sayılabilecek bir zevke sahip olmasına karşın, fikrini değiştirdi. Bu da yetmezmiş gibi, hep en üstte olmaktan usanmayan Tanrı, hizmetkârı Yunus'a akla hayale gelmeyecek bir meselle oyun etti. Önce Yunus'u güneşten korumak için bir sukabağı yeşertti ("sukabağı" deyince son derece hızlı büyüyen ve yaprakları gölge sağlayan keneotu ya da bilimsel adıyla *Palma Christi* gibi bir şeyi anlıyoruz); sonra da, ipek bir mendilin sallanışı kadar kısa bir süre içinde, adı geçen bitkiyi mahvetmesi için bir kurt gönderdi ve Yunus'u güneşte acı içinde kıvranmaya terk etti. Tanrı'nın bu küçük sokak tiyatrosu konusundaki açıklaması şöyleydi: Seni güneşe maruz bıraktığında sen sukabağını cezalandırmadın, değil mi? Ben de aynı şekilde Ninive'yi cezalandırmayacağını.

Bu öyle pek ahım şahım bir öykü değil, değil mi? Eski Ahit'in çoğu bölümünde olduğu gibi bu öyküde de insanı felç eden bir özgür irade eksikliği –hatta bir özgür irade yanılsaması– var. Tanrı bütün kartları elinde tutuyor ve bütün elleri kazanıyor. Tek belirsizlik Yüce Tanrı'nın bu kez nasıl oynayacağı: Oyuna iki kozla başlayıp asa kadar mı çıkacak yoksa astan başlayıp ikiliye kadar mı inecek, yahut kartları karıştıracak mı, bilinmiyor? Paranoyak şizofrenlerin ne yapacaklarını hiçbir zaman bilemeyeceğiniz için, bu unsur öyküye gerçekten de belli bir dinamizm katıyor. Ama bu sukabağı hikâyesinden ne anlam çıkaracağız? Mantıksal bir argüman olarak pek inandırıcı değil: Bir keneotu bitkisiyle 120.000 kişilik bir kent arasında dünya kadar fark olduğunu herkes bilir. Tabii, bütün mesele de Doğu Akdeniz bölgesi tanrısının kendi yarattıklarına bir bitkiden daha çok değer vermemesinde.

Eğer Tanrı'yı bir başrol oyuncusu ya da ahlaki açıdan bir zorba olarak değil de, bu öykünün yazarı olarak incelersek, onu olay örgüsü, eylemlerin saiki, gerilim ve karakter yaratma açılarından pek de başarılı saymamamız gerekir. Ancak onun her zamanki oldukça itici ahlak anlayışında sansasyonel bir

melodram öğesi de var; şu balina hikâyesi. Teknik olarak okyanus yaratığı konusu pek iyi işlenmiş değil: Hayvan, belli ki tıpkı Yunus gibi bir piyondan başka bir şey değil; denizciler Yunus'u tam denize atarlarken Tanrı'nın lütfuyla ortaya çıkıverişi fazlasıyla bir *deus ex machina** kokuyor ve büyük balık anlatı işlevini yerine getirir getirmez öyküden gelişigüzel bir şekilde kovuluyor. Sukabağı bile, içinde Yunus'un üç gün boyunca Tanrısal mahkemeyi hor görmenin kefaretini ödediği ve yüzer bir hapishaneden başka bir şey olmayan balinadan daha iyi muamele görüyor. Tanrı, bir askeri strateji oyununda donanmasını önündeki deniz haritası üzerinde şuraya buraya götüren bir amiral gibi, parmaklarının ucunda bu yağ deposu hapishaneyi oraya buraya götürüyor.

Ancak bütün bunlara karşın, balina rolü çalıyor. Öykünün alegorik tarafını (Babil'in söz dinlemeyen İsrail'i yutmasını) unutuyoruz, Ninive'nin kurtulup kurtulmadığını ya da kusulan tövbekâra ne olduğunu pek umursamıyoruz; ama balinayı anımsıyoruz. Giotto onu bize sadece dizleri ve ayakları dışarıda kalan Yunus'u uyluklarına kadar yutmuş olarak gösteriyor. Bruegel, Michelangelo, Corregio, Rubens ve Dali bu hikâyeyi resmediyorlar. Gouda'da, Yunus'u balığın ağzını, araba vapurunun kapıları arasından çıkan bir yaya gibi terk ederken gösteren bir vitray var. Yarı keçi, yarı insan görünümlü kaslı bir kır tanrısından sakallı bir ihtiyara kadar çeşitli şekillerde tasvir edilen Yunus, niteliği ve çeşidi Nuh'u kıskandırabilecek bir ikonografiye sahip.

Yunus'un gözü peklik serüveninde bizi bu denli büyüleyen şey nedir? Onun yutulduğu an mıdır, boğulma tehlikesinden mucizevi bir şekilde kurtulduğumuzu hayal ederken bu kez canlı canlı yenme tehlikesine düştüğümüzde tehlike ile kurtuluş arasındaki gidip gelme midir? Balinanın karnında geçirilen üç gün üç gece, o kapatılma, boğulma, canlı canlı gömülme

* Antik Yunan tiyatrosunda, çaresiz durumlarda beklenmedik bir gücün olaya karıştığını ifade eden bir deyim. (ç.n.)

imgesi midir? (Bir keresinde Londra'dan Paris'e gitmek üzere gece trenine binmişken kendimi Manş'ı geçen bir feribotun su seviyesinin altındaki ambarında, kilitli bir vagonun içindeki kilitli bir kompartımanda bulmuştum; o sırada Yunus aklıma gelmedi ama belki de duyduğum panik onunkine benzerdi. Ders kitaplarında görülecek türden daha tipik bir korku mu söz konusuydu: Ana rahmine bir kez daha dönme dehşetine yol açan, nabız gibi atan bir balinanın karnında bulunma imgesi?) Yoksa bize en çok öyküdeki üçüncü nokta mı çarpıcı geliyordu, yani kurtuluşumuza, arındırılmak için hapsedildikten sonra selametin ve adaletin var olduğuna ilişkin kanıtlar elde etmemiz? Yunus gibi hepimiz de yaşam denizinde oraya buraya savruluyoruz, apaçık bir ölüm ve kesin bir gömülme gerçeğiyle yüz yüze geliyoruz ama araba vapurunun kapıları açılıp da Tanrı sevgisini tanımak üzere yeniden ışığa kavuştuğumuzda kör edici bir diriliş duygusuyla karşılaşıyoruz. Mit bu yüzden mi belleklerimizden hiç çıkmıyor?

Belki öyle ya da belki hiç öyle değil. *Jaws* filmi sinema perdelerine geldiğinde, seyirciler üzerindeki etkisini açıklamak için çok sayıda sav ileri sürüldü. Film asli bir metafora, tüm dünyanın bildiği ilkörneksel bir düşe mi göndermede bulunuyordu? Toprak ve su gibi karşıt elemanları mı sömürüyor, hem karada hem de suda yaşayan varlıklardan duyduğumuz endişe gibi duygulardan mı besleniyordu? Ya da bir şekilde, milyonlarca yıl önce suların içinden sürünerek karalara çıkan solungaçlı atalarımızın gerçeğiyle bağlantılıydı da, biz o zamandan beri yeniden oralara dönme düşüncesi karşısında felç mi olmuştuk? İngiliz romancı Kingsley Amis film ve onun olası yorumları üzerinde düşünerek şöyle bir sonuca varmıştı: "Film, kocaman bir köpekbalığı tarafından yenmekten fena halde korkmak hakkında."

İşin temelinde, Yunus ve balina öyküsünün üzerimizde hâlâ varolan etkisi yatıyor: Büyük bir yaratık tarafından yenme korkusu, yutulmak, çiğnenmek, gargara edilmek, tuzlu sularla ve

garnitür olarak birkaç hamsiyle birlikte hayvanın boğazından aşağı inme korkusu; kör edilme, karanlığa gömülme, soluk alamama, suda boğulma, yağlara bulanma korkusu; insanları delirttiğini bildiğimiz, duyularını yitirme korkusu; ölüm korkusu. Bu hikâye tayfalar arasına yeni katılan muçoyu korkutmaya hevesli sadist bir denizci tarafından ilk uydurulduğundan beri de, bizim tepkimiz ölüm korkusu taşıyan bütün öteki kuşakların tepkisi kadar canlı.

Elbette, öykünün gerçekle hiçbir ilgisi olamayacağını kabul ediyoruz. Bizler kültürlü ve rafine insanlarız, gerçek ile efsane arasındaki farkı anlayabiliriz. Bir balina bir insanı yutabilir, doğru, bunu mümkün görebiliriz; ama balinanın içine bir kez girince yaşaması mümkün değildir insanın. Bir kere suyun etkisiyle boğulacaktır, boğulmasa soluk alamayacaktır ve büyük bir olasılıkla da daha onu yutmak için açılan o koca ağzı görünce kalp krizinden ölecektir. Hayır, bir insanın bir balinanın karnında hayatta kalma olanağı yoktur. Bizler efsane ile gerçeği birbirinden ayırmasını biliriz. Bizler kültürlü ve rafine kişileriz.

25 Ağustos 1891'de, *Doğunun Yıldızı* gemisinin mensubu, otuz beş yaşındaki denizci James Bartley, Falkland Adaları açıklarında bir ispermeçet balinası tarafından yutuldu:

> Gemiden düştüğüm ve ayaklarımın yumuşak bir şeye çarptığını hissettiğim anı çok iyi anımsıyorum. Yukarı baktım ve tepemde açık pembe ve beyaz, büyük kenarlı bir gölgeliğin üzerime doğru kapandığını gördüm; sonra, önce ayaklarım olmak üzere, aşağı doğru çekildim; bir balina tarafından yutulmakta olduğumu kavramıştım. Gitgide daha aşağılara doğru çekildim; etten bir duvar çevremi sarmıştı ve beni her taraftan itiyordu; bununla birlikte maruz kaldığım basınç acı vermiyordu, en ufak bir hareketimde yumuşak bir kauçuk gibi içeri batıyordu.
>
> Birdenbire kendimi vücudumdan çok daha büyük ve kapkaranlık bir çuvalın içinde buldum. El yordamıyla çevremi yokladım ve ellerim birkaç balıkla temas etti, bazıları hâlâ canlı görünüyordu; çünkü parmaklarımın arasında çırpınıyorlar ve ayaklarıma doğru kayıyor-

lardı. Çok geçmeden başımda büyük bir ağrı hissettim ve solumam gitgide daha zorlaştı. Aynı zamanda da korkunç bir sıcaklık hissettim; ısı gitgide artıyor ve beni adeta eritiyordu. Gözlerim başımın içinde birer kor parçasına dönüşmüştü ve her an bir balinanın karnında yok olup gitmeye mahkûm olduğumu düşündüm. Bu bana dayanılmaz derecede eziyet veriyor ve aynı zamanda da bu korkunç hapishanenin korkunç sessizliği beni eziyordu. Yerimden kalkmaya, kollarımı ve bacaklarımı hareket ettirmeye, bağırmaya çalıştım. Hiçbir şey yapmak mümkün değildi ama beynim bana anormal derecede berrak görünüyordu; korkunç yazgımın tümüyle farkında olarak sonunda bilincimi yitirdim.

Balina daha sonraları öldürülmüş ve *Doğunun Yıldızı*'nın yanına çekilmişti. Kayıp arkadaşlarının bu kadar yakınlarında olduğunun farkında olmayan tayfalar, günün geri kalan bölümü ile gecenin bir kısmını avlarının derisini yüzmekle geçirmişti. Ertesi sabah balığın karnına vinç halatı bağlayarak onu güvertenin üzerine çektiler. İçeriden hafif, spazmı andıran bir hareket geliyor gibiydi. Büyük bir balık ya da belki bir köpekbalığı bulmayı bekleyen denizciler, hayvanın karnını kesip yardılar ve James Bartley'yi buldular: Arkadaşları kendinde değildi; yüzü, boynu ve elleri mide salgılarından bembeyaz olmuştu ama hâlâ canlıydı. İki hafta boyunca sayıkladı durdu, sonra iyileşmeye başladı. Zamanla normal sağlığına kavuştu, sadece mide asitleri derisindeki bütün pigmentleri yok etmişti. Ölene değin bir albino olarak kaldı.

Journal des Débats dergisinin bilim editörü olan Mösyö de Parville olayı 1914'te incelemiş ve kaptanla mürettebatın anlattıklarının "inanmaya değer" olduğu sonucuna varmıştı. Modern bilim adamlarıysa bize, Bartley'nin balinanın karnında, durumun farkında olmayan denizcilerin bu modern Yunus'u dışarı çıkarmak için harcadıkları yarım gün ya da daha fazla bir süre kalmak şöyle dursun, birkaç dakikadan bile daha fazla yaşayamayacağını söylüyorlar. Ama bizler, hiçbiri de bir balinanın karnında bulunmamış bu modern bilim adamlarına inanıyor muyuz? Hiç kuşku yok ki kuşkuculuğun profesyoneli

olan bu adamlarla bir uzlaşmaya varıp hayvanın içinde hava cepleri olduğunu (acaba balinalar da insanlar gibi hava yutmaktan mustarip midir?) ya da mide asitlerinin bir okyanus hayvanı hastalığından ötürü etkisini kaybettiğini ileri sürebiliriz.

Eğer siz bir bilim adamıysanız ya da midevi kuşkudan mustaripseniz, olaya bir de şöyle bakın. Birçok insan (ben dahil) tıpkı milyonlarca kişinin Yunus efsanesine inanmaları gibi Bartley efsanesine inanıyoruz. Siz bu öyküye inanmayabilirsiniz ama olup biten şudur: Bu öykü tekrar tekrar anlatılmış, değiştirilmiş, uyarlanmıştır; öykü daha yakınımıza gelmiştir. Şimdi Yunus yerine Bartley'nin öyküsünü okumak gerekir. Bir gün sizin bile inanacağınız bir öykü olacaktır: Bir balinanın ağzında kaybolup karnından çıkan bir denizcinin öyküsü; belki yarım gün sonra değil, belki sadece yarım saat sonra. O zaman insanlar, Yunus efsanesinin doğurduğu Bartley efsanesine inanacaklardır. Çünkü asıl mesele şudur: Efsanenin bizi, kolektif belleğimizden geçerken hayal gücünün etkisiyle dönüşüme uğramış orijinal bir olaya göndermesi değil, bizi ileride olacak, mutlaka olması gereken bir olaya göndermesidir. Ne kadar kuşkucu olursak olalım, efsane gerçeğe dönüşecektir.

3 13 Mayıs 1939, Cumartesi günü saat 20:00'de, *St. Louis* yolcu gemisi Hamburg Limanı'ndan ayrıldı. Bu bir gezi gemisiydi ve denizaşırı yolculuk için bilet almış olan 937 yolcunun çoğunda "zevk için yolculuk eden turistler" olduklarını doğrulayan vizeler vardı. Ancak bu sözcükler, yolculuğun amacının kendisi gibi, bir aldatmacayı gizliyordu. Yolcuların birkaçı dışında hepsi Yahudi'ydi; varlıklarına el koymak, onları sürgüne yollamak ve yok etmek amacını taşıyan bir Nazi devletinden kaçan mültecilerdi. Aslında çoğunun malları daha önce ellerinden alınmıştı çünkü Almanya'dan göç edenlerin yanlarında

on Reichmark'tan fazla bir para götürmelerine izin verilmiyordu. Zorla kabul ettirilen bu yoksulluk onları daha kolay bir propaganda hedefi haline getirmişti: Eğer kendilerine izin verilen kadar parayla yola çıkarlarsa, onları fareler gibi kaçışan sefil *Untermenschen** olarak tanımlamak mümkün olabilecekti; eğer bir yolunu bulup bu sistemin dışına çıkarlarsa, o zaman da çalınmış mallarla kaçan ekonomik suçlular olacaklardı. Bütün bunlar normaldi.

St. Louis'nin direğinde gamalı haçlı bayrak dalgalanıyordu ki bu normaldi; mürettebatı arasında yarım düzine Gestapo ajanı vardı ki bu da normaldi. Denizyolu şirketi geminin kaptanına bu yolculuk için daha ucuz et kullanması, mağazalardan bütün lüks malları ve salonlardan da bedava olarak verilen kartpostalları kaldırması yolunda talimat vermişti; ancak kaptan bu tür emirleri uygulamamak için elinden geleni yapmış ve bu yolculuğun da *St. Louis*'nin bütün öteki yolculuklarına benzemesine ve olabildiğince normal olması gerektiğine karar vermişti. Bu yüzden Yahudiler, horlandıkları, sistematik olarak aşağılandıkları ve hapse atıldıkları bir ülkeden ayrılıp da gemiye çıktıklarında bu gemi yasal olarak hâlâ Almanya'nın bir parçası olsa da, direğinde gamalı haçlı bayrak dalgalanıp salonlarında Hitler'in büyük portreleri asılı olsa da, temas ettikleri Almanların nazik, ilgili, hatta itaatli olduklarını fark ettiler. Bu, anormaldi.

Yahudilerin hiçbirinin de –yarısı kadın ve çocuklardan oluşuyordu– yakın bir gelecekte Almanya'ya geri dönme niyeti yoktu. Yine de, denizcilik şirketinin talimatlarına uyarak hepsi de gidiş dönüş biletleri almak zorunda bırakılmıştı. Onlara bu ödemenin "öngörülemeyen durumları" karşılamaya yönelik olduğu söylenmişti. Mülteciler Havana'ya ayak bastıklarında, Hamburg-Amerika deniz şirketi kendilerine bilet tutarının kullanılmayan kısmı için bir makbuz verecekti. Para Almanya'da özel bir hesaba yatırılmıştı: Eğer oraya dönerlerse, parayı tahsil

* (Alm.) "Alt insan". (ç.n.)

edebileceklerdi. Anavatana bir daha asla ayak basmamaları koşuluyla toplama kamplarından salıverilen Yahudiler bile gidiş-dönüş ücreti ödemek zorunda bırakılmışlardı.

Biletleriyle birlikte mülteciler, Küba göçmenlik işleri müdüründen bu ülkeye girişlerinde hiçbir güçlükle karşılaşmayacaklarının kişisel garantisini veren karaya ayak basma izinleri satın almıştı. Onları "zevk için yolculuk eden turistler" olarak sınıflandıran da aynı müdürdü; yolculuk sırasında bazı yolcular, özellikle de gençler, oldukça dikkate değer bir şekilde hor görülen *Untermensch* olma durumundan, zevk ardında koşan turistler kategorisine geçiş yapmıştı. Belki de Almanya'dan kaçışları balinanın karnından kurtulan Yunus'unki kadar mucizevi bir şeydi. Her gün yemek, içki ve dans vardı. Gestapo üyelerinden mürettebata Alman Kanının ve Şerefinin Korunması Yasası'nın ihlal edilmemesiyle ilgili uyarılar gelmesine karşın cinsel faaliyet normal bir gezide olduğu gibi sürüp gidiyordu. Atlantik'in geçilmesinin sonuna doğru geleneksel kıyafet balosu verildi. Orkestra Glenn Miller çaldı; Yahudiler korsan, denizci ve Hawaiili dansçı kılığına girdiler. Bazı şen şakrak kızlar, yatak çarşaflarından yaptıkları Arap kıyafetleriyle harem kadınları kılığına bürünmüştü; gemideki daha mutaassıp yolcular bunu pek hoş karşılamadı.

27 Mayıs Cumartesi günü *St. Louis*, Havana Limanı'na demir attı. Sabah saat 4:00'te uyandırma düdüğü ve yarım saat sonra da kahvaltı gongu çaldı. Küçük kayıklar gemiye yaklaşmaya başladı, bazıları hindistancevizi ve muz satıcılarını, bazılarıysa küpeşteye doğru birtakım adlar bağıran dost ve akrabaları taşıyordu. Gemi karantina bayrağı çekmişti ve bu normaldi. Geminin kaptanı Havana Limanı sağlık memuruna gemide hiç kimsenin "deli ya da akıl hastası olmadığını, yahut kötücül ya da bulaşıcı bir hastalık taşımadığını" doğrulamak zorundaydı. Bunlar yapıldıktan sonra göçmen bürosu görevlileri yolcularla ilgilenmeye, evraklarını incelemeye ve onları bagajlarının iskelenin neresine indirileceği konusunda bilgi-

lendirmeye başladı. İlk elli mülteci kendilerini karaya çıkaracak tekneyi beklemek üzere merdivenin başında toplandı.

Dışarıya göçte olduğu gibi ülke içine göçte de para, ilke ve yasalardan daha az önemli bir unsur değildir, hatta çoğu kez onlardan daha güvenlidir. Para, ev sahibi ülkeye –ya da Küba'nın durumunda olduğu gibi, transit ülkeye– yeni gelenlerin ülkeye yük olmayacakları konusunda güvence verir. Para aynı zamanda bu kararı almak zorunda olan görevlilere rüşvet vermeye de yarar. Küba göçmen bürosu müdürü Yahudilerle dolu önceki gemilerden çok para kazanmıştı; Küba Devlet Başkanı ise onlardan yeteri kadar para kazanmış değildi. Bu yüzden Başkan 6 Mayıs'ta bir kararname çıkarıp yolculuğun gerçek amacının göçmenlik olduğu durumlarda turist vizelerinin geçerliliğini iptal etmişti. Acaba bu kararname *St. Louis* gemisinde bulunanlar için de geçerli miydi, değil miydi? Gemi Hamburg'dan, yasanın çıkarılmasından sonra hareket etmişti; öte yandan karaya çıkış izinleri daha önceden verilmişti. Bu, üzerinde çok tartışılabilecek ve çok para harcanabilecek bir sorundu. Başkanlık kararının numarası 937'ydi, boş inançları olanların gözünden kaçmayacağı gibi *St. Louis* Avrupa'dan ayrıldığında güvertesindeki yolcu sayısı da 937'ydi.

Bir gecikme baş gösterdi. On dokuz Kübalı ve İspanyolun ve ayrıca, gerçek vize sahibi üç yolcunun gemiden inmesine izin verildi; geri kalan 900 kadar Yahudi ise, Küba Devlet Başkanı'nın, onun göçmen bürosu müdürünün, denizcilik şirketinin, yerel yardım komitesinin, gemi kaptanının ve Birleşik Dağıtım Komitesi'nin New York'taki ana merkezinden uçakla gönderilen bir avukatın çeşitli derecelerde katıldıkları görüşmelerden gelecek haberleri beklemeye başladı. Bu görüşmeler günlerce sürdü. Hesaba katılması gereken faktörler para, ulusal gurur, politik hırs ve Küba kamuoyuydu. Kübalı siyaset adamlarına da kendi denizcilik şirketine de pek güveni olmayan kaptan, en azından bir şeye inanmıştı: Eğer Küba'ya girme olanağı ortadan kalkarsa, çoğu yolcuya topraklarına nihai giriş

hakkı tanımış olan Amerika Birleşik Devletleri onları mutlaka vaktinden önce kabul edecekti.

Gemide mahsur kalan yolcuların bazıları durumlarından daha az emin görünüyordu ve belirsizlikler, gecikmeler, sıcak, sinirlerini bozmuştu. Güvenlikli bir yere varmak için çok zaman harcamışlardı ve şimdi ona çok yakındılar. Dostlar ve akrabalar, küçük teknelerin içinde geminin çevresinde dönmeyi sürdürüyordu; Almanya'dan gönderilmiş olan teriyer cinsi bir köpek her gün bir tekneyle gemiye kadar getiriliyor ve ona ulaşamayan sahiplerinin görmesi için yukarıya doğru kaldırılıyordu. Yolcular aralarında bir komite kurmuştu ve denizcilik şirketi bu komiteye bedava telgraf çekme hakkı tanımıştı; Küba Devlet Başkanı'nın karısının da içinde olduğu nüfuzlu kişilere duruma müdahale etmeleri için çağrılar gönderiliyordu. İşte bu sıralarda yolculardan ikisi intihar etmeye kalkıştı, biri bir şırıngıyla yatıştırıcı ilaç alarak, ötekisiyse bileklerini kesip denize atlayarak; her ikisi de kurtarıldı. Bunun üzerine, başka intihar girişimlerinin önünü almak için, geceleyin güvenlik devriyeleri çıkarıldı; cankurtaran sandalları hazır tutuldu ve gemi projektörlerle aydınlatıldı. Bu önlemler Yahudilerin bazılarına kısa bir zaman önce arkalarında bıraktıkları toplama kamplarını anımsatıyordu.

St. Louis'nin 937 göçmen yolcusunu bıraktıktan sonra Havana'dan boş ayrılması düşünülmüyordu. Yaklaşık 250 yolcu, Lizbon üzerinden Hamburg'a gidecek gemide yerlerini ayırtmıştı. Sahilde bekleyenlere yer açmak için en azından 250 Yahudinin gemiden indirilebileceği önerisi yapıldı. Ancak gemiden indirilecek 250 kişi nasıl seçilecekti? Temizleri temiz olmayanlardan kim ayıracaktı? Kura mı çekilmesi gerekecekti?

St. Louis'nin başına gelen güçlükler başka yerlerde önemsenmeyen, yerel bir sorun değildi. Yolculuğa ilişkin haberler Alman, İngiliz ve Amerikan basın organları tarafından günü gününe aktarılıyordu. *Der Stürmer*, Yahudiler Almanya'ya geri dönmeye karar verecek olurlarsa onlara Dachau ve Buchenwald'da yer bulma gerekliliğinden söz ediyordu. Bu

arada Havana Limanı'nda, Amerikalı muhabirler belki biraz kolaycı bir tutumla "Dünyanın Utanç Gemisi" adını taktıkları gemiye binmeyi başarmışlardı. Bu gibi reklamların mültecilere mutlaka yararı dokunacak diye bir şey yoktur. Eğer utanç bütün dünyaya aitse, niçin özellikle bir ülke –ki daha önce birçok Yahudi mülteciyi kabul etmişti– o utancı bu kadar sık yüklenmeye mahkûm olsundu ki? Dünya besbelli ki bu utancı elini cüzdanına uzatacak kadar güçlü bir şekilde hissetmiyordu. Sonuç olarak Küba hükümeti mültecileri başından atmaya karar verdi ve *St. Louis*'nin adanın karasularını terk etmesini istedi. Bu, tabii, diye ekliyordu Başkan, görüşmelere kapıyı kapattığı anlamına gelmiyordu; sadece, gemi limandan ayrılana değin yeni görüşme önerilerini kabul etmeyecekti.

Mülteciler ne eder? Bu, onların ne denli çaresiz, koruyucularının ne denli zengin ve ev sahiplerinin ne denli açgözlü olduğuna bağlıdır. Giriş izinleri ve panik dünyasında piyasa her zaman satıcılardan yanadır. Fiyatlar keyfi, spekülatif ve gelip geçicidir. Birleşik Dağıtım Komitesi'nin avukatı Yahudilerin sağ salim karaya çıkabilmeleri için 50.000 dolarlık bir açılış önerisi getirdi ve ona, bu tutarın daha gerçekçi bir tahminle üç katına çıkarılabileceği söylendi. Ama üç katına çıkarılabiliyorsa, neden bir kez daha üç katına çıkarılmasındı? Göçmen bürosu müdürü –geçerliliğini yitiren karaya çıkış izinleri için daha önceden adam başına 150 dolar almıştı– 937 numaralı kararnamenin iptaline yardım etmek için denizcilik şirketine 250.000 dolar önerdi. Başkan'ın sözde aracılığını yapan bir kişiye göre, Yahudiler 1.000.000 dolar karşılığında karaya çıkarılabilirdi. Sonunda Küba hükümeti Yahudi başına 500 dolarda karar kıldı. Ülkeye resmi olarak giren her mülteciden istenen bir güvenlik tutarı olduğundan, bu fiyatın belli bir mantığı vardı. Böylelikle, daha önce gidişgeliş biletlerinin parasını ödemiş, karaya çıkış izinlerini satın almış ve her birine resmi olarak sadece on Reichmark'lık bir hak tanınmış olan gemideki 907 yolcunun değeri, 453.500 dolara ulaşmış oldu.

Geminin makineleri çalışmaya başlayınca, bir grup kadın iskele kapısı merdivenine hücum etti; ancak tabancalı Küba polisi tarafından geri püskürtüldüler. Havana Limanı'nda demirlediği altı gün boyunca *St. Louis* turistler için bir ilgi odağı olmuştu ve kalkışı tahmini 100.000 kişilik bir kalabalık tarafından izlendi. Hamburg'daki amirleri kaptana yolcularını kabul edecek herhangi bir limana gidebileceğini söylemişti. Kaptan önce, Havana'ya geri çağrılacağı umuduyla, gitgide daha geniş daireler çizerek açıklarda oyalandı; daha sonra Miami'ye doğru kuzeye yöneldi. Gemi Amerika sahillerine ulaştığında Amerikan sahil muhafaza teknesi tarafından selamlandı. Ancak görünüşte iyi olan bu karşılamanın anlamı olumsuzdu: Sahil muhafaza teknesinin orada bulunma amacı *St. Louis*'nin Amerikan karasularına girmesini engellemekti. Amerikan Dışişleri Bakanlığı kararını çoktan vermişti: Küba, Yahudileri geri çevirirse, Amerika Birleşik Devletleri'ne girmelerine de izin verilmeyecekti. Para burada önemli bir faktör değildi: Ancak yüksek işsizlik ve belirgin bir yabancı düşmanlığı bu tutum için yeterli gerekçeler oluşturmuştu.

Dominik Cumhuriyeti standart piyasa fiyatı olan adam başına 500 dolardan mültecileri kabul edebileceğini bildirdi; ama bu Küba tarifesinin aynen uygulanması anlamına geliyordu. Venezuela, Şili, Kolombiya, Paraguay ve Arjantin gibi ülkelerin hepsiyle temas kuruldu; ama hiçbiri dünyanın utancını tek başına yüklenmeye yanaşmadı. Miami'deki göçmen bürosu müfettişi *St. Louis*'in herhangi bir Amerikan Limanı'na girmesine izin verilmeyeceğini bildirdi.

Amerika Kıtası'nın karasularına girmesine izin verilmeyen gemi kuzeye doğru seyretmeyi sürdürdü. Gemidekiler yolun giderek doğuya yöneleceğinin ve sonunda kaçınılmaz olarak Avrupa'ya döneceklerinin farkına varmışlardı. Derken, 4 Haziran Pazar günü saat 16.50'de yeni bir haber alındı. Görünüşe bakılırsa Küba Devlet Başkanı, Yahudilerin eski bir ceza sömürgesi olan Pinos Adası'nda karaya çıkmalarına izin verecek-

ti. Kaptan *St. Louis*'yi geri çark ettirdi ve yeniden güneye doğru yöneldi. Yolcular bagajlarını güverteye çıkardılar. O akşam yemekte yeniden şenlik havası yaşandı.

Ertesi sabah, Pinos Adası'ndan üç saatlik mesafede seyrederlerken, gemiye bir telgraf geldi: Karaya çıkma izni henüz doğrulanmamıştı. Bütün kriz boyunca en önde gelen Amerikalılara telgraflar çekerek duruma müdahale etmelerini isteyen yolcu komitesinin aklına temas kurabilecekleri başka hiç kimse gelmiyordu. Birisi ad benzerliğinin belki de sempati uyandırabileceğini ileri sürerek Missouri'nin *St. Louis* kenti belediye başkanıyla temas kurulmasını önerdi. Ona da kurallara uygun olarak bir telgraf gönderildi.

Küba Devlet Başkanı mülteci başına 500 dolarlık güvence, artı Pinos Adası'ndaki transit dönemi boyunca yiyecek, içecek ve barınma masraflarını karşılayacak ek bir garanti istemişti. Amerikalı avukat (Küba hükümetine göre) toplam 443.000 dolar önermiş ama bu tutara sadece *St. Louis*'deki mültecilerin değil diğer iki gemide bulunan 150 Yahudinin de dahil edilmesini şart koşmuştu. Küba hükümeti bu karşı öneriyi kabul edilemez buldu ve kendi önerisini geri çekti. Birleşik Komite'nin avukatı Küba hükümetinin ilk önerisine aynen razı olduğunu bildirdi. Hükümetse üzüntülerini belirterek ilk önerilerinin artık geçerli olmadığını ve yeniden gündeme gelemeyeceğini ifade etti. *St. Louis* bir kez daha geri çark etti ve yeniden kuzeye doğru yöneldi.

Gemi Avrupa'ya dönüş yolculuğuna başlarken, İngiliz ve Fransız hükümetleriyle gayri resmi yollardan temas kurularak Yahudileri kabul edip edemeyecekleri araştırıldı. İngilizler mevcut sorunu Avrupa'daki mültecilerin durumunun daha geniş bir bağlamı içinde göz önünde tutmayı yeğledikleri ama Yahudilerin Almanya'ya dönüşlerinden sonra İngiltere'ye girebilmeleri konusunu yeniden incelemeye hazır oldukları yolunda bir yanıt verdiler.

Honduras Başkanı'ndan, Amerikalı bir yardımseverden, hatta Panama Kanal Bölgesi'ndeki bir karantina merkezinden, doğrulanmayan ve uygulanması olanaksız görünen bazı öneriler geldi. Gemi yoluna devam ediyordu. Yolcu komitesi bütün Avrupa'daki siyasi ve dini liderlere çağrılarını gönderiyordu; ancak mesajların şimdi daha kısa olmaları gerekiyordu çünkü denizcilik şirketi bedava telgraf hizmetini kaldırmıştı. O sıralarda yapılan bir öneri de Yahudiler arasındaki bazı iyi yüzücülerin belli aralıklarla denize atlamaları, böylelikle de *St. Louis*'yi durup geri dönmeye zorlamalarıydı. Bu, geminin Avrupa'ya doğru yol almasını yavaşlatacak ve görüşmeler için zaman kazanmayı sağlayacaktı. Fikir kabul edilmedi.

Alman Radyosu, Yahudilerle dolu gemiyi hiçbir ülke kabul etmediği için Anavatan'ın onları geri almaya ve beslemeye mecbur olduğunu bildirdi. Onların nerede beslenebileceklerini tahmin etmek zor değildi. Üstelik, eğer *St. Louis* soysuzlardan ve suçlulardan oluşan yükünü Hamburg'a boşaltmak zorunda kalırsa, dünyanın Yahudiler konusundaki ilgisinin salt ikiyüzlülük olduğu kanıtlanmış olacaktı. Sefil Yahudileri hiç kimse istemiyordu, bu yüzden de Anavatan'ın bu pis asalaklara dönüşlerinde göstereceği hüsnükabulü eleştirmeye hiç kimsenin en ufak bir hakkı yoktu.

İşte bu sıralarda bir grup Yahudi genci gemiyi kaçırmaya kalkıştı. Kaptan köprüsünü işgal ettiler ama kaptan onları daha fazla bir şey yapmaktan caydırdı. Kendi payına kaptan *St. Louis*'de Beach Head açıklarında yangın çıkarmayı planlıyordu, böylelikle mültecileri kurtaran ülke onları kabul etmeye mecbur kalacaktı. Bu umutsuz planı denemeye neredeyse ramak kalmıştı. Sonunda, yolcuların çoğu umutlarını yitirmiş bir halde gemi Avrupa'ya yaklaşırken, Belçika hükümeti yolcuların 200'ünü kabul edeceğini bildirdi. Bunu izleyen günlerde Hollanda 194, İngiltere 350 ve Fransa 250 Yahudiyi almayı kabul etti.

St. Louis 10 bin millik bir yolculuktan sonra, hareket limanından 300 mil ötedeki Anvers Limanı'na girdi. İlgili dört ülkenin insani yardım görevlileri, Yahudilerin dağıtımını kararlaştırmak üzere daha önceden bir araya gelmişti. Gemideki yolcuların çoğunun ileride ABD'ye girme hakları vardı, bu yüzden de Amerikan kontenjan listesinde onlara birer numara verilmişti. Yardım görevlilerinin düşük numaralı yolcuları kapmak için birbirleriyle yarıştıkları görüldü çünkü düşük numaraya sahip olanlar transit olarak kaldıkları ülkeden en önce çıkacak olanlardı.

Anvers'te Nazi yanlısı bir gençlik örgütü üzerlerinde: "Biz de Yahudilere yardım etmek istiyoruz. Eğer bürolarımıza uğrarlarsa her birine bedava olarak birer ip ve uzun bir çivi vereceğiz" yazılı bildiriler dağıtmışlardı. Yolcular gemiden indirildi. Belçika tarafından kabul edilenler kapıları kilitli ve pencereleri çivilenmiş bir trene bindirildi; onlara bu tür önlemlerin kendi güvenlikleri için gerekli olduğu söylendi. Hollanda tarafından kabul edilenler, hemen dikenli teller ve bekçi köpekleriyle çevrili bir kampa götürüldü.

21 Haziran Çarşamba günü *St. Louis*'den İngilizlerin payına düşen mülteciler Southampton Limanı'na girdi. Denizde oradan oraya gidip gelmelerinin tam kırk gün kırk gece sürdüğünü düşünüyorlardı.

1 Eylül'de İkinci Dünya Savaşı başladı ve *St. Louis* yolcuları, Avrupa Yahudilerinin yazgılarını paylaştı. Şansları, kabul edildikleri ülkeye bağlı olarak arttı ya da azaldı. Kaç kişinin sağ kalmış olduğuna ilişkin tahminler değişiyor.

8
Nehir Yukarı!

Kartpostal
Adres: Cangıl

Sevgilim,

Ancak bir kart yazacak kadar vaktim var –yarım saat sonra hareket ediyoruz– son gecemizi Johnny Walker içerek geçirdik, şimdiyse ya yerli ateş suyu var ya da hiçbir şey yok. Telefonda söylediklerimi unutma ve saçlarını çok kısa kestirme. Seni seviyorum...

Senin Sirk Herkülün.

Canım sevgilim,

Kontrol paneli Aziz Kristof'larla ya da onun buradaki yerli versiyonu neyse onun resimleriyle kaplı bir otobüste 24 saat geçirdim. Şoför daha güçlü bir büyüye bel bağlamış olsaydı aldırış etmezdim; eski Hıristiyanlığın onun araba kullanma tarzı üzerinde pek fazla etkisi yok gibiydi. Her keskin virajda içinin dışına çıkacağını düşünmezsen, manzara harika. Koca koca ağaçlar, dağlar –o tür şeyler– birkaç kartpostal satın aldım. Bütün ekip şu sıralar çok heyecanlı; eğer bir daha "Caracas'ta kaşkarikoya geldim" türünden şaka yapan birini işitirsem onu valla boğarım! Yine de, böyle bir işte bu normal. Daha önce böyle bir iş yaptığımdan değil, çok eğlenceli olmalı. Özellikle de beriberi hastalığına tutulmayayım diye bana batırılan bütün şu iğneler bittikten sonra.

Seni tanıyan insanlardan uzaklaşmak da ayrı bir gönül rahatlığı. Biliyor musun, sakal ve gözlükle bile Caracas'ta yüzümü yine de tanıdılar. Havaalanında, elbette ama bu normal. Hayır, tuhaftı. Beni hangi filmde görmüşlerdi, tahmin et bakalım? Senaryosunu Pinter'ın yazdığı, Altın Palmiye de alan, şu iç daralma numaralarının olduğu filmde değil, hayır o değil. Şu Hal Gitdedibinidövdürpalotodos için yaptığım boktan Amerikan pembe dizisinde. Burada HÂLÂ oynuyor. Sokakta veletler karşıma çıkıp, "Hey Mister Rick, nasılsın?" diyorlar. İyi mi? Buradaki yoksulluk ise başka bir şey. Yine de Hindistan'dan sonra beni hiçbir şey şaşırtamaz. Peki söyle bakalım, saçına ne yaptın? Umarım gittiğime kızıp intikam almak için budalaca bir şey yapmamışsındır. Siz kızları bilirim, nasıl olacağını görmek için kısa kestireceğinizi söylersiniz, sonra da, kuaför salonundaki Pedro'nun saçlarınızı uzatmanıza şimdilik izin vermediğini ileri sürersiniz, sonra en iyi şekilde görünmeniz gereken bir düğün ya da onun gibi bir yere bu darmadağınık saçlarla gidemeyeceğinizi söylersiniz ve sonunda da, bir daha uzatmazsınız.

Eğer bunun sözünü her hafta etmezsem kısa saçlarını sevmeye alıştığımı sanırsın ve her hafta sözünü edersem de başının etini yediğimi düşünürsün, bu yüzden bu konuyu açmam ve durumu kabullenmiş olurum. Bunun sakalım yüzünden olduğunu söylemek haksızlık olur çünkü sakal benim kabahatim değil, oraya vardığımızda artık hangi yüzyılda olacaksak sakalımı tıraş etmediler, *biliyorum* sakalı biraz erken bıraktım ama ben böyleyim işte, bir role mümkün olduğu kadar erken girmeyi seviyorum. Dirk ne diyor, biliyor musun? O işe ayakkabılardan başlarmış, bir kere ayağına uygun ayakkabılar buldu mu, karakterin gerisinin nasıl olacağını bilirmiş. Bense surattan başlıyorum. Sabahları ilk gördüğün şey bu olduğu için özür dilerim ama kaç kadın bir Cizvitle yattığını söyleyebilir. Hem de çok yaşlı bir Cizvit. Hava çok sıcak, herhalde çamaşır sorunları olacak. Hâlâ şu mide haplarını alıyorum. Vic'le senaryo hakkında konuştum ama o bana fazla kafama takmamamı söyledi, bu aşamada hep böyle söylerler, öyle değil mi? Sana telefonda söylediklerimi ona da söyledim; "Papazlar gişe hasılat rekortmeni olmadıklarına göre bu role biraz daha insani yan katılamaz mı?" dedim ama Vic, "Bunu daha ileride konuşuruz" dedi. Matt'le iyi geçiniyoruz: Besbelli ki çalışmaya başlayınca aramızda bir rekabet doğacak ama sandığımın yarısı kadar bile paranoyak değilmiş; biraz sırt sıvazlayan bir tip, gerçi sanırım Amerikalılar böyle oluyorlar. Ona Vanessa öykümü anlattım ve o da bana kendisininkini anlattı, ikimiz de öyküleri daha önce duymuştuk! Son gece şehirde zil zurna sarhoş olduk ve sonunda bir restoranda Zorba dansı yaptık! Matt tabak kırmaya kalkıştı ama burada âdet olmadığını söylediler ve bizi kapı dışarı ettiler! Tabakların parasını da ödettiler.

Burada postanelere ne diyorlar, biliyor musun? İletişimin Meryem Anası. Mektubunu alabilmen için dizlerinin üzerinde diz çökmen gerekebilir. Kilometreler boyunca tek bir tane bile postane görmedik. Bu mektubu cangıl başlamadan postalayıp postalayamayacağımı Tanrı bilir. Belki de elinde çatal bir değ-

nek taşıyan ve o yöne doğru giden dost canlısı bir yerliye rastlarız ve ben ona büyük ekran tebessümlerinden biriyle gülümseyip mektubu eline tutuşturururum (şaka). Benim için tasalanma. Seni seviyorum.

Charlie

Mektup 2

Sevgilim,

Fotoğraf albümünde dairemizi neredeyse tutuşturacak olan partimizin resimlerini ararsan, bir fotoğrafın eksik olduğunu göreceksin. Merak etme; bende. Seni sincap suratını takınmış halde gösteren resim. Burası biraz ıslak –iki gün önce korkunç bir sağanakla karşılaştık– ama geceleyin yatmadan önce öpülmeyi hâlâ arzuluyor insan. Bundan sonra keyfimiz biraz kaçabilir çünkü son otelimizi görüşümüzün üstünden bayağı zaman geçti. Şimdi artık her şey izci yaşantısı, kamp kurmak ve çadırdan ibaret. Umarım ihtiyacım olan uykuyu uyuyabilirim. Sadece bir iki saatlik bir uykudan sonra projektörlerin altında çalışmayı sürdürmek çok zor. Her neyse, şimdi artık cangılın içine iyice girdik. Çok geciktik. Her zamanki şeyler: Şu tarihte şu kadar kişi ve şu kadar bagajla geleceğinizi, onun sizi bundan sonraki yere götüreceğini kararlaştırırsınız ve geldiğinizde bir de görürsünüz ki vaziyet değişmiş, siz elli değil de on beş demişsiniz, zaten fiyatlar da yükselmiş, falan filan, istediği rüşveti alana değin anlatır durur. Yüce Tanrım! Böyle şeyler olduğunda çok yüksek sesle "Çalışmak İstiyorum Ben!" diye bağırasım geliyor. Bir keresinde işler iyice çığırından çıktığında yaptım da, bir eşkıyanın bizi söğüşlemeye çalıştığı yere gittim ve onunla az daha gırtlak gırtlağa geliyordum. "Ben Çalışmak İstiyorum, Tanrı Aşkına Bırak da Çalışayım!" diye bağırdım yüzüne. Ama Vic bunun hiçbir yararı olmayacağını söyledi.

Daha sonra. Matt nehre işiyordu ki elektrikçilerden biri gelip bunun iyi bir fikir olmadığını söyledi. Anlaşılan buralarda ısının ya da öyle bir şeyin cezp ettiği ufacık bir balık varmış da sen işerken sidiğinden yukarı tırmanırmış. Önce bana pek olacak bir şey gibi gelmedi ama belki de somonları düşünmek gerek. Küçük yaratık önce dosdoğru çüküne doğru yüzüyor ve bir kez içine girdi mi de yanlarında birer yüzgeç açıp orada kalakalıyor. En hafif deyişle, "Yandım Anam!" deyip maçanın papazını bulursun. Elektrikçiler onu çıkaramayacağını söylüyorlar, tıpkı orada bir şemsiye açılması gibi bir şeymiş bu, hastanede neşter altına yatıp aleti kestirmek gerekiyormuş. Matt adama inansın mı, inanmasın mı bilmiyordu ama insan bu riski göze alabilir mi? Artık hiç kimse nehre işemiyor.

Daha sonra. Akşamüstü nehir yukarı gidiyorduk ve güneş şu kocaman ağaçların üzerinde batıyordu ki balıkçıl ya da ona benzer bir kuş sürüsü, içimizden birinin dediği gibi, pembe deniz uçakları misali havalanıverdi. İkinci asistan birden yerinden ayağa fırladı ve "Burası bir cennet! Burası gerçek bir cennet!" diye bağırdı. Aslında, kendimi biraz sıkıntılı hissediyorum, sevgilim. Keyfini kaçırdığım için özür dilerim, bunun adil bir şey olmadığını biliyorum çünkü sen bu mektubu aldığında muhtemelen neşem yerine gelmiş olacak. Şu Tanrının cezası Matt canımı sıkıyor. Ne bencil herif! Sanki ondan başka hiç kimse hayatında film çevirmemiş, kendisi kamera karşısına geçince işlerini kolaylaştırsınlar, onu daha genç göstersinler, benim burnumu parlak çeksinler diye ekipte herkesle ahbaplık ediyor. Doğrusunu istersen, Vic bu tür işleri yapacak kadar sert biri değil. Bana sorarsan köle gibi adam çalıştıran o eski tip stüdyo patronlarına ihtiyacın var; Antonioni'deki bulutlar hoşuna gittiği için sinema işine giren ve sonra da, aslında Truthspiel'e, yani gerçekçiliğe yakın Alman yeni dalga hareketine heves eden Vic gibi duyarlı bir yeni mezuna değil. İşe bak, kırkımız birden, yıllar önce ölmüş iki Cizvit papazının gerçeğine varmak için çalışmamız gerektiği öyküsüne inanıp bir

cangılda kan ter içinde didiniyoruz. Teknik ekibe bu nasıl yansır bilmiyorum ama sanırım Vic'in bu konuda bir teorisi var. Biz oraya yayan gideceğiz ve sonra teçhizat havadan indirilecek, tabii tahmin edebileceğin gibi, altüst olmuş durumda. Orada buluşana kadar telsiz telefonu bile kullanmamıza izin vermeyecek. Kamera odaklayıcısının sevgilisinin bir bebeği olacaktı ve adam bir haber var mı diye Caracas'taki genel merkeze telefon etmek istedi ama Vic razı olmadı.

Hava boktan. Hep çok sıcak. Domuz gibi terliyoruz, *comme un porco*. Kafamda hâlâ senaryo sorunu var. Galiba rolümün bazı yerlerini yeniden yazmam gerekecek. Provence'taki köyde gördüğümüz şu çinko kaplı kulübeleri anımsıyor musun? İşte o tür kulübelerin önünde müşteri bekleyen bir çamaşırcı kadınlar kabilesine rastgelmedikçe çamaşırlarımızın hiç mi hiç yıkanma şansı yok. Bu sabah dükkâna benzeyen bir yerde tenekeden yapılma bir Coca-Cola tabelası gördüm. İşe bak, dünyanın herhangi bir yerinden millerce ötede bir yere Coca-Cola temsilcileri senden önce gelmişler ve manzaranın içine sıçmışlar. Ya da belki kendini evinde hissedebilmek için Matt'in bir arkadaşı onu oraya koydu. Bağışla!..

Sevgiler Charlie

Mektup 3

Merhaba Güzelim!

Son mektubumun sonundaki o sızlanmalar için özür dilerim. Şimdi her şey çok daha iyi. Bir kere hepimiz de yeniden nehre işemeye başladık. Adını Elektrikli Balık koyduğumuz tipe, balıkların çişten yukarı tırmandıklarını nereden biliyorsun diye sorduk, o da bize bunu televizyonda gördükleri şişko bir kâşifin anlattığını söyledi, bu da bize olabilir bir şeymiş gibi geldi. Ama sonra bu konuda biraz daha sorular sorduk ve

adam ölümcül hatasını işledi. Bu kâşifin nehre güven içinde işeyebilmek için kendine özel don diktirdiğini söyledi. Elektrikçinin anlattığına göre, bir kriket koruma perdesi almış ve önüne bir delik açıp bir çay süzgeci taktırmış. Soruyorum, olacak şey mi bu? İnsan uydurma şeyler anlatacaksa, onları mümkün olabildiğince basit kılmalıdır, kural budur, öyle değil mi? "Yok devenin pabucu!" denecek şeyler anlatmamalıdır. Bu yüzden hepimiz de elektrikçilere katıla katıla güldük ve pantolonlarımızın fermuarlarını indirip çişimiz olsa da olmasa da nehre işedik. İşemeyen tek kişi Elektrikli Balık oldu; yalancı çıkmak istememiş ve öykünün gerçek olduğunda ısrar etmişti.

Tahayyül edebileceğin gibi bu olay bizi biraz neşelendirdi ama bizi asıl neşelendiren Kızılderililerle temas kurmamız oldu. Demek istiyorum ki buraya varana değin eşkıyalar bizi sürekli dolandırmışsa (okul atlasında bakmak istersen, "burası" Mocapra'ya yakın bir yer) Kızılderililer ne diye sözlerinde duracaklardı ki? Matt sonradan bütün bunların sonunda boş bir çaba çıkacağını aklından geçirdiğini söyledi ve ben de aynısını düşündüğümü söyledim. Ama işte dördü de karşımızdaydılar, tam da olacaklarını söyledikleri yerde, nehrin dönemecindeki bir açıklıkta, analarından doğdukları günkü kadar çıplak, dimdik duruyorlardı. Bu onların uzun boylu görünmelerine yetmemişti ama bize hiç korku duymadan bakıyorlardı. Tuhaf bir şekilde bakışlarında merak da yoktu ve bu garipti. İnsan sizi dürtmek isteyeceklerini ya da bunun gibi bir şey yapmalarını bekliyordu. Ama sanki tuhaf olanlar onlar değil de bizlermişiz gibi orada öylece duruyorlardı ve biraz düşünecek olursan doğrusu da buydu. Yüklerimizi açmamızı seyrettiler ve sonra işe koyulduk. Hiçbir şey taşımaya yardımcı olmadılar, bu da bizi biraz şaşırttı ama sonuçta onlar Şerpa* değildi, öyle değil mi? Anlaşılan kabilenin diğer üyelerinin bulunduğu yere ve bizim aradığımız nehre yürüyerek iki günlük

* Himalaya Dağları çevresinde yaşayan ve dağcılık konusunda beceri sahibi olan bir halk. (ç.n.)

yolda bulunuyoruz. İzledikleri yolu hiç göremiyorduk; cangılda hayret edilecek bir yön bulma yetenekleri olmalıydı. Sana söylüyorum meleğim, sen burada yolunu mutlaka kaybederdin, öyle değil mi? Sen ki Shepherd's Bush'tan Hammersmith'e kadar yanında bir polis eskortu olmadan nasıl gideceğini bilmeyen bir meleksin!• İki saat kadar yürüdük ve sonra geceyi geçirmek için durduk. Kızılderililerin bizi beklerken nehirde yakaladığı balıkları yedik. Çok yorgunum. Ama iyi bir gündü. Öpüyorum.

• Şaka (ciddi değil).

Daha sonra. Bütün gün hareket halindeydik. Jimnastik salonunda o kadar çalışmış olduğuma memnunum. Ekipten bazıları daha yarım saat sonra oflayıp puflamaya başladı; buna da şaşmamak gerek çünkü normalde yaptıkları tek egzersiz bacaklarını masanın altına uzatıp burunlarını yem teknesinin içine sokmak. Ha, bir de kollarını kaldırıp bir şişe daha ısmarlamak. Matt, açık havada çevirdiği ve göğsünü zeytinyağına buladıkları şu filmlerinden ötürü bayağı formda (gerçi olması gerektiği kadar da formda değil); ikimiz birden ekibe zor anlar yaşattık, cangılda sendika kuralları falan sökmez dedik. Kesinlikle geride kalmak istemiyorlardı! Öyküsünün foyasını ortaya çıkardığımızdan beri keyfi pek yerinde olmayan Elektrikli Balık, Kızılderililere Oturan Boğa ve Tonto gibi adlar takmaya başlamamızın son derece tuhaf olduğunu düşünüyordu ama onlar zaten anlamıyorlardı ve geri kalanlarımız onu susturduk. Hem o kadar da tuhaf değildi. İnanılmaz bu Kızılderililer. Şaşırtıcı bir çeviklikle ormanda çıplak yürüyorlar, hiçbir zaman yorulmuyorlar; üflemeli bir sapanla ağaçtaki bir maymunu öldürdüler. Maymunu akşam yemeğinde yedik, yani birkaçımız yedi, midesi kolay kalkanlar konserve sığır eti yedi. Ben maymundan yedim. Tadı biraz sığırın kuyruk kısmına benziyordu ancak daha kırmızıydı. Biraz lifli ama lezzetliydi.

Salı. Posta sisteminin nasıl işleyeceğini Tanrı bilir. Şu sıralar mektupları Rojas'a veriyoruz; bu yerli bizim dördüncü asista-

nımız ve onu postacı tayin ettik. Bunun anlamı şu: Mektupları böcekler, tahtakurtları ve her ne hayvansa yemesin diye plastik bir torbanın içine koyuyor. Sonra helikoptere rastladığımızda mektupları dışarı çıkarıyor. Onun için bu mektubu ne zaman alacağını Tanrı bilir.

Seni özlüyorum (Sirk Herkülü gibi bağırırken biraz ara veriyorum). Bugün kabilenin geri kalanıyla buluşmamız gerekiyordu ama olmamız gerektiği kadar formda değiliz. Bahse girerim ki ekipten bazıları cangılın içinde arabalar olacağını, her birkaç milde bir yiyecek kamyonlarıyla karşılaşacağımızı ve boyunlarına çiçek çelenkleri takmış kızların onlara hamburger ve patates kızartması servisi yapacaklarını düşünüyorlardı. Ses teknisyeni Şişko Dick yanında mutlaka bir Hawaiiiiiiiiiiiii gömleği getirmiştir.

Bir bakıma bunu Vic'e borçluyuz. Yıllardır ekip için en sıkı bütçeyi kullanıyor. Ben ve Matt tehlikeli sahnelerimizde kendimiz oynuyoruz (Dostumuz Norman sözleşmedeki bu madde yüzünden benim adıma dolarları iç etti). Filmin günlük çekimlerini seyretmek de yok; helikopter ancak üç günde bir geliyor çünkü Vic bunun konsantrasyonumuzu bozacağını ya da ondan daha karmaşık entelce bir gerekçe ileri sürüyor. Laboratuvar raporları telsiz telefondan alınacak, günlük çekimler ise helikopterle gönderilecek. Stüdyo da hiç karşı çıkmadı. Şaşırtıcı, değil mi?

Hayır, şaşırtıcı değil, senin de bildiğin gibi tatlım. Stüdyo Vic'in bir dâhi olduğuna inanıyor ve ona istediği kadar para veriyordu, ta ki sigortacı oğlanlar burunlarını bir kanodan düşen ünlü yıldızlar meselesine sokana değin; işte o zaman listeyi ellerine alıp endüstrinin kaybetmeyi göze alabileceği iki herif buldular.* Ben zaman zaman kötü bir adam olmuş olabilirim ama eğer cangıldaysam işi böyle birden bırakamayacağımı hesaba katıyorlar. Matt'in ise günü gününe uymuyor, yani ona bir çuval dolusu beyaz toz vermezlerse normalde pek çalışmıyor ama galiba uyuşturucuyu bırakmış görünüyor, zaten buralarda

Tarzan gibi daldan dala sıçrayan çok fazla satıcı falan da yok. Zaten biz Vic'in çalışma koşullarını kabullendik çünkü ona fena halde ihtiyacımız var ve beynimizin derinliklerinde onun aynı zamanda bir dâhi olduğunu düşünüyoruz.

• Şaka. Yani, sayılır. Gerçek bir tehlike yok, eminim.

Acaba dün gece maymun yemem doğru muydu diye merak ediyorum. Beni bugün kesinlikle biraz ağırlaştırdı ve Matt de sık sık çalıların arkasına gitti.

Daha sonra. Özür dilerim, Çarşamba. Kabileyi gördük. Yaşamımın en büyük günü. Elbette, seni tanıdığım gün dışında, bebeğim. Bir tepeyi tırmanıp altımızda bir nehri görmüştük ki birdenbire orada, karşımızda belirdiler. Kayıp nehirle kayıp kabile yan yana: şaşırtıcı. Oldukça kısa boylular ve her tarafları kaslı olmasa insan onları tombul bile sayabilir, üstlerinde hiçbir şey yoktu. Kızlar da hoştu (telaşlanma, meleğim; hepsi de hastalık doluydu). Garip olan şey aralarında hiç yaşlı yok gibiydi. Ya da belki onları arkalarında bir yerde bırakmışlardı. Ancak biz bütün kabilenin birlikte hareket ettiği izlenimini edindik. Çok şaşırtıcı. Ayrıca sivrisinek ilacım da kalmadı – gerçekten de etkili olan. Beni bir hayli ısırdılar. Vic endişelenmememi söylüyor– Peder Firmin'in yıllar önce haşarat kovucu ilacı olduğunu mu sanıyormuşum? Ben, gerçeğe yakın görünmenin elbette iyi bir şey olduğunu söyledim. Ama sadık hayranlarım beni beyazperdede yüzüm koca koca ısırık lekeleriyle dolu olarak mı görmek istiyorlardı? Vic bana sanatım uğruna acı çekmem gerektiğini söyledi. Ben de Vic'e cehennem olmasını söyledim. Lanet olası Gerçekçi Sinema Dalgası.

Perşembe. Nehir kıyısında kamp kurduk. Aslında iki kamp kurduk; biri beyazlar için (çoğu kırmızı lekelerle kahverengi) biri de Kızılderililer için. Tanrı aşkına, niçin tek bir kamp kurmadık, dedim. Ekipten bazıları buna karşıydı çünkü saatlerini çaldıracaklarını düşünüyorlardı (işe bak!), bazılarıysa bundan yanaydı çünkü kadınlara daha yakından bakabilmeyi kafalarından geçiriyorlardı (işe bak!). Vic iki kampın iyi bir fikir olduğu-

nu çünkü bunun Kızılderilileri atalarının rollerini oynamaya psikolojik olarak hazırlayacağını düşünüyordu, bense bunun elitist bir rasyonelleştirme olduğunu söyledim. Tartışma bayağı kızıştı, öyle ki sonunda fikirlerini öğrenmek için Kızılderililere rehberlerden biri gönderildi ve rehberden onların bizimle aynı kampı paylaşmaya niyetleri olmadığı yanıtı alındı. Bunun oldukça tuhaf bir şey olduğunu düşünüyorum.

İşte helikopter de geliyor, bu yüzden mektubuma son veriyorum.

Sevgiler, Charlie.

Mektup 4

Sevgili Pips,

İlk randevu! Helikopterle teknik ekibi ve teçhizatın geri kalan kısmını getirdiler. Büyük heyecan oldu (hiçbir şeye aldırış etmeyen Kızılderililer dışında). Yiyecek, sigaralar. Yanlarında hiç sivrisinek ilacı getirmemişler; inanabiliyor musun? Bir şey daha var: Vic gazete getirmelerine izin vermemiş, bu da beni çok kızdırdı. Bizler çocuk falan değiliz, öyle değil mi? *The Independent* gazetesinin iki hafta önceki sayısını okumak oyunculuğumu bozacak değil ya! Öyle düşünmüyor musun? Yoksa bozar mı? Vic'in mektuplara izin vermesine çok şaşıyorum. Charlie'ye hiç mektup yok. Biliyorum, olağanüstü bir durum olmadıkça bana yazmamanı söylemiştim ama aslında öyle demek istememiştim. Umarım tahmin etmişsindir.

Cuma. Bak, biliyorum, bu konuyu konuşmak istemiyorsun ama bu geçici ayrılık bizim için çok yararlı olacak. Birçok bakımdan... Gerçekten de! Zaten ben vur patlasın çal oynasın bir yaşam sürmek için çok yaşlandım. "BENİM VUR PATLASIN ÇAL OYNASIN GÜNLERİM SONA ERDİ" DİYOR TV'NİN KÖTÜ ADAMI CHARLIE. Seni seviyorum.

Pippa, aşkım, gerçekten de Kızılderililerin etkisi yüzünden bu (sahi, Cumartesi). Onlar o kadar açık, o kadar dobra ki... Orada çırılçıplak duruyorlar, ne demek istiyorlarsa onu söylüyorlar, ne istiyorlarsa onu yapıyorlar, acıktıklarında yiyorlar, dünyanın en doğal şeyiymişçesine sevişiyorlar• ve yaşamlarının sonuna vardıklarında ölmeye yatıyorlar. Gerçekten önemli bir şey bu. Ben de şimdi hemen aynısını yapabilirdim demek istemiyorum, sadece bu insanlara karşı büyük bir kardeşlik duyduğumu söylemek istiyorum. Sanki buraya onların bana bir yaşam dersi vermeleri için gönderilmiş gibiyim. Ne demek istediğimi anlıyor musun? Pekâlâ, tatlım, burnuma bir kemik takarak geri dönecek değilim ama kafamda bir kemik eksik olarak dönebilirim. Şu Linda meselesi; biliyorum bu konuyu konuşmamaya karar vermiştik ama burada kendimi o kadar boktan hissediyorum ki: Seni incitmek. Sana doğruyu söylememek... Burada, kayıp nehir ayaklarımın dibinde akarken, İngilizcelerini bile bilmediğim kuş adlarını öğrenirken, ikimizi düşünüp mutlu oluyorum.

• Kişisel bir deneyim değil. Charlie tertemiz.

Pazar. Bu büyülenmeyi ya da her neyse onu yaratan sadece uzaklık da değil. *Burada* olmakla ilgili bir şey. Şu Amerikalı astronotları anımsıyorsun değil mi? Hani Ay'a gidip de oradan yeryüzüne bakarak ve onu çok uzaklardaki eski bir gezegen gibi görerek yeryüzüne tümüyle değişmiş bir halde dönmüşlerdi. Aralarından birkaçının dine bağlandıklarını ya da kafayı üşüttüklerini anımsıyor gibiyim ama esas mesele, döndüklerinde hepsinin de değişmiş olmaları. Yüksek teknolojiyle dolu gelecek yerine zaman içinde geriye gitmek zorunda kalışım dışında benim durumum da biraz öyle. Aslında bunu, zaman içinde geriye gitmeyi kastediyor değilim. Buradaki bütün ekip Kızılderililerin radyoları olmadığı için bu kadar olağanüstü biçimde ilkel olduklarını söylüyor. Bense radyoları olmadığı için bu kadar olağanüstü biçimde ileri ve olgun olduklarını düşünüyorum. Yaptıkları şeyi bilmeden bana bir şey öğretiyorlar.

Her şeyi çok daha derinlikli olarak görmeye başlıyorum. Tanrım, Linda konusunda gerçekten çok üzgünüm.

Pazartesi. Uzun süre hazırlandık, sonra yağmur yağdı. Kızlardan biri bana dillerini öğretiyor. Endişelenme, sincap, kızın hastalık dolu olduğuna eminim.• Kendilerine ne ad verdiklerini, kabilenin adının ne olduğunu öğrenmeye çalıştım. Bil bakalım ne: KENDİLERİNİ TANIMLAMAK İÇİN BİR ADLARI YOK!!! Dillerinin de bir adı yok. Çok şaşırtıcı değil mi!! İnanılmaz derecede olgun bir şey. Milliyetçiliği pencereden atmak gibi bir şey.

• Ekip arasında bir çeşit parola oldu. Biri seksten söz etse ya da Kızılderili kadınlara bakacak olsa, başka biri çıkıp "Hastalık doludur eminim" diyor. Londra'da insana o kadar komik gelmeyebilir.

Salı. İşe başladık ya, gerçekten iyi bir atmosfer var. Herkes dayanışma içinde. Şu budalaca sendika kurallarının hiçbirisi yok. Herkes *katkıda* bulunuyor. Bunda Kızılderililerin etkisi olduğundan eminim. Her şeyin böyle olması gerek.

Çarşamba. Sanırım aksanım düzeliyor. Leyleğe benzeyen büyük bir kuşa *thkarni* diyorlar. Sanıyorum böyle yazılması gerekiyor. Her neyse, biri havalanınca ya da suyun üstüne inince *thkarni* diyorum ve Kızılderililer bunu çok komik buluyorlar. Gülmekten yerlere seriliyorlar. Ama onlar da bir türlü Charlie diyemiyorlar.

Perşembe. Fazla bir şey yok. Beni tam 8.000.000.000.000 sivrisinek soktu. Matt aptalca espriler yapıyor. Yakından bakarsan, bacakları çarpık, yemin ederim.

Cuma. Düşününce çok şaşırıyorsun. Şu Kızılderili kabilesi, hiç kimse tanımıyor, kendilerine verdikleri bir ad bile yok. İki yüzyıl önce Orinoco'ya giden yolu bulmaya çalışan iki Cizvit misyoneri onlara rastlıyor, onlara bir sal yaptırıyor ve iki Tanrı adamını birkaç yüz mil güneye götürtüyor; sonra da onlara İncil'i öğretmeye ve Levis giydirmeye çalışıyor. Sal tam varacakları yere yaklaşmışken devriliyor, misyonerlerin boğulma-

sına ramak kalıyor ve Kızılderililer gözden kayboluyor. Cangılın içinde yitip gidiyorlar ve Vic'in araştırmacıları bir yıl önce izlerini bulana değin de onları bir daha gören hiç kimse olmuyor. Şimdi bize, iki yüz yıl önce olanların aynısını yapmamız için yardım ediyorlar. Kabilenin olanları anımsayıp anımsamadığını öğrenmek için can atıyorum. Acaba kadın gibi giyinmiş iki beyaz adamı güney yönünde büyük su yılanından yukarıya doğru taşımalarına ilişkin baladları ya da ona benzer bir şeyleri var mı? Yoksa kabile, beyaz adamlar için nasıl gözden kaybolduysa beyaz adamlar da kabilenin belleğinden tümüyle silinip gittiler mi? Düşünecek ne çok şey var. Peki biz gidince ne olacak? İki üç yüzyıl daha mı ortadan yok olacaklar? Ya da öldürücü bir böcek tarafından ısırılıp yeryüzünden sonsuza değin silinecekler ve onlardan bize tek kalan, kendi atalarının rollerini oynadıkları bir film mi olacak? Bu konuda açık seçik düşüncelere varabileceğimden emin değilim.

Hayır dualarım seninle olsun kızım, bir daha günah işleme•

Sevgiler, Charlie

• Şaka!!

Pazar da Çarşamba da senden haber alamadım. Umarım Rojas yarın bir mektup getirir. Dediğim şeylere karşın bana yazmamanı kastetmemiştim. Bunu yine de göndereceğim.

Mektup 5

Sevgilim,

Bu papaz kıyefeti cangılda yolculuk etmek için icat edilmiş en rahatsız giysi olmalı. İnsanı domuz gibi, *comme un porco* terletiyor. Acaba ihtiyar Peder Firmin saygınlığını nasıl koruyordu, diye soruyorum kendime. Yine de sanıyorum ki o, dini için, benim sanat için çektiğim kadar ıstırap çekmiştir.

Pazar. Tanrım, bil bakalım ne oldu? Ses teknisyeni Şişko Dick dün gece nehre işerken Kızılderililerden biri pür telaş yanına gelmiş, elleriyle kollarıyla bir şeyler anlatıp birtakım işaretler yapmış, elleriyle yüzme hareketlerini taklit etmiş. Dick adamın ne demek istediğini anlamamış; gerçekte ona yatma teklifinde bulunduğunu falan düşünmüş. Kızılderili kadınları görecek olsan buna bayağı gülersin. Derken Kızılderili koşup rehberlerden birini getirmeye gitmiş. Gene birtakım el kol hareketleri ve açıklamalardan sonra, Dick çalımlı bir edayla pantolonunun fermuarını kapatmış. Tahmin et ne olmuş? Kızılderili meğer ona nehirde yaşayan şu ufak balığı anlatıyormuş... Gerisini tahmin edebilirsin!!! Gerçekten de kabilenin bu üyesinin Elektrikli Balık ile aynı gece İngiliz televizyonunu seyrediyor olması olanaksız. Balık'ın da yerli dilini böylesine bir numara çevirecek kadar öğrenmesi olanaksız. Bu yüzden başlangıçtan beri haklı olduğunu kabul etmek zorunda kaldık! Son gülen iyi gülmüş oldu.

Pazartesi. İşte tuhaf bir şey. Kızılderililer bizim ne yaptığımızı aşağı yukarı anlar görünüyorlar –bir sahnenin yeniden çekimlerinden memnun oluyorlar ve kameranın koca gözünün üzerlerine yönelmesinden de rahatsız olmuyorlar– ancak rol yapma denen şeyi anladıkları söylenemez. Tabii, kendi atalarının rollerini oynuyorlar ve bize bir sal inşa edip onun üzerinde bizi nehir yukarı taşıma ve bunu yaparken de filme çekilme konusunda son derece istekliler (birkaç biblo türü hediye karşılığında). Ama başka da hiçbir şey yapmıyorlar. Vic onlara, şöyle durabilir misiniz ya da sırığı şu şekilde kullanabilir misiniz, diye sorduğunda ve göstermeyi denediğinde onu kesinlikle dinlemiyorlar. Hepten reddediyorlar. Biz salı işte böyle yürütürüz ve beyaz adam o komik makinesinin arkasından bizi seyrediyor diye, başka türlü de yapmayız, diye düşünüyorlar. Öteki şeyse daha da inanılmaz. Matt ile ben Cizvit papazı kılığına girdiğimizde bizi gerçekten de Cizvit sanıyorlar! Bizim başka bir yere gittiğimizi ve kara cüppelere bürünmüş bu iki herifin ortaya çıktığını düşünüyorlar! Peder Firmin

onlar için Charlie kadar gerçek biri, gerçi Charlie'yi daha çok sevdiklerini söylemekten memnunluk duyuyorum. Ama onları olup bitenler konusunda ikna etmek olanaksız. Ekip bunun, onların aptallığından kaynaklandığını düşünüyor ama bense bunun, tersine, olgunluklarının olağanüstü bir kanıtı olup olmadığını merak ediyorum. Ekip onların son derece ilkel bir uygarlık olmalarından dolayı daha rol yapmayı bile keşfedememiş olduklarını düşünüyor. Bense bunun tam tersinin söz konusu olduğunu ve onların bir çeşit rol yapma sonrası bir uygarlık, belki de yeryüzündeki ilk uygarlık olduğunu düşünüyorum. Adeta ona artık ihtiyaçları yokmuş gibi, bu yüzden onu unutmuşlar ve artık anlamaz olmuşlar. Ama ne düşünce!

Çarşamba. İşimizden daha çok söz etmeliydim. İş fena gitmiyor. Senaryo benim anımsadığım gibi değil, zaten hiçbir zaman da olmaz çünkü genellikle değiştirirler. Matt çalışma arkadaşı olarak fena değil. Makyajcıya ona birkaç sivrisinek ısırığı yapmasını söyledim ama Matt kesin bir tavırla reddetti. Sırf değişiklik olsun diye güzel görünmek istediğini söyledi. Çok tuhaf doğrusu; demek istiyorum ki kalbinin derinliklerinde kendisinin çok yakışıklı olduğunu düşündüğü besbelli! Onun suratının adeta konserve sığır etinden oyulmuş gibi durduğunu söylediğini ona söylemesem iyi ederim.

Perşembe. Korkunç bir şey oldu. Çok korkunç. Kızılderililerden biri saldan düştü ve boğuldu. Sulara kapıldı gitti. Adamakıllı dalgalı olan suya öylece bakakaldık ve Kızılderilinin su yüzüne çıkmasını bekledik ama çıkmadı. Doğal olarak o gün işi tatil edeceğimizi söyledik. Bil bakalım ne oldu? Kızılderililer bundan söz edilmesini duymak istemediler. Ne iyi tiyatrocu bunlar!

Cuma. Dünkü kazayı düşünüp duruyorum. Aslında biz Kızılderililerden daha fazla üzüldük. Yani, adam birinin erkek kardeşi, kocası ya da bir şeyi olabilirdi ama hiç ağlayan falan olmadı. Gece için kamp kurduğumuzda bir tören falan düzenleyeceklerini sanıyordum: Bilmiyorum işte, bir bohça giysi ya da başka

bir şey yakmak gibi. Öyle bir şey olmadı. Güzel bir kamp ateşi etrafında aynı yaşam tarzı her zamanki gibi sürdü gitti. Acaba suya düşen adamı sevmiyorlar mıydı diye düşündüm ama bu da çok basit bir açıklama olurdu. Belki de bir şekilde yaşam ile ölüm arasında bir fark görmüyorlar. Belki de bizim gibi onun "gitmiş" olduğunu düşünmüyorlar; ya da en azından sonsuza değin gittiğini. Nehrin daha güzel bir yerine gitmişti belki de... Ne diyecek diye bu fikrimi Matt'e açtım, "Hey dostum, sende hippi kanı olduğunu bilmiyordum" diye yanıt verdi. Matt öyle maneviyata inanan ve rafine beğenileri olan biri falan değil. O, insanın yaşamında, dimdik yürüyerek, dosdoğru giderek, kendi deyişiyle piliçleri düdükleyerek ve size kazık atan birinin gözüne tükürerek başarılı olunabileceğine inanıyor. Kendi ifadesine göre bilgeliğinin özeti bu. Ona göre Kızılderililer henüz video kamerayı keşfetmemiş olan oldukça sevimli çocuklar. Onun gibi bir adamın bir yağmur ormanında doktrin tartışmaları yapan bir Cizvit papazını oynamasının çok tuhaf olduğunu söylemem gerek. İşin gerçeği şu ki kariyerleri, menajerleri tarafından belirlenen son derece yetenekli Amerikalı aktörlerden biri Matt. Ona altı ay boyunca film çekmeyi bırakıp taşra kentlerinde turnelere çıkıp temsiller vermekten ve seyirciyle ve oyunculukla canlı temas kurmaktan söz ettim, bana sanki ona sinir krizi geçirdiğimi söylüyormuşum gibi tepki gösterdi. Ne dersen de, bence oynamayı gerçekten öğrenebileceğin yer sahnedir. Matt, onu tutkun hayranlarının karşısında sadece oturup altlarını ıslatacaklarını bildiğinden suratını her yöne doğru oynatabilir, gözlerini kırpıştırabilir. Ama vücuduyla oynayabilir mi? Bana istersen geri kafalı de ama galiba çoğu Amerikalı aktör sadece caka satmayı biliyor ve o noktadan ileri gidemiyor. Bütün bunları Vic'e açıklamaya çalıştım ama o, Matt'den de benden de memnun olduğunu ve ikimizin perdede uyum sağlayacağımızı düşündüğünü söyledi. Bazen şu Vic beni DİNLESE diyorum. Aa işte posta geliyor, daha doğrusu helikopter geliyor. Senden hâlâ hiçbir şey yok.

Sevgiler, Charlie

Pippa, sevgilim,

Biliyorum bu konuyu konuşmamaya karar vermiştik ve sen bu mektubu aldığında ne durumda olacağını bilmediğim için belki de haksızlık yapıyorum ama neden kent dışına taşınıp da bir sürü çocuk yapmıyoruz? Yok, nehre falan düşmüş değilim. Buranın benim için ne kadar iyi olduğunu tahmin edemezsin. Öğle yemeğinden sonra kahve içmeyi bıraktım ve hemen hemen hiç sigara da içmiyorum. Kızılderililer içmiyor, değil mi, diyorum kendi kendime. Kızılderililerin Virginia, Richmond'ın kudretli şirketi Philip Morris'i desteklemeye ihtiyaçları yok. İşler zorlaştığında bazen küçük yeşil bir yaprak çiğniyorlar, sanırım bu, yönetmen huysuz bir star gibi davrandığında, bizim sıkıntıdan arada sırada bir sigara tellendirmemiz gibi bir şey oluyor. O yüzden biz de niye onlar gibi sigarayı azaltmayalım? Gelelim şu Linda konusuna. Biliyorum onun adını muhtemelen bir daha duymak istemiyorsun, eğer istediğin buysa söz veriyorum duymayacaksın. Ama bütün mesele Londra ile ilgili, öyle değil mi? Aslında *bizimle* ilgili değil. O pis ve iç karartıcı sokakları ve içki âlemleriyle lanet olasıca Londra. Bizim kentlerde yaşadığımız hayat gerçekte hayat değil, öyle değil mi? Ayrıca büyük kentlerin insanları birbirlerine yalan söylemeye ittiğini düşünüyorum. Sence de bu mümkün mü? Bu Kızılderililer rol yapmayı bilmediği gibi asla yalan da söylemiyor. Onlarda numara yapmak yok. Ben bunun ilkel bir şey olduğunu düşünmüyorum, tam tersine, son derece olgunluk taşıdığı kanısındayım. Eminim ki bunun nedeni kentlerde değil de cangılda yaşıyor olmalarıdır. Bütün zamanlarını doğayla iç içe geçiriyorlar ve doğanın yapmadığı bir şey varsa o da yalan söylemektir. Matt'in söyleyeceği gibi, doğa sadece yapması gereken şeyi yapar. Dimdik yürür ve dosdoğru ilerler. Bazen pek hoş olmayabilir ama yalan söylemez. İşte bu yüzden kent dışının ve bebeklerin iyi olacağını düşünüyorum. Tabii kent dışı

derken de otoyolların hemen yanı başındaki şu köylerde, bizim gibi insanlarla dolu, köşedeki içki satıcısından Avustralya Chardonnay şarabı satın alabileceğin ve yöre aksanını işitmek için banyoda radyodan Archers grubunu dinlemek zorunda kalmayacağın bir yeri kastediyorum. Ben gerçek kent dışını, uzaklarda gizlenmiş bir yeri kastediyorum: Belki Galler ya da Yorkshire falan.

Pazar. Şu bebek meselesi. Tuhaf bir biçimde Kızılderililerle ilgili. Biliyorsun daha önce de söylemiştim, hepsi de harika derecede sağlıklı ancak kabilenin bir arada yolculuk ettiğini düşünmemize karşın aralarında hiç yaşlı yok. Sonunda Miguel benim zorumla onlarla konuştu ve anlaşıldı ki yaşlı kimse bulunmamasının nedeni hiçbirinin de 35'ten fazla yaşamamasıymış. Demek, onların harika derecede sağlıklı olduklarını ve cangıl için iyi bir reklam malzemesi oluşturduklarını düşünmekle yanılıyormuşum. Gerçek şu ki sadece harika derecede sağlıklı olanlar o kadar yaşayabiliyorlarmış. Bakış açım nasıl da değişiverdi! Ama mesele şu: Şimdi ben bu kabiledekilerin çoğunun erişebileceğinden daha yaşlıyım ve bu da bende soğuk bir rüzgâr etkisi yapıyor. Eğer kent dışında yaşamış olsak, o zaman ben her gece eve bitkin bir halde gelmemiş, şefkat beklememiş ve zır zır ağlayan bir bebekle karşılaşmamış olacaktım. Eğer bu TV saçmalıkları yerine sadece büyük roller alabilsem film çekmeye giderdim ve evde olduğumda da gerçekten evde olurdum. Anlıyor musun? Ona bir oyun parkı yapardım ve ona, içinde bütün hayvanların olduğu şu ahşaptan yapılan, kocaman Nuh gemilerinden birini alırdım ve Kızılderililerin yüzyıllardır çocuklarını taşıdıkları şu heybelerden de bir tane edinirdim. Sonra da senin ayağının altında dolaşmamak için ikimiz birlikte fundalıklarda gezinmeye çıkardık, ne dersin? Aklıma gelmişken söyleyeyim, Gavin'e vurduğum için gerçekten üzgünüm.

Pazartesi. Biraz canım sıkkın, sevgilim. Bir replik konusunda Vic'le aramda anlamsız bir tartışma geçti. Lanet olası altı

sözcük sadece ama Firmin'in o sözleri söylemeyeceğini ben *biliyordum*. Yani demek istiyorum ki, ben tam üç haftadır o adamı içimde yaşıyorum ve Vic de kalkmış bana nasıl konuşmam gerektiğini söylüyor. Sonunda, pekâlâ burayı yeniden yaz, dedi ve ben de çekimi bir saat kadar geciktirdim ama sonunda Vic ikna olmadığını söyledi. Israr ettiğim için yine de denedik ve tahmin et ne oldu? Lanet olasıca Matt de ikna olmamıştı. Ben de ona sen bir replik ile bir kola reklamı arasındaki farkı bile anlayacak adam değilsin, zaten suratın da konserve sığır etinden yapılmış dedim ve o da beni yumruklamakla tehdit etti. Lanet olasıca aptal film.

Salı. Hâlâ köpürüyorum.

Çarşamba. Şaşılacak şey. Sana Kızılderililerin rol yapmaktan bir şey anlamadıklarını söylemiştim. Şu son iki gündür Firmin ile Antonio birbirlerine gitgide daha düşman oldular (Charlie ile Matt'in şu sıralar birbirleri hakkında hissettiklerini göz önünde tutarsan bunu anlamak hiç de zor değil) ve gerçekten de Kızılderililerin olayın hemen havasına girdiklerini sezebiliyordun, sanki yaşamları buna bağlıymış gibi salın kendilerine ayrılan bölümünden sahneyi izliyorlardı. Gerçi bu bir bakıma doğru da sayılır çünkü sanırım biz onların vaftiz edilmeye hakları var mı yok mu, ruhları kurtarılmalı mı kurtarılmamalı mı, bunu tartışıp duruyorduk. Bilmiyorum ama bunu bir şekilde sezdiler. Her neyse bugün Matt'in bana sanki kazaraymış gibi kürekle vurma sahnesini çekiyorduk. Kürek elbette ki en iyi balsa ağacındandı ama Kızılderililer bunu bilmiyorlardı. Dolayısıyla darbeyi yedikten sonra düşmem gerektiği gibi yere düştüm ve Matt, bu bir kazaymış gibi davranmaya başladı. Kızılderililerin olup bitenlere, etek giymiş bu iki beyaz adam sanki kafayı üşütmüş gibi bakmaları gerekiyordu. Onlara öyle yapmaları söylenmişti. Ama öyle yapmadılar. Birçoğu bana doğru koştu ve yüzümü okşamaya, alnımı ıslatmaya ve sızlanmalı birtakım sesler çıkarmaya başladı, sonra da içlerinden üçü yüzlerinde korkunç ifadelerle Matt'e doğru döndü. İnanılır gibi

değildi! Üstelik, eğer Matt sırtındaki cüppeyi zamanında ve ustalıkla çekip çıkarmış olmasa ve yeniden gerçek Matt kimliğine bürünmese ona zarar da verebilirlerdi; cüppeyi çıkarması onları yatıştırmıştı. Şaşılacak bir şey! O pis papaz Antonio çekip gitmiş, yerine bildiğimiz Matt gelmişti. Derken yavaşça ayağa kalktım ve sanki gerçekten de ölmemişim gibi hepsi mutlu mutlu gülmeye başladı. İşin en iyi yanı da Vic çekimi sürdürdü ve hiçbir şey kaçırmamış olduk. Vic bu sekansı filme de katabileceğini düşünüyor. Ben buna memnun oldum çünkü eğer Kızılderililerin bana ve Matt'e gösterdikleri tepki buysa o zaman belki hayranlarımızın tepkileri için de bir işaret olur.

Perşembe. Vic dünkü itiş kakış konusundaki laboratuvar raporunun pek olumlu olmadığını söyledi. Bahse girerim, onu buna lanet olasıca Matt zorlamıştır: Hiç kuşku yok ki kameranın onu ödü bokuna karışmış halde yakaladığını biliyordu. Bekleyip filmlerin nasıl çıkacağını görelim dedim, Vic razı oldu ama ben ondan iyi sinyaller almadım. İşte Gerçekçiliğin akıbeti: Gerçeğin kendisini ele geçiriyorlar ama kullanmıyorlar.

Cuma. Senaryonun mükemmel olduğunu söyleyemem ve bütçe de yetersiz ama şunu kabul etmek gerekir ki film bir şey ANLATIYOR. Yani büyük sorunlardan korkmuyor demek istiyorum. Çoğu film hiçbir şey anlatmaz, öyle değil mi? Bana gitgide daha çok böyleymiş gibi görünüyor. "Cangılda İki Papaz" (Elektrikli Balık zaman zaman Red Sails in the Sunset'in ezgisiyle bunu söylüyor); doğru, film her zaman ve her uygarlıkta insan yaşamında görülen türden çatışmaları anlatıyor: Kural tanımayışa karşı disiplin. İnsanın kendi ruhuna bağlı kalması yerine yasalara bağlı kalması. Araçlar ve amaçlar. Doğru sebeple yanlış şeyi yapmaya karşı yanlış sebeple doğru şeyi yapmak. Kilise gibi büyük fikirlerin nasıl bürokrasi batağına saplandığı...

Hıristiyanlığın nasıl bir barış dini olarak ortaya çıktığı ama öbür dinler gibi sonunda şiddete saptığı... Aynı şeyi komünizm ya da herhangi bir büyük fikir için de söyleyebilirsiniz. Bence bu film Doğu Avrupa'da gerçekten yıkıcı bir etki yapabilir ama

papazlar hakkında olduğu için değil. Dağıtımını yapıp yapmayacakları ise başka bir mesele. Elektrikli Balık'a filmin aynı zamanda eğer bulabilirlerse sendikalar için de bir mesajı var, dedim, bana araştıracağını söyledi. Pippa sevgilim, çocuk meselesini düşün, olmaz mı?

Senin Charlie'n

Not: Bugün tuhaf bir şey oldu. Ciddi değil ama beni Kızılderililer hakkında düşündürüyor.

Not: Niçin yazmadığını anlayamıyorum.

Mektup 7

Sevgili Pippa,

Kahrolasıca cangıl. Hiç yumuşamıyor. Lanet olasıca sinek bulutları, sokan haşarat, ötüp duran hayvanlar. İlk iki hafta ne kadar olağanüstü diye düşünüyorsun, sokulmayı pek umursamıyorsun, nasıl olsa herkesi sokuyorlar, tabii ABD hükümetinin özel izniyle imal edilmiş NASA sivrisinek kovucusu bulunan ve o sığır eti gibi suratına koruyucu krem süren Matt dışında. Ama hayvanlar durup dinlenmek bilmeksizin insanı sokuyorlar da sokuyorlar. Bir süre sonra şu cangıl da bir gün tatil yapsa diyorsun. Hadi cangıl, bugün pazar, işi bırak, diye bağırasın geliyor ama o 24 saat bildiğini okuyor. Bilmiyorum. Belki de cangıl değil de bu film. Gerilimin yükseldiğini hissediyorsun. Matt ile ben kamera önünde olduğumuz kadar çekimler dışında da birbirimize sinirleniyoruz. Film, film dışı zamana da taşıyor. Kızılderililer bile ben her zaman Firmin değil miyim, Matt Antonio değil mi, pek emin görünmüyorlar. Sanki benim *gerçekte* Firmin olduğumu ve zaman zaman da adı Charlie olan şu beyaz adam rolünü oynadığımı düşünüyorlar. Gerçekten tepetaklak bir durum.

Pazar. Kızılderililerle ilgili şu şey. Doğrusunu söylemek gerekirse, durumu fark ettiğim zaman biraz canım sıkılmıştı ama şimdi onların bakış açısından görmeye başlıyorum. Sana dillerini öğrendiğimi söylemiştim; öğretmenim olan kız gerçekten çok tatlı ve üzerinde de hiçbir şey yok ama dediğim gibi endişelenmene hiç gerek yok meleğim, başka şeyler bir yana hastalık dolu olduğundan eminim. Anlaşıldı ki bana öğrettiği sözcüklerin yarısından fazlasının anlamı yanlışmış. Yani, gerçek sözcüklermiş ama doğru değillermiş. Az çok öğrendiğim ilk sözcük *thkarni*ydi –ve bana söylediğine bakılırsa– sık sık gördüğümüz şu beyaz leylek anlamına geliyordu. Derken, ne zaman kanatlarını çırparak uçan bir leylek görsek ben *thkarni* diye bağırıyordum ve Kızılderililer hep bir ağızdan gülüyorlardı. Anlaşıldı ki –ve bunu Miguel'den değil yolculuğun büyük bölümü boyunca suskun duran ikinci rehberimizden öğrendim– *thkarni*, anlarsın ya, şeyin Kızılderilice'deki adıymış, daha doğrusu birçok adından yalnızca birisiymiş. Eğer dikkatli olmazsan nehirdeki ufak balığın tepesine tırmandığı şey. Aynı şey o utanmaz küçük kızdan öğrendiğim sözcüklerin yarısı için de geçerliymiş. Sanırım toplam olarak 60 kadar sözcük öğrendim ve bunların yarısı uydurukmuş: açık saçık sözcükler ya da tamamıyla farklı şeylerin adları. Bunu keşfettiğim zaman tasavvur edebileceğin gibi canım bayağı sıkıldı ama şimdi bunun Kızılderililerin çok müthiş bir mizah duygusuna sahip olduklarını gösterdiğini düşünüyorum. Bu yüzden onlara şakadan anladığımı göstermeye karar verdim ve bir koca leylek daha gördüğümüzde adını bilmiyormuş gibi yapıp kıza sordum. Yüzünde hiçbir ifade belirmeden, *thkarni* dedi kız. Kafam çok karışmış gibi göründüm ve başımı sallayıp hayır dedim, o *thkarni* olamaz çünkü bu *thkarni* (yok, dışarı falan çıkarmadım, sadece elimle işaret ettim). Derken kız oyunun sona erdiğini anladı ve kıkırdamaya başladı. Aramızda kırgınlık falan olmadığını göstermek için ben de gülmeye başladım.

Pazartesi. Artık sona yaklaşıyoruz. Geriye bir tek büyük sahne kaldı. Önce iki gün ara vereceğiz. Bence bu Vic'in budalaca bir kararı ama sendikaların onu zorladığını sanıyorum. Büyük sahneden önce aküyü yeniden şarj etmenin iyi bir fikir olacağını söylüyor. Bense insan rüzgârı arkasına almışsa kendini bu akışa bırakmasının daha iyi olacağını savunuyorum. Kafana takma, tatlım, gerçekten böyle konuşmuyorum, sırf Matt'i kızdırmak için böyle yapıyorum, gerçi pek kızmıyor çünkü derisi o kadar kalın ki tınmıyor, zaten herkesin de böyle konuştuğunu düşünüyor, bu yüzden galiba bunu kendimi eğlendirmek için yapıyorum. "Hey, Matt" diyorum ona, "rüzgârı arkamıza aldık ya, kendimize akışa bırakıp gidelim." *On Emir*'deki yaşlı peygamberlerden biri gibi başını sallıyor. Her neyse bugün dinlenmeye karar verdik ve yarın da boş günümüz, sonra salın devrilme sahnesi için iki günlük prova var, sonra da cuma büyük gün. Belki de Vic haklıdır, hepimizin formumuzun zirvesinde olması gerekir. Mesele sadece iyi rol yapmak değil, konuyu bütün açılardan işlemek. Bir şey olursa diye, sözleşme uyarınca iplerle bağlanmamız gerekiyor. *Endişelenme* sevgilim, tehlikeli bir şey yok. Nehrin çağlayanlar olan bir ucunda birkaç sekans çekeceğiz ama salın gerçek devrilmesi orada olmayacak. Teknik ekibin suyu köpürtmek için kullanacağı iki makinesi var ve dekoratör de, nehrin dibinden buldukları taşlarla bir kayalık manzarası hazırladı, tıpkı gerçek gibi. Bu yüzden endişe edecek bir şey yok. Doğal olarak bu konuda aramızda bazı eski tartışmalar çıkmasına karşın sahneyi merakla bekliyorum. Sekansta şu oluyor: İki papaz birden suya düşüyor, biri başını bir kayaya çarpıyor ve öteki de onu kurtarıyor. Sorun şu, kim hangi rolü oynayacak? Yani, nehir yukarı giderlerken birbirlerinin gözünü oyarcasına çatışan bu iki papaz var, aralarında büyük bir doktrin anlaşmazlığı mevcut, biri otoriter ve sertlik yanlısı (ben), ötekiyse yasaklamalara tamamen karşı ve Kızılderililere karşı yumuşak (Matt). Bana kalırsa, sertlik yanlısı olan ve ötekinin boğulmasına göz yumabilecek olan papazın, Kızılderili-

ler konusundaki fikirlerinin ve Orinoco'ya vardıklarında onları vaftiz etme planının Tanrı'ya karşı küfür anlamını taşımasına karşın, gerçekte ötekini kurtarması çok daha etkili olur. Ama hayır, Matt'in beni kurtarması gerekiyor. Vic tarihsel olarak bunun doğru olduğunu ve Matt de, Kuzey Dakota eyaletinin Dudesville şehrinde ya da şapkasını her nerede astıysa orada okuduğu senaryoda böyle yazdığını ve bu rolü oynayacağını söylüyor. "Matt Smeaton'ı *hiç kimse* kurtarmıyor" diyor. Bu sözleri gerçekten de söyledi, tasavvur edebiliyor musun? "Matt Smeaton'ı *hiç kimse* kurtarmıyor." Ben de ona şayet bir gün onu bir teleferik kablosuna ayak parmağından tepetaklak asılmış olarak bulursam bunu anımsayacağımı söyledim. Bu yüzden her şey senaryoda yazıldığı gibi olacak.

Salı. Bir tatil günü daha.

Daha sonra

Daha sonra

Daha sonra

Sevgiler, Charlie

Mektup 8

Hey Tanrım, Pippa, hey Tanrım! Son mektubumu bir türlü bitiremedim. Her günkü çekimlerden birkaç ilginç haber. Mektubu bir türlü bitiremedim, olanlardan sonra. Ama ben iyiyim. Gerçekten iyiyim.

Daha sonra. Zavallı Matt. Allah kahretsin, iyi bir adamdı... Elbette, insanı gıcık ettiği oluyordu ama böyle bir işte herhalde Assisi'li Aziz Francesco bile ederdi. Diyalog kartlarını okumak yerine bütün vaktini cangıldaki lanet olasıca kuşları seyrederek geçirirdi. Özür dilerim, sevgilim. Kabalık ettim, biliyorum. Ne diyeceğimi bilememekten sadece. Çok üzgünüm. Zavallı Matt. Acaba haberi nasıl alacak ve ne düşüneceksin.

Tanrım, şu lanet olasıca Kızılderililer! Galiba ben öleceğim. Elimdeki tükenmezi güçlükle tutuyorum. Domuz gibi, *comme un porco* terliyorum. Tanrım, seni çok seviyorum, Pippa, beni ayakta tutan tek şey bu.

C.

Mektup 9

Sincap suratlı resmini çıkarıp onu öpüyorum. Önemli olan sadece bu, sen, ben ve çocuklarımızın olması. Bunu yapalım, Pippa! Annenin de hoşuna gider, öyle değil mi? Elektrikli Balık'a çocukların var mı diye sordum, evet var, onlar benim gözümün bebeği, dedi. Omzuna kolumu atıp ona öylece sarıldım. Dünyayı yürüten bu tür şeyler, öyle değil mi?

Söyledikleri doğru. Cangıla gir insanların gerçek yüzlerini gör. Vic sızlanıp duran biri, bunu hep biliyordum. Lanet olasıca film için sızlanıp duruyor. Kafana takma, nasıl olsa anılarını bir gazeteye satabilirsin, dedim ona. Bundan pek hoşlanmadı.

Bunu neden yaptılar? Neden yaptılar?

Sevgiler, C.

Not: Keşke yazmış olsaydın. Bana şimdi yardımı dokunurdu.

Mektup 10

Ben olabilirdim. Pekâlâ ben de olabilirdim. Buna kim karar veriyor? Karar veren biri var mı? Hey, sen, yukarıda gökteki, evde misin?

Bütün gün bunu düşünüp durdum. Elektrikli Balık'a çocukların var mı dedim, o da evet var, hepsi de gözümün bebe-

ği, dedi, sonra herkesin gözü önünde kucaklaştık, o zamandan beri bunun ne anlama geldiğini merak edip duruyorum. Gözümün bebeği. Ne anlama geliyor bu? Böyle şeyler söylersin ve herkes ne anlama geldiğini bilir ama bakınca anlayamazsın. Film de böyle, bütün yolculuk da böyle. Her şeyin tam olarak ne olduğunu bildiğini düşünerek gidiyorsun ve birden durup baktığında hiçbir anlam veremiyorsun; belki de başlangıçta anlamı varmış gibi görünüyor çünkü herkes anlamı varmış gibi davranıyor. Bunun bir anlamı var mı? Demek istiyorum ki tıpkı Kızılderililer ve dekoratörün yaptığı sahte kayalar gibi bir şey bu. Onlara baktılar, baktılar ve baktıkça daha az anlam verdiler. Başta onların kaya olduklarını düşündüler ama sonunda artık hiçbir şey bilemez oldular. Bunu yüzlerinden anlayabiliyordunuz.

Bunu şimdi Rojas'a vereceğim. Birkaç dakika önce önümden geçti ve bugün yazdığın üçüncü mektup bu, niçin onların hepsini aynı zarfa koyup da pul parasından tasarruf yapmıyorsun, dedi. Yerimden kalktım ve yemin ederim ki bir an için Peder Firmin'e dönüşüverdim; ona şöyle dedim: "Bana bak, İletişimin Meryem Anası, ben her gün canımın istediği kadar mektup yazacağım ve sen de bütün bu boktan mektupları göndereceksin." Tabii Firmin bu boktan sözcüğünü kullanmazdı ama konuşmasındaki tonlama öyleydi. Sert ve dünyadaki mükemmellikten uzak şeylere kızan birinin tonu. Şey, en iyisi gidip özür dileyeyim yoksa onların hepsini de yırtıp atar.

Sevgiler, C.

Mektup 11
Helikopteri beklerken

Pippa, sevgilim,

Buradan kurtulunca, şunları yapacağım: Caracas'ta bulabileceğim en büyük ve en kıyak Skotch viskiyi mideme indireceğim. Caracas'ta bulabilecekleri en büyük banyoya gireceğim. Seninle yapabileceğim en uzun telefon konuşmasını yapacağım. Sanki az önce sigara almaya çıkmışım da eve biraz geç dönmüşüm gibi, telefona yanıt veren sesini duyar gibi oluyorum. Sonra İngiliz Büyükelçiliği'ne gidip bir *Daily Telegraph* gazetesi alacağım, haftalar öncesine ait olması umurumda bile değil, normalde asla okumadığım doğa yaşamı üzerine notlar gibi bir sütunu falan okuyacağım. Yalıçapkınlarının yuvalarını nereye yaptıklarını ya da biraz şansım varsa bir porsuk görüp göremeyeceğimi öğrenmek istiyorum. Her zaman olagelen sıradan şeyler. Kriket maçlarının sonuçlarına bakacağım ve sırtında çizgili bir blazer ve elinde pembe bir cinle, uzak bir yöreden gelmiş yaşlı bir kulüp üyesiymişim gibi davranacağım. Belki yeni doğanlar sütununa da bakacağım. Emma ile Nicholas'a bir kız, adı Suzie, Alexander ile Bill'e kız kardeş geldi. Sevgili Alexander ve Bill, diyeceğim, işte size oyun arkadaşınız küçük Suzie geldi. Ona iyi davranmalısınız, onu bütün ömrünüz boyunca korumalısınız, o sizin küçük kız kardeşiniz, onu gözünüzün bebeği yapmalısınız. Tanrım, ağlıyorum Pippa, gözlerimden yaşlar boşanıyor.

Sevgiler, C.

Mektup 12
Caracas 21 Temmuz

Pippa, sevgilim, inanamıyorum, gerçekten inanamıyorum. Sonunda, gülerek uygarlık dediğimiz şeye ulaşıyoruz, sonunda Atlantik ötesi görüşmeler yapabileceğimiz bir telefona ulaşıyoruz, sonunda kuyruktaki sıram geliyor, sonunda evi buluyorum ve sen evde yoksun. "Numaranız yanıt vermiyor, efendim." Yeniden deneyin. "Numaranız hâlâ yanıt vermiyor, efendim." Yeniden deneyin. "Pekâlâ efendim, numaranız yine yanıt vermiyor." Sen neredesin? Başka birine telefon etmek istemiyorum. Annene telefon edip de, "Bakın, birtakım sorunlarla karşılaştık ama şimdi Caracas'a dönmüş bulunuyoruz, Matt öldü, evet, haberlerde duymuşsunuzdur ama bu konuda konuşmak istemiyorum" demek istemiyorum. Yalnızca seninle konuşmak istiyorum tatlım ve konuşamıyorum.

Tekrar denedim.

Tekrar denedim.

Pekâlâ, bana elli papele mal olan bir şişe Skotch aldım, eğer parasını stüdyo ödemezse bir daha onlarla çalışmam; bir de otelde son derece ince bir tomar mektup kâğıdı buldum. Diğerleri kente indi. Ben buna dayanamazdım. Hep burada geçirdiğimiz son geceyi –aynı otel ve aynı şeyler– anımsıyorum, Matt'le nasıl dışarıya çıkıp zil zurna sarhoş olduğumuzu, sonunda Zorba dansı yapmaya başladığımızı, kapı dışarı edildiğimizi ve Matt'in beni eliyle işaret ederek garsonlara, "Hey! *Parkway Peninsula*'dan Bay Rick'i tanımadınız mı yoksa?" deyişini, onların beni tanımamalarını ve tabakların parasını ödetişlerini anımsıyorum.

Tatil günlerimiz sona ermiş, sadece üç günlük işimiz kalmıştı. İlk sabahı bembeyaz sularda prova yaparak geçirdik, itiraf edeyim ki bayağı ihtiyatlı davranarak. Vic ile film ekibi nehrin kıyısındaydı, Matt ile bense kürek ve sırık kullanan bir düzine kadar Kızılderiliyle salın üstündeydik. Güvenlik açısın-

dan sala uzun bir ip bağlamış ve ipi kıyıdaki bir ağacın gövdesine sarmıştık, Kızılderililer kontrolü kaybedecek olurlarsa ip salın durmasını sağlayacaktı. Sözleşme gereği Matt ile ben de iplerle bağlanmıştık. Böylece sabahleyin bir deneme çekimi yaptık ve başarılı da olduk, arkasından öğleden sonrayı suları köpürten makineyle sığ sularda geçirdik. Ben bir provaya daha ihtiyacımız olmadığını düşünüyordum ama Vic ısrar etti. Böylece ikinci sabah yeniden nehre indik ama bu kez üzerimizde mikrofonlar da vardı. Vic filmi sesli mi yoksa sessiz mi çekeceğine karar vermemişti. İp ağaca bağlandı, ekip kıyıdaki yerini aldı ve herkes kamera önünde üç dört tekrar yapmaya hazırdı. Matt ile ben Kızılderililerin vaftiz edilmesi konusunda öyle bir tartışmaya dalmıştık ki arkamızdaki seyircilerin görebilecekleri tehlikeyi göremedik. Bundan sonra olup bitenleri belki milyon kez düşündüm ama hâlâ yanıtını bilmiyorum. Üçüncü kez aynı sahneyi tekrarlıyorduk. Start verildi, tartışmamıza başladık ve sonra tuhaf bir şeyin farkına vardık. Salın üzerinde bir düzine Kızılderili olacağına, ellerinde birer sırıkla salın arka tarafında duran sadece iki kişi vardı. Matt'le ben kavgaya tutuştuğumuz için ve Vic de sapına kadar profesyonel biri olduğu için, işi herhalde normal seyrine bıraktı ve bu kez de böyle çekelim bakalım, diye düşündüğünü sandık. En azından ben böyle düşündüm. Derken sahnenin sonunda Kızılderililerin yapmaları gereken şeyi yapmadıklarını, salı durdurmak için sırıkları dibe saplamadıklarını fark ettik. Onlar salı yürütmeye devam ediyorlardı ve Matt, "Hey, arkadaşlar, durun!" diye bağırdı ama hiç umursamadılar; ben, belki de ipin işe yarayıp yaramadığını test ediyorlardır, diye düşündüğümü anımsıyorum. Derken Matt ile ben tam aynı anda döndük ve Kızılderililerin bizi nereye götürdüklerini gördük –dosdoğru kayaların olduğu ve suların köpürdüğü noktaya gidiyorduk– ipin kopmuş olduğunu anladım hemen. Bağırdık ama suyun gürültüsünden ve onların dilini de bilmediğimizden elbette hiçbir yararı olmadı, kendimizi suyun içinde bulduk. Sal devrilirken

seni düşündüm, Pippa, inan seni düşündüm. Yüzünü gördüm ve seni düşünmeye çalıştım. Sonra yüzmeye uğraştım ama bir yandan akıntı bir yandan da o kahrolası cüppe; derken biri beni tekmelemiş gibi kaburgalarımda "Güm!" diye bir acı hissettim, tamam gidiyorum diye düşündüm, herhalde bir kayaydı, sonra çabalamaktan vazgeçtim ve kendimden geçmişim. Meğer bana bağladıkları ip ansızın gerilmiş. Kıyıya çıkana değin hiçbir şey anımsamıyorum, kıyıda ağzımdan burnumdan su ve çamur kusuyordum, ses teknisyeni sırtıma vurup duruyor yumruklarıyla mideme basınç uyguluyordu. Benim ipim kopmamış, Matt'inki ise kopmuştu. İşte böyle olmuştu, şanslı olan bendim.

Tasavvur edebileceğin gibi, herkes şok geçiriyordu. Ekipten bazıları kıyıdan yürümeye çalıştılar; bilirsin ya, bazen insanlar, nehrin akışı doğrultusunda bulunan bir ağacın dallarına tutunmuş olarak bulunur. Ama bu öyle değildi. Böyle şeyler sadece filmlerde oluyor. Matt gözden kaybolmuştu ve zaten ekip elemanları da bulundukları yerin 20-30 metreden daha ötesine gidememişlerdi çünkü cangılda öyle patika falan yoktu. Vic durmadan, "Niçin sadece iki kişi vardı?" diye soruyordu. "Niçin sadece iki kişi?" Etrafa bakındılar ama onların kıyıda çalışma platosu kurmalarına yardımcı olan Kızılderililerin hiçbiri ortalıkta yoktu. Bunun üzerine kampa döndüler, orada da tercüman Miguel'den başka kimse yoktu. Kızılderililerden biriyle uzun bir konuşmaya girişmiş ve bir de başını çevirmiş ki ötekilerin hiçbiri ortalıkta yok.

Sonra ağaca bağlı ipe ne olduğuna bakmaya gittik, geriye hiçbir şey kalmamıştı, ip tamamen gitmişti. Bu çok tuhaftı çünkü ip ağaca, çözülmesi zor şu karmaşık düğümlerden atarak bağlanmıştı. Hiç kuşkusuz, sözleşme gereği olarak. Çok şüpheli bir durumdu bu. Sonra Miguel'le tekrar konuştuk ve anlaşıldı ki Kızılderili onunla bu uzun konuşmayı bizim kazaya uğramamızdan çok önce başlatmış. Demek ki ne olacağını biliyorlardı. Kampı arayınca gördük ki her şeyi almışlar; giysi-

ler, yiyecek, teçhizat. Giysileri niçin almışlardı acaba? Üzerlerine giysi bile giymiyorlardı ki!

Helikopteri beklemek inan bize çok uzun geldi. Kızılderililer telsiz telefonları da almışlardı (bir vinçleri olsaydı herhalde elektronik donanımı da götürürlerdi). Caracas telefonların bozulmuş olduğunu düşünüyordu; bu yüzden helikopter her zamanki gibi geldi. İki günlük bekleme gözüme iki kahrolası ay gibi göründü. Ben aşılara rağmen ateşli ve pis bir hastalığa tutulduğumu düşünüyordum. Anlatılanlara bakılırsa, beni nehirden çıkarıp da karnımdaki suları boşalttıklarında, kendime gelirken söylediğim ilk şey, "Eminim, hastalık kaptım" olmuş ve bütün ekip katıla katıla gülmeye başlamış. Anımsamıyorum ama Charlie'ye benziyor. Beriberiye ya da o türden bir hastalığa tutulduğumu düşündüm. Maça papazını bulduk, diye düşündüm.

Bunu niçin yaptılar? Dönüp dolaşıp buna geliyorum. Niçin? Ötekilerin çoğu bunu ilkel oldukları için yaptıklarını düşünüyor. Biliyorsun işte, onlar beyaz değil, bir yerliye asla güvenmeyeceksin, bu tür düşünceler. Bence öyle değil. Ben onların ilkel olduklarını hiçbir zaman düşünmedim ve onlar her zaman gerçeği söylediler (bana dillerini öğretmelerinin dışında) ve aramızdaki birçok beyazdan da çok daha güvenilir kişilerdi. Aklıma gelen ilk şey onları bilmeden incittiğimiz oldu; tanrılarına ya da başka bir şeylerine hakaret etmiştik. Ama başkaca hiçbir şey düşünemiyordum.

Ben meseleye şöyle bakıyorum: Bu olayın iki yüz yıl önce olanlarla ya bir bağıntısı var ya da yok. Belki de sadece bir rastlantı. Ola ki salı devrilmiş olan ilk Kızılderililerin torunları da nehirde hemen hemen aynı yerde devrilmiş olan bir başka salı yüzdürüyorlardı. Belki de bu Kızılderililer Cizvitleri nehir yukarı götürüyorlar, sonra içgüdüsel olarak sinirlenip birden kötüleşiyorlar ve onları suya atmaktan başka bir şey yapamıyorlar. Akla pek yakın değil, öyle değil mi? *Ya da* iki olay arasında bir bağıntı var. Ben aslında böyle düşünüyorum. Bana öyle geliyor

ki Kızılderililer –bizim Kızılderililerimiz– onca yıl önce Peder Firmin ile Peder Antonio'nun başlarına ne geldiğini biliyorlardı. Kızılderili kadınlarının manyok otu ya da ona benzer bir şey döverlerken anlatacakları türden bir öykü bu. Bu Cizvitler herhalde Kızılderililerin tarihlerinde önemli bir yer tutuyorlardı. Bu öykünün kuşaklar boyunca anlatılıp durduğunu ve her anlatılışta daha renkli ve daha abartılı olduğunu bir düşün... Derken biz çıktık ortaya, aralarında uzun siyah etekler giymiş iki kişi bulunan bir sürü beyaz adam, aynı zamanda salla nehirden yukarı taşınarak Orinoco'ya gitmek istiyorlar. Elbette, bazı farklar var, bunların tek gözlü bir makinesi falan var ama temelde aynı şey ve biz onlara öykünün aynı şekilde salın devrilmesiyle son bulacağını söylüyoruz. Yani benzer bir şeyi düşünmek güç ama 2066 yılında Hastings'de yaşadığını tahayyül et, bir gün sahile indiğinde, şu uzun gemilerin sana doğru geldiğini ve bir sürü zincirli ve sivri miğferli adamın gemilerden inip sana Hastings Savaşı için geldiklerini, o yüzden, onu gözünden vurmaları için Kral Harold'ı çabucak oraya getirmeni söylüyor ve rolünün karşılığı olarak da sana içi dolu kocaman bir cüzdan gösteriyorlar. İlk başta, bunu yapmaya meyledebilirsin, öyle değil mi? Ama sonra bunu yapmanı niçin *istediklerini* düşünmeye koyulursun. Ardından –bu sadece benim fikrim, Vic bundan o kadar emin değil– onların (yani bizim) kendi kabileleri açısından çok önemli bir nedenle töreni yeniden canlandırmak için geri döndüklerini düşünürsün. Belki de Kızılderililer bunun dinsel bir şey, bir katedralin ya da ona benzer bir şeyin 500. yıl kutlaması türünden bir şey olduğunu düşünmüşlerdir.

Bir başka olasılık daha var – Kızılderililer iki Cizvit papazı arasındaki tartışmayı gerçekten de izlemiş ve onu sandığımızdan çok daha iyi anlamışlardı. Papazlar –yani Matt ile ben– Kızılderililerin vaftiz edilmesini tartışıyordu ve salın devrildiği sırada tartışmayı ben kazanıyor gibi görünüyordum. Ne de olsa ben daha üst konumda bir papazdım ve vaftize karşıydım,

en azından Kızılderililer daha iyi görünmek için çaba harcayıp bazı pis âdetlerinden vazgeçene değin. Belki de Kızılderililer bunu anladılar ve Peder Antonio hayatta kalıp onları vaftiz edebilsin diye salı devirerek Peder Firmin'i (beni) öldürmeye çalıştılar. Bu görüşe ne dersin? Ancak ilk seferinde Peder Firmin hayatta kaldı ve Kızılderililer korktukları için kaçtılar; ikinci seferde bir de baktılar ki Antonio'yu öldürmüşler, bu onlar için tamamen yanlış bir sonuçtu, bu kez de planları yanlış gittiği için kaçtılar.

Böyle mi oldu? Bu işin gazetelere yansıyacağı şeklinden çok daha karmaşık olduğunu biliyorum. Matt'in ölümü yüzünden Hollywood Kızılderililerı bombalatmak için bir uçak gönderse valla hiç şaşmam. Ya da bundan bir film yapsa: Evet, bu da olası görünüyor. Peki Matt'in rolünü kim üstlenir? Mesleki açıdan ne bulunmaz fırsat, değil mi?

Herhalde burada daha bir hafta kadar mahsuruz. O lanet olasıca stüdyo ve onun lanet olasıca avukatları. Anlaşılan filmin bir şekilde resmen ertelenmesi gerekecek ve bu da zaman alır.

Bunu İletişimin Meryem Anası'na götürüp ekspres göndereceğim. Mektubu gerçek bir postacıya vermek ne büyük bir değişiklik!

Bütün sevgimle, Charlie

Mektup 13

Tanrı aşkına, bunu bana yapma, sakın yapma! Ölümden kılpayı kurtulup bu lanet olasıca cangıldan çıkalı daha iki gün oldu ve sen telefonu yüzüme kapatıyorsun. Bak, daha önce de açıklamaya çalıştığım gibi, o burada çalışıyordu, tamamen bir rastlantıydı bu. Biliyorum bir domuz gibi, *comme un porco* davrandım bir süre ama cangıldan gönderdiğim mektupları lütfen bir oku, değiştiğimi göreceksin. Linda ile aramda hiçbir şey kalmadı,

sana bunu yola çıkmadan önce de söylemiştim. Hem bu kızın nerede çalışacağını kontrol de edemem ya, öyle değil mi? Evet, Caracas'ta olacağını biliyordum ve bunu sana söylemedim. Evet, bu yanlıştı ama söylemiş olsam daha mı iyi olurdu yani? Hem sen bunu nasıl oldu da öğrendin? Hayır, bildiğim kadarıyla o burada değil ve umurumda da değil, o Batı Hint Adaları'nda. Tanrı aşkına Pippa, beş yılımızı boşa harcamayalım.

Senin Charlie'n

Not: Bunu ekspres postayla yolluyorum.

Nota not: Caracas pis bir çöplük. En erken ayın 4'üne kadar burada kalmak zorundayım.

Notun notuna not: Seni seviyorum.

Telgraf

LÜTFEN CHARLIE'Yİ HEMEN ARA STOP INTERCONTINENTAL OTELİ STOP SEVGİLER CHARLIE STOP

Telgraf

TANRI AŞKINA INTERCONTINENTAL'İ ARA STOP ACELE KONUŞMALIYIZ STOP SEVGİLER CHARLIE

Telgraf

PERŞEMBE SİZİN SAATLE ÖĞLEYİN ARAYACAĞIM KONUŞACAK ÇOK ŞEY VAR STOP CHARLIE

Telgraf

LANET OLASICA TELEFONA CEVAP VER YA DA BENİ ARA PIPPA STOP CHARLIE

Mektup 14

Sevgili Pippa,

Sadece senin bildiğin gerekçelerle telgraflarıma yanıt vermediğinden, eve hemen dönmeyeceğimi bildirmek için yazıyorum. Başıma gelmiş olan ve seni hiç ilgilendirmediği anlaşılan korkunç olayları sadece unutmak için değil, ilişkimizin hangi noktada olduğunu anlamak için de zamana ve araya mesafe koymaya ihtiyacım var. Seni her şeye karşın çok sevdiğimi söylemenin bir anlamı olmadığı anlaşılıyor çünkü sadece senin bildiğin nedenlerden dolayı bu seni sinirlendiriyor ve sen bunu ne açıklamaya ne de bir yorum yapmaya yanaşıyorsun. Bu meselede kafamı biraz toplayınca seninle yeniden temas kuracağım.

Charlie

Not: Bunu ekspres gönderiyorum.

Nota not: Eğer bütün bunların o Gavin budalasıyla bir ilgisi varsa, onun o kahrolası boynunu kırarım. Ona daha önce çok daha sert vurmalıydım. Eğer farkına varmamışsan söyleyeyim, o tek başına bir kesekâğıdı kadar bile işe yaramaz. Yetenek sıfır. *Cojones* sıfır.

Mektup 15
St. Lucia–Antiller
Lanet olası herhangi bir gün

Bana bak sürtük, neden hayatımdan çıkıp gitmiyorsun, hadi çek git, DEFOL! Sen her zaman her şeyi bok ettin zaten, her şeyi bok etmek senin en büyük yeteneğin. Arkadaşlarım zaten senin için bir beladır, en son yapacağın şey onu evine almak olmalıdır, demişlerdi de ben budala, onlara inanmamıştım. Tanrım, benim bencil olduğumu düşünüyorsan, sen önce bir aynaya bak! Elbette sarhoşum, başka türlü seni kafamdan nasıl atabilirim. Şimdi zil zurna sarhoş olana değin içeceğim. Gerçek lanet olasıca şaraptadır.

"Vur Patlasıncı Çal Oynasıncı" Charlie

Not: Bunu ekspresle gönderiyorum.

Telgraf

AYIN ON BEŞİNDE PAZARTESİ LONDRA'YA DÖNÜYORUM STOP LÜTFEN BEN GELMEDEN EŞYALARINLA BİRLİKTE DAİREYİ BOŞALT STOP ANAHTARI BIRAK BİTSİN BU İŞ STOP

Parantez

Size onu biraz anlatayım. Gecenin, perdelerden hiç ışığın sızmadığı, sokaktan gelen tek sesin evine dönen bir Romeo'nun mırıltısından ibaret olduğu ve kuşların da henüz rutin ama neşeli ötüşlerine başlamadıkları o orta bölümü. Sırtı bana dönük, yan yatıyor. Onu karanlıkta göremiyorum ama soluk alışlarının göğsünü sessizce kabartmasından, size vücudunun bir haritasını çıkarabilirim. Mutluyken aynı pozisyonda saatlerce uyuyabiliyor. Onu gecenin bütün bu bulanık bölümleri boyunca seyrettim ve hiç kıpırdamadığına tanıklık edebilirim. Tabii belki de sadece, sindirim sistemi iyi işlediğinden ve güzel rüyalar gördüğündendir; ama ben bunu bir mutluluk işareti olarak görüyorum.

Bizim gecelerimiz farklı. O, sanki yükselen ılık bir dalganın yumuşak geri çekilişine kendini bırakıyormuşçasına uykuya dalıyor ve sabaha kadar da özgüven içinde dalgaların üstünde kalıyor. Bense, daha çok dalgalarla boğuşarak, ya güzel bir günü geride bırakmaya isteksiz olarak ya da kötü bir günümün öfkesini üzerimden hâlâ atamamış olarak söylene söylene uykuya dalıyorum. Bilinçsizlik anlarımızı farklı akıntılar kaplıyor. Ben arada sırada, zaman ve ölüm korkusuyla, yaklaşan boşluğun yol açtığı panikle, yatağımdan ok gibi fırladığımı fark ederim; ayaklarım yerde, başım ellerimin arasında, ağzımdan bir beyhude "Hayır, hayır, *hayır*!" bağırışı çıkar (insanı düş kırıklığına uğratacak kadar hoşluktan uzaktır bu bağırış). O zaman korkumu uzaklaştırmak için onun beni okşaması gerekir, tıpkı pis bir nehirden havlayarak çıkan bir köpeği bol suyla yıkamak gibi.

Daha ender olarak da, onun uykusu bir çığlıkla bölünür ve bir koruma duygusuyla ona doğru dönme sırası bana gelir. Ben iyice uyanırım ve o, uykulu dudaklarla bana niçin bağırdığını anlatır. "Çok kocaman bir böcek" der, sanki daha küçüğü yüzünden beni rahatsız etmek istemezmiş gibi; ya da "Basamaklar kaygandı"; ya da sadece (bana boş bir söz gibi gelecek kadar bilmecemsi bir şekilde) "Kötü bir şey" demekle yetinir. Sonra, bu ıslak kurbağadan kurtulmuş ve bu avuç dolusu lağım pisliğini başından atmış olarak içini çeker ve arınmış bir uykuya dalar. Bense, hem karada hem de denizde yaşayan kaygan bir hayvana tutunarak, bir avuç ıslak dökün tüyü bir elimden ötekine geçirerek, korkmuş ve hayranlık dolu bir halde uyanık yatarım. (Düşlerimin onunkilerden çok daha olağanüstü olduklarını falan iddia etmiyorum. Uyku korkuyu demokratikleştirir. Kayıp bir ayakkabı ya da kaçırılan bir trenin korkusu insan uyurken bir gerilla saldırısı ya da nükleer savaş kadar büyüktür). Ona hayranlık duyarım çünkü o, hepimizin, her gece, durmadan, ölünceye kadar yapması gereken bu uyuma işini benden çok daha iyi halletmiştir. O uykuyu, yeni bir havaalanı-

nın korkutamadığı deneyim sahibi bir gezgin gibi idare etmektedir. Oysa ben, süresi dolmuş bir pasaportla, tekerlekleri gıcırdayan bir bagaj arabasını yanlış yöndeki bir bagaj turnikesine doğru iterek gecenin karanlığında öylece yatarım.

Her neyse... o, sırtı bana dönük, yan yatmış olarak uyuyor. Her zamanki stratejiler ve sürekli pozisyon değiştirmeler uykuya dalmamı sağlayamamış olduğundan vücudunun yumuşak kıvrımlarına göre yerleşmeye karar veriyorum. Dönüp de bacağımın kaval kemiğini, onun kasları uykuyla gevşemiş baldırının üzerine hafifçe kaydırırken, ne yaptığımı hissediyor ve uyanmadan, sol elini uzatıp omuzlarındaki saçları başının üstüne doğru itiyor ve bana çıplak ensesinde sokulacak yer açıyor. Bunu her yapışında, uykuda gösterilen bu nezaket içimi sevgiyle titretiyor. Gözlerime yaşlar doluyor ve onu uyandırıp ne kadar sevdiğimi söylememek için kendimi zor tutuyorum. O anda, hiç farkında olmadan, ona olan duygularımın gizli bir kaldıracına dokunmuştur. Elbette, bunu bilmez; ona gecenin bu ufak ama belirgin hazzından hiçbir zaman söz etmemişimdir. Ama galiba, şimdi söylüyorum...

Bunu yaptığında gerçekten de uyanık mı olduğunu düşünüyorsunuz siz? Sanırım insana bilinçli bir nezaket gibi görünebilir bu: hoş bir jest ama aşkın bilinçaltında kökleri olduğunu pek göstermeyen bir jest. Kuşkucu olmakta haklısınız: Kendini beğenmişlikleri politikacılardan aşağı kalmayan âşıklara ancak belli bir noktaya kadar hoşgörü göstermeliyiz. Ancak ben size başka kanıtlar da gösterebilirim. Görüyorsunuz, saçları omuzlarına kadar iniyor. Ama birkaç yıl önce, yaz sıcağının aylarca süreceği söylendiğinde, saçını kısa kestirmişti. Ensesi bütün gün öpülecek kadar çıplak kalmıştı. Karanlıkta, tek bir çarşafın altında yatarken ve ben, Calabria'ya özgü bir şekilde terlerken, gecenin o orta bölümü daha kısa olmakla birlikte yine de geçirmesi zorken; o zaman yanımdaki o gevşek S şekline doğru dönerdim ve o, tatlı bir mırıltıyla, olmayan saçlarını ensesinden yukarıya kaldırmaya çalışırdı.

"Seni seviyorum" diye fısıldarım o uyuyan enseye, "Seni seviyorum." Bütün romancılar da sanatlarının dolaylı yollarla ilerlediğini bilir. Yazar didaktizme kapılacak olursa, bir fırtınanın yaklaştığını görüp altın yaldızlı köşkünde bir aletten öbürüne koşturan, konuşma borusundan aşağı sert emirler yağdıran, iki dirhem bir çekirdek giyinmiş bir kaptan hayal etmelidir. Ama alt güvertede hiç kimse yoktur; makine dairesi hiç kurulmamıştır ve dümen de yüzyıllar önce kırılmıştır. Kaptan, sadece kendini değil yolcuların bazılarını bile inandıran çok iyi şeyler yapabilir; ancak yüzen dünyalarının sakin bir limana varabilmesi, ona değil, çılgın rüzgârlarla korkunç dalgalara, buzdağlarına ve karşılarına ansızın çıkıveren kayalıklara bağlıdır.

Yine de romancının kimi zamanlar, kurmacanın dolambaçlı yollarından rahatsızlık duyması doğaldır. El Greco'nun Toledo'daki "Orgaz Kontunun Toprağa Verilmesi" tablosunun altbölümünde, kemikli yüzlü ve kırmalı yakalar takmış bir dizi ağıtçı vardır. Teatral bir keder içinde çeşitli yönlere bakmaktadırlar. Aralarından sadece biri, resimden dosdoğru dışarı bakmakta, bizi kederli ve alaycı bir bakışla süzmektedir: Bunun aynı zamanda, hoşnutsuz bir bakış olduğunu da görmezden gelemeyiz. Rivayete bakılırsa bu figür El Greco'nun kendisidir. Bu resmi ben yaptım, demektedir. Onu yapan benim. Ondan ben sorumluyum, bu yüzden size doğru bakıyorum.

Şairler düzyazı yazarlarına oranla aşktan daha kolay söz ediyor gibidir. Bir kere, onlar şu esnek "Ben"e sahiptir (Ben "Ben" dediğim zaman siz bir iki paragraf içinde Julian Barnes'ı mı yoksa hayali bir kişiyi mi kastettiğimi bilmek istersiniz; bir şair ikisi arasında gidip gelebilir, hem derin duyguları hem de nesnelliği için övgü alabilir). Ayrıca şairler kötü aşkı –bencil, boktan aşkı– güzel bir aşk şiirine dönüştürme yeteneğine sahip görünür. Düzyazı yazarlarıysa bu hayran olunası ve dürüstlükten uzak dönüştürme gücünden yoksundur. Biz ancak

kötü aşkı kötü aşk hakkındaki bir düzyazıya dönüştürebiliriz. Bu yüzden de şairler bize aşktan söz ettiklerinde onları kıskanırız (ve biraz da güvensizlik hissederiz).

Onlar aşk şiirleri denen şeyleri yazarlar. Bunlar "Büyük Aşk Şiirleri Antolojisi" ve bunun gibi kitaplarda toplanır. Bir de aşk mektupları vardır; bunlarsa "Aşk Mektuplarının Altın Kalem Hazinesi" gibi kitaplarda toplanır (postayla sipariş edilebilir). Ama aşk düzyazılarına karşılık gelen bir tür yoktur. İnsanın kulağına tuhaf gelir, neredeyse kendi kendisiyle çelişik gibidir. Aşk Düzyazısı: Kendin Yap Dizisi'nden bir elkitabı. Marangozluk bölümünde arayın.

Kanadalı yazar Mavis Gallant şöyle demiş: "Bir çiftin ne olduğu biçimindeki sır, elimizde kalan hemen hemen tek gerçek sırdır; sonunda bu sırrın ne olduğunu anladığımızda artık edebiyata –ve dolayısıyla da aşka– ihtiyaç olmayacaktır." Bunu ilk okuduğumda, sayfanın kenarına, muhtemelen parlak ama aynı zamanda pek sağlam olmayan bir hamleyi göstermek için kullanılan şu satranç işaretini koymuştum: "!?". Ancak bu görüş beni gitgide ikna eder oldu ve işaret de şuna dönüştü: "!!".

"Bizden geriye kalacak olan aşktır." "Bir Arundel Mezarı" adlı şiirin yazarı olan Philip Larkin'in biraz ihtiyatla vardığı sonuç bu. Dize bizi şaşırtıyor çünkü şairin çalışmalarının çoğu, set çekilmesi olanaksız, yitirilmiş bir büyü duygusu üzerine odaklanır. Alkış tutmaya hazırız; ama önce düzyazıvari bir kaş çatıp bu şiirsel süsleme konusunda şunu sormamız gerekmez mi? Doğru mu bu? Bizden geriye kalacak olan sahiden aşk mıdır? Böyle düşünmek hoş olurdu. Aşkın, ölümümüzden sonra da parıldamaya devam eden bir enerji kaynağı olduğuna inanmak avutucu olurdu. İlk televizyonlar kapatıldıktan sonra ekranın ortasında bir ışık lekesi bırakır ve bir bozuk para büyüklüğündeki bu ışık yavaş yavaş azalarak bir nokta halini alırdı. Küçük bir çocukken, onu belli belirsiz tutmayı içimden geçirerek bu süreci her akşam izlerdim (ve o ışık noktasını, yeniyetmelere özgü bir hüzünle, kapkaranlık bir evrenin içinde

kaçınılmazcasına solup giden insan varoluşunun iğne başı olarak görürdüm). Televizyon kapatıldıktan sonra, aşkın tıpkı böyle bir süre parıldaması mı bekleniyor? Bana pek öyle gelmiyor. Birbirini seven bir çiftten geride kalan kişi ölünce, aşk da ölür. Eğer bizden bir şey geriye kalacaksa bu muhtemelen aşktan başka bir şeydir. Larkin'den geriye kalacak olanlar onun aşkı değil, yapıtlarıdır: Bu apaçık. "Bir Arundel Mezarı"nın sonunu ne zaman okusam, aklıma William Huskisson gelir. Huskisson, zamanında tanınmış bir politikacı ve maliyeciydi; ama biz bugün onu 15 Eylül 1830'da Liverpool-Manchester tren hattının açılışında tren altında kalıp ölen ilk kişi olarak anımsıyoruz (o, bu *oldu*, buna dönüştü). Peki William Huskisson sevdi mi? Acaba aşkı sürdü mü? Bilmiyoruz. Ondan geriye kalan tek şey son dikkatsizlik anıdır; ölüm onu, ilerlemenin doğası hakkında öğretici bir kabartma resmi olarak dondurmuştur.

"Seni seviyorum." Bir kere, bu sözcükleri evimizde yüksek bir rafın üstüne koysak iyi ederiz; ya da dirseğimizle kırmak zorunda kalacağımız bir camın ardındaki bir kutuya; yahut bir bankaya. Onları bir kutu C vitamini gibi ortalıkta bırakmamalıyız. Eğer bu sözcükler dilimize çok kolay gelirlerse, onları düşünmeden kullanırız; buna karşı koyamayız. Kullanmayacağımızı söyleriz ama kullanırız. Sarhoş oluruz ya da yalnızlık duyarız ya da –en büyük olasılıkla– kendimizi son derece umutlu hissederiz ve bir de bakmışız o sözler ağzımızdan çıkmış, onları kullanmışız, kirletmişiz. Belki de âşık olduğumuzu ve sözcükleri, uygun olup olmadıklarını denemek için kullandığımızı düşünürüz. Söylediklerimizi duyana kadar ne düşündüğümüzü nasıl bilebiliriz? Bırakın bunları; bunlar meseleyi çözmez. Bunlar büyük sözcüklerdir; onları hak ettiğimizden emin olmalıyız. Onları bir kez daha dinleyin: *I love you*: Seni seviyorum. Özne, fiil, tümleç: Süssüz, çürütülemeyecek bir cümle. Özne, sevenin kendini ortadan silmesini içeren kısa bir sözcüktür. Fiil daha uzun ama ikir-

ciksizdir, dil sesli harfi çıkarmak için endişeyle damaktan kayarken ortaya çıkan bir ifşa anıdır. Tümlecin ise özne gibi hiç sessiz harfi yoktur ve adeta bir öpücük almak için dudakları ileri uzattığımızda belirginleşir. *I love you.* Ne kadar ciddi, ne kadar ağırlıklı, ne kadar yüklü geliyor kulağa.

Dünya dilleri arasında sessel açıdan gizli bir anlaşma olduğunu düşünüyorum. Adeta bir konferans sırasında bu cümlenin kazanılması gereken, uğrunda çaba harcanması gereken, layık olunması gereken bir sesin tınısını vermesini kararlaştırmışlar. *Ich liebe dich*: Özneyle tümlecin o mutlu kafiyesiyle gece geç vakit çıkarılan boğuk bir fısıltı. *Je t'aime*: Hayranlık ifade eden uzun sesli harfin tadına dibine kadar varılsın diye özneyle tümlecin ağızdan bir arada çıkarıldığı değişik bir yöntem. (Dilbilgisi aynı zamanda bir güven unsurudur: Tümlecin ikinci sırada gelmesiyle, sevilen kişi birdenbire başka birine dönüştürülme riskini taşımıyor.) *Ya tebya lyublyu*: Tümleç bir kez daha avutucu bir konum olan ikinci sırada ama bu kez – özneyle tümlecin imalı kafiyesine karşın– bir güçlük, aşılması gereken engeller var. *Ti amo*: Belki biraz fazla aperitif adına benziyor ama özne ile fiil, aynı sözcüğe sokulmuş eyleyen ile eylem, yapısal inanç dolu.

Bu amatör yaklaşımı bağışlayın. Projeyi, kendisini insanların bilgi hazinesini artırmaya adamış bir vakfa seve seve devredebilirim. Onlar bu cümleyi dünyanın bütün dillerinde incelemek, ne farklılıklar gösterdiğini saptamak, seslerinin işitenler üzerinde ne gibi etkiler yaptığını ortaya çıkarmak, hissedilen mutluluk derecesinin cümlenin zenginliğiyle değişip değişmediğini anlamak için bir araştırma komisyonu kursunlar. Seyirciler arasından gelen bir soru: Acaba dillerinde *Seni seviyorum* sözcükleri bulunmayan kavimler var mıdır? Yoksa hepsinin de soyları tükenmiş midir?

Bu sözcükleri camın arkasındaki kutuda saklamalıyız. Onları kutudan dışarı çıkardığımızda da çok dikkatli olmalıyız. Erkekler bir kadını yatağa atabilmek için "Seni seviyorum"; ka-

dınlarsa erkekleri evliliğe zorlamak için "Seni seviyorum" diyeceklerdir; her ikisi de duyulan korkuyu yatıştırmak, kendilerini eyleme sözcükler kullanarak ikna etmek, vaat edilen koşulların gerçekleşmiş olduğuna kendilerini inandırmak, aşkın henüz bitmemiş olduğu konusunda kendilerini aldatmak için "Seni seviyorum" diyecektir. Böyle kullanımlardan kaçınmalıyız. Seni seviyorum ifadesi dünya pazarına çıkmamalı, bir para, bir hisse senedi olmamalı, bize kazanç sağlamamalıdır. Eğer böyle yapılmasına izin verirsek bunları yapacaktır. Ama bana göre bu uysal cümleyi, var olmayan saçların yukarı kaldırıldığı bir enseye fısıldamak için saklamak gerekir.

Ondan şu anda uzağım; belki de tahmin ettiniz. Atlantik ötesi telefon alaycı ve yinelemeli bir yankı yapıyor. "Seni seviyorum" ve daha o yanıt veremeden kendi metalik sesimin yanıt verişini duyuyorum: "Seni seviyorum." Tatmin edici bir şey değil bu; yankı yapan sözcükler herkes tarafından duyulmuştur. Bir daha deniyorum, aynı sonucu alıyorum. *Seni seviyorum Seni seviyorum*: Bu sözler, iç karartıcı bir ay süresince popüler bir şarkının nağmeleri oluyor ve sonra da, koca göbekli, saçları yağlı ve sesleri özlemle dolu rock şarkıcılarının ön sıralarda oturan ve sallanıp duran kızları tavlamak için kullandıkları cırtlak seslere dönüşüyor. Baş gitarist kıkır kıkır gülerken davulcunun dili, açık ve ıslak ağzından sarkıyor, *Seni seviyorum Seni seviyorum.*

Aşk konusunda, aşk dilinde ve aşk jestlerinde kesinlikli olmalıyız. Eğer aşk bizi kurtaracaksa, ölüme bakmayı öğrendiğimiz kadar açıkça bakmalıyız ona. Aşk okulda öğretilmeli mi? Birinci sömestr: arkadaşlık; ikinci sömestr: sevecenlik; üçüncü sömestr: tutku. Neden olmasın? Çocuklara yemek pişirmesini, araba tamirini ve gebe kalmadan birbirleriyle nasıl düzüşeceklerini öğretiyorlar. Biz onların bütün bu konularda bizden çok daha iyi olduklarını düşünüyoruz ama eğer aşkı bilmiyorlarsa bunların onlara ne yararı olabilir? Onlardan kendi başlarının çaresine bakmaları bekleniyor. Doğanın, bir uçaktaki otoma-

tik pilot gibi, devreye girmesi bekleniyor. Ancak anlayamadığımız her şey için sorumlu tuttuğumuz doğa, otomatiğe bağlandığı zaman o kadar iyi işlemiyor. Zorla evlendirilen saf bakireler, ışıklar söndürüldükten sonra doğanın her şeye verilecek yanıtı olmadığını fark etmişlerdir. Saf bakirelere aşkın vaat edilen cennet, bir çiftin binerek Tufan'dan kurtulabileceği kutsal gemi olduğu söylenmiştir. Aşk bir gemi olabilir ama üstünde insan yemenin çok yaygın olduğu bir gemi; kaptanlığını başınıza gofer ağacından bir değnekle vuran ve sizi her an denize atabilecek olan kır sakallı bir çılgının yaptığı bir gemi.

Baştan başlayalım. Aşk sizi mutlu eder mi? Hayır. Aşk sevdiğiniz insana mutluluk verir mi? Hayır. Aşk her şeye kadir midir? Elbette hayır. Ben eskiden bütün bunlara elbette inanıyordum. Kim inanmamıştır (ruhunun derinliklerinde hâlâ kim inanmıyor?)? Bütün kitaplarımızda, filmlerimizde vardır; aşk binlerce öykünün günbatımıdır. Eğer aşk her şeyi halletmese *neye yarardı*? Elbette, özlemlerimizin tam da bu gücünden dolayı, aşkın bir kez kazanıldı mı gündelik acıları hafiflettiğini, bir çeşit uyuşturucu etkisi yaptığını çıkarsayabiliriz.

Bir çift birbirini sever ama mutlu değildir. Bundan ne sonuç çıkarırız? Birinin ötekini gerçekten sevmediğini mi; yoksa birbirlerini sevdiklerini ama yeteri kadar sevmediklerini mi? Ben buna *gerçekten* karşı çıkıyorum; o *yeteri kadar* ifadesine karşı çıkıyorum. Ben hayatımda iki kez sevdim (bu bana çok gibi geliyor), bir kez mutlu, bir kez mutsuz. Bana aşkın ne olduğu konusunda en çok şey öğreten mutsuz aşk oldu; gerçi o sırada değil, yıllar geçtikten sonra. Tarihler ve ayrıntılar: Onları istediğiniz gibi doldurun. Ama uzun süre, yıllar boyunca sevdim ve sevildim. Önceleri utanmazcasına mutluydum, benmerkezci bir sevinçle hoyrattım; ancak çoğu zaman, insanın kafasını karıştıracak kadar, içini kemirecek kadar mutsuzdum. Onu yeterince sevmiyor muydum? Sevdiğimi biliyordum; onun için geleceğimin yarısından vazgeçmiştim. O beni yete-

rince sevmiyor muydu? Sevdiğini biliyordum; o, geçmişinin yarısından benim için vazgeçmişti. Birlikte keşfettiğimiz denklemde yanlış olan nedir diye kendimizi yiyerek yıllarca yan yana yaşadık. Karşılıklı sevgi mutluluk getirmiyordu. Biz inatla, getirdiğinde ısrar ettik.

Daha sonraları, aşk konusunda inandığım şeyin ne olduğunu anladım. Biz aşkı aktif bir güç olarak düşünüyoruz. Benim aşkım onu mutlu *ediyor*; onun aşkı beni mutlu *ediyor*: Bu nasıl yanlış olabilir? Oysa yanlış; çünkü sahte bir kavramsal modele dayanıyor. Aşkın her şeyi dönüştüren büyülü bir değnek olduğunu varsayıyor, dolaşmış düğümleri açan, hokkabazın şapkasını mendillerle dolduran, havaya güvercinler uçuran bir değnek. Ancak aşkın yapısı büyülü değil parçacık fiziği yapısındadır. Benim aşkım onu mutlu etmiyor, mutlu *edemez*; aşkım onda sadece mutlu olma kapasitesini ortaya çıkarabilir. Böylece, her şey daha anlaşılabilir hale geliyor. Nasıl olur da ben onu mutlu edemem, nasıl olur da o beni mutlu edemez? Basit: Beklediğiniz atomik tepkime olmuyor, atom parçacıklarını bombalamakta kullandığınız ışın başka bir dalga boyunda çalışıyor.

Ama aşk bir atom bombası değildir, bu yüzden daha sade bir benzetme yapalım. Ben bunları Michigan'daki bir arkadaşın evinde yazıyorum. Teknolojinin hayal edebildiği her türlü alet ve edevatla donanmış (insanları mutlu kılma alet ve edevatı dışında) tipik bir Amerikan evi. Arkadaşım dün beni arabasıyla Detroit Havaalanı'ndan getirdi. Evin kapısına vardığımızda, torpido gözüne uzanıp bir uzaktan kumanda aleti çıkardı; usta bir dokunuşla garaj kapıları yukarı doğru açıldı. İşte benim önerdiğim model bu. Eve geliyorsunuz –ya da geldiğinizi düşünüyorsunuz– ve garaja yaklaşırken büyünüzü kullanmaya çalışıyorsunuz. Hiçbir şey olmuyor; kapılar kapalı kalıyor. Yeniden deniyorsunuz. Yine hiçbir şey yok. Önce kafanız karışıyor, sonra endişeleniyorsunuz, sonra da öfkeli bir inanmazlıkla, arabanızın motoru çalışırken kapının

önünde kalıyorsunuz; orada haftalarca, aylarca, yıllarca kalıyor ve kapıların açılmasını bekliyorsunuz. Ama yanlış arabadasınız, yanlış garajın önündesiniz, yanlış evin önünde bekliyorsunuz. Bu tür meselelerde sorunlardan biri de şudur: Kalp, kalp şeklinde değildir.

"Birbirimizi sevmeli ya da ölmeliyiz" diye yazmış W.H. Auden, E.M.Forster'ın şu şiir bildirgesini anarak: "Bir kez 'Birbirimizi sevmeli ya da ölmeliyiz' diye yazdığı için, bana onu izlememi buyurabilir." Bununla birlikte Auden, "1 Eylül, 1939" adlı yapıtındaki bu ünlü dizeden memnun değildi. "O kahrolası bir yalan!" diye yazdı sonradan. "İstemesek de öleceğiz." Bu yüzden şiirinin yeni baskısında dizeyi daha mantıklı bir hale getirdi: "Birbirimizi sevmeli ve ölmeliyiz." Daha sonra da bütün dizeyi kaldırıp attı.

Dizedeki "ya da"nın "ve"ye dönüştürülmesi olayı şiir sanatındaki en ünlü düzeltmelerden biridir. Ben bu dizeyle ilk karşılaştığımda, eleştirmen Auden'ın şair Auden'ı bu denli dürüst bir titizlikle düzeltmesini alkışlamıştım. Eğer bir dize kulağa hoş geliyor ama gerçeği söylemiyorsa, o dize atılmalıdır; böylesi bir yaklaşım yazarlara özgü kendini beğenmişlikten hiç iz taşımaz. Şimdi ise o kadar emin değilim. *Birbirimizi sevmeli ve ölmeliyiz* kesinlikle kendi başına bir mantık taşıyor; ayrıca insanlık durumu konusunda ilginç olduğu kadar, *Radyo dinlemeli ve ölmeliyiz* ya da *Buzdolabındaki buzları eritmeli ve ölmeliyiz* cümleleri kadar da çarpıcı. Auden, kendi retoriğinden haklı olarak kuşku duyuyordu; ancak istesek de istemesek de ölmemiz gerektiği için (ya da sevmeyenler hemen ölmedikleri için) *Birbirimizi sevmeli ya da ölmeliyiz* dizesinin doğru olmadığını söylemek, dar ya da unutkan bir görüş sergilemek olur. "Ya da" dizesini aynı derece mantıklı ve daha ikna edici okumanın yolları da var. İlki ve en göze batanı şu: Birbirimizi sevmeliyiz çünkü eğer sevmezsek sonunda birbirimizi öldürebiliriz. İkincisiyse şu: Birbirimizi sevmeliyiz çünkü sevmezsek, yaşamlarımızın yakıtı aşk olmazsa, o zaman ölsek de fark et-

mez. Bu, kesinlikle, "kahrolası bir yalan" değil; yani en derin tatminlerini aşktan başka şeylerden alanların bomboş hayatlar yaşadıkları, deniz dibinde ödünç alınmış kabuklarda yaşayan ve afra tafra yapan pozcu yengeçler oldukları.

Çetin bir konu bu. Titizlik göstermeli ve duygusallaşmamalıyız. Eğer aşkı iktidar, para, tarih ve ölüm gibi kurnaz ve kaslı kuvvetli kavramların karşısına koymamız gerekiyorsa, o zaman kendi kendimizi kutlama ya da snobca belirsizlik gibi duygulara kapılıp geri çekilmemeliyiz. Aşkın düşmanları onun belirgin olmayan taleplerinden, onun yalıtılmışlığa eğilim duyma konusundaki büyük kapasitesinden kazanç sağlarlar. O zaman nereden başlayalım? Aşk mutluluk yaratabilir ya da yaratmayabilir; sonunda mutluluk yaratsa da yaratmasa da, onun başlıca etkisi enerji vermesidir. İlk âşık olduğunuz zamanki kadar iyi konuştuğunuz, daha az uykuyla yetindiğiniz, o kadar istekle ve sık seks yaptığınız olmuş mudur? Kansızlık çekenler parıldamaya başlar, normalde sağlıklı olanlar ise katlanılmaz olur. Sonra aşk insana belkemiğinizi dik tutan bir özgüven verir. Yaşamınızda ilk kez dimdik duruyormuşsunuz gibi gelir; bu duygu sürerken her şeyi yapabilirsiniz; dünyayla baş edebilirsiniz. (Şu ayrımı ortaya koyalım: Aşk özgüveni artırır oysa cinsel fetihler sadece benliği geliştirir. Öyle değil mi?) Aşk bundan başka insanın görüşünü berraklaştırır: Göz yuvarlağının önündeki cam sileceğidir. Hiç ilk âşık olduğunuzdaki kadar net görebildiniz mi her şeyi?

Doğaya bakarsak, aşkın nerede ortaya çıktığını görebiliyor muyuz? Pek göremiyoruz. Görünüşe bakılırsa ömür boyu eş kalan tek tük bazı türler var (Bütün şu uzun mesafeli göç yüzüşleri ve gece uçuşları sırasında eşlerini aldatmak için karşılarına ne fırsatlar çıktığını bir hayal edin); ama genelde güç kullanma, baskı ve cinsel fırsatçılık dışında bir şey göremiyoruz. Feministler ve erkek egemen görüşleri savunanlar Doğa'yı farklı biçimlerde yorumluyor. Feministler hayvanlar âleminde çıkar gözetmeyen davranış örnekleri arıyorlar; erkeğin şurada

burada insan topluluklarında "kadınca" kabul edilebilecek birtakım işler yaptığını gözlemliyorlar. Sözgelimi kral pengueni düşünün: Penguenlerde yumurta üzerinde kuluçkaya yatan, yumurtayı ayaklarının üstünde taşıyan ve onu Güney Kutbu soğuğundan korumak için aylarca karnının alt tarafında saklayan erkektir... "Öyle mi!" diye yanıt verir erkek egemen görüşü savunan şoven, peki ya erkek denizfiline ne demeli? Denizfili bütün gün sahilde yatar ve önüne çıkan bütün dişileri becerir. Ne yazık ki denizfilinin davranışı erkek penguenin davranışından daha yaygın görülmektedir. Kendi cinsimi bildiğim için, ben ikincisinin amaçlarından kuşku duymaya eğilimliyim. Erkek penguen yıllar boyu Kutuplar'da yaşamaya mahkûm olduklarını düşünüp dişiyi buz gibi sularda balık avlamaya gönderirken, kendisi evde oturup yumurtaya bakmanın daha akıllıca olduğunu hesap etmiş olabilir. Her şeyi kendi çıkarına uygun şekilde düzenlemiş olabilir.

Öyleyse aşk nerede ortaya çıkıyor? Aşk kesinlikle gerekli değil, öyle değil mi? Bizler kunduzlar gibi aşk olmadan da barajlar inşa edebiliriz. Arılar gibi, aşk olmadan da karmaşık toplumlar yaratabiliriz. Albatroslar gibi, aşk olmadan da uzun mesafeler katedebiliriz. Devekuşları gibi, aşk olmadan da başımızı kuma gömebiliriz. Bizler, dodo kuşları gibi, aşk olmadan da tür olarak yok olabiliriz.

Irkın hayatta kalmasını sağlayan yararlı bir mutasyon mudur aşk? Ben bu yönde bir şey göremiyorum. Sözgelimi aşk, savaşçılar evlerindeki ocak başının mum ışığında, anılarını içlerinde taşıyarak yaşamları için daha iyi dövüşsünler diye mi icat edilmiştir? Pek öyle değil: Dünya tarihi bize savaşta belirleyici faktörlerin yuva özlemi çeken duygusal ruhlar değil, yeni bir ok başı, kurnaz bir general, dolu mide ve yağma beklentisi olduğunu göstermektedir.

O zaman aşk, tıpkı yorgan dikmek gibi barış zamanlarında ortaya çıkan bir lüks müdür? Hoş, karmaşık ama asli olmayan bir şey midir? Kültürel olarak desteklenen ve başka bir şey ol-

mak yerine aşk olan, gelişigüzel bir gelişme midir? Bazen böyle düşündüğüm oluyor. Bir zamanlar Amerika Birleşik Devletleri'nin kuzeybatısında (bunları ben uydurmuyorum) son derece kolay yaşam süren bir Kızılderili kabilesi vardı. Düşmanlarından yalıtılmışlıkları sayesinde korunuyorlardı ve işledikleri toprak da sınırsız ölçüde verimliydi. Omuzlarının üzerinden pörsümüş bir fasulye tanesi atmaları, tohumun yeşerip onları ürün yağmuruna tutmasına yetiyordu. Sağlıklıydılar, hallerinden memnundular ve kıran kırana savaş yapmak nedir bilmiyorlardı. Sonuç olarak, bol bol vakitleri vardı. Hiç kuşku yok ki tembel toplumların uzmanlaştıkları şeylerde harikalar yaratıyorlardı; hiç kuşku yok ki örme sepetleri rokoko, erotik becerileri daha jimnastikvari, uyuşturucu trans halleri yaratmak için kullandıkları ezilmiş yaprakları daha etkiliydi. Onların yaşamlarının bu yönlerini bilmiyoruz ama fazlasıyla boş olan vakitlerinde yaptıkları başlıca şeyin ne olduğunu biliyoruz. Birbirlerinden bir şeyler çalıyorlardı.

Bunu yapmaktan hoşlanıyorlardı ve yücelttikleri buydu. Çadırlarından sendeleyerek çıkar ve Pasifik'in esintileriyle dolu bir başka harika günün bal kokulu havasını içlerine çekerlerken, birbirlerine önceki gece ne işler becerdiklerini sorarlardı. Yanıt, utangaç bir itiraf ya da kendini beğenmiş bir böbürlenmeyle hırsızlık, olurdu. İhtiyar Kızıl Surat yine battaniyesini Küçük Bozkurt'a çaldırmıştı. Deme yahu? Bu Küçük Bozkurt da işi bayağı ilerletti. Peki sen ne götürdün? Ben mi? Ben sadece direğin tepesindeki totemin kaşlarını arakladım. Olamaz, yine mi? Çok sıkıcııı...

Bizler aşkı böyle mi düşünmeliyiz? Aşkımız yaşamlarımızı sürdürmemizde Kızılderililerin hırsızlıklarından daha fazla işe yaramıyor. Ama bizlere bireyselliğimizi, amaçlarımızı kazandırıyor. Neşeli hırsızlıklarını ortadan kaldırın, şu Kızılderililer kendilerini tanımlamakta güçlük çekerlerdi. Öyleyse, bu sadece yolundan sapmış bir mutasyon mu? Irkımızın gelişmesi için ona ihtiyacımız yok; gerçekten de o bizim düzenli uygarlığımı-

za zararlı bir şey. Aşka kafamızı takmak zorunda kalmasak cinsel arzu çok daha kolay olurdu. Evlilik çok daha dürüst olurdu; belki de, aşkın kaşıntılarını çekmesek, gelişini heyecanla beklemesek, gidişinden korkmasak, aşk daha kalıcı olurdu.

Dünya tarihine bakacak olursak, aşkın bu tarihe dahil edilmesi insana şaşırtıcı geliyor. Aşk bir fazlalık, bir yaradılış aykırılığı, gündeme geç girmiş bir ek. Aşk bana, harita okumanın normal ölçütlerine göre var olmaması gereken şu yarım evleri anımsatıyor. Geçen hafta Kuzey Amerika'da şu adrese gittim: 2041½ Yonge Sokağı. 2041'in sahibi bir aralar toprağından küçük bir parça satmış ve üzerine bu yarım numaralı yarım ev yapılmış olmalı. Yine de insanlar içinde rahat rahat yaşıyorlar ve ona yuva diyorlar... Tertullianus, Hıristiyan inancıyla ilgili olarak, imkânsız olduğu için doğruydu demişti. Belki aşk da gereksiz olduğu için elzemdir.

O benim dünyamın merkezi. Ermeniler Ağrı Dağı'nın dünyanın merkezi olduğuna inanırdı; ancak dağ üç büyük imparatorluk arasında bölünmüştü ve Ermeniler sonuçta dağın hiçbir parçasına sahip olamadılar, bu yüzden bu benzetmeyi sürdürmekten vazgeçiyorum. *Seni seviyorum*. Yine eve döndüm ve sözcüklerde hiç alaycı yankı yok. *Je t'aime. Ti amo* (sodalı). Eğer hiç diliniz olmasa, yüceltici bir lisan da bilmeseniz, şunu yapardınız: Ellerinizi, avuçlarınız size dönük, bileklerinizden çapraz tutardınız, sonra onları kalbinizin üzerine koyardınız (ya da göğsünüzün ortasına), sonra ellerinizi ileriye doğru biraz açardınız ve aşkınızın kaynağına doğru çevirirdiniz. Söz kadar etkili bir ifadedir bu. Mümkün olan bütün sevecenlik çeşitlemelerini getirin gözünüzün önüne, parmak eklemlerine öpücükler kondurmaktan avuçları birbirine yapıştırmaya ve izleri kişiliğimizin bir kanıtını taşıyan parmak uçlarını birbirine dokundurarak oyunlar oynamaya kadar icat edilebilecek bütün incelikleri gözünüzün önüne getirin.

Ama avuçları birbirine yapıştırmak yanıltıcı olabilir. Kalp, kalp şeklinde değildir ve sorunlarımızdan biri budur. İki ka-

rıncıklı düzgün bir biçimi olan ve tıpkı aşk gibi iki yarıyı, iki ayrılığı birleştirip bir bütün haline getiren bir organı gözümüzün önüne getiriyoruz, öyle değil mi? Bu kızıl renkli sembolü, yüz kızarmasının rengini taşıyan ama aynı zamanda da şiştiğinden ötürü kızıl olan organı gözümüzün önüne getiriyoruz. Bir tıp ders kitabı bizi hemen düş kırıklığına uğratmaz; burada kalp Londra metrosu gibi çizilmiştir. Aort, sol ve sağ akciğer atardamarları ve toplardamarları, sol ve sağ köprücük altı atardamarları, sol ve sağ koroner atardamarları, sol ve sağ karotid atardamarları... pompa gibi çalışan tüplerden oluşmuş zarif, amaçlı ve güvenli bir şebeke gibi görünüyor. Burada kanın kesin bir plana göre aktığını düşünürsünüz.

Sık sık dile getirilen bazı olgular:

– Kalp insan cenininde oluşan ilk organdır; biz daha bir börülce tanesi büyüklüğünde bile değilken, pompalama yapan kalbimiz gözle görülür hale gelmiştir.

– Bir çocukta kalp orantısal olarak bir yetişkinde olduğundan çok daha büyüktür: Vücudun toplam ağırlığının 1/130'una karşı 1/300.

– Yaşam boyunca kalbin büyüklüğü, şekli ve duruşu önemli değişikliklere uğrar.

– Ölümden sonra kalp, piramit biçimini alır.

Corrigans mağazasından aldığım öküz yüreği bir kilo iki yüz altmış gram ağırlığındaydı ve bana 2 sterlin 42 peniye mal oldu. Piyasada bulunan hayvan yürekleri arasında en büyük olanı; ama aynı zamanda da insani bir göndermesi bulunanı. "Onda bir öküz yüreği vardı." İmparatorluk dönemi edebiyatından kalma, serüven ve çocukluk deyimi. Albayın kızı baobap ağacının ardında saklanmaya çalışırken bir ordu tabancasından çıkma tek bir kurşunla gergedanı gözünden vuran sivri miğferli şövalyeler basit insanlardı ama öküzü göz önünde bulunduracak olursak, hiç de basit yürekleri yoktu. Bu

organ ağır, tıkız, kanlıydı ve sıkılmış bir yumruk gibi sertti. Okul kitabındaki demiryolu haritasının tersine, gerçek yürek kapalıydı ve sırlarını dışarı vurma konusunda isteksizdi.

Öküz yüreğini bir radyolog arkadaşımla birlikte kestim. "Zaten ölecekmiş bu öküz" dedi arkadaşım. Eğer bu yürek hastalarından birine ait olsaydı, elinde uzun maçeta bıçağıyla cangıl ormanlarında kendine yol açacak vakti bulamazdı. Bizim küçük yolculuğumuz Sabatier marka bir mutfak bıçağıyla yapılıyordu. Sol kulakçıktan ve sol karıncıktan girerek kasların ağırlığına hayran ola ola ilerledik. İpeksi Rivoli Sokağı zarını okşadık, parmaklarımızı yaralı çıkışlara soktuk. Toplardamarlar yay gibi esnek, atardamarlar mürekkepbalıkları gibi dirençliydi. Ölüm sonrası kanının bir pıhtısı sol karıncıkta bordo renkli bir salyangoz gibi duruyordu. Bu tıkız et içinde sık sık yolumuzu kaybettik. Yüreğin iki yarısı biraz hayale kapılarak düşündüğüm gibi birbirinden kolayca ayrılmıyor, tam tersine boğulan iki sevgili gibi birbirlerine umutsuzca ve sımsıkı sarılıyordu. Öbürünü bulduğumuzu sanarak aynı karıncığı ikinci kez kestik. Sofistike karıncık sistemine ve her kapakçığın çok fazla açılmasını engelleyen *chordae tendineae*'ye –kapakçığın aşırı açılmasını engelleyen sert ve küçük bir çeşit paraşüt ipi mekanizması– hayran kaldık.

Onunla işimiz bitince, yürek günün geri kalan bölümünde, pek iştah açıcı olmayan bir akşam yemeğine indirgenmiş olarak lekeli gazete tomarı üzerinde kaldı. Onunla ne pişirebileceğimi öğrenmek için yemek kitaplarını karıştırdım. Haşlanmış pirinç ve dilimlenmiş limonla servis yapılan bir yürek dolması tarifi buldum ama bana pek de iştah açıcı gelmedi. O yemeği keşfetmiş olan Danimarkalıların ona verdikleri adı gerçekten hak etmiyordu. Danimarkalılar bu yemeğe Tutkulu Aşk diyorlar.

Aşka ilişkin bu paradoksu, Tutkulu Aşkın (yemek tarifindeki gibi baş harfleri büyük yazıyorum) ilk birkaç haftasıyla ayını –zaman konusundaki paradoksu– anımsıyor musunuz? İçi-

nizde gurur ile endişenin çatıştığı noktaya varmışçasına âşıksınız. Bir tarafınız zamanın yavaşlamasını istiyor; çünkü kendi kendinize, bunun tüm ömrünüzün en güzel günleri olduğunu söylüyorsunuz. Âşığım, onun tadını çıkarmak, onu incelemek, yanında tembel tembel yatıp uzanmak istiyorum; diliyorum ki bugün, sonsuza değin sürsün. Bu sizin şair tarafınız. Ama bir de, zamanın yavaşlamasını değil hızlanmasını isteyen bir düzyazı tarafınız var sizin. Düzyazı tarafınız kuşkucu bir avukat gibi, bunun aşk olduğunu nereden biliyorsun diye fısıldar, daha sadece birkaç hafta, birkaç ay oldu. Sen (ve o) diyelim ki en azından bir yıl kadar aynı şeyleri hissetmezsen bunun gerçek aşk olduğunu bilemezsin; çok büyük bir hata yapmadığını kanıtlamanın tek yolu budur. Ne kadar zevkli olursa olsun, bu anları mümkün olduğunca hızlı yaşa; ancak o zaman *gerçekten* âşık mısın, değil misin anlarsın.

Sıvı dolu bir kap içinde bir fotoğraf belirginleşiyor. Daha önce ışık geçirmez bir zarfa konmuş bembeyaz bir baskı kâğıdıydı sadece; şimdiyse bir işlevi, bir görüntüsü, bir kesinliği var. O berrak, incinir anı saklamak, görüntüyü daha net, daha bozulmaz ve en azından birkaç yıl solmayacak kadar sağlam tutmak için fotoğrafı çabucak fikser kabına kaydırırız. Ama ya fotoğraf fikserin içine batırıldığı halde kimyasal madde etki etmezse? Bu süreç, hissettiğiniz bu aşk duygusu sabitleşmeyi reddedebilir. Siz hiçbir resmin sonunda bütün yüzeyi kapkara oluncaya, o büyülü an ebediyen ortadan kalkana değin acımasızca *develope* edildiğini gördünüz mü?

Bu aşk hali normal midir yoksa anormal mi? İstatistiksel olarak, elbette anormal. Bir düğün fotoğrafında, ilginç yüzler gelinle damadınkiler değil, onların çevresini kuşatmış olan davetlilerinkilerdir: Gelinin kız kardeşi (bu muazzam şey bana da olacak mı?), damadın ağabeyi (bu da beni terk eden o sürtük gibi onu terk edecek mi?), gelinin annesi (nasıl da eski günlerimi anımsadım), damadın babası (eğer oğlan benim şimdi bildiklerimi bilseydi; şimdi bildiklerimi keşke o zaman

bilmiş olsaydım), papaz (şu eski yeminler konuşkan olmayanların bile nasıl dillerini çözüyor), asık yüzlü delikanlı (ne diye *evleniyorlar* sanki?) ve bunun gibi. Ortadaki çift gerçekten çok anormal bir durumdadır; yine de onlara bunu söylemeye çalışın. Daha önce olmadıkları kadar kendilerini daha normal hissederler. *Bu* normal, derler birbirlerine; daha önce normal olduğunu sandığımız zamanlar hiç de normal değilmiş.

Böylesi bir normallik inancı, en derinlerdeki özlerinin aşkla geliştirilip sabitleştirildiğine ve şimdi de çerçevelenip sonsuza değin duvarda asılı duracağına duydukları güven onlara dokunaklı bir kibir verir. Bu, kesinlikle anormaldir: Kibir başka ne zaman dokunaklı olabilir? Burada. Fotoğrafa bir kez daha bakın: Mutlulukla gülümseyen şu beyaz dişlerin arkasında, o andan duyulan ciddi öz tatmini inceleyin. Duygulanmazlık edebilir misiniz? Aşklarını fazla ön plana çıkaranlar (çünkü onlardan önce hiç kimse sevmemiştir –adamakıllı sevmemiştir– öyle değil mi?) başkalarını rahatsız edebilirler ama onlarla alay edilmez. Hatta konformist karakterde birini kıs kıs güldürebilecek bir durum olduğunda bile –göze batan bir yaş farkı, görünüş, eğitim farkı, başka türlü görünme arzusu– çift o an için kusursuz bir cilaya sahiptir: Kahkahaların tükürük kabarcıkları anında yok olur gider. Kendinden yaşlı bir kadının koluna girmiş genç adam, züppenin koluna asılmış pasaklı kadın, bir çilekeşle yan yana duran sosyete kadını: Bunların hepsi de kendilerini son derece normal hisseder. Bunun bizi duygulandırması gerekir. *Onlar* bize karşı hoşgörülü davranacaklardır çünkü bizler bu kadar apaçık, bu kadar gürültülü patırtılı biçimde âşık değilizdir; ancak bizim ölçülü bir biçimde onlara karşı hoşgörülü olmamız gerekir.

Beni yanlış anlamayın. Ben bir aşk biçimini bir başka aşk biçimine karşı tavsiye etmiyorum. İhtiyatlı aşkın mı yoksa atılgan aşkın mı daha iyi olduğunu, paralı aşkın mı yoksa parasız aşkın mı daha güvenli olduğunu, heteroseksüel aşkın mı yoksa eşcinsel aşkın mı daha heyecan verici olduğunu, evlilik

içi aşkın mı yoksa evlilik dışı aşkın mı daha güçlü olduğunu bilmiyorum. Didaktizme doğru bir eğilim duyabilirim ama burası bir tavsiye sütunu değil. Sizin âşık olup olmadığınızı bilemem. Sormak gereğini duyuyorsanız, o zaman herhalde değilsiniz, size verebileceğim tek tavsiye bu (hatta bu bile yanlış olabilir). Size kimi seveceğinizi, nasıl seveceğinizi söyleyemem: Bu tıpkı neler yapmak gerektiği kadar neler de yapmamak gerektiğinin öğretildiği şu kurslara benziyor (yaratıcı yazı gibi; insanlara nasıl ve ne yazacaklarını öğretemezsiniz, sadece yanlış yaptıkları yerlerde onlara yardımcı olup zaman kazandırabilirsiniz). Ama size niçin sevmeniz gerektiğini söyleyebilirim. Çünkü buldozer gibi yıkıp harabeye çevirmek için sadece aşkın yarım evlerinde duran dünya tarihi, aşk olmazsa gülünçtür. Dünya tarihi aşk olmazsa kaba ve kibirli olur. Bizim gelişigüzel mutasyonumuz gereksiz olduğu için elzemdir. Aşk dünya tarihini değiştirmeyecek (Kleopatra'nın burnu hakkındaki şu saçmalıklara sadece duygusal kişiler inanır) ama çok daha önemli bir şey yapacaktır: Bize tarihe karşı çıkmayı, onun çene önde çalımlı yürüyüşünü görmezden gelmeyi öğretecektir. Sizin koşullarınızı kabul etmiyorum, der aşk; özür dilerim ama beni etkilemiyorsunuz, hem zaten ne kadar da budala bir üniforma giyiyorsunuz. Biz elbette, dünyanın ego problemine yardımcı olmak için âşık olmayız; ancak aşkın daha kesin etkilerinden biridir bu.

Aşk ve gerçek, yaşamsal ilişkidir bu, aşk ve gerçek. Siz hiç gerçekleri ilk âşık olduğunuzdaki kadar çok söylemiş misinizdir? Dünyayı hiç o kadar net gördünüz mü? Aşk bize gerçeği gördürür ve gerçeği söylemeyi görevimiz kılar. Yatakta yatmak: Bu ibaredeki derin uyarıya kulak verin. *Yatakta yatarken, gerçeği söyleriz*: Bir felsefeye giriş kitabından alınma paradoksal bir cümle gibi geliyor insana bu.* Ama ondan daha fazla (ve daha az) bir şey: Ahlaki görevin bir tanımı. Gözlerini öyle devirme, hoşuma gitmek için öyle iniltiler çı-

* İngilizce *lie* fiili, hem "yatmak" hem "yalan söylemek" anlamına gelir. (y.n.)

karma, orgazm olmuş taklidi yapma. O gerçek melodramatik olmasa bile –özellikle olmadığında– vücudunla gerçeği söyle. Yatak, insanın yakalanmadan yalan söyleyebileceği, karanlıkta iniltiler çıkarıp bağırabileceği ve sonra da "performansı"yla böbürlenebileceği başlıca yerlerden birisidir. Seks rol yapmak değildir (kendi senaryonuza ne denli hayranlık duyarsanız duyun); gerçeği anlatır. Seksin işi hakikatledir. Karanlıkta birbirinizi nasıl okşadığınız, dünya tarihini nasıl gördüğünüzü gösterir. Durum bu denli basittir.

Tarih bizi korkutur; takvimdeki tarihlerin bize zorbalık etmesine izin veririz.

> Yıl bin dört yüz doksan iki
> Kristof Kolomb mavi okyanusu geçti

Peki ya sonra? Herkes daha mı bir akıllandı? İnsanlar eski işkencelerini sürdürmek için yeni gettolar inşa etmeyi bıraktılar mı? Eski yanlışları ya da yeni yanlışları yahut eski yanlışların yeni biçimlerini yapmayı bıraktılar mı? (Acaba tarih kendini ilk kez trajedi, ikinci kez fars olarak mı yineliyor? Hayır, bu çok görkemli, çok düşünülüp taşınılmış bir süreç olurdu. Tarih sadece geğiriyor ve bizler onun yüzyıllar önce yuttuğu çiğ soğanlı sandviçin kokusunu yeniden duyuyoruz.)

Takvimdeki tarihler ise gerçeği söylemiyor. Bize bağırıp duruyorlar: sol, sağ, sol, sağ, bunları iyi öğrenin sefiller ve ahmaklar sürüsü! Tarihler bize hep ilerlediğimizi, hep ileri gittiğimizi düşündürmek istiyorlar. Peki 1492'den sonra ne oldu?

> Yıl bin dört yüz doksan üçtü
> Kolomb deniz yolculuğundan döndü

İşte ben takvimde bu tür tarihlerden hoşlanıyorum. 1492'nin yerine, 1493'ü kutlayalım; keşif yılını değil, dönüşü. 1493'te ne oldu? Beklenen ihtişam, elbette, kraliyet makamla-

rının iltifatları, Kolomb armasına yeni terfi ekleri. Ama şu da vardı. Hareketten önce Yeni Dünya'yı görecek olan ilk kişiye 10.000 İspanyol altını verileceği vaat edilmişti. Bu ödülü sıradan bir denizci kazanmıştı ancak sefer dönüşünde Kolomb parayı kendi almak istedi (güvercin hâlâ kuzgunu dirsek darbeleriyle tarihten silmeye çalışıyor). Denizcinin umut kırıklığı içinde Fas'a gidip orada dininden döndüğü söylenir. O 1493 ilginç bir yıldı.

Tarih, olan biten değildir. Tarih sadece, tarihçilerin bize anlattıkları şeydir. Onun bir modeli, bir planı, bir yönü, bir gelişmesi vardır, demokrasiye doğru bir yürüyüştür; bir duvar halısıdır, olayların akışıdır, bağlantılı ve açıklanabilir karmaşık bir anlatıdır. Bir iyi öykü bir diğerine götürür. Önceleri, gizliden gizliye ve amatörce birtakım Tanrısal işlere soyunan kralların ve başpiskoposlar vardı, sonra fikirlerin yürüyüşü ve kitlesel hareketler ortaya çıktı, daha sonra çok daha büyük şeyleri ifade eden küçük yerel olaylar baş gösterdi ama her zaman bağlantılar, ilerleme, anlam söz konusuydu, bu şuna yol açtı, şu bundan kaynaklandı gibi. Bizler, tarihin okurları, tarihten ıstırap çekmiş olanlar, umutlu sonuçlara varmak için, ileriye giden yolu görmek için onun modelini dikkatle inceliyoruz. Tarih'e bir dizi salon resmi, hayal gücümüz sayesinde yeniden hayat verebileceğimiz kişilerin konuşma diyalogları gibi tutunuyoruz oysa Tarih her zaman, deve kılı fırça yerine bir badanacının rulosuyla sürülmüş bir multi-medya kolajına benziyor.

Dünya tarihi mi? Sadece karanlıkta yankılanan sesler; sadece birkaç yüzyıl tutuşup sonra sönen görüntüler; bazen birbirlerine karışır görünen öyküler, eski öyküler; tuhaf bağlantılar ve ilgisiz bağıntılardan ibaret. Burada, şimdiki zamanın hastane yatağında (bugünlerde çarşaflar ne kadar da temiz) yatıyoruz ve günlük haberler serumla kolumuza damla damla akıtılıyor. Niçin burada olduğumuzu ya da burada ne kadar zaman kalmak zorunda olduğumuzu pek bilmesek de kim olduğumuzu bildiğimizi düşünüyoruz. Sargılarımızın içinde ve

belirsizlikler içinde tasalanır ve çırpınırken –yoksa biz gönüllü hastalar mıyız?– öyküler uyduruyoruz? Bilmediğimiz ya da kabul edemeyeceğimiz gerçekleri örtbas etmek için öyküler uyduruyoruz; birkaç gerçeği alıyor ve onların etrafında yeni bir öykü yaratıyoruz. Duyduğumuz panik ve acı ancak avutucu öyküler uydurmakla hafifliyor; buna tarih diyoruz.

Tarih lehine söyleyebileceğim tek bir şey var. Tarih bazı şeyleri bulma konusunda son derece ustadır. Biz onları örtbas etmeye çalışırız ama tarih peşimizi bırakmaz. Zaman onun tarafındadır, zaman ve bilim. Biz ilk düşüncelerimizin üstünü ne denli şiddetle örtersek örtelim, tarih onları okumanın bir yolunu bulur. Bizler kurbanlarımızı (boğulan prensler, radyasyona maruz kalan rengeyikleri) gizlice gömeriz ama tarih onlara yaptıklarımızı ortaya çıkarır. *Titanic*'i mürekkepbalığının mürekkebi kadar kapkaranlık derinliklerde sonsuza değin kaybettiğimizi düşünüyorduk ama onu bulup çıkardılar. Medusa'nın enkazını çok kısa bir zaman önce Moritanya açıklarında buldular. Hazine umudu yoktu, bunu biliyorlardı; yüz yetmiş beş yıl kadar sonra tek buldukları şey firkateynin gövdesinden birkaç bakır çiviyle iki top oldu. Ama yine de gidip buldular.

Aşk başka ne işe yarar? Eğer onu satmaya niyetliysek, onun uygar erdemlerin başlangıç noktası olduğunu belirtsek iyi ederiz. İnsan birini, hayal gücüne dayalı bir duygudaşlık hissetmeden, dünyayı bir başkasının bakış açısından görmeye başlamadan sevemez. Bu yeteneğe sahip olmadan iyi bir âşık, iyi bir sanatçı ya da iyi bir politikacı olamazsınız (belki olmuş gibi yaparsınız ama benim kastettiğim bu değil). Bana büyük âşıklar olabilmiş tiranlar gösterin. Bununla önlerine çıkan bütün kadınları becerenleri kastetmiyorum; hepimiz de iktidarın bir afrodizyak (aynı zamanda bir oto-afrodizyak) olduğunu biliyoruz. Bizim şu demokrasi kahramanımız Kennedy bile araba şasilerine boya püskürten bir montaj hattı işçisi gibi servis veriyordu kadınlara.

Püritanizmin can çekişmekte olan şu son bin yılları içinde, cinsel ortodoksluk ile iktidarın kullanımı arasındaki bağlantı konusunda arada sırada patlak veren tartışmalar oldu. Bir devlet başkanı uçkuruna hâkim olamıyorsa, bizi yönetme hakkını kaybeder mi? Eğer bir devlet memuru karısını aldatırsa, bu büyük ihtimalle yurttaşları da aldatır anlamına gelir mi? Ben kendi payıma, tohuma kaçmış bir bekâr ya da cinsel açıdan soğuk bir eş yerine, zina yapan bir koca ya da aklı hep orasında olan biri tarafından yönetilmeyi yeğlerim. Suç işleyenlerin belli suç dallarında uzmanlaşmaları gibi, yoldan çıkmış politikacılar da normalde belli yozlaşmalara sapıyorlar: Uçkurlarına hâkim olamayanlar kadın becermekten, rüşvetçilerse rüşvet yemekten vazgeçmiyorlar. Sonuç olarak, marifetleri meydana çıkmış zinacıları seçmek onları kamusal yaşamdan uzaklaştırmaktan çok daha anlamlı olacaktır. Onları bağışlamamız gerektiğini söylüyor değilim; tersine onların suçlarının ateşini körüklememiz gerekir. Ama bu yararlı duyguyu kullanarak onların günahlarını sadece erotik alanla sınırlamış ve bizi yönetmelerinde karşı denge sağlayan bir dürüstlük yaratmış oluruz. En azından, benim teorim bu.

Politikacıların çoğunun erkek olduğu İngiltere'de, Muhafazakâr Parti mensupları arasında, potansiyel adayların karılarına çeşitli sorular yöneltmek gibi bir gelenek vardır. Bir eş için, normalliğini kanıtlamak üzere partinin yerel üyelerinin yönelttikleri çeşitli sorulara maruz kalmak elbette ki aşağılayıcı bir durumdur. (Kadının aklı başında mı? Güvenilir biri mi? Teni doğru renkte mi? Tutarlı görüşleri var mı? Bir yosma mı? İyi fotoğraf veriyor mu? Seçmenlerden oy istemeye gönderilebilir mi?) Görevsever bir sıkıcılık sergileme konusunda birbirleriyle yarışan bu kadınlara birçok soru sorarlar ve kadınlar, ağırbaşlı bir edayla nükleer silahlara ve ailenin kutsallığına ortak bağlılıkları konusunda yeminler eder. Ama onlara en önemli soruyu sormazlar: Kocanız sizi seviyor mu? Bu sorunun yanlış anlaşılmaması gerekir; sadece pratik (evliliğiniz

skandallardan uzak mı?) ya da sadece duygusal bir soru değildir bu. Adayın başka insanları temsil etmeye uygun olup olmadığını anlamak için sorulmuş özel bir soru değildir. Onun hayal gücünü ve duygudaşlık yeteneğini test etme vesilesidir.

Aşk konusunda çok titiz olmalıyız. Siz belki de tasvirler falan istiyorsunuzdur ha? Bacakları nasıl, göğüsleri nasıl, dudakları nasıl, saçları ne renk? (Bunlar yok, bağışlayın!) Aşk konusunda çok titiz olmak insanın dikkatini kalbe, nabız atışlarına, onun kesinliklerine, onun gerçeğine, onun gücüne –ve kusurlarına– yöneltmesi demektir. Ölümden sonra kalp piramit biçimini alır (her zaman dünyanın harikalarından biri olmuştur bu); ama yaşarken bile kalp hiçbir zaman kalp biçiminde değildir.

Kalbi beynin yanına koyun ve aradaki farkı görün. Beyin derli topludur, parçalara ayrılmıştır ve tıpkı kalbin ikiye bölünmüş olması gerektiğini tasavvur ettiğimiz gibi ikiye bölünmüştür. Beyinle işin içinden çıkabileceğinizi düşünürsünüz; beyin insanı anlamaya çağıran, alımlayıcı bir organdır. Beyin makul görünür. Elbette, bütün o kıvrımları, girintileri, kanalları ve cepleriyle karmaşıktır; bir mercan kayalığına benzer, acaba gizliden gizliye hareket ediyor olabilir mi, acaba siz fark etmeden kendine sessiz sakin bir şeyler ekliyor olabilir mi diye merak edersiniz. Beynin kendi gizleri vardır ama gizli kod analizcileri, labirent inşacıları ve cerrahlar bir araya geldiklerinde, bu gizemleri çözmek mutlaka mümkün olacaktır. Dediğim gibi, beyinle işin içinden çıkılabilir; bu makul görünüyor. Oysa kalp, insan kalbi, korkarım darmadağınık bir karmaşa gibi görünür.

Aşk anti-mekanik, anti-materyalisttir: İşte bu nedenle kötü aşk yine de iyi aşktır. Bizi mutsuz edebilir ama mekaniğin ve maddesel olanın meseleyi ele almasına gerek olmadığında ısrar eder. Din ya saçma biçimde gündelik ya tümüyle çılgınca ya da maneviyatla yardım paralarını birbirine karıştırarak salt bezirgânca bir şey olup çıkmıştır. Sanat, dinin çöküşünden öz-

güven kazanarak dünyaya oranla aşkınlığını ilan eder (ve sanat sürer, sürer! Sanat ölümü yener!) ancak bu ilan ediş herkese ulaşmaz ya da ulaştığı yerlerde her zaman esin verici değildir, her zaman hoş karşılanmaz. Bu yüzden dinin ve sanatın aşka boyun eğmeleri gerekir. Aşk bize insanlığımızı ve aynı zamanda da mistik kavrayışımızı verir. Bir biz vardır bizden içeri.

Materyalist yaklaşımı savunanlar aşka saldırır, doğal olarak; onlar her şeye saldırır. Aşk feromonlardan* ibarettir, derler. Kalbin böyle bağlanmasına, görüşün böyle netleşmesine, bu ani enerjiye, bu ahlaki kesinliğe, bu yücelmeye, bu uygar erdeme, bu fısıldanan bu *Seni seviyorum* sözlerinin hepsine eşlerden birinden çıkan ve öteki tarafından bilinçdışı olarak algılanan hafif bir koku neden olur. Bizler, kalem vuruşunu duyunca başını kutuya vuran şu böceğin daha üstün bir biçiminden başka bir şey değilizdir. Buna inanıyor muyuz? Hadi, bir an için inanalım çünkü bu, aşkın zaferini daha büyük kılar. Bir keman neden yapılmıştır? Tahta parçalarından ve koyun bağırsağı parçalarından. Yapıldığı malzeme müziği alçaltıyor ya da bayağılaştırıyor mu? Tersine, müziği daha da yüceltiyor.

Aşkın sizi mutlu edeceğini söylemiyorum; hele bunu hiç söylemiyorum. Ben daha çok aşkın insanı mutsuz ettiğini düşünmeye eğilimliyim: Ya eşinizle uyum sağlayamadığınız için hemen mutsuz ya da tahtakurdunun yıllarca kemirip durmasından sonra piskoposun koltuğunun çökmesi gibi, daha sonra mutsuz. Ama siz buna inanabilir ve yine de aşkın tek umudumuz olduğunda ısrar edebilirsiniz.

Aşk bizi düş kırıklığına uğratsa da, bizi düş kırıklığına uğratmasına karşın, bizi düş kırıklığına uğrattığı için bizim tek umudumuzdur. Açık ifadelerden uzaklaşıyor muyum? Benim aradığım şey doğru karşılaştırmalar yapmak. Aşk ve gerçek, evet, başlıca ilişki bu. Nesnel gerçeğin elde edilebilir olmadığını, bir olay meydana geldiğinde bunu çok sayıda öznel gerçeğe

* Bir hayvanın, dış çevreye çok küçük miktarlarda salgıladığı, türdeşleri üzerinde özel davranış tepkilerine yol açan kimyasal madde. (ç.n.)

göre değerlendireceğimizi ve sonra da "gerçekte" olan bitenlerin Tanrı gözüyle yorumunu yapıp onları tarihe mal edeceğimizi hepimiz biliyoruz. Bu Tanrı gözüyle yorum düzmece bir yorumdur; İsa'nın Çilesi'nin bütün aşamalarını resmen farklı bölümlerinde eşzamanlı olarak gösteren şu ortaçağ tabloları gibi sevimli ve olanaksız bir uydurmacadır. Ama bunu bilmemize karşın nesnel gerçeğin elde edilebilir olduğuna inanmamız gerekir; ya da yüzde 99 elde edilebilir olduğuna inanmalıyız ya da buna da inanamıyorsak yüzde 43 nesnel gerçeğin yüzde 41 nesnel gerçekten daha iyi olduğuna inanmalıyız. Böyle yapmalıyız çünkü yapmazsak mahvoluruz, kendimizi göreliliğin baştan çıkarıcılığına kaptırırız, bir yalancının anlattıklarına öbür yalancının anlattıkları kadar değer veririz, bütün bunların kafa karıştırıcılığı karşısında ellerimizi havaya kaldırırız ve zafer kazananın sadece ganimetlere değil gerçeğe de hakkı olduğunu kabul ederiz. (Peki, kimin gerçeğini yeğleriz, zafer kazananınkini mi, kurbanınkini mi? Gurur ve merhamet insanı utanç ve korkudan daha fazla mı bozar?)

Aşk için de durum böyle. Ona inanmalıyız yoksa mahvoluruz. Onu elde edemeyebiliriz ya da elde edebiliriz de onun bizi mutsuz ettiğini fark ederiz; yine de ona inanmalıyız. Eğer inanmazsak, dünya tarihine ve başka birinin gerçeğine teslim olmaktan başka bir şey yapamayız.

Bu aşk kötü sonuçlanacaktır; muhtemelen öyle olacaktır. Öküz etinden bir parçaya benzeyen o biçimsiz organ, hileye yatkın ve kapalıdır. Şu anki evren modelimiz entropi'dir* ve bu, gündelik dilde şu ifadeye tercüme edilebilir: Sonunda her şey bombok olacaktır. Ama aşk bizi düş kırıklığına uğrattığında, biz yine de ona inanmayı sürdürmeliyiz. Her şeyin sonunda bombok olacağı, aşkın bizi düş kırıklığına uğratacağı bütün moleküllerde kodlanmış mıdır? Belki de öyledir. Yine da aşka, özgür iradeye ve nesnel gerçeğe inandığımız kadar inanmalı-

* Fizikte entropi, herhangi fiziksel bir sistemi oluşturan öğelerin düzensizlik ya da rastlantısallığını ifade eder. (ç.n.)

yız. Aşk bizi düş kırıklığına uğrattığında, kabahati dünya tarihinde bulmalıyız. Dünya tarihi bizi kendi başımıza bırakmış olsaydı, mutlu olabilirdik, mutlu olmayı sürdürebilirdik. Aşkımız uçup gitmiştir ve bunun vebali dünya tarihinin boynunadır.

Ama bu daha başımıza gelmedi. Belki de hiçbir zaman gelmeyecek. Geceleyin dünyaya meydan okunabilir. Evet, doğru, bu yapılabilir, tarihe kafa tutabiliriz. Heyecanlanmış halde, hareket edip tekme atıyorum. O kımıldıyor ve yeraltından, denizaltından bir iç çekişi duyuluyor. Onu uyandırma... Şu anda gözüne çok büyük bir gerçek gibi görünüyor ama sabahleyin onu rahatsız etmeye değmez bile görünebilir. Daha tatlı, daha hafif bir iç çekişi duyuluyor. Yanımda karanlıktaki vücudunun haritasını hissedebiliyorum. Yana dönüyorum, vücuduma onunkine paralel bir zikzak şekli veriyorum ve uykumun gelmesini bekliyorum.

9
Ararat Projesi

Güzel bir öğle sonrası ve siz arabanızla Kuzey Carolina'nın dış kıyı şeridi boyunca ilerliyorsunuz: Atlantik sahilinin Florida Keys için ciddiyetle yaptığı prova. Currituck Boğazı'nı arkada bırakıp Point Harbor denen limandan Anderson'a geçiyorsunuz, sonra 158 numaralı yoldan güneye sapıp çok geçmeden Kitty Hawk'a varıyorsunuz. Kum tepelerinin öteki yanında Wright Kardeşler Ulusal Anıtı'na rastlayacaksınız; ama onu bir başka sefere bırakabilirsiniz, zaten anıt da Kitty Hawk'tan anımsanacak bir şey değil. Hayır, sizin anımsayacağınız şey şu olacak: Yolun sağ tarafında, batı yönünde, yüksek pruvası okyanusa doğru çevrilmiş olarak Nuh'un Gemisi du-

ruyor. Yanları ahşap latalı, kahverengine boyalı gemi bir ambar kadar büyük. Başınızı keyifli bir tavırla çevirip de önünden geçerken, onun bir kilise olduğunu fark ediyorsunuz. Normal olarak geminin adının ya da belki kayıtlı olduğu limanın adının olması gereken yerde, geminin işlevini okuyorsunuz: İBADET MERKEZİ. Carolina eyaletlerinde her türlü dinsel aşırılıkla karşılaşabileceğiniz konusunda uyarılmıştınız; bu yüzden gemi gözünüze bir bakıma oldukça hoş, köktendinci bir rokoko örneği olarak gözüküyor. Ama hayır, durmamaya karar veriyorsunuz.

Aynı günün akşamı daha geç vakitlerde, Hatteras'tan Ocracoke Adası'na giden yedi feribotuna biniyorsunuz. Baharın başı olduğu için hava serin. Tepenizde, Universal Pictures'dan kiralanmış gibi parıldayan bir gökyüzünde tepetaklak asılı duran Büyük Ayı Takımyıldızı ile birlikte, karanlıkta ve karanlık suların üstünde biraz üşüyor ve kendinizi kayıp hissediyorsunuz. Kocaman projektörleri yirmi metre ötesindeki suları tarayan feribot da endişeli görünüyor; gürültüyle ama inanmadan, kırmızı, yeşil ve beyaz işaret ışıkları arasında titreyerek kendine yol açıyor. Ancak şimdi, güverteye adım atıp da nefesinizin buz kestiği şu anda, yeniden Nuh'un Gemisi taklidi şu kiliseyi düşünüyorsunuz. Elbette, belli bir amaçla orada duruyor ve siz ayağınızı gaz pedalından neşeli bir şekilde kaldırmak yerine durup düşünmüş olsaydınız, anlamını da hissederdiniz. Arabanızla geldiğiniz yer insanın ilk kez havada uçmaya çalıştığı yerdi ve size burada, onun yerine çok daha eski, çok daha yaşamsal bir olay anımsatılıyor: İnsanın ilk kez denizlere açıldığı an.

1943'te, Spike Tiggler kısa pantolon giymeyi bırakalı ancak bir iki yıl olmuşken, babası onu Kitty Hawk'a götürmüştü ve Nuh'un Gemisi henüz orada değildi. Spike Tiggler'ı anımsıyor musunuz? Tabii anımsayacaksınız, Spike Tiggler'ı *herkes* anımsar. Ay'da futbol topuyla şut çeken adam. Ay'da futbol topuna lanet olasıca bir tekme savuran şu adam mı? Doğru. Ulusal

Futbol Ligi tarihindeki en uzun pas, sıçrayıp bir volkanın kraterlerinde son bulan dört yüz on metrelik bir pas. Sayı! Tiggler, sayı diye bağırdı ve ses cızırtılar arasında, biz Dünya'dakilere kadar geldi. Sayı Tiggler, boynu tutulmuş dünya, en azından bir iki yaz boyunca onu böyle tanıdı. Sayı Tiggler, bir futbol topunu gizlice kapsüle sokan adam. (Bunu nasıl yapabilmişti?) Unutmayın ki ona bunu niçin yaptığını sorduklarında, bir poker oyuncusunun ifadesiz yüz hatlarını koruyarak, "Hep Redskins takımında oynamak istemişimdir, umarım bizim herifçioğulları seyrediyorlardı" demişti. Onun herifçioğulları onu seyrediyorlardı, tıpkı verdiği basın toplantısını seyrettikleri ve futbol topunu alıp alamayacaklarını sormak için Sayı Tiggler'a mektup yazmış oldukları gibi. Ona, bugün bile bize iyi görünen bir fiyat ödemeyi önermişlerdi. Ancak Spike topu çok uzaklarda, kül dolu bir kraterde bırakmıştı – kim bilir, görevi topu koşup getirmek olan Marslı ya da Venüs'lü bir oyuncu onu geri getirebilir diye.

Sayı Tiggler: Kuzey Carolina'daki Wadesville kasabasının sokağını süsleyen pankartın üstünde böyle yazıyordu ve tek bankalı bu küçük kasabada, benzin istasyonundaki adam, cebini az buçuk doldurabilecek bir kazanç elde edebilmek için aynı zamanda içki satıcısı olarak da çalışmak zorundaydı. WADESVILLE KAHRAMAN HAS EVLADI SAYI TIGGLER'A GURURLA HOŞ GELDİN DER. 1971 yılının o sıcak sabahında, Tiggler üstü açık bir film yıldızı limuziniyle kasabanın içinden geçerken herkes sokaklara dökülmüştü. Yirmi yıl önce, Spike'ın bazı cüretkâr davranışlarına göz yuman ve sonra da endişe dolu bir iki hafta geçiren, Spike Apollo Projesi'ne seçilene değin onun hakkında tek iyi sözcük etmeyen Mary-Beth bile bu olay dolayısıyla dışarı çıkmıştı ve çevresindekilere – anılarını daha önce birkaç kez tazelemişti– Spike ile kendisinin bir zamanlar birbirlerine, işte canım, gerçekten de çok yakın olduklarını anımsatıyordu. O zamanlar bile, onun çok uzaklara gideceğini görebildiğini söylüyordu. Peki, seninle ne

kadar ileri gitti, Mary-Beth, diye sormuştu kasabanın esprili genç kadınlarından biri; Mary-Beth bir boyama kitabındaki Meryem Ana gibi mutluluktan uçarcasına gülümsemişti çünkü vereceği yanıt ne olursa olsun, statüsünün yükseleceğini biliyordu.

Bu arada Sayı Tiggler, ana caddenin sonuna varmış ve şayet sahibini dükkânın arka tarafına götürecek olursanız kaniş köpeğinizin bakımını bile yapacak olan kuaförün Şen Makas adlı dükkânının önünden dönmüştü. O sırada hoparlörlerden durmaksızın "Ben sadece taşralı bir çocuğum / Her zaman sevgisini ve sevincini tattım / Eve dönmenin..." nakaratları yükselirken, Spike Tiggler üç kez bir doğrultuda, üç kez de öteki doğrultuda alkışlarla karşılanmıştı. Üstü açık araba yavaş hareket ediyordu çünkü ilk zafer geçişinden sonra Spike, onu herkesin görebilmesi için arka koltuğun üst kenarına oturmuştu. Limuzin aynı zamanda içki satan benzinci dükkânının önünden kaplumbağa hızıyla her geçişinde, dükkânın sahibi Buck Weinhart, ikisinin yıllar önce kentin altını üstüne getirdikleri günlerde Spike'ın ağır araba kullanan sürücülere zılgıt çekerken söylediği "Arabanı ya sür ya da sütünü sağ!" deyişi anısına, "Arabanı ya sür ya da sütünü sağ!" diye bağırıyordu. Buck altı kez, "Hey, Spike, arabanı ya sür ya da sütünü sağ!" diye bağırdı ve siyah saçlı tıknaz bir tip olan Spike, bu çağrıya terbiyeli bir çocuk edasıyla başını eğerek karşılık verdi. Daha sonra, Spike'ın eskiden çok olağanüstü bulduğu ama şimdi ona bir cenaze evini anımsatan Wadesville Lokantası'nda hep birlikte yemek yediler. Astronot stili kısacık saç kesimi ve kentli takım elbisesiyle Eisenhower'ı taklit ettiğini düşündüren kahraman böylece evine dönmüştü ve önceleri biraz çevresini yadırgamış göründü; ama sonra, insan ne denli uzağa giderse gitsin geldiği yeri hiçbir zaman unutmaması gerekir diyerek, çevresindeki kişiler tarafından da çok güzel karşılanan ve ağırbaşlı bulunan bir konuşma yaptı. Derken, ona doğal bir tavırla yanıt verenlerden biri en çok gurur duydukları evlatlarının ba-

şarısının onuruna Wadesville adını Moonsville* olarak değiştirmenin iyi bir fikir olacağını ortaya attı; bu fikir birkaç hafta boyunca rağbet gördü ama yavaş yavaş tavsadı; bunun nedeni kısmen, yüzyılın başlarında bu topraklarda iyi balkabağı yetiştirilebileceğini düşünen bir gezgin olan Ruben Wade'in hayatta kalan tek torun çocuğu İhtiyar Jessie Wade'den muhalefet gelmesiydi. Balkabağı projesi suya düşmüştü ama ihtiyar gezginin adına gölge düşürmek için yeterli bir neden sayılamazdı bu.

Spike Tiggler Wadesville'de, 1971'deki o gün olduğu kadar hiç popüler olmamıştı. Onun çılgın biri olduğunu düşünen ve savaşın, genç Spike'ı doğuya, kentin yarısıyla değil Japonlarla savaşmaya gönderme fırsatı çıkmadan bitmesine üzülen tek kişi Mary-Beth'in annesi değildi. Hiroşima'ya atom bombası atıldığında on beş yaşındaydı; Mary-Beth'in annesi bu olayı salt yerel nedenlerden dolayı acıklı bulmuştu; ama zamanı gelince Spike da kendi savaşına kavuştu, F-86'larla Yalu Nehri'ne uçtu. Yirmi sekiz özel görev üstlendi, iki MİG-15 düşürdü. Bu, Wadesville'de kutlama yapmak için yeterli nedendi ama Spike o sıralar ya da bir süre sonrasına kadar yurduna dönmedi. 1975'te Moondust Lokantası'nda** (bu ad değişikliğine Jessie Wade bile karşı çıkmamıştı) projesi için fon bulmak amacıyla yaptığı ilk kampanya sırasında açıklayacağı gibi, bir insanın yaşamı, bütün insanların yaşamları, kaçışlar ve dönüşlerle belirleniyordu. Kaçışlar ve dönüşler, kaçışlar ve dönüşler, Pasquotank Nehri'ne çıkıp Elizabeth City'ye kadar varmadan önce Albermale Boğazı'nda etkisini gösteren gelgit dalgaları gibi. Hepimiz de bir dalga üzerinde gidip bir başka dalga üzerinde döneriz. Dinleyicilerin bir bölümü hayatları boyunca Wadesville'in dışına çıkmamışlardı, bu yüzden bir fikir belirtmeleri beklenemezdi. Jeff Clayton ise geçen yıl Pinehurst'teki Dünya Golf Şöhretleri Salonu'nu ziyaret etmek için Fort

* "Ay kenti." (y.h.n.)

** Aytozu Lokantası. (ç.n.)

Bragg'ın etrafını dolaşıp Fayetteville'e gittiği ve oradan da Alma'dan bira istihkakını zamanında almak için eve döndüğünde, bu gezinin kendisine hiç de Pasquotank Nehri'ndeki gelgit dalgaları gibi görünmediğini anlattı. Ama Jeff Clayton bu işlerden ne anlardı ki? Herkes Spike'a inanmaya eğilim göstermişti çünkü o, sadece dünyaya açılmakla kalmamış –İhtiyar Jessie Wade'in o unutulmaz deyişiyle– ta dünyanın dışına da çıkmıştı.

Spike Tiggler yaşamındaki kaçış ve dönüş döngüsünün başlangıç noktasını babasının onu Kitty Hawk'a götürdüğü güne dayandırıyordu. Bu, Nuh'un Gemisi biçimindeki ibadet merkezinin inşa edilmesinden çok önce olmuştu. O sıralarda, uçakların inip kalktığı düz bir yolla tepelerinde tatsız bir gökyüzü, boş bir yol üstünde uzak bir kamyonun parıltısı, bazı ufak kum tepecikleri ve denizin yumuşak devinimi dışında hiçbir şey yoktu. Öteki oğlanlar dudak boyalarını ve gürültülü patırtılı bir şehrin caz müziğini çekici bulurlarken, Spike bu çekiciliği Kitty Hawk'taki toprağın, denizin ve gökyüzünün yatıştırıcı basitliğinde buluyordu. En azından fon toplama yemeklerinin bir başkasında durumu böyle açıklamıştı ve Mary-Beth de, Buck Weinhart da onun böyle konuştuğunu daha önce hiç duymadıkları halde dinleyiciler ona inanmışlardı.

Spike Tiggler'ın doğduğu kasaba Demokratların kalesi olduğu kadar Baptist Kilisesi mensuplarının da kalesiydi. Kitty Hawk'a yaptığı gezinden sonraki pazar günü Spike, Kutsal Su Kilisesi'nin önünde Wright Kardeşler hakkında biraz saygısızlığa kaçan türden bir taşkınlık göstermiş ve İhtiyar Jessie Wade de on üç yaşındaki çocuğa, "Tanrı bizim uçmamızı isteseydi bize kanat verirdi" diye görüşünü belirtmişti. Genç Spike ise nezaket kurallarının gerektirdiğinden biraz fazla aceleyle ve görüşüne karşı çıkan yaşlı hanımın iki yüz metre ötedeki kiliseye gelirken bindiği pırıl pırıl parlatılmış Packard'ı işaret ederek, "Ama Tanrı bizim araba direksiyonuna geçmemizi istedi, öyle değil mi?" diye yanıt vermişti; bunun üzerine Spike'ın ba-

bası, o gün kutsal pazar olmasaydı, Yüce Tanrı'nın pekâlâ Spike'ın kafasına bir şaplak yemesini isteyebileceğini anımsatmıştı. Wadesville sakinlerinin Spike Tiggler'ın 1943 yılı civarındaki konuşmasından anımsadıkları kara, deniz ve gökyüzü üzerine görüşlerden çok, bu karşılıklı atışma olmuştu.

Aradan iki yıl geçti, Hiroşima üstüne atom bombası atıldı –Mary-Beth'in annesine göre çok çabuk– ve Spike, Tanrı ona tekerlekler vermediyse, en azından babasının ona zaman zaman tekerleklerini ödünç verebileceğini keşfetti. Sıcak akşamlarda o ve Buck Weinhart arka yollardan birinde yavaş yavaş ilerleyen bir arabanın arkasına takılıp kendi arabalarının radyatör ızgaralarını öndeki arabanın tamponuna değdirecek kadar yaklaşma oyunu oynarlardı. Sonra, arabadan yavaşça ayrılıp yanından son hızla geçerlerken "Arabayı ya sür ya da sütünü sağ, azizim!" diye hep bir ağızdan bağırırlardı. İşte aynı arabada ve aşağı yukarı bu sıralarda Spike, gözleri umutla büyüyerek Mary-Beth'e: "Eğer Tanrı onu kullanmamızı istemiyor olsaydı, niçin oraya koysundu ki?" demiş ve Mary-Beth de genç Spike'tan daha fazla dindar biri olduğundan ve Spike'ın bu kur yapma tarzı hiç de ikna edici bir tarz olmadığından, bu açıklama, emeline ulaşmasını birkaç hafta geciktirmişti. Ancak birkaç hafta sonra Spike, kendini arabanın arka koltuğunda, "Sensiz yaşayabileceğimi sanmıyorum, Mary-Beth" diye fısıldarken bulmuş ve bu yaklaşım işi bağlamıştı.

Spike bu olaydan kısa bir süre sonda Wadesville'den ayrıldı ve kasabanın onun hakkında bundan sonra duyduğu şey, onun Kore'de bir F-86 Sabre uçağıyla uçtuğu ve komünist MİG'lerin Yalu Nehri'ni geçmelerini önlediği oldu. Bu noktaya varmak için, hepsi de mantıksal olarak birbiriyle bağlantılı olmayan bir dizi an ve heyecan yaşaması gerekmişti. Eğer Spike yaşamını bir çizgi romana indirgemeye çalışsaydı, ki bazen böyle yapıyordu, önce kendini Kitty Hawk'ta kum tepeciklerinin üstünde ayakta durmuş denize bakarken görür; sonra hiç itirazla karşılaşmadan Mary-Beth'in göğsünü sıkıştırıp, "Tanrı

bunun için beni öldürecek değil, yapamaz bunu" diye düşünür; sonra da Buck Weinhart ile birlikte alacakaranlıkta araba kullanarak gecenin ilk yıldızlarının belirmesini beklerdi. Elbette, işin içinde makine sevgisi de vardı, yurtseverlik de vardı, mavi üniforması içinde çok hoş göründüğüne ilişkin o güçlü duygu da vardı; ama bir bakıma, önceki şeyleri daha canlı olarak anımsıyordu. 1975'te, projesi için ilk fon toplama girişiminde anlatmak istediği buydu: İnsanın, yaşamının başladığı yere dönmesi. Hiç kuşkusuz akıllılık ederek bu genel duyguya belirli anıları karıştırmadı yoksa en azından Mary-Beth'ten bir katkı sağlayamazdı.

Spike Wadesville'den ayrıldığında, babasının arabası ve kırgınlıkla dolu Mary-Beth'le birlikte aynı zamanda inancını da arkada bırakmıştı. Deniz Kuvvetleri formlarında dinini görevsever bir tavırla "Baptist" olarak belirtmesine karşın, Tanrı'nın buyruklarını, Tanrısal inayeti ya da esenliğe kavuşmayı falan düşünüyor değildi, hatta meslektaşı pilotlardan birinin –ne diyorum, arkadaşlarından birinin– çarpışmada öldürülmüş olduğunu öğrendiği kötü günlerde bile. Evet ölüp giden, bir arkadaşıydı ama Tanrı ile telsiz bağlantısı kurmak mümkün değildi. Spike bir havacıydı, bir bilim adamıydı, bir mühendisti. İnsan, üsteki kıdemli subaylara itaat ettiği gibi kâğıt formların üstünde de Tanrı'yı kabul edebilirdi. Ancak insan, gerçekten Spike Tiggler olduğunda –yani, sessiz bir yoldaki ödünç bir arabadan çıkıp boş bir gökyüzünde gürleyen bir savaş uçağına binen genç olduğunda– insanın en çok kendi olduğu an, gökyüzüne dimdik tırmanıp Yalu Nehri'nin güneyinde berrak göğün ta tepesinde gümüş kanatlarınızı dengeye getirdiğiniz andı. O an, komutayı tümüyle elinizde tutuyor ama aynı zamanda da yapayalnız oluyordunuz. İşte yaşam buydu. Sizi düş kırıklığına uğratabilecek tek kişi gene kendinizdiniz. Spike, F-86'sının burnuna: "Arabanı ya sür ya da sütünü sağ!" yazmıştı; bu, Teğmen Tiggler'ı düşman uçaklarının kıçlarına yanaşacak kadar serbest bırakan talihsiz MİG'ler için bir uyarıydı.

Kore Savaşı'ndan sonra Maryland'deki Patuxent Nehri Deneme Pilotları Okulu'na transfer oldu. Ruslar uzaya ilk Sputnik'lerini fırlattıklarında ve Mercury Projesi uygulamaya konduğunda, Spike gönüllü yazıldı, gerçi içindeki bir ses –ve onun çevresindeki birçok başka havacı– ilk uçuşlarında pekâlâ bir şempanze de kullanılabileceğinde ısrar ediyordu. Öyle ya! Onlar bir şempanze kullanacaklardı. İş sadece bir rokete binmekti; siz üzerinizden teller çıkan bir kargo parçası, bilim adamlarının incelemesi gereken bir et yığınıydınız. Bir yanı, seçilen ilk yedi kişi arasında bulunmadığına üzülmemişti ama bir yanı, üzülmüştü; bir dahaki sefere yine gönüllü oldu ve kabul edildi. Haber *Fayetteville Observer*'ın ön sayfasında bir resimle birlikte yer aldı, bu da Mary-Beth'in onu bağışlamasına ve ona yazmasına neden oldu; ama yeni karısı Betty'nin bir kıskançlık krizi yaşadığını gören Spike, Wadesville'deki kız arkadaşını unutmuş gibi yaptı ve mektubunu yanıtsız bıraktı.

1974'ün yazında Spike Tiggler Ay yüzeyinde durdu ve futbol topuyla dört yüz on metrelik bir pas attı. Sayı! Bu olay, astronotlara özel bir görevin verilmediği ve Ay'ın üstündeki iki arkadaşa ilgilerini çekecek herhangi bir şeyi yapma izninin tanındığı yarım saatlik bir süre içinde gerçekleşti. Eh doğrusu, Spike da havası seyrek bir atmosferde bir futbol topunu nereye kadar atabileceğini hep merak etmişti ve şimdi bunu biliyordu. Sayı! Görev Kumanda Merkezi'ndeki ses hoşgörülü görünüyordu ve Spike hop hop gidip topu geri getireceğini söylediğinde astronot arkadaşı Bud Stomovicz de hoşgörülü davrandı. Ay'ın cansız yüzeyinde üzerinden tüpler çıkan koca bir tavşan gibi zıplamaya başladı. Ayın yüzeyi Spike'a bir hayli pürüzlü ve aşınmış göründü, kaldırdığı ve yavaş çekim hareketle yeniden yüzeye inen toz, kirli bir plajdaki kumlara benziyordu. Futbol topu küçük bir kraterin yanında duruyordu. Ona hafifçe vurarak topu pürüzlü bir oyuğa yolladı, sonra gelmiş olduğu mesafeyi hesaplamak için arkasına döndü. Hemen hemen gözden uzak olan Ay modülü ufacık ve eğreti görünü-

yor, pille çalıştırılan oyuncak bir örümceği andırıyordu. Spike görev sırasında özel şeyler düşünmeye pek düşkün değildi – aslında çalışma programı içebakışı özendirmeyecek şekilde yapılmıştı– ama o anda kendinin, Bud'ın (ve ayrıca tepedeki komuta modülünde hâlâ daireler çizip duran Mike'ın) insan türünün geri kalan üyelerinden olabildiğince uzakta olduğunu aklından geçirdi. Dün yeryüzünün yükseldiğini seyretmişlerdi ve yaptıkları bütün şakalara karşın, insanı tepetaklak eden ve içini saygı dolu bir korkuyla dolduran bir görüntü olmuştu bu. Şimdiyse, burada, kendini her şeyin kenarında hissediyordu. Bir on metre daha yürüyecek olsa, dünyanın kanat ucundan düşebilir ve tepe aşağı uzayın derinliklerine yuvarlanabilirdi. Böyle bir şeyin bilimsel olarak mümkün olmadığını bilmesine karşın, Spike Tiggler'a böyle gelmişti.

İşte tam o anda bir ses ona, "Nuh'un Gemisi'ni bul!" dedi.

"Ne diyorsun?" diye yanıt verdi, konuşanın Bud olduğunu düşünerek.

"Ben bir şey söylemedim." Bu kez, gerçekten de Bud'ın sesiydi. Spike sesi tanıdı, zaten ses her zamanki gibi kulaklıklarından gelmişti. Yüksek ve samimi öteki ses ona doğrudan gelmiş gibiydi, onun çevresindeydi, onun içindeydi, ona yakındı.

Ay modülüne dönüşte ancak bir on metre kadar yürümüştü ki ses buyruğunu yineledi: "Nuh'un Gemisi'ni bul!" Spike, oksijen rezervi sayesinde Ay üzerindeki sıçramalı yürüyüşünü sürdürüyor, bir yandan da acaba birisi bana şaka mı yapıyor diye merak ediyordu. Ama hiç kimse başlığının içine bir teyp yerleştirmiş olamazdı; buna yer yoktu, koysalar dikkatini çekerdi, buna izin vermezlerdi. Böyle bir numarayla insanı deli etmek bile mümkündü; gerçi bir iki astronot arkadaşının mizah anlayışları bir hayli çarpıktı ama onlarda da mizah, kavun dilimine bir delik açmak, bu deliğe hardal doldurmak ve sonra da deliği kapamaktan öteye gitmiyordu. Bu kadar uzun boylu bir şey olamazdı.

"Onu Türkiye'de Ararat Dağı'nda bulacaksın" diye yinelendi ses. "Onu bul, Spike!"

Spike'ın fiziksel tepkilerinin çoğunu kaydeden elektrotlar vardı; misyonun bu bölümü incelendiğinde grafik kâğıtlarının üzerindeki bütün iğnelerin de sıçramalar yaptığını göreceklerini tahmin etti. Eğer böyle olursa, konuyu örtbas etmek için pekâlâ bir öykü uydurabilirdi. O an için, işittiği şeyi ve işittiğinin ne anlama geldiğini düşünmekten başka bir şey istemiyordu. Bu yüzden Ay modülüne döndüğünde ana alıcının bir hata yaptığı konusunda bir espri yaptı ve sonra normal bir astronot oldu. Yani deneme pilotu şempanzeye, şempanze milli kahramana, milli kahraman zor roller dublörüne, zor roller dublörü müstakbel Kongre üyesine ve eğer bu da olmazsa, bir düzine şirketin süs bitkisi kabilinden müstakbel kurul üyesine dönüştü. Spike Ay'a ilk ayak basan kişi değildi ama onun az bulunurluğunu engelleyecek kadar da çok kişi olmayacaktı, bu ise üne ve ödüllere kavuşmak için bir vesileydi. Spike Tiggler işini bilirdi, Betty daha da çok bilirdi, bu yüzden evlilikleri birçok kez parçalanmaktan kurtulmuştu. Spike uzun boylu ve atletik vücutlu, güzel yüzlü, balaylarında *Yemek Pişirme Zevki* kitabını okuyacak ve üsse dönmesi geciktiğinde korkularını kendisine saklayacak bir kızla evlendiğini düşünüyordu; oysa karısı dolarları çoğaltma olanaklarını ondan daha iyi bilen biri çıkmıştı. "Uçmak senin işin, düşünmekse benim" derdi ona ara sıra; bu biraz şakaya benziyordu ya da en azından her ikisi de çoğu zaman bu sadece bir şakaymış gibi davranıyorlardı. Böylece Spike Tiggler görevine dönüp çalışma programını tamamladı ve hiç kimsenin herhangi bir şeyin değiştiğinden ya da her şeyin değişmiş olduğundan kuşkulanmasına olanak tanımadı.

Denize iniş faslından sonra Beyaz Saray'dan "yolculuk nasıl geçti bakalım" kutlamaları, sonra tıbbi muayene, brifing verme, Betty'ye ilk telefon, Betty ile yine ilk *gece*... ve ün geldi. Spike Tiggler her zaman güvensizlik duyduğu kalabalık kentlerde -kendini beğenmiş Washington, kinik New York, kaçık

San Fransisco– büyük biriydi; Kuzey Carolina'da ise muhteşemdi. Kafasının üzerine spagettiyi andıran renkli kâğıtlardan şeritler fırlatıldı; sağ eli kutlamaların yorgunluğunu hissetti; öpüldü, kucaklandı, mıncıklandı, tokatlandı, yumruklandı. Küçük çocuklar ellerini yeleğinin cebine daldırıp hiç utanmadan aytozu dileniyorlardı. Her şeyden öte de, herkes birkaç dakikalığına onunla *birlikte* olmak, onun yanında olmak, dışarıya verdiği nefesi solumak, uzaydan gelen ama aynı zamanda da komşu eyaletten olan adama hayranlıklarını ifade etmek istiyordu. Birkaç ay boyunca bir kıyıdan ötekine giderek hummalı bir biçimde iltifatlara boğulduktan sonra, Kuzey Carolina eyaleti yasama meclisi, evlatlarından gurur duyarak ama biraz da ulusun ortak övünç vesilesi olmasını kıskanarak, onun için yapılmış olan bir madalyayı özel bir törenle vereceklerini bildirdi. Herkes de şu konuda görüş birliği içindeydi: Bunun için tatsız bir gökyüzü altında yavan bir toprak olan Kitty Hawk'tan daha uygun bir yer olabilir miydi?

O öğleden sonra seçme sözler söylendi ancak Spike onları ancak şöyle böyle algıladı. Betty'nin üstünde yeni bir elbise vardı, hatta bir şapka giymişti, harika göründüğü konusunda –ki öyle görünüyordu– kendisine güven verici bir şeyler söylenmesine ihtiyacı vardı ama böyle bir iltifat almadı. Spike'ın boynuna, bir yüzünde Kitty Hawk'un öteki yüzündeyse Apollo kapsülünün resmi olan altından büyük bir madalya asıldı; Spike'ın eli düzinelerce kez çekiştirildi durdu; o, bütün bu zaman zarfında, kibarca gülümserken ve başını hafifçe eğmişken Ay yolculuğundaki o anı, ona söylenenleri düşünüyordu.

Valinin limuzininin arka koltuğundaki atmosfer içten, adeta gurur okşayıcıydı ve Betty o denli güzel görünüyordu ki Spike bunu ona söylemeyi düşündü ancak Vali ile karısının önünde böyle yapmaya çekindi. Her zamanki gibi yerçekimi, Ay üzerinde zıplama, Dünya'nın yükselişi ve söylesenize Tanrı aşkına, tuvalete gitmek gerektiğinde ne yapıyordunuz, gibisinden konuşmalar sürüp giderken ve tam Kitty Hawk'a yaklaş-

mışlarken birden, Spike yol kenarında Nuh'un Gemisi'ni fark etti. Kocaman, karaya oturmuş, iki ucu yüksekte, lataları tahtalarla kaplı bir Nuh'un Gemisi. Vali, Spike'ın başının 180 derecelik dönüşünü sevecenlikle izledi ve sonra kendisine sorulmayan soruyu yanıtladı. "Bir çeşit kilise" dedi. "Yapılalı çok olmadı. Belki de içinde bir sürü hayvan vardır." Güldü ve Betty de ürkek bir tavırla ona katıldı.

Spike birdenbire, "Tanrı'ya inanıyor musunuz?" diye soruverdi.

"İnanmasam Kuzel Carolina Valisi olamazdım" diye içten ve saf bir tavırla yanıt verdi Vali.

"Hayır, Tanrı'ya inanıyor musunuz diyorum?" diye yineledi Tiggler, hiçbirinin de dilemediği bir şey olarak kolaylıkla yanlış yorumlanabilecek bir dobralıkla.

Betty yavaşça, "Tatlım" dedi.

Valinin karısı, beyaz eldivenli eliyle eteğinin pilisini şöyle bir düzelterek, "Galiba neredeyse geldik" dedi.

O akşam oteldeki odalarında, Betty önce uzlaşmacı bir tavır takındı. O sözler ne kadar züppece olsa da bir gerginliğin eseri olmalı, diye düşündü. Ben de olsam kürsülere çıkıp bütün bunların nasıl olduğunu ve ne denli gurur duyduğumu ellinci kez anlatmak istemezdim, hatta bu beni gururlandırmış ve içimde ondan ellinci kez söz etme isteği uyandırmış olsa bile. Bu yüzden kocasına biraz anaç davrandı, kendini yorgun hissedip hissetmediğini sordu ve bu arada da bir kez bile, *lanet olasıca bütün gün* boyunca bir kez bile elbisesinden niçin söz etmediğine ilişkin ağzından bir mazeret duymak istedi. Çuhaçiçeği sarısının ona gerçekten yakıştığı konusunda zaten tereddütleri olduğunu bilmiyor muydu yoksa? Ama bu işe yaramadı ve işler aydınlığa kavuşmadığı sürece bir türlü uyuyamayan Betty, ona bir içki isteyip istemediğini ve törenden önce herkese karşı niçin o kadar tuhaf davrandığını sordu ve eğer samimi düşüncesini öğrenmek istiyorsa, eyalet valilerine, hey güzel Allahım, Tanrı'ya inanıp inanmadıklarını sormanın her ikisi-

nin birlikte hazırladıkları gelecek kariyerini berbat etmenin en hızlı yolu olduğunu söyledi. Kendini ne sanıyordu Tanrı aşkına?

"Yaşamım değişti" dedi Spike.

"Bana bir şey mi söylemeye çalışıyorsun?" Betty doğal olarak kuşkulanıyordu ve ünlü bir adamın onu tanımayan kadınlardan, Mary-Beth'lerden ve dünyanın bütün potansiyel Mary-Beth'lerinden çok sayıda mektup alabileceğini görmezden gelemiyordu.

"Evet" diye yanıtladı Spike. "İnsan yola çıktığı yere döner. Ay'ı görmek için 385.000 kilometre yol katettim ve görmeye değer olanın yeryüzü olduğunu anladım."

"Senin bir içkiye ihtiyacın *var*." Betty soğutuculu bara yönelmişken odanın ortasında duruverdi ama Spike ne konuşmuş ne hareket etmiş ne de bir davranış sergilemişti. "Allah kahretsin, içkiye ihtiyacı olan *benim*." Elinde limonlu bir viskiyle kocasının yanına oturdu ve bekledi.

"Ben çocukken babam beni Kitty Hawk'a götürmüştü. On iki, on üç yaşlarındaydım. Havacı olmamın kökeninde bu var. O günden sonra yapmak istediğim tek şey buydu."

"Biliyorum, tatlım." Kocasının elini tuttu.

"Deniz Kuvvetleri'ne katıldım. İyi bir pilottum. Pax Nehri'ne transfer edildim. Mercury Projesi'ne gönüllü oldum. Önce kabul edilmedim ama ısrar ettim ve sonunda beni kabul ettiler. Beni Apollo Projesi'nin listesine koydular. Bütün yönleriyle eğitimi tamamladım. Ay'a ayak bastım... "

"Biliyorum, tatlım."

"... ve orada... *orada*" diye sözünü sürdürdü, ilk kez ona söyleyeceği şeye kendini hazırlamak amacıyla Betty'nin elini sıkarak, "Tanrı bana Nuh'un Gemisi'ni bulmamı söyledi."

"Ha öyle mi!"

"Tam futbol topunu ileriye atmıştım. Tam futbol topunu ileriye atmıştım, onu buldum ve bir şut çekerek topu küçük bir kraterin içine yuvarladım; kameranın beni alıp almadığını ve

bunu fark ettiklerinde bozulup bozulmayacaklarını merak ediyordum ki Tanrı benimle konuştu. *Nuh'un Gemisi'ni bul*, dedi." Spike karısına baktı. "Sanki Tanrı bana şöyle demek istemiş gibiydi: Yetişkin bir adam olmuşsun ve Ay'a gelmeyi başarmışsın ama sen ne yapıyorsun? Futbol toplarına vuruyorsun. Artık bu çocukça şeyleri bırakmanın vakti geldi, işte Tanrı bana bunu söylüyordu."

"Tanrı olduğundan emin misin, tatlım?"

Spike soruyu duymazdan geldi. "Bunu hiç kimseye söylemedim. Hayal falan görmediğimi biliyorum, duyduğum şeyi duyduğumu biliyorum ama kimseye söylemedim. Belki de çok emin değilim, belki de bunu unutmak istiyorum. Ve ne oluyor? Kitty Hawk'a, yıllar önce her şeyin başladığı yere döndüğüm aynı gün, o gün Allahın cezası Gemi'yi görüyorum. *Ne dediğimi unutma* – O'nun mesajı buydu, öyle değil mi? Yüksek sesle söylenmiş ve açık. Şu anlama geliyor: *Hadi git madalyanı al ama dediğimi unutma*!"

Betty viskisinden bir yudum aldı. "Peki, ne yapacaksın, Spike?" Betty genel olarak kocasının kariyerinden söz ettiklerinde, *sen* demek yerine *biz* derdi; bu kez Spike tek başına kalmıştı.

"Henüz bilmiyorum. Henüz bilmiyorum."

Betty'nin danıştığı NASA psikiyatrı başını o kadar çok sallamıştı ki sanki bu jestiyle elinden kalemini bırakıp kocası Spike'ın birkaç tahtasının eksik olduğunu, onun zırdelinin teki olduğunu söylemeden Betty'nin ona, çok daha müthiş şeyler anlatması gerekiyordu. Psikiyatr başını yine salladı ve onun ve meslektaşlarının bazı *uyum sağlama problemleriyle* karşılaşmayı beklediklerini, ne de olsa Ay'a gidip de oradan Dünya'ya bakmış olan birinin kafasının üzerinde durup çevresini tepetaklak gören ilk insan gibi olacağını, bunun insanın *davranış biçimini* etkileyeceğini ve uçuş stresi ve görevlerle bağlantılı olan muazzam reklam kampanyaları da göz önünde tutulursa, bir iki *gerçeklik kaybı* duygusunun ortaya çıkmasının pek de

şaşılacak bir yanı olmadığını ama bunların etkisinin ciddi ya da uzun süreli olduğuna inanmak için de hiçbir neden bulunmadığını söyledi.

"Benim sorumu yanıtlamıyorsunuz."

"Sizin sorunuz nedir?" Psikiyatr, Betty'nin soru sormuş olduğunun farkında değildi.

"Acaba kocam –hangi teknik terimi kullandığınızı bilmiyorum, doktor– acaba kocam oynattı mı?"

Bu kez dikey değil de yatay doğrultuda yine çok sayıda baş sallama oldu ve *algılama bozukluklarına* ilişkin örnekler verildi, Spike'ın dosya kayıtları incelendi –Spike her birinin üstüne okunaklı bir yazıyla *Baptist* yazmıştı– ve Betty'ye öyle geldi ki eğer Spike Ay'ın üzerindeyken Tanrı'nın kendisiyle konuştuğunu *duymamış* olsa psikiyatr bunu daha şaşırtıcı bulabilirdi. Ona, "Acaba Spike hayal mi görüyor?" diye sorduğunda, doktor sadece, "Siz ne düşünüyorsunuz?" demekle yetindi. Bu da Betty'ye konuşmada pek gelişme kaydediyorlarmış gibi gelmedi, aslı aranırsa, kocasından kuşkulanmakla asıl kaçık olanın adeta *kendisi* olduğu ima ediliyordu. Bu görüşmenin sonuçlarından biri Betty'nin oradan kocasına yardım etmek yerine ona ihanet etmiş gibi bir duyguyla ayrılması oldu. Öteki sonucuysa şuydu: Üç ay sonra, Spike uzay programından ayrılmak istediğini belirttiğinde, bütün bu meselenin kamuya yansıtılmaması koşuluyla isteğine ciddi bir muhalefet olmadı çünkü psikiyatrın raporunda Spike'ın *birkaç tahtasının eksik* olduğu, zırdelinin teki olduğu, su katılmamış bir kaçık olduğu ve yakın ve kişisel bir incelemeden sonra herhalde Ay'ın yeşil peynirden yapılmış olduğuna inandığı açıkça belirtilmişti. Nitekim astronota, genel medya tanıtımı bölümünde bir masabaşı işi bulundu, sonra Deniz Kuvvetleri onu yeniden eğitim çalışmalarına transfer etti ama Ay'ın gri tozunda zıpladıktan bir yıl sonra Spike Tiggler, yeniden sivil yaşama döndü. Betty, acaba insan balkaymak trendeki şansını nasıl teper de onun lüks vagonundan aşağı atlar, diye merak ediyordu.

Spike'ın Wadesville'deki Aytozu Lokantası'nı ilk para toplama toplantıları için bir akşamlığına kiralamış olduğunu ilan etmesi Betty'yi, yapılabilecek en az acı verecek şeyin, *Yemek Pişirme Zevki* kitabını tamamen kapatıp erken bir boşanma talebinde bulunmak olup olmayacağı konusunda düşüncelere sevk etti. Spike, neredeyse bir yıldır, bir gün sokağa çıkıp bir Kitabı Mukaddes almak dışında hiçbir şey yapmamış, sonra sonra, akşamları ortalıktan yok olma huyu peydahlamıştı ve Betty onu, arka bahçedeki sundurmanın basamaklarında, Kitabı Mukaddes dizlerinin üstünde açılmış ve gözleri yıldızlara dikilmiş olarak bulur olmuştu. Betty'nin arkadaşlarının ona gösterdikleri duygudaşlık insanı tüketip bitiriyordu: Ne de olsa, ta *yukarılardan* dönüp gündelik yaşamın hayhuyuna uyum sağlamak çok zor bir şey olmalıydı. Sayı Tiggler'ın ününün, depoya benzin koymak zorunda kalmadan daha uzun yıllar sürüp gidebileceği Betty'ye apaçık bir şey gibi görünüyordu; desteğe ihtiyaç duyabileceği de apaçık görünüyordu – çünkü üne kavuştuktan sonra oynatmak, pek öyle Amerikanvari bir şey değildi ama neredeyse kesin bir yurtseverlik belirtisiydi– ama Betty yine de, kendini aldatılmış hissediyordu. Yıllar boyu Spike'ın kariyeri için doğru olanı yapmış, asla doğru dürüst bir yuvaya sahip olamadan ülkede oradan oraya sürüklenip durmuş ve büyük ödülü beklemiş, ummuştu... ve sonra, ödül geldiğinde de, o kocaman dolarlar para makinesinden aşağı yağmur gibi yağdıklarında da, Spike ne yapmıştı? Şapkasını çıkarıp dökülen dolarları toplamak yerine, arka bahçenin sundurmasında oturup yıldızları seyre koyulmuştu. Kocamı görmek mi istiyorsunuz? İşte, şu dizlerinin üzerinde Kitab Mukaddes'le oturan, yırtık pantolonlu ve gözlerinde tuhaf bir bakış olan adam. Hayır, ona saldıran falan olmamıştı, o sadece, talihini tepip balkaymak trenin lüks vagonundan aşağı atladı.

Betty Spike'a, Aytozu Lokantası'ndaki ilk toplantılarında, üstüne ne giymesini arzu ettiğini sorduğunda sesinde biraz alaycı

bir ton vardı; Spike da ona yanıt olarak, Kitty Hawk'ta madalyasını aldığı sırada ona satın almış olduğu şu çuhaçiçeği sarısı elbiseden her zaman çok hoşlandığını söyleyince, Betty içinde bir kez daha, kesinlikle Yüce Tanrı'ya ait olmayan bir sesin, *boşan* diye fısıldadığını duydu. Ama garip olan, Spike'ın samimi görünmesiydi ve iki kez, bir kez yola çıkmadan önce ve bir kez de anayola çıktıklarında Spike, ona ne kadar güzel göründüğünü söyledi. Görmezden gelemeyeceği yeni bir gelişmeydi bu. Bugünlerde Spike, ne demek istiyorsa onu söylüyor ve sadece demek istediklerini söylüyordu. Futbol topuyla birlikte şu zirzoplukları o kraterde bırakmış olduğu gibi eğlenmeyi, şakaları, takılmaları da bırakmış görünüyordu (düşünülecek olursa bu futbol topu aptalca bir şeydi ve alarm zillerini çok daha önce çaldırması gerekirdi). Spike ciddileşmiş, can sıkıcı olmuştu. Onu hâlâ sevdiğini söylüyor ve Betty buna inanıyordu; gerçi zaman zaman, bir kadına bu kadarı yeter mi diye merak ediyordu. Ancak Spike, canlılığını yitirmişti. Eğer bu, çocuksu şeyler yapmaktan vazgeçmekse, Betty'ye göre çocuksu şeyler kendileri için söylenenlerden çok daha anlamlıydı.

Spike Tiggler'ın para toplama işini başlattığı 1975 yılının o Nisan akşamında Aytozu Lokantası dopdoluydu. Kasaba sakinlerinin çoğu oradaydı, ayrıca iki gazeteci ve bir de fotoğrafçı vardı. Betty daha kötü şeyler beklemişti. Gazetelerin şu tür başlıklar atacaklarını aklından geçirmişti: YERYÜZÜNE İNEN ASTRONOT "TANRI BENİMLE KONUŞTU" DİYOR VE WADESVILLE'Lİ ASTRONOTUN BİRKAÇ TAHTASI EKSİK. Yöre papazı Spike'ın içinde yetiştiği cemaate geri dönüşünü kutlama konuşmasını yaparken, Betty kocasının yanında sinirli sinirli oturdu. Alkışlamalar oldu; Spike onun elini yavaşça tuttu ve ayağa kalkıp konuşmaya başlayıncaya kadar da bırakmadı.

"Yeniden burada olmak güzel" dedi Spike, çevresine şöyle bir bakınıp tanımış olduğu çehrelere merhaba dercesine başını hafifçe öne eğerek. "Biliyor musunuz, daha geçen gün, arka

bahçemdeki sundurmada oturmuş gökyüzündeki yıldızlara bakıyor ve yıllar önce Wadesville'de, bir zamanlar ben olan o çocuğu düşünüyordum. On beş, on altı yaşlarında falan olmalıyım ve sanırım ele avuca sığmaz yaramaz bir çocuktum, ihtiyar Jessie Wade, nur içinde yatsın, umarım çoğunuz Jessie'yi anımsıyorsunuzdur, bana şöyle dedi: 'Delikanlı, sen böyle bağırarak koşmaya devam edersen, bir gün havalanıp uçarsın ha.' Sanırım ihtiyar Jessie Wade'in bildiği bir şeyler vardı çünkü yıllar sonra, ben de aynen öyle yaptım, ne yazık ki Jessie'nin ömrü kehanetinin gerçekleştiğini görmeye vefa etmedi, nur içinde yatsın."

Betty bundan daha fazla şaşıramazdı. Spike numara yapıyordu. Herkesin önünde lanet olasıca bir numara yapıyordu. Wadesville hakkında pek iyi bir söz etmezdi; üstelik ihtiyar Jessie Wade hakkındaki hikâyeyi de daha önce hiç duymamıştı; oysa Spike burada her şeyi anımsıyor, kendi kasabalılarına sevimli görünmek için rol yapıyordu. Onlara çocukluğu hakkında, daha sonra astronot olması hakkında bir yığın öykü anlattı ki onlar da zaten bunları dinlemeye gelmişlerdi; ancak bütün bu öykülerin arkasındaki mesaj, eğer kasabalıları Wadesville'liler olmasaydı Spike Fayetteville'den bir adım daha öteye gidemezdi, onu ta Ay'ın üzerine çıkaranlar Görev Kumanda Merkezi'ndeki kulaklarından birtakım teller çıkan şu akıllı adamlar değil, şu anda önünde oturmakta olan *kasabalılarının* ta kendisiydi. Betty'yi bunun kadar şaşırtan bir başka şey de Spike'ın, konuşmasının bu bölümünü artık kaybettiğini sandığı bütün şu eski espriler ve şakalarla yapmış olmasıydı. Derken, her insanın yaşamının, tıpkı Pasquotank Nehri'ndeki sular gibi (Jeff Clayton Pinehurst'teki Dünya Golf Şöhretler Salonu'na giderken böyle olmadığını düşünüyordu) bir kaçış ve dönüş, bir kaçış ve dönüş süreci olduğu ve insanın nasıl da her zaman, çıkış noktası olan şeylere ve yerlere geri döndüğü konusundaki bölüm geldi. O da Wadesville'den yıllar önce ayrılmış ama şimdi geri dönmüştü; bütün çocukluğu boyunca Kutsal Su Kilisesi'ne düzenli olarak gittiği halde, sonra

Tanrı'nın yolundan çıkmış ama şimdi ona gene geri dönmüştü: Hiç beklenmedik olmasa da, Betty için yeni bir şeydi bu.

Böylece, akşamın en ciddi bölümüne, bu toplantının amacına gelindi (ve Betty soluğunu tuttu, onun *su katılmamış bir kaçık* olduğu lafını düşünüyor, Tanrı'nın ona futbol topunu kraterde bırakıp onun yerine Nuh'un Gemisi'ni aramaya gitmesi gerektiğini söylemesi konusundaki hikâyeyi bu kişilerin nasıl karşılayacaklarını aklından geçiriyordu). Ama Spike'ı bir kez daha hafife almıştı Betty. Spike, Tanrı'nın ona Ay'da verdiği ilahi emirlerden bir kez bile söz etmedi. Buna karşılık, ona olan inancını birçok kez yineledi ve insanın yola çıktığı yere dönmesi meselesinden, uzay programında alt edilmesi gereken güçlüklerden söz etti. Sonunda, arka bahçesindeki sundurmada oturup yıldızları seyrederken bu meseleleri kafasında nasıl değerlendirdiğini açıklamaya girişince, aradan geçen bunca yıldan sonra insanın geldiği yeri aramaya çalışmasının zamanının gelip çattığını, Türkiye ile İran sınırı arasındaki Ağrı Dağı'nın doruğunda olduğu herkesçe bilinen Nuh'un Gemisi'nden geriye kalanları bulabilmek için bir keşif gezisi yapmayı planladığını, bütün bunların son derece anlamlı olduğunu ve bir mantığa dayandığını anlattı. Gerçekten de Ararat Projesi, NASA'nın giriştiği büyük serüvenin bundan sonraki adımı olarak görülebilirdi; hatta dinleyiciler NASA'nın biraz bencil, biraz maddiyatçı ve dar görüşlü olduğu sonucuna bile varabilirlerdi; öyle ya, başka birçok proje varken, vergi mükelleflerinin ruhuna ve kalbine daha çok hitap edebilecek, üstelik sahip olunan son derece ileri teknolojinin daha fazla işe yarayacağı projeler varken NASA sadece uzay uçuşları üzerinde yoğunlaşıyordu.

Spike, salonda yükselen uğultular arasında yerine otururken Betty, bir numara yaptı, müthiş bir numara yaptı diye düşünüyordu. Paranın adını bile ağzına almamıştı, onların bir iki düşüncesini paylaşırken onlardan varlıklarıyla kendisini onurlandırmalarını istemişti sadece. Şayet, doğru düşündüğü so-

nucuna varırlarsa derhal paçaları sıvayacak ve ona yardım edebilecek adamlar aramaya başlayacaktı. İşte benim Spike'ım bu, diyerek kendi kendine mırıldandığını fark etti Betty, bu Spike evlendiği adamdan oldukça farklı da olsa böyle düşünüyordu.

Fayetteville Observer fotoğrafçısının karşısında el ele poz verirlerken, "Bayan Tiggler kocanızın projesini nasıl buluyorsunuz?" diye sordular ona.

"Aa, yüzde yüz on arkasındayım onun" diye yanıt verdi Spike'a bir yeni gelin gibi gülümseyerek. *Observer* bu demecini haber yaptı ve hatta gazeteci, Bayan Tiggler'in hardal rengi giysisi ve asorti şapkasıyla (*Hardal mı*! dedi Betty, *Sanırım bifteğinin yanında çuhaçiçeği yiyor o*) çok çarpıcı göründüğünü bile yazmaya vardırmıştı işi. O gece evlerine döndüklerinde, Betty'nin onu bir yıl boyunca görmediği kadar dinamik görünüyordu Spike, üstelik elinde Kitabı Mukaddes'iyle yıldızları seyrederek arka bahçedeki sundurmaya kapanması falan da söz konusu değildi; hayır, karısını alelacele, uzunca bir süredir içinde uyumaktan başka bir şey yapmadıkları yatak odasına soktu ve Betty bu işe hazırlıklı olmamasına karşın, hiç de hoşnutsuzluk göstermedi; Betty kocasının kulağına kendi mahrem kodlarıyla banyo hakkında bir şeyler mırıldandı ama Spike şimdi bununla uğraşamayacaklarını söyledi ve Betty de onun bu buyurgan tavrından çok hoşlandı.

O gece daha sonra Spike, "Seni seviyorum" dedi.

Fayetteville Observer'daki bir iki paragraflık bir haber *Greensboro News and Record*'da bir makaleye ve o da, küçük bir ajans haberine neden oldu. Bundan sonra bir sessizlik baş gösterdi ancak Spike güvenini kaybetmedi ve çocukluğunda yaktığı, bir süre hiçbir şey olmayacakmış gibi görünen ama sonra birdenbire parlayıp alev alan şenlik ateşlerini anımsadı. Gerçekten de haklı çıktı çünkü birdenbire *Washington Post* ile *New York Times*'ın baş sayfalarından inmez olmuştu. Ondan sonra TV'ciler geldiler, onu yeni bir gazeteciler grubu, onu yabancı

TV'ler ve yabancı gazeteciler izledi; bütün bu zaman zarfında Betty ile Spike, Ararat Projesi'ni uygulamaya sokabilmek için çok çalışıyorlardı (başlangıçtaki gibi yeniden bir ekip oluşturmuşlardı). Muhabirlere, ister komşu bir dini cemaatten gelen elli dolar olsun isterse tanınmış bir mağazadan gelen ip ve çadır hediyeleri olsun, en son katkıları ve destekleri gösteren ayrıntılı bilgiler veriliyordu. Çok geçmeden Spike ile Betty'nin ön bahçesinde, kampanyalarının ilerlemesini gösteren tahtadan bir termometre yükseldi; her pazartesi sabahı Spike elinde bir boya fırçasıyla cıva sütununu yükseltiyordu.

Spike ile Betty'nin yaşamlarındaki bu kritik dönemi bir roketin fırlatılışına benzetmeleri hiç de şaşırtıcı değildi: Geri sayım heyecan verici, ateşleme anı büyüleyicidir ancak o ağır gümüş rengi tüpün kalçalarının üzerinde harekete geçmeye başlayıp da omuzlarıyla yol açarak göklere doğru yükselişini gördüğünüz ana değin, herkesin gözleri önünde can sıkıcı bir fiyasko yaşanması olasılığının her zaman bulunduğunu bilirsiniz. Betty önceleri ne istemiş olursa olsun, şimdi kocasını yüzde yüz on desteklemeye karar verdiği için, böyle bir şeyin olmasını istemiyordu. Genç kadın pek öyle dindar bir tabiata sahip değildi, kalbinin derinliklerinde Spike'ın Ay'da yaşadığı deneyime ne anlam vereceğini bilemiyordu; ama fırsatlar çıktığında bunları görebilen biriydi. Bir yıl boyunca kocasının iç karartıcı Kitabı Mukaddes incelemelerine ve en iyi arkadaşlarının ona lanet olasıca bir duygudaşlık göstermelerine göğüs gerdikten sonra, haykırabilirdi çünkü sonuçta Spike Tiggler'ın yeniden haberlerde yer alması hiç de fena bir şey değildi. Apollo Projesi'nden sonra Ararat Projesi; bu ilerlemeden, bu küçük alfabetik adımdan daha açık ne olabilirdi? Hiç kimse, hiçbir gazeteci Spike'ın birkaç tahtasının eksik olduğunu, bir zırdeli falan olduğunu ima etmemişti.

Spike her şeyi çok iyi idare ediyordu ve bir kez bile, Tanrı'nın bütün bu işi Başkan Kennedy aracılığıyla başlattığından söz etmedi. Bu da Betty'nin, projede kaçıkça bir şeyler sezmiş olsa-

lar güvensizlik gösterebilecek olan insanların ilgisini çekmesini kolaylaştırdı. Kuzey Carolina Valisi bile Spike'ın, onun imanının sahiciliği konusundaki patavatsızca merakını bağışlamış ve iyi kalplilik göstererek, Charlotte'ta adam başına 100 doların ödeneceği bir para toplama yemeğine başkanlık yapmayı kabul etmişti. Betty bu tür toplantılara, arkadaşlarının demode değilse bile gereksiz bulduğu bir biçimde düzenli olarak çuhaçiçeği renginde giysilerle geliyordu; ancak Spike bunun kendisine uğur getiren bir renk olduğunu ileri sürüyordu. Bazen gazetecilerle konuşurken onlardan, karısının hiç kuşkusuz fark ettikleri hardal rengi giysisinden söz etmelerini rica ediyordu. Bazı gazetecilerse, ya tembel ya da renk körü olduklarından, bu ricayı itaatle yerine getiriyorlar ve bu da Spike'ı gazeteleri okurken kıkır kıkır güldürüyordu.

Ayrıca Spike din konularına yer veren birçok TV programına da konuk oldu. Bir reklam arasından sonra takım elbiseli bir satıcı Tanrı sevgisinin bir kasırganın ortasındaki hareketsiz merkeze benzediğini ve bugün burada bulunan konuklardan birinin bir zamanlar gerçekten de bir kasırganın içinde bulunduğunu, kasırganın içindeki mükemmel huzura tanıklık edebileceğini, bunun elbette Hıristiyanlığın bizi durmadan önden gitmeye iten bir inanç olduğu anlamına geldiğini -çünkü bir kasırganın içinde hareketsiz durmak mümkün değildir- bunun da bizi elbette, ikinci konuğumuza, yaşamının bir döneminde bir kasırgadan bile daha hızlı yolculuk etmiş ama şimdi ona Tanrı'yı övme olanağını sağlayacak olan o sakin merkezi, o mükemmel dinginliğini arayan Spike Tiggler'a getirdiğini söylediğinde, Betty bazen içinde bir kaygıyla ürperiyordu. Saçını yeniden astronot stili kısacık kestirmiş ve üstünde mavi bir takım elbise olan Spike, soruları nezaketle yanıtlıyor ve -satıcının duymayı çok isteyeceği gibi- Tanrı'nın *tam burada*, başlığının içinde olduğundan ve kulağına bazı sözler fısıldadığından bir kez bile söz etmiyordu. Başkaları üzerinde öylesine mükemmel bir şekilde, öylesine yalınlık ve doğallıkla etki bıra-

kıyordu ki Ararat Projesi'ne çok sayıda çek yağmaya başladı; bu çekler Betty Tiggler'ın yönetimine bırakılıyor ve o da doğal olarak bunlardan kendine bir maaş çıkarıyordu.

Bir komite kurdular. Bu komitede şu kişiler yer alıyordu: Eyaletin büyük bir bölümünde saygı gören ya da en azından tanınan, bazılarına göre biraz köktendinci ama bağışlardan gelecek makul paraları kaçıracak kadar da solda olmayan Peder Lance Gibson; üniversite basketbol takımının eski yıldızı, jeolog ve derin deniz dalgıcı, sefere bilimsel saygınlığını kazandıracak olan Dr. Jimmy Fulgood; başkan, koordinatör ve veznedar olarak Betty'nin kendisi. Vali resmi evraklarda adının Onursal Koruyucu olarak geçmesine izin vermişti. Tüm Ararat Projesi'nin geri sayım işlemindeki tek pürüz Proje'yi kamuoyuna bir hayır faaliyeti olarak tanıtamamalarıydı.

Bu konularda biraz kitap karıştırmış bazı gazeteciler Spike'a, Nuh'un Gemisi'ni Ararat Dağı'nın tepesinde bulabileceğinden nasıl bu kadar emin olabildiğini sormaktan hoşlanıyorlardı. Kuran geminin, birkaç yüz kilometre ötede, Irak sınırına yakın bir noktada bulunan Cudi Dağı'nın tepesine oturduğunu yazmıyor muydu? Musevi geleneği de, geminin oturduğu yerin Kuzey İsrail'de bir yerlerde olduğunu söylerken, benzer biçimde farklılık göstermiyor muydu? İşte bu noktada Spike sevimlilik gazına hafifçe basıyor ve herkesin görüşüne elbette saygısı olduğunu, eğer bir İsrailli astronot gemiyi İsrail'de aramak istiyorsa buna bir diyeceği olmadığını, aynı şekilde Kuran'a inanan bir astronot Irak sınırında bir arama yapacaksa, bunun da kendisi için hiçbir sakıncası olmadığını söyleyerek yanıt veriyordu. Kuşkucu muhabirler Spike Tiggler'ın sade bir insan olabileceğini ama hiç de saf olmadığını düşünerek yanından ayrılıyorlardı.

Zaman zaman gündeme gelen bir başka soru da Nuh'un Gemisi'nin –kuramsal olarak yerinin bulunabileceği varsayımıyla– aradan geçen bunca bin yıl içinde çürüyüp gitmiş ya da termitler tarafından yenmiş olup olamayacağıydı. Spike bir

kez daha tuzağa düşmekten kaçındı; Gemi'nin çürümüş ya da termitler tarafından yenmiş olamayacağını nasıl bildiğini çünkü Tanrı'nın "Gemi'yi bul!" buyruğunun açıkça ondan geriye bir şeyler kalmış olduğu anlamına geldiğini açığa vurmaktan özellikle uzak durdu. Bunu yapmak yerine, kendisine soru soran kişiyi Kitabı Mukaddes'e bakmaya davet etti –gerçi bu kişi yanında İncil getirmemişti– ve eğer Kitabı Mukaddes'e bakacak olursa, orada Nuh'un Gemisi'nin herkesin bildiği gibi son derece sert ve bu yüzden çürümeye de, termitler tarafından yenmeye de muhtemelen dayanaklı olan gofer ağacından yapılmış olduğunun yazdığını belirtti. Sonra Spike, yüzyıllar boyu mucize eseri bozulmadan korunan çeşitli şeylerin adını andı: Sözgelimi, buzullar içinde bulunan mamutlar; üzerlerindeki et mahallenizin süpermarketinden aldığınız biftek kadar tazeydi. Spike sözünü, "Eğer Yüce Tanrı'nın iradesi üzerine bir şey yüzyıllar boyu mucize kabilinden bozulmadan korunabiliyorsa, Nuh'un Gemisi buna çok iyi bir aday olamaz mı?" diye bitirdi.

Peder Lance Gibson, Nuh'un Gemisi'nin yeri hakkında günümüzde ne düşünüldüğünü saptamak için Baptist üniversitelerindeki kilise tarihçilerine başvurdu; bu arada Jimmy Fulgood ise Tufan sırasındaki olası rüzgâr ve gelgit hareketlerini inceleme işiyle uğraştı. İkisi oturup bulgularını bir araya getirdiklerinde dağın güneydoğusunda, doruktan bir iki kilometre ötedeki bir bölgeyi Gemi'nin yeri olarak belirlediler. Tabii Spike aramaya oradan başlamayı kabul etti; ama doruğun tam tepesinden başlayıp örümcek ağına benzer daireler çizmek suretiyle aşağıya inerek her yeri sistemli bir şekilde taramayı öngören planı hakkında onlar ne düşünüyorlardı? Jimmy bu fikrin ardında yatan düşünce tarzını beğendi ancak dağcılık açısından bunu kabul edemeyeceğini söyledi, bu yüzden Spike da onun görüşüne uydu. Jimmy'nin karşı önerisi Spike'ın NASA ve Deniz Kuvvetleri'yle ilişkilerini kullanarak dağın havadan keşif resimlerinin çekilmesini sağlamasıydı;

resimleri büyütüp dağda Nuh'un Gemisi'ne benzer bir şey olup olmadığını görebilirlerdi. Spike bunun mantıklı bir yaklaşım olduğunu kabul etti ama içinden de, acaba Tanrı onların kestirme yollara sapmasını gerçekten de istiyor mu, diye merak etti. Bütün bu proje bir çeşit Hıristiyan haccına benzemiyor muydu ve eski hacılar hep zor yollardan gitmemişler miydi? Gerçi çadırlar, ipler, çizmeler ve kol saatleri söz konusu olduğunda her şeyin en iyisi olsun istiyordu ama bir kez oraya çıktıklarında onlara modern teknolojiden başka bir şeyin rehberlik edeceğini umabilmeyi içinden geçiriyordu.

Peder Gibson'ın papazlık faaliyetleri onu Türkiye'ye bu geziyi yapmaktan alıkoymuştu ama o dualarında, Yüce Tanrı'ya iki komite üyesi arkadaşının uzak bir ülkeye Tanrı'nın işini görmeye gittiklerini anımsatarak manevi destek sağlayacaktı. Betty arkada kalacak ve hiç kuşkusuz onu soru yağmuruna tutacak olan medyanın sorularını yanıtlayacaktı. Sefere çıkan ekip –Spike ile Jimmy– 1977 yılının Temmuz ayında hareket edecekti. Oralarda ne kadar kalacakları konusunda tahminler yapmaya yanaşmadılar. Karnına bir kurşun yemek istemediğin sürece, Yüce Tanrı ile üstünlük yarışına kalkışılmaz, demişti Peder Gibson.

İyi dilek sahibi hayırsever kişiler, kilise cemaatleri ve hayatta kalma teknikleri konusunda uzmanlaşmış bazı mağazalar tarafından çeşitli malzemeler armağan edilmişti; Betty, yola çıkış arifesine kadar sürekli gelip duran paketleri açarken Proje'nin toplumun bazı katmanlarında nasıl algılandığını merak ediyordu. Armağanların bazıları Hıristiyan geleneklerine pek de uygun düşmüyordu. Tiggler'ların Keşif Gezisi Odası'na şöyle bir göz atınca Spike ile Jimmy'nin Türkiye'nin doğusunu yok etmek için gönderilen ve kiralık katil olarak tutulan iki çıplak mülteci olduğunu sanırdınız.

Arkalarında çok sayıda giysi, bazı otomatik silahlar, bayıltıcı dört el bombası, bir boğazlama ipi ve fanatik bir dincinin bağışladığı iki intihar hapı bıraktılar. Yükleri arasında hafif

bir kamp teçhizatı, vitamin hapları, yeni zum mercekleri olan Japon malı bir fotoğraf makinesi, kredi kartları, American Express seyahat çekleri, koşu ayakkabıları, küçük bir şişe Amerikan viskisi, sıcak tutan çoraplar ve iç çamaşırları, düzenli dışarı çıkmalarını sağlamak için büyük bir naylon torba dolusu kepek ekmeği, ishale karşı haplar, gece görüşü için enfrarujlu gözlükler, su arıtma hapları, suyu alınmış ve havasız ortamda ambalajlanmış yiyecekler, talih getirmesi için bir at nalı, el fenerleri, diş temizleme ipi, elektrikli tıraş makineleri için yedek pil, gofer ağacı tahtasını kesecek ya da bir saldırganın karnını deşecek kadar keskin kamalar, sivrisinek savıcı krem, güneş kremi ve Kitabı Mukaddes bulunuyordu. Jimmy gizlice yükleri incelediğinde sönük bir futbol topuyla onu şişirmek için kullanılan küçük bir pompa buldu; dudaklarında hoşgörülü bir gülümsemeyle onları dikkatle yeniden dengin içine yerleştirdi. Spike eşyaları gizlice incelediğinde ise, bir kutu prezervatif buldu, kaldırıp çöpe attı ve Jimmy'ye de hiç sözünü etmedi. Komite Doğu Türkiye'de karşılaşacakları köylülere iyi niyet nişanesi olarak neler götürmeleri gerektiğini tartıştı. Betty, Spike'ı Ay üzerinde gösteren renkli kartpostalları önerdi ama Spike oraya kişisel zevkleri için değil Tanrı'nın emirlerini yerine getirmek için gittiklerini düşünerek bunun yanlış bir şey olacağına hükmetti. İyice düşünüp taşındıktan sonra yanlarına Başkan Jimmy Carter ile güzel eşi Rosalynn'in yemin törenlerini kutlama anısına çıkarılan iki yüz rozet aldılar; Peder Gibson'ın bir arkadaşı rozetleri ucuza bırakmış ve onlardan kurtulduğuna çok memnun olmuştu.

Ankara'ya uçtular ve orada, Büyükelçi'nin onurlarına verdiği yemeğe katılmak için frak kiralamak zorunda kaldılar. Spike, konukların çoğunun onunla astronotluk konusunda konuşmak istemeleri ve Ararat Projesi hakkında soru sormaya hiç hevesli olmamaları karşısında duyduğu düş kırıklığını gizledi. Daha sonra, Spike'ın yemeğin ardından yaptığı yurtsever-

lik dolu para toplama konuşmasında ise, kesinkes cimri davranmasalar bile kayıtsız göründüler.

Betty'nin bir cip ya da Land Rover kiralamak için Kiliseler-arası Yolculuk acentesi aracılığıyla yolladığı mesaj onlara ulaşmamıştı, bu yüzden keşif ekibi büyük bir Mercedes'e bindi. Önce doğuda Horasan'a sonra da doğu-güneydoğu yönünde Doğubeyazıt'a gittiler. Aynı zamanda hem soluk yeşil hem de soluk kahverenginin hâkim olduğu kır manzarası hoştu. Taze kayısı yediler ve küçük çocuklara Carter'ların gülümseyen rozetlerinden dağıttılar, bazıları memnun göründü, gerçi bazıları da onları dolar vermeleri için sıkıştırmaya başladılar ve dolar alamayınca da, tükenmezkaleme razı oldular. Her taraf asker doluydu, bu da Spike'ı bölgenin stratejik önemi üstünde düşünmeye sevk etti. Jimmy, daha yüzyıl öncesine kadar Ararat Dağı'nın ya da yöre sakinlerinin ona verdikleri adla Ağrı Dağı'nın üç büyük imparatorluğun – Rusya, İran ve Türkiye– buluşma noktası olduğunu ve üçünü bu yüce dağın ayırdığını öğrendi.

"Sovyetler'in dağın bir parçasına sahip olmaları bana doğru gelmiyor" dedi Jimmy.

"Sanırım orası o zamanlar Sovyetler değildi" diye yanıt verdi Spike, "Bizim gibi Hıristiyandılar ve onlara sadece Rus deniyordu."

"Belki de Sovyetler olduklarında Yüce Tanrı dağın onlardaki dilimini ellerinden aldı."

"Belki" diye yanıt verdi Spike, sınırların ne zaman değiştiğinden tamamen emin olamayarak.

"Herhalde Tanrı kutsal dağının kâfirlerin eline düşmesini istemiyordu."

"Ne demek istediğini anladım ama herhalde Türklerin pek Hıristiyan oldukları da söylenemez" dedi Spike, biraz sinirlenmiş görünerek.

"Onlar Sovyetler kadar kâfir değil." Jimmy kendi teorisinden ilk itirazda vazgeçecekmiş gibi görünmüyordu.

"Kabul."

Doğubeyazıt'tan kuzeye doğru giden yolda Spike, Jimmy'ye arabasını durdurması için bağırdı. Arabadan indiler ve Spike küçük bir ırmağı işaret etti. Yavaş yavaş ama hiç tartışma kabul etmez şekilde, yukarı doğru akıyordu.

Spike Tiggler, "Tanrı'ya hamdolsun" dedi ve dua etmek için dizlerinin üstüne çöktü. Jimmy, başını birkaç derece eğdi ama ayakta durmaya devam etti. Bir iki dakika sonra Spike Mercedes'e geri döndü ve iki plastik su şişesi alarak ırmağın suyuyla doldurdu.

"Burası mucizeler ülkesi" dedi tekrar yola koyulurlarken.

Jeolog ve derin deniz dalgıcı olan Jimmy Fulgood, birkaç kilometre yol aldıktan sonra bir ırmağın yukarıya doğru akmasının niçin bilimsel olarak imkânsız olmadığını açıklamaya çalıştı. Her şey bir dağda yukarıya doğru akan suyun belli bir noktadaki ağırlığına ve basıncına bağlıydı; ırmağın yukarıya doğru akan bölümü bütün çığırı içinde onun sadece küçük bir bölümüydü. Bildiği kadarıyla bu fenomen daha önce çeşitli vesilelerle kayıtlara geçmişti. Arabayı kullanmakta olan Spike neşeyle başını sallayıp duruyordu. "Belki de öyle açıklayabilirsin" dedi sonunda. "Ama mesele şu ki, ilk başta suyu yukarı doğru akıtan kimdir? Ararat'a giden yoldan geçerken görmemizi sağlayacak şekilde onu oraya kim koydu? Yüce Tanrı koydu elbette, başka kim koyacak? Burası mucizeler ülkesi" diye yineledi sözünü, başını memnun memnun sallayarak.

Jimmy her zaman Spike'ın iyimser yaradılışlı bir adam olduğunu düşünmüştü; ama burada, Türkiye'de, açıkça coşkulu bir adam olup çıkmıştı. Ne sivrisinekler ne de talihsizlikler onu rahatsız ediyordu; verdiği bahşişler gerçek bir Hıristiyana yakışır cömertliği gösteriyordu; bir de alışkanlığı vardı, yolda ne zaman bir ineğin yanından geçecek olsalar, arabasının camını indiriyor ve ineğin sahibine ya da hatta kırlara doğru, "Onu ya sür ya da sütünü sağ, azizim!" diye bağırıyordu. Bu bazen insanın sinirine dokunabiliyordu ama Jimmy'nin para-

sını yüzde yüz on oranında Ararat Projesi sağlıyordu, bu yüzden huysuzluklara nasıl katlanacaktıysa bu aşırı neşeye de katlanıyordu.

Yol bitip de karşılarında Büyük Ağrı ile Küçük Ağrı'nın siluetlerini görene değin sürmeye devam ettiler.

"Adeta karı koca gibi, öyle değil mi?" dedi Spike.

"Nasıl yani?"

"Erkek ve kız kardeş, Âdem ile Havva gibi. Büyük olan orada, sevimli küçüğü de onun yanında. Anlıyor musun? *Onları erkek ve dişi olarak O yarattı.*"

"Yüce Tanrı'nın kafasında o zaman bunun olduğundan emin misin?"

"Her şey Yüce Tanrı'nın kafasındadır" dedi Spike Tiggler. "Her zaman." Jimmy Fulgood karşılarındaki ikiz tepeye baktı ve düşüncesini açıklamayıp kendine sakladı. Betty Tiggler, Spike'tan en az üç dört santim daha uzundu.

Kendilerini Yüce Tanrı'nın onlara verdiği iki ayağa teslim etmeden önce teçhizatı aralarında bölüştüler. Tanrı'nın dağında alkollü içki içmenin doğru olmayacağını düşünerek viskiyi arabanın arka bagajında bıraktılar; Carter rozetlerine de artık ihtiyaçları kalmamıştı. Seyahat çeklerini, uğurlu at nalını ve Kitabı Mukaddes'i aldılar. Teçhizatın taşınması sırasında Jimmy, Spike'ı sönük futbol topunu gizlice sırt çantasına koyarken yakaladı. Derken, önde içi içine sığmayan astronot, onun birkaç metre arkasında bir generalin ardından yürüyen küçük rütbeli bir subay gibi uzun boylu eski basketbol yıldızı, dağın güney yamaçlarına doğru yola çıktılar. Jimmy'nin jeoloji merakı zaman zaman durup kayaları incelemek istemesine neden oluyordu; ama Spike her zaman yola devam etmelerinde ısrarlıydı

Dağda yalnızdılar ve bu yalnızlığı son derece coşku verici buluyorlardı. Daha alçak yamaçlarda kertenkeleler, daha yükseklerdeyse dağ ve yaban keçileri gördüler. Şahinler ile doğanların çıkamadığı yükseltilere, gözle görülebilen tek hareketin

arada sırada bir tilkinin sağa sola fırlaması olduğu kar çizgisine doğru tırmandılar. Soğuk gecelerde Jimmy keşif gezisinin günlüğünü yazıyor, Spike ise gaz lambalarının çıplak ve tıslayan ışığında Kitabı Mukaddes'ini okuyordu.

İncelemelerine, Kilise ile bilim arasında pek sıcak bir anlaşma alanı olmayan güneydoğu yamacından başladılar. Kayaların arasındaki çatlakları araştırdılar ve çıplak mağaraların içine baktılar. Jimmy, hiç bozulmadan kalmış Gemi'nin tamamını –zaten bu durumda herhalde gözlerinden kaçmazdı– ya da sadece dümen gibi önemli sayılabilecek bir kalıntıyı ya da belki hâlâ ziftle kalafatlanmış olarak duran bazı tahtalarını bulabileceklerinden emin değildi.

İlk üstünkörü araştırmaları hiçbir sonuç vermedi ama bu onları ne şaşırttı ne de hayal kırıklığına uğrattı. Kar çizgisini geçtiler ve doruğa doğru yöneldiler. Tırmanışlarının sonuna doğru gökyüzü yavaş yavaş renk değiştirmeye başladı; doruğa eriştiklerinde renk parlak yeşil olmuştu. Bu yer mucizelerle doluydu. Spike dua etmek için diz çöktü ve Jimmy de kısa bir süre ona katıldı. Hemen altlarında ikincil bir doruğa doğru inen karla kaplı hafif eğimli bir yamaç vardı. Burası Nuh'un Gemisi için doğal bir istirahatgâh olabilirdi. Ama araştırmaları hiçbir sonuç vermedi.

Dağın kuzey yanı derin bir çatlakla yarılmıştı. Spike, birkaç yüz metre aşağıda uçurumun sona erdiği noktayı parmağıyla işaret ederek orada bir zamanlar bir manastır bulunduğunu söyledi. Gerçek keşişler falandı bunlar. Sonra, 1840'ta, korkunç bir deprem dağı bir köpeğin bir sıçanı salladığı gibi sallamış ve küçük kiliseyle, daha aşağılarda, adının baş harfi A olan köy yıkılmıştı. Anlaşıldığına göre herkes ölmüştü, zaten ölmeseler bile daha sonra öleceklerdi. Şu çatlağı görüyor musun, işte depremden dört beş gün sonra, bir çığ ve biriken sular aşağı doğru inmeye başlamıştı. Önünde hiçbir şey duramazdı. Sanki Yüce Tanrı'nın intikamı gibiydi. Manastırla küçük köyü yeryüzünden silmişti.

Jimmy Fulgood öyküyü dinlerken düşüncelere dalmış, ciddi bir edayla başını sallıyordu. Bütün bunlar, Sovyetler dağın bu dilimine sahipken olmuş, diyordu kendi kendine. Elbette o zamanlar Rustular ve Hıristiyandılar ama her şey gösteriyordu ki Yüce Tanrı'nın Sovyetler'e, onlar daha Sovyetler olmadan önce hıncı vardı.

Üç hafta boyunca aradılar. Jimmy, Gemi'nin dağı çevreleyen buz başlığının derinlerinde gömülü olup olamayacağını merak ediyordu; Spike ise bunun mümkün olabileceğini ama öyle olsaydı, Tanrı'nın mutlaka onu bir şekilde göstereceğini ileri sürüyordu. Yüce Tanrı onları dağa gönderip de sonra onlardan gönderilme nedenlerini gizleyemezdi: Tanrı'nın doğasında bu yoktu. Jimmy, Spike'ın bu konudaki görüşünü kabul etti. Çıplak gözle, dürbünle ve enfrarujlu gözlüklerle aradılar. Spike bir işaret bekliyordu. İşaret geldiğinde onu tanıyabileceğinden emin miydi? Belki de rüzgâr onlara ne yönde eserse orada aramalıydılar. Rüzgârın estiği yönde aradılar. Ama hiçbir şey bulamadılar.

Her gün, güneş aşağıdaki ovayı ısıtıp ısınan hava yükselmeye başlayınca, dağın tepesinde bir bulut halesi oluşuyor ve bu, daha alçaktaki yamaçları görmelerini engelliyordu; her gece, hava soğuyunca, bulut dağılıyordu. Üç haftanın sonunda inip Mercedes'in bagajından bir miktar daha malzeme aldılar. Arabayla en yakın köye gittiler ve Spike oradan Betty'ye "Haber olmaması, iyi haberdir" diye yazarak bir kartpostal gönderdi; buysa Betty'ye olabileceğinden daha az anlaşılır geldi. Sonra dağa geri döndüler ve üç hafta daha aradılar. Bu sırada dolunay vardı ve Spike her gece, şimdiki misyonlarının orada, kalkan tozlar arasında nasıl başladığını anımsayarak Ay'ı seyrediyordu. Bir gece Jimmy, dirseğinin dibinde durdu ve onunla birlikte, kremayı andıran lekeli görünüşlü diski inceledi. Sonunda, sinirli bir gülüşle, "Tıpkı kremalı bir turtaya benziyor" dedi. Oraya gidince, "Daha çok kirli bir plaj kumuna benziyor" diye yanıt verdi Spike. Bir işaret bekleyerek yukarıya bakmayı sürdürdü. Hiçbir işaret gelmedi.

Dağa üçüncü çıkışlarında –bu yıl için sonuncusu olması kararlaştırılmıştı– Spike bir keşifte bulundu. Doruğun birkaç yüz metre altındaydılar ve çakıl taşlarıyla kaplı çok tehlikeli bir kayşattan geçmişlerdi ki yan yana iki mağaraya rastladılar. Adeta Tanrı kayalara iki parmağını batırmıştı; ikisi de böyle düşündüler. Eski astronot, Jimmy'nin yüce gönüllü bir tavırla katlandığı o iflah olmaz iyimserliğiyle mağaraların birincisinde kaygısızca gözden kayboluverdi; önce bir sessizlik oldu, sonra yankılanan bir uluma duyuldu. Devam eden uluma ses olarak değişime uğrayıp da bir dizi boğuk sevinç narasına dönüşene kadar Jimmy'nin aklına ayılar –hatta o iğrenç kar adamı– geldi.

Jimmy, Spike Tiggler'ı, mağaranın hemen hemen girişinde, yere diz çökmüş, dua ederken buldu. Önünde bir insan iskeleti yatıyordu. Jimmy, Spike'ın yanına çöktü. Dizlerinin üstündeyken bile eski basketbol yıldızının boyu sabık astronotun boyundan daha uzundu. Spike el fenerini söndürdü, Jimmy de öyle yaptı. Soğuk karanlıkta birkaç dakika boyunca mutlak bir sessizlik hâkim oldu; sonunda Spike, "Nuh'u bulduk" diye mırıldandı.

Jimmy yanıt vermedi. Bir süre sonra el fenerlerini yeniden yaktılar ve iki ışık huzmesi önlerinde yatan iskeletin üzerinde saygıyla gezindi. İskeletin ayakları mağaranın ağzına doğru uzanmıştı ve görebildikleri kadarıyla, noksansız görünüyordu. Kemiklerin arasından sarkan –bazıları beyaz, bazıları grimsi– kumaş parçaları vardı.

"Tanrı'ya şükürler olsun!" dedi Spike Tiggler.

Çadırlarını dağın yamacının birkaç metre aşağısına kurdular ve sonra öbür mağarayı araştırdılar. Spike gizliden gizliye Nuh'un karısını ve belki de Gemi'nin seyir defterini bile bulabileceklerini umuyordu; ama başka bir şey bulamadılar. Daha sonra, akşam karanlığı çökerken, çadırın içinde basınç altındaki havanın çıkardığı bir tıslama sesi işitildi ve Spike Tiggler futbol topunu Büyük Ağrı'nın kayalarının üzerinden Jimmy Fulgood'un tereddütlü kollarının arasına şutladı. Top, eski

basketbol oyuncusunun iri ellerine defalarca çarptı durdu. Onun topu geri gönderişleri pek kusursuz değildi ama Spike bundan rahatsızlık duymuyordu. Hava soğuyuncaya ve her ikisini de gökte yükselen Ay'ın ışığından başka bir şey aydınlatmaz oluncaya değin Spike, o akşam tekrar tekrar şut çekti. Karanlıkta bile Spike'ın gözleri kusursuzdu; Jimmy topun kendisine gece uçuşuna çıkmış bir yarasa kadar hatasız geldiğini görüyordu. Bir an, "Hey Spike, şu enfrarujlu gözlükleri falan kullanmıyorsun, değil mi?" diye bağırdı ve belli belirsiz görünen oyun arkadaşından bir kıkırdama sesi geldi.

Yemeklerini yedikten sonra, Spike el fenerini aldı ve adını Nuh'un kabri koyduğu yere gitti. Jimmy, ya nezaketinden ya da boş inançlarından ötürü, çadırda kaldı. Bir saat kadar sonra Spike, iskeletin pozisyonunun, ölmekte olan Nuh'un mağaranın ağzından Ay'ı –Spike Tiggler'ın yüzeyinde ayakta durduğu Ay'ı– seyretmesine olanak vermiş olduğunu belirtti. Yatmadan öne çadırının fermuarını kapatırken yine, "Tanrı'ya şükürler olsun!" dedi.

Bir süre sonra, her ikisinin de uyuyamadıkları anlaşıldı. Jimmy hafifçe öksürdü. "Spike" dedi ihtiyatlı bir sesle, "Şey... bana... bana öyle geliyor ki bir sorunumuz var bizim."

"Bir sorunumuz mu var? Sorunumuz yok, mucizemiz var bizim!" diye onu yanıtladı Spike.

"Elbette ki mucizemiz var. Ama bir sorunumuz da var."

"Bu nasıl bir sorunmuş bana anlat, Jimmy..." Ses tonu neşeli, hoşgörülü, neredeyse tepeden bakarcaydı; kolunun gücünden emin bir savunma oyuncusunun ses tonuydu.

Jimmy neye inanacağından pek emin olmadığından, sözcüklerini özenle seçerek konuştu. "Diyelim ki ben yüksek sesle düşünüyorum Spike ve diyelim ki şu anda meseleye olumsuz bakıyorum."

"Mükemmel." Spike'ın şu anki ruh halini hiçbir şey bozamazdı. Yaşadığı yoğun sevinç ve gönül rahatlığı karışımı duygu ona uzay aracının denize indiği anı anımsatıyordu.

"Biz Nuh'un Gemisi'ni arıyoruz, öyle değil mi? Sana... Gemi'yi bulacağımız *söylenmişti*."

"Elbette. Bulacağız. Bulmak zorundayız, belki gelecek sefere."

Jimmy ısrar etti: "Ama biz Nuh'un Gemisi'ni arıyorduk. Bize... sana... Gemi'yi aramamız *söylendi*."

"Biz gümüş arıyorduk, altın bulduk."

"Öyle. Ben şeyi merak ediyordum... Gemisi karaya oturduktan sonra Nuh başka bir yere gitmemiş miydi? Yani Kitabı Mukaddes'e göre, birkaç yüzyıl daha yaşamıştı, öyle değil mi?"

"Doğru. Üç yüz elli yıl. Doğru. Doruğa çıktığımızda sana söylediğim köy. Arghuri. Nuh ilk oraya yerleşmişti. Asmalarını oraya dikmişti. İlk çiftliğini orada kurmuştu. Evini yeniden inşa etmişti."

"Orası *Nuh*'un köyü müydü?"

"Elbette. Sovyetler'e ait bölgenin tam içinde" diye ekledi Spike, alaycı bir ses tonuyla.

Şimdi her şey Jimmy'ye daha bulanık görünüyordu. "Demek Tanrı, Nuh'un yerleştiği yerin bir depremde yok olmasına izin verdi, öyle mi?"

"Bunda bir hikmet olmalı. Her zaman vardır. Her neyse, mesele bu değil. Mesele şu: Nuh oraya yerleşti. Belki oradan başka bir yere gitti, belki de gitmedi. Her neyse ama gömülmek için Ararat'a dönmesinden daha akla yakın ne olabilir? Omuzlarında zamanın ağırlığını hissedince? Belki de Gemi'den indiği an o mağarayı bellemişti. Onu kurtardığı için Tanrı'ya duyduğu minnet ve itaatin bir işareti olarak ölme saatinin geldiğini anladığında ihtiyar kemiklerini dağın yamacına sürüklemişti. Cangıldaki filler gibi."

"Spike, mağaradaki şu kemikler; nasıl söylesem... biraz fazla... biraz fazla sağlam görünmüyorlar mı? Tabii ben sadece şeytanın avukatlığını yapıyorum, anlıyorsun, değil mi?"

"Rahat ol, Jimmy, sen yapman gerekeni yapıyorsun."

"Ama gerçekten de sağlam görünüyorlar, öyle değil mi?"

"Jimmy, biz burada mucizelerden ve işaretlerden söz ediyoruz. *Elbette ki* iyi durumda olacaklardı, öyle değil mi? Nuh gerçekten çok özel bir kişiydi. Baksana, öldüğü zaman kaç yaşındaydı? Dokuz yüz elli. Tanrı'nın sevgili kullarından biriydi o. Dolayısıyla onu bin yıl boyunca ayakta tutacak güçte kemikleri vardıysa, onların sıradan insanların kemikleriyle aynı hızda çürümelerini bekleyemezsin, değil mi?"

"Söylemek istediğini anlıyorum, Spike."

"Kafanı kurcalayan başka bir şey var mı?" Spike, kendisine atılan her topu geri gönderebileceğinden emin, Jimmy'nin kuşkularını hiçbir çekince duymadan hoş karşılar görünüyordu.

"Peki, tam olarak ne yapacağız?"

"Dünyaya ilan edeceğiz. Yapacağımız bu. Dünya sevinecek. Bu keşfin sonucu olarak birçok insan imana gelecek. Bu dağ yamacına yeniden bir kilise kurulacak, Nuh'un kabrinin üzerine bir kilise kurulacak." Belki de Nuh'un Gemisi biçiminde. Ya da bir Apollo uzay gemisi biçiminde. Bu daha uygun olur, daireyi tamamlardı.

"Olayın yansımaları konusunda seninle aynı görüşteyim, Spike. Gerçi yine de sana bir şey söylemeliyim. Sen ve ben inanç insanlarıyız."

"Aynı zamanda da bilim adamları" dedi astronot jeoloğa.

"Kabul. İnanç insanları olarak tabii ki inancımızı gereksiz iftiralardan korumayı arzu ediyoruz."

"Elbette."

"Şey, belki de haberi ilan etmeden önce inanç insanı olarak keşfettiğimiz şeyi birer *bilim* adamı olarak bir sınamadan geçirmeliyiz."

"Yani?"

"Yani, Nuh'un üzerindeki giysi parçalarını laboratuvar testlerinden geçirene değin koca ağızlarımızı kapalı tutmalıyız."

Spike ilk kez, yeryüzündeki herkesin, Ay'dan dönen astronotlar için yaptıkları gibi ellerini birbirine birleştirmeyeceklerini kavradığında, çadırın öbür tarafında bir sessizlik oldu.

Sonunda: "Sanırım doğru düşünüyorsun, Jimmy. Acaba bizim de giysilerimizle bir sorunuz olabilir mi diye beni de meraka düşürdün..."

"Ne demek istiyorsun?"

Şimdi kuşkucu adamı oynama sırası Spike'a gelmişti. "Şey, ben sadece bazı varsayımlarda bulunuyorum. Nuh'un çıplaklığı hakkındaki hikâyeyi anımsıyor musun? Oğullarının onu nasıl örttüklerini? Nuh'un kemiklerinin özel olduklarından gerçekten emin olabiliriz ama bu, giysileri de özeldi anlamına mı gelir?" Sustu, sonra devam etti. "Kuşkucu kişilere en ufak bir fırsat vermememiz gerektiğini düşünüyorum. Ya Nuh buraya cenaze giysileriyle yatırılmış ve birkaç yüzyıl sonra bütün hepsi toz ve kül olup uçmuşsa. Derken bir hacı çıkageliyor –belki de kâfir kabileler arasından sağ salim geçmeyi başaramayan bir hacı– ve cesedi keşfediyor. Bu tıpkı Nuh'un çıplaklığıyla yeniden karşılaşmak gibi bir şey. Bu yüzden hacı, Nuh'a *kendi* giysilerini veriyor– bu da, nasıl olup da haberi dünyaya duyurmak için sınırları geçemediğini açıklıyor. Ama bu aynı zamanda, tarih belirlemek için kullanılan karbon testlerinde ciddi bir hatayla karşı karşıya kalabileceğimiz anlamına geliyor."

"Haklısın" dedi Jimmy. Sanki her ikisi de öbürünün bir sonraki mantıki adımı atmasını bekliyormuş gibi uzun bir sessizlik oldu. Sonunda Jimmy, "Acaba bu gibi durumlarda yasaların bakış açısı nedir?" diye sordu.

"Hımmm..." diyerek pek cesaret kırıcı olmayan bir ses çıkardı Spike.

"Acaba sence Nuh'un kemikleri kime ait? Tabii, Yüce Tanrı'dan başka" diyerek aceleyle ekledi Jimmy.

"Mahkemelerden karar çıkartmak yıllar sürebilir. Avukatları bilirsin."

Yaşamı boyunca hiçbir mahkemede bulunmamış olan Jimmy, "Elbette" dedi. "Tanrı'nın bizim yasal yollardan geçmemizi isteyeceğini sanmıyorum. Sezar'a ya da öyle bir adama yalvarmak gibi bir şey bu."

Spike başını salladı ve Tanrı'nın dağında yalnız olmalarına karşın sesini alçalttı. "Şu adamların fazla bir şeye ihtiyaçları yok, değil mi?"

"Hayır hayır! Fazla bir şey gerekmez, sanırım." Jimmy bir Deniz Kuvvetleri helikopterinin gelip bütün enkazı havadan taşıyacağına ilişkin küçük düşünden vazgeçti.

Daha fazla tartışmadan eski astronot ve derin deniz dalgıcı jeolog, ellerinde titreyen iki el feneriyle mağaraya geri döndüler ve Nuh'un iskeletinden hangi kemikleri Doğu Türkiye'den kaçıracaklarını saptamaya koyuldular. Dindarlık duyguları, zorunluluk ve açgözlülük, hepsi birden sessizce bir araya gelmişti. Sonunda, sol ele ait küçük bir kemikle yerinden oynayıp sağ kürek kemiğinin üzerine yuvarlanmış bir boyun vertebra kemiğini aldılar. Jimmy parmağı, Spike ise boyun kemiğini aldı. Ülkelerine birlikte dönmenin çılgınlık olacağına karar verdiler.

Spike, Atlanta üzerinden döndü ama medya peşini bırakmadı. Hayır, şu anda hiçbir şey söyleyecek durumda değildi. Evet, Ararat Projesi çok iyi başlamıştı. Hayır, hiçbir problem yoktu. Hayır, Dr. Fulgood ayrı bir uçakla geliyordu çünkü hareket etmeden önce İstanbul'da tamamlaması gereken birkaç işlem vardı. Ne gibi şeyler mi? Evet, zamanı gelince bir basın toplantısı düzenleyeceklerdi ve evet, Spike Tiggler o zaman onlara bazı özel, belki de biraz neşeli haberler vermeyi umuyordu. Siz kendinizi nasıl hissediyorsunuz Bayan Tiggler (çuhaçiçeği renginde elbiselere bürünmüştü)? "Aa, ben yüzde yüz on kocamın arkasındayım, geri döndüğü için çok çok sevinçliyim."

Peder Gibson, biraz tereddüt ve bir hayli duadan sonra, Nuh'un iskeletinden iki kemiğin bilimsel bir analize tabi tutulmasını kabul etti. Vertebra ile parmak kemiğini Yunanistan'da bir kazı sırasında bulduğunu söyleyecek güvenilir bir aracı kişi bularak onları Washington'a gönderdiler. Betty, Spike'ın kendini yeniden balkaymak trenin lüks vagonuna atıp atamayacağını beklemeye koyuldu.

Washington analiz için gönderilen kemiklerin, yirmi yıl fazlası ya da eksiğiyle, aşağı yukarı yüz elli yıllık olduğunu bildirdi. Bu bilgiye ayrıca, boyun kemiğinin hemen hemen kesinlikle bir kadına ait olduğunu kendiliklerinden eklediler.

Saat yedi feribotu Cape Hatteras'tan Ocracoke Adası'na yol alırken karanlık suların üzerindeki pus ağır ağır dağılıyor. Projektörün ışıkları ilerideki suları tarıyor. Tekne her akşam sanki ilk kez yapıyormuş gibi yolunu bulmak zorunda. Beyaz, yeşil ve kırmızı işaret ışıkları tedirgin rotasında yol alan tekneye kılavuzluk ediyor. Soğuktan titreyerek güverteye çıkıyorsunuz ve başınızı yukarıya kaldırıyorsunuz; ama bu kez pus yıldızları örtmüş ve Ay'ın çıkıp çıkmayacağını söylemek mümkün değil. Yeniden bir ürperti duyup dumanlı kamaraya dönüyorsunuz.

Oradan yüz altmış kilometre batıda, Aytozu Lokantası'nda, Spike Tiggler, içinde yukarıya doğru akan bir ırmağın suyu bulunan plastik bir şişeyi havaya kaldırarak ikinci Ararat Projesi'nin başlayacağını ilan ediyor.

10
Düş

Düşümde uykudan uyandığımı görüyordum. Bu, düşlerin en eskisidir ve ben az önce bu düşü gördüm. Düşümde uykudan uyandığımı görüyordum.

Kendi yatağımdaydım. Bu biraz şaşırtıcıydı ama bir an düşündükten sonra bunun mantıklı olduğunu anladım. Başka kimin yatağında uyanabilirdim ki? Çevreme bakındım ve kendi kendime "Allah Allah!" dedim. İtiraf ederim, pek derin bir düşünce değildi bu. Ancak şu da var ki büyük olaylar karşısında her zaman doğru sözcükleri buluyor muyuz biz?

Kapı vuruldu ve içeri, aynı anda yan yan ve geri geri yürüyen bir kadın girdi. Bunun acayip görünmesi gerekirdi ama

öyle görünmedi; hayır, her şey bir hafiflik ve zarafetle yapılmıştı. Ellerinde bir tepsi taşıyordu, onun için içeri öyle girmişti. Dönünce, bir tür üniforma giymiş olduğunu gördüm. Bir hemşire mi? Hayır, daha çok adını hiç duymadığınız bir havayolunun hostesine benziyordu. Sanki o buna alışık değilmiş ya da ben bunu beklemiyormuşum gibi, yahut her ikisi birden, hafif bir gülümsemeyle, "Oda servisi" dedi.

"Oda servisi mi?" diye yineledim. Benim geldiğim yerlerde böyle bir şey ancak filmlerde olur. Yatağımda oturdum ve üzerimde hiç giysi falan olmadığını fark ettim. Pijamalarım nereye gitmişti? Bu bir değişiklikti. Değişik olan bir şey de, ben yatakta oturunca kadının beni belime kadar çırılçıplak görebileceğini fark etmemdi, bilmem anlatabiliyor muyum ama hiç mahcubiyet duygusu hissetmedim. Bu iyiydi.

"Giysileriniz dolapta" dedi kadın. "Acele etmeyin. Bir tam gününüz var. Ve" diye ekledi daha belirgin bir gülümsemeyle, "yarınınız da."

Bakışlarımı tepsime çevirdim. Size o kahvaltıdan söz etmeme izin verin. Hiç yalanım yok, bu hayatımın kahvaltısıydı. Bir kere, greyfurt vardı. Bir greyfurtun nasıl bir şey olduğunu bilirsiniz: Bir çatalla ya da onun gibi bir şeyle tutmadıkça gömleğinizin üzerine suyunu fışkırtır, ellerinizden kayar durur; meyvenin eti o donuk zara her zaman yapışır kalır ve süngerimsi beyaz dokuyla birlikte birdenbire ayrılır; greyfurtun tadı her zaman ekşimtıraktır ancak insan üzerine bir yığın şeker döktüğü için yine de kendini rahatsız hisseder. Greyfurt böyle bir şeydir, öyle değil mi? Şimdi ben size *bu* greyfurtu anlatayım. Önce, eti sarı değil pembeydi ve her dilimi o yapışkan zarından özenle ayrılmıştı. Meyvenin kendisi bir çatal ya da küçük maşayla altından tabağa tutturulmuştu, bu yüzden benim onu yerinde tutmama hatta dokunmama bile hiç gerek yoktu. Etrafımda şeker arandım ama sadece alışkanlıktan. Tadı ağza iki bölümde geliyordu: bir çeşit uyarıcı ekşilik ve hemen sonra, onun ardından gelen bir tatlılık dalgası; şu küçük balon-

cukların (her biri aşağı yukarı bir kurbağa yavrusu büyüklüğündeydi) ağzımın içinde ayrı ayrı patlar gibi olmaları. Sizden niye saklayayım, düşlerimin greyfurtu böyleydi.

Bir imparator gibi, içi boşalmış greyfurtu bir yana ittim ve armalı bir tabağı örten gümüş kapağı kaldırdım. Elbette ki altında ne bulacağımı biliyordum. Kenarları ve kıkırdakları temizlenmiş, gevrek yağları şenlik ateşi gibi parıldayan, üç dilim kızartılmış domuz pastırması. Pişirme sırasında üzerine kaşıkla yağ döküldüğünden sarısı sütümsü görünen ve beyazının dış kenarları da sahanda altın telkâri bir iş gibi yayılan, yağda pişirilmiş iki yumurta. Ancak ne olmadığını anlatarak tasvir edebileceğim kızartma domates. Sap, çekirdekler, damarlı et ve kırmızı sudan oluşmuş pörsük bir eşelek yerine sert, dilimlenebilir, her tarafı aynı ölçüde pişmiş ve tadı –evet, anımsadığım bu– domates tadında bir şey. Sosise gelince: Bir kaputa doldurulmuş ılık at etine benzeyen bir şey değil, rengi koyu kırmızımsı kahveye çalan, lezzetli bir şey... bir sosis... gerçek bir sosis, onu tanımlayabilecek tek sözcük bu olabilir. Bütün ötekiler, bundan önceki yaşamımda zevkle yediğimi sandığım bütün öbür sosisler meğer sadece böyle bir şey olmak istiyorlarmış; meğer deneme sınavlarına giriyorlar ama rolü alamıyorlarmış. Yarımay biçiminde bir gümüş kapağı olan yarımay biçiminde küçük bir tabak daha vardı. Kapağı kaldırdım: Evet, domuz pastırmasının kenarları, ayrı ayrı kızartılmış, kemirilip tadılmayı bekliyordu.

Kızarmış ekmek, marmelat; onları kendiniz de tasavvur edebilirsiniz, nasıl olduklarını kendiniz de düşleyebilirsiniz... Ama size çaydanlığı anlatmalıyım. Çay, elbette ki gerçek çaydı, bir racanın özel adamları tarafından toplanmışçasına çeşnili bir tadı vardı... Çaydanlığa gelince... Bir keresinde, yıllar önce, bir turla Paris'e tatile gitmiştim. Öbür yolculardan ayrılıp seçkin kişilerin yaşadığı yerlerde dolaştım. Yani, alışveriş ettikleri ve yemek yedikleri yerlerde. Bir kavşakta bir kafenin önünden geçtim. Öyle pek lüks görünmüyordu ve kısa bir süre için ora-

da oturmayı düşündüm. Ama oturmadım çünkü masalardan birinde, çayını içen bir adam gördüm. Adam çayını fincana boşaltırken, bana neredeyse lüksün son haddiymiş gibi gelen küçük bir alet gözüme çarptı: Çaydanlığın burnundan, üç zarif gümüş zincirle asılı bir süzgeç sallanıyordu. Adam çaydanlığı boşaltma açısına kaldırınca, süzgeç öne doğru geliyor ve çay yapraklarını yakalıyordu. Çay içen bu beyefendiyi boş eliyle normal bir süzgeci tutma derdinden kurtarmak için harcanmış olan bu ciddi düşünceye inanamamıştım. Oradan kendi düşüncelerimin doğruluğuna biraz fazla inanmış olarak uzaklaştım. Şimdi kahvaltı tepsimin üzerinde, şık bir Paris kafesinin sembolünü taşıyan bir çaydanlık duruyordu. Burnuna üç gümüş zincirle bir süzgeç takılıydı. Ansızın, bunun anlamını kavrayabildim.

Kahvaltıdan sonra, tepsiyi komodinin üzerine bıraktım ve dolaba gittim. Hepsi de oradaydılar, en sevdiğim giysilerim. İnsanların hakkında, ne değişik bir ceket, elden düşme mi aldın, belki yirmi yıl sonra yeniden moda olur, gibisinden çeşitli şeyler söylemelerine karşın hâlâ sevdiğim spor ceket. Kış tarafı artık onarım kabul etmediği için karımın kaldırıp attığı fitilli kadife pantolonum; ama biri onu onarmasını becermişti ve şimdi neredeyse yeni gibi görünüyordu; yine de artık sevmez olmaya başlayacağınız kadar da yeni değildi. Kadife kaplı askılara sırayla asılmış gömleklerim bana kollarını uzatıyorlardı, niye uzatmasınlardı ki, önceki yaşamlarında hiç bu kadar pohpohlanmamışlardı. Ölümlerine üzüldüğüm ayakkabılarım; delikleri onarılmış çoraplarım, dükkân vitrinlerinde gördüğüm kravatlar vardı. İnsanın gıpta edeceği bir giysi koleksiyonu değildi ama mesele de bu değildi. Kendime güvenim geri gelmişti. Yeniden kendim olacaktım. Kendimden fazlası olacaktım.

Yatağın yanında daha önce fark etmediğim ucu püsküllü bir zil kordonu vardı. Ona asıldım ama sonra kendimi biraz mahcup olmuş hissedip yeniden çarşafların altına süzüldüm.

Hemşire-hostes içeri girdiğinde, karnıma bir şaplak atarak, "Biliyor musunuz, hepsini bir kez daha yiyebilirim" dedim.

"Buna şaşırmadım" diye yanıt verdi. "Bunu söylemenizi neredeyse bekliyordum."

Bütün gün kalkmadım. Kahvaltıda kahvaltı ettim. Öğle yemeği ve akşam yemeği yerine de kahvaltı ettim. Bu bana iyi bir sistem gibi geldi. Öğle yemeği sorununu yarın düşünecektim. Ya da daha doğrusu, yarın öğle yemeği sorunu düşünmeyecektim. Yarın hiçbir şey düşünmeyecektim. Kahvaltı-öğle yemeğimle kahvaltı-akşam yemeğim arasında (şu süzgeç sistemini bayağı takdir etmeye başlıyordum; çayınızı koyarken boş elinizle bir ayçöreği yiyebilirsiniz) uzun bir uyku çektim. Sonra bir duş yaptım. Banyo da yapabilirdim ama bana banyoda onlarca yıl geçirmişim gibi geliyordu, bu yüzden duş yaptım. Göğüs cebinin üzerine adımın baş harfleri altın iplikle işlenmiş kapitone bir ropdöşambr buldum. Bana tıpatıp uydu ama o altın harfler bana sanki kıçımdan da yüksek osuruyormuşum duygusunu verdi. Ben buralara bir film yıldızı gibi caka satmaya gelmemiştim. Bu altın kıvrımlara uzun uzun bakarken, onlar gözlerimin önünden kayboldu. Gözlerimi kırptım ve hepsi yok oldu. Ropdöşambr normal bir ceple daha rahat olmuştu.

Ertesi gün uyandım ve bir kahvaltı daha ettim. Önceki üç kahvaltı kadar iyiydi. Besbelli ki kahvaltı sorunu şimdi çözülmüştü.

Brigitta tepsiyi almaya geldiğinde, "Alışverişe mi çıkacaksınız?" diye mırıldandı.

"Elbette." Benim de aklımdan tamı tamına bu geçmişti.

"Alışverişe çıkmak mı istersiniz yoksa kalıp mı alışveriş etmek istersiniz?"

"Alışverişe çıkmak isterim" dedim, aradaki farkı pek anlayamadan.

"Mükemmel."

Karımın erkek kardeşi bir keresinde Florida'da on gün geçirdikten sonra dönmüş ve "Öldüğüm zaman cennete gitmek

istemiyorum, Amerika'da alışverişe çıkmak istiyorum" demişti. O ikinci sabah ne demek istediğini anlamaya başlamıştım.

Süpermarkete vardığımızda Brigitta bana yürümek mi yoksa araba kullanmak mı istediğimi sordu. Arabayla gidelim, dedim, eğlenceli olabilir; bu yanıtı bekler görünüyordu. Şöyle bir düşününce, kadının işinin bazı yanları çok sıkıcı olmalıydı; demek istiyorum ki hemen hepimiz de aynı şekilde tepki gösteriyoruz, öyle değil mi? Her neyse, arabaya bindik. Alışveriş arabaları çarpışan otomobiller gibi etrafta vızır vızır dolaşan ve elektrikli bir göz sayesinde birbirleriyle asla çarpışmayan, tel şebekeli motorize troleylerdi. Tam kafa kafaya çarpışacağınızı sandığınız anda, üzerinize doğru gelen arabanın yanından geçiveriyordunuz. Çarpışmaya çalışmak eğlenceli oluyor.

Sistemi kolaylıkla öğrenebiliyorsunuz. Satın almak istediğiniz malların yanındaki bir yarığa elinizdeki plastik kartı sokmanız yeterli, sonra istediğiniz miktarı tuşlara basarak belirtiyorsunuz. Bir iki saniye sonra, kartınız geri geliyor. Sonra da mallar otomatik olarak teslim ediliyor ve hesabınıza yazılıyor.

Alışveriş arabamda çok iyi vakit geçirdim. Eskiden, geçmişteki günlerde, alışverişe gittiğimde, küçük çocukların tekerlekli sepetlere bindirilip bir kafesin içindeymişçesine ana babaları tarafından oradan oraya çekildiklerini anımsadım; onlara imrenirdim. Ama artık imrenmiyorum. Allahım, o sabah neler neler aldım! Pembe renkli greyfurt reyonunu neredeyse boşalttım. En azından, bana öyle geldi. Kahvaltılar aldım, öğle yemekleri aldım, akşam yemekleri aldım, sabah kahvesi nevaleleri, akşam çayları, aperitif mezeleri, gece yarısı kayıntıları aldım. Adını bilmediğim meyveler, ömrümde hiç görmediğim sebzeler, bildik hayvanların garip yerlerinden etler ve daha önce hiç yememiş olduğum hayvanlardan bildik görünüşlü etler aldım. Avustralya bölümünde timsah kuyruğu bifteği, manda filetosu, kanguru patesi buldum. Bunların hepsini sa-

tın aldım. Ağızlarının tadını bilenlerin reyonunu talan ettim. Üstü kiraz taneleriyle süslü dondurulmuş ıstakoz suflesi aldım: Böyle bir şeyi nasıl almamazlık edebilirdim?

İçki reyonuna gelince... Sarhoş olmanın bu denli çok çeşidi olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu. Ben esas olarak bira ve viski içen bir adamım ama çok fazla önyargılı görünmek istemiyordum, bu yüzden epeyce kasa şarap ve kokteyl de aldım. Şişelerin üstündeki etiketler çok yardımcı oldu: Cinsiyet, ağırlık, vücut yağı gibi faktörleri hesaba katarak şişenin içindekinin sizi ne kadar sarhoş edeceğine dair ayrıntılar veriliyordu. Çok anlaşılmaz bir etiket taşıyan berrak bir alkol markası vardı: Adı Stinko-Paralytiko'ydu (Yugoslavya'da imal edilmişti) ve etiketin üzerinde: "Bu şişe sizi yaşamınız boyunca olmadığınız kadar sarhoş edecektir" yazıyordu. "Şey, bundan bende evde bir kasa olması gerekiyordu, öyle değil mi?"

İyi iş çıkardığım bir sabah olmuştu. Belki de şimdiye değin en iyi işi çıkardığım sabahtı. Ha şey, lütfen bana küçümseyerek de bakmayın. Siz de aynısını yapardınız. Demek istiyorum ki diyelim alışverişe çıkmadınız, peki onun yerine ne yapardınız? Ünlü kişilerle mi tanışırdınız, seks mi yapardınız, golf mü oynardınız? Sonsuz sayıda olasılık yok; burası ve orası hakkında unutulmaması gereken noktalardan biri bu. Eğer, ben önce alışverişe gittimse, bu benim gibi insanların yapacağı ilk şey olduğundan. Siz önce ünlü insanlarla tanışsaydınız ya da seks yapsaydınız yahut golf oynasaydınız ben sizi küçümsemezdim. Zaten, ben sırası gelince onları da yaptım. Dediğim gibi, birbirimizden o denli farklı değiliz.

Eve döndüğümüzde ben...pek o kadar yorgun değildim – insan yorulmuyor– bir çeşit doygunluğa ulaşmış sayılırdım. Şu alışveriş arabaları eğlenceliydi; bir daha zahmet edip yürüyeceğimi sanmıyordum: Aslında, şöyle bir düşünecek olursam, markette yürüyen hiç kimse görmemiştim. Derken, öğle yemeği vakti geldi ve Brigitta kahvaltıyla göründü. Sonra, biraz kestirdim. Düş göreceğimi umuyordum çünkü öğleden sonra

ne zaman uyusam düş görürüm. Görmedim. Niçin görmediğimi merak ettim.

Brigitta beni çay ve seçtiğim bisküvilerle uyandırdı. Bunlar, özellikle benim gibi insanlar için yapılmış kuşüzümlü bisküvilerdi. Sizin bu konudaki tavrınızı bilmiyorum ama ben ömrüm boyunca kuşüzümlü bisküvilere yeterince kuşüzümü konmamasından yakınıp durdum. Tabii insan bir bisküvide *çok fazla* kuşüzümü bulunmasını arzu etmez çünkü o zaman elinizde bisküvi yerine bir avuç kuşüzümü olurdu ama ben bisküvilerin içine konan malzemenin her zaman ayarlanabileceğine inanmışımdır. Doğal olarak, dengeyi biraz kuşüzümleri lehine çevirmekle: Diyelim ki mesela elli elli. Bu bisküvilerin adı da buydu, düşünsenize: Elli-Elli. Ben onlardan üç bin paket aldım.

Brigitta'nın düşüncelilik ederek tepsinin üzerine koymuş olduğu gazeteyi açtım ve az daha çayımı döküyordum. Hayır, aslında çayımı döktüm; ama artık böyle şeylere aldırış etmez oluyorsunuz. Baş sayfa haberleriydi. Şey, öyle olması gerekirdi, değil mi? Leicester City, Futbol Federasyonu Kupası'nı kazanmıştı. Şaka etmiyorum, Leicester City Futbolcular Derneği Kupası'nı bal gibi kazanmıştı! Buna inanamazdınız, değil mi? Eğer futboldan anlamasaydınız, belki de *inanırdınız*. Ama ben futbolu biraz bilirim ve bütün ömrüm boyunca Leicester City'yi tuttum. Ben buna inanamazdım, mesele bu. Beni yanlış anlamayın, kendi takımımı küçümsüyor değilim. Çok iyi bir takım onlar, hatta kimi zamanlar çok iyi bir takım ama büyük maçları kazandıkları görülmüş bir şey değil. Sayabildiğiniz kadar İkinci Lig şampiyonlukları vardır, evet ama Birinci Lig'de hiçbir şey kazanamamışlardır. Bir kere, ligi ikinci bitirdiler, kabul. Ama kupaya gelince... Şu bir gerçek ki, yadsınamayacak bir gerçek ki Leicester City'yi tuttuğum bütün bu yıllar boyunca (ve ondan önceki bütün yıllarda da) asla Futbol Federasyonu Kupası'nı kazanamadılar. Savaş sonrasında çok iyi bir dönemleri oldu, finallere kadar ulaştılar; bir gol atabilseler kupayı alacaklardı. 1949, 1961, 1963, 1969 Leicester City'nin kara

yıllarıydı, o yıllardaki bir iki yenilgi de kanımca özellikle talihsizlik eseriydi, aslında ben şeyleri ayırırdım... Tamam, sizin futbolla o kadar ilgilenmediğinizi anlayabiliyorum. Leicester City'nin daha önce fındık fıstık kabili maçlar dışında önemli bir maç kazanmadığını ve şimdi de kulübün tarihinde ilk kez Futbol Federasyonu Kupası'nı kazanmış olduğunu kavradığınız sürece bunun bir önemi yok. Gazetecilere göre, maç çok çekişmeli olmuş: City uzatmalarda dört kez arkadan yetişip maçı 5-4 kazanmış. Ne performans! Ne üstün bir hüner ve ne azim! Çocuklarla gurur duydum. Brigitta bana yarın oyunun videosunu getirir, getireceğinden eminim. Bu arada, akşam yemeği niyetine yediğim kahvaltıda biraz şampanya içtim.

Gazeteler harikaydı. Bir bakıma, en iyi anımsadığım gazetelerdi. Daha önce de sözünü etmiş olabileceğim gibi, Leicester City Futbol Federasyonu Kupası'nı kazanmıştı. Kansere bir çare bulunmuştu. Partim, fikirlerinin doğru olduğuna herkes inanıncaya ve muhalefetin çoğunluğu gelip bize katılıncaya değin bütün genel seçimleri üst üste kazanmıştı. Ufak tefek yaşlı hanımefendiler her hafta lotaryada zengin oluyorlardı. Cinsel tacizciler pişman olduklarını söylemişler ve özgürlüklerine kavuşturulup lekesiz yaşamlar sürmüşlerdi. Uçak pilotları, uçakları havada çarpışmaktan nasıl kurtaracaklarını öğrenmişlerdi. Bütün ülkeler nükleer silahları başlarından atmıştı. İngiliz milli takımı teknik direktörü bütün Leicester takımını blok halinde Dünya Kupası maçlarında İngiltere'yi temsil etmesi için seçmiş ve takım (final maçında Brezilya'yı unutulmaz bir biçimde 4-1 yenerek) Jules Rimet Kupası'yla dönmüştü. Gazeteyi okurken, harfler elinizi boyamıyor ve haberler aklınızdan çıkmıyordu. Çocuklar yeniden masum yaratıklar olmuştu; erkekler ile kadınlar birbirlerine iyi davranıyordu; hiç kimsenin dişine dolgu yaptırması gerekmiyordu ve kadınların çorapları hiç kaçmıyordu.

O ilk hafta başka ne yaptım? Söylediğim gibi golf oynadım, seks yaptım ve ünlü kişilerle tanıştım ve bir kez olsun

bile kendimi kötü hissetmedim. Golften başlayayım. Ben hiçbir zaman pek iyi bir golf oyuncusu olmadım ama otları bir hindistancevizinin kabuk tüylerine benzeyen ve yerinden sökülen çim kareleri değiştirme zahmetine kimsenin katlanmadığı, oyun alanındaki deliklerin çokluğundan ötürü sizin çim karenizin nereden sökülmüş olduğunu anlayamadığınız belediye sahalarında sopa sallamayı severdim. Yine de ünlü golf sahalarının çoğunu televizyonda görmüştüm ve oynamaya... düşlerimin golf maçını oynamaya can atıyordum. Sopamı ilk topa vurup da topun ıslık çalarak iki yüz metre kadar gittiğini görünce, cennetin yedinci katında olduğumu anladım. Sopalarım son derece dengeli görünüyordu; oyun alanının çimi olağanüstü bir kalınlığa ve esnekliğe sahipti, öyle ki topu bir garsonun içki tepsisini tutuşu gibi tutuyor. Top toplayıcım (daha önce hiç top toplayıcım olmamıştı ve top toplayıcım bana, Arnold Palmer'mışım gibi davranıyordu) birçok yararlı tavsiyede bulunuyor ama hiç ukalalık taslamıyordu. Golf sahasının her bir şeyi var görünüyordu: dereler, göller, eski köprüler, İskoçya'da olduğu gibi deniz kenarı girintileri, çiçek açmış kızılcık ağaçları ve açalyalar, kayın ağaçları, çamlar, eğreltiotları ve katırtırnakları... Oynaması zor bir sahaydı ama insana fırsatlar tanıyordu. O güneşli sabah 67 sayı yaptım, yani olması gerekenden beş eksik ve belediye sahasında yaptığım en yüksek sayıdan yirmi fazlası.

Oyunumdan o denli memnundum ki dönüşte Brigitta'ya benimle seks yapar mısın, diye sordum. Bana, bunu elbette ki arzu ettiğini, beni çok çekici bulduğunu ve sadece üst tarafımı görmüş olsa da vücudumun geri kalan kısmının da formda olduğundan tamamen emin olduğunu söyledi. Gerçi, bazı ufak tefek pürüzler vardı; sözgelimi birisine delicesine âşıktı ve iş kurallarına göre, eğer burada çalışanlar yeni gelen bir kişiyle cinsel ilişkiye girecek olurlarsa işlerinden kovuluyorlardı, ayrıca fazladan bir gerginliğin tehlikeli olabileceği hafif bir kalp rahatsızlığı da vardı; ama ona bir iki dakika izin verecek olur-

sam hemen üstündekileri çıkarır ve seksi iç çamaşırlarını giyebilirdi. Bunun üzerine ben bir süre kendi kendimle, yapmak üzere olduğum şeyin eğrisini doğrusunu tartıştım ve kadın her yanına parfümler sürünmüş ve göğüs dekoltesini açmış olarak geri geldiğinde, düşünüp taşınıp bu işe kalkışmamamızın daha doğru olacağını söyledim. Bir hayli düş kırıklığına uğradı ve karşıma oturup bacaklarını üst üste attı; inanır mısınız, görüntü müthişti ama ben fikrimden dönmedim. Ancak daha sonra –gerçekte, ertesi sabah– beni reddedenin o olduğunu anladım. Daha önce hiç böylesine kibarca reddedilmemiştim. Burada kötü şeyleri bile iyi gösteriyorlar.

O gece mersinbalığı ve patates kızartmasıyla birlikte büyük boy bir şampanya içtim (burada insan içki sonrası bir bitkinlik de hissetmiyor) ve topumu o iki katlı çimenliğin üst düzeyinde tutmak için on altıncı delikte başardığım o kurnazca arka vuruşun anısıyla uykuya dalarken, yatak örtülerinin kaldırıldığını hissettim. Önce Brigitta sandım ve kalbinin rahatsızlığı, işini kaybetme tehlikesi ve başka birine âşık olması yüzünden kendimi biraz kötü hissettim ama kolumu ona dolayıp da "Brigitta?" diye fısıldadığımda, bir ses, o da fısıldayarak "Hayır, Brigitta değil" diye yanıt verdi. Aksan farklıydı, boğuk ve yabancıydı ve başka şeyler de benim, Brigitta'nın birçok bakımdan çekici bir kadın olmasına karşın onun Brigitta olmadığını fark etmemi sağladı. Bundan sonra olanları –"sonra" sözcüğüyle kısa bir süreyi kastetmiyorum– anlatmak çok güç. Size en iyi şekilde şöyle anlatabilirim: O sabah golfte 67 deliği tamamlamıştım ya, bu sayı, olması gerekenin beş altında ama daha önceki en iyi oyunlarımın yirmi sayı ilerisindeydi, işte o gece de ancak bu başarıyla kıyaslanabilir. Anlıyorsunuz ya, bu alanda sevgili karımı eleştirmeye istekli değilim; ama sonuçta, birkaç yıl sonra, bilirsiniz işte, çocuklar, usanç, birbirinizi aşağı çekip yıpratmamanız elinizde değildir. Hâlâ güzeldir ama bir çeşit yapmanız gerekeni yaparsınız, öyle değil mi? Benim anlayamadığım şey şuydu: Eğer bir çift birbirlerini aşağı çekip yıpratabiliyorlarsa bir başka

çift de yukarı çekip olumlu bir birliktelik sürdürebilirdi. İşe bakın! Bunu yapabileceğimin farkında değildim! Herhangi bir kimsenin bunu yapabileceğini bilmiyordum! Her birimiz de içgüdülerimizle ötekinin ne istediğini bilir görünüyorduk. Asla daha önce böyle bir şeyle karşılaşmamıştım. Anlıyorsunuz değil mi, sevgili karımı eleştirmek falan istediğimden değil.

Uyandığımda kendimi yorgun hissedeceğimi sanıyordum ama bu kez de, alışverişten sonra duyduğum o hoş doygunluğu hissettim. Olanları düşümde mi görmüştüm? Hayır: Yastığımın üzerinde her şeyin gerçek olduğunu kanıtlayan kızıl renkte iki uzun saç teli vardı. Saçların rengi de ziyaretçimin kesinlikle Brigitta olmadığını kanıtlıyordu.

Bana kahvaltımı getirdiği zaman biraz arsız bir gülümsemeyle, "İyi uyudunuz mu?" diye sordu.

"Baştan sona güzel bir gündü" diye yanıtladım belki biraz tumturaklı bir tonla çünkü bunu bildiğini bir şekilde tahmin etmiştim. "Kalbinizin rahatsızlığını duymam dışında" diye ekledim çabucacık. "Gerçekten üzüldüğümü söylemeliyim."

"Oo, idare ederim" dedi. "Makine daha birkaç bin yıl beni götürür."

Alışverişe gittik (evde kalarak alışveriş yapmayı isteyecek kadar tembelleşmemiştim daha), gazete okudum, öğle yemeği yedim, golf oynadım, şu Dickens videolarından birini seyrederek okumaktan geri kaldığım vakti telafi ettim, mersinbalığı ve patates kızartması yedim, ışığı söndürdüm ve çok geçmeden seks yaptım. Bu, günü geçirmek için iyi bir yoldu, bana neredeyse kusursuz bir yol gibi görünüyordu ve golfte yine 67 delik yapmıştım. Keşke on sekizci delikte kızılağaç koruluğuna girmemiş olabilseydim –sanırım kendimden çok emindim– kartıma bir 66, hatta bir 65 bile yazdırabilirdim.

Dedikleri gibi, yaşam böyle sürdü. Aylarca sürdü, kesinlikle: Belki de daha uzun; bir süre sonra gazetenin tarihine bakmaz oluyorsunuz. Brigitta ile seks yapmamanın iyi bir karar olduğunu fark ettim. İyi arkadaş olmuştuk.

Ona bir gün, "Ne olacak?" diye sordum, "Karım gelince ne olacak?" Şunu belirteyim ki o sıralarda sevgili karım benimle birlikte değildi.

"Bunu dert edebileceğinizi düşünüyordum."

"Yok, *bunu* dert ediyor değilim" dedim, gece ziyaretçimi kastederek çünkü her şey bir işadamının yabancı bir ülkede geziye çıkmasına benziyordu sanırım. "Yani, genel olarak demek istedim."

"Genel olarak bir şey yok. Her şey size bağlı. Ve ona."

"Aldırış eder mi?" diye sordum, bu kez kesinlikle gece ziyaretçimi kastederek.

"Haberi olacak mı bundan?"

"Sanırım sorunlar çıkacak" dedim, bir kez daha genel konuşarak.

"Burası sorunların çözüldüğü yerdir" diye yanıtladı.

"Eğer öyle diyorsanız." Her şeyin umut ettiğim gibi sonuçlanacağına inanmaya başlıyordum.

Sözgelimi, bu düşü her zaman görmüştüm. Şey, tam olarak düş demek istemiyorum, çok istediğim bir şey demek istiyorum. Bir yargılanma düşü. Yok, doğru gelmiyor kulağa, sanki başımın giyotinle kesilmesini ya da kırbaçlanmayı ya da ona benzer bir şeyi istiyormuşum gibi anlaşılıyor. Öyle bir şey değil. Hayır, ben yargılanmak istiyordum, anlıyor musunuz ne demek istediğimi? Hepimiz de bunu isteriz, öyle değil mi? Ah, ben yaşamımın özeti gibi bir şey istiyordum, yaşamıma şöyle bir bakılmasını istiyordum. Bunu elde edemiyoruz, en azından mahkeme önüne çıkmadıkça ya da bir psikiyatra görünmedikçe elde edemiyoruz, ki bunların her ikisi de başıma gelmedi çünkü ben bir suçlu ya da kaçık değildim ve tam anlamıyla düş kırıklığına da uğramamıştım. Hayır, ben normal bir insanım ve çoğu normal insanın istediklerini istiyordum sadece. Yaşamıma şöyle bir bakılmasını istiyordum. Anlıyor musunuz?

Durumu yukarıdaki açıklayış şeklimden daha iyi açıklayabileceğimden emin olamadan, bunları bir gün dostum

Brigitta'ya açıklamaya başladım ama o beni hemen anladı. Bunun çok yaygın bir istek olduğunu ve yerine getirmenin zor olmayacağını söyledi. Böylelikle iki gün sonra oraya gittim. Manevi destek olması için ondan benimle gelmesini istedim, o da kabul etti.

Tam da beklediğim gibi bir yerdi. Sütunlu, her yanında bir sürü Latince ve Yunanca sözcükler olan, cephesinde oyma gibi bir şeyler bulunan tuhaf görünüşlü eski bir binaydı; etrafta üniformalı uşaklar vardı, buraya gelirken yeni bir takım elbise giymekte ısrarlı davranmakla iyi etmiştim. İçeride, çok büyük bir merdiven vardı, hani şu ikiye bölünüp de her biri karşıt yönde büyük bir daire çizen ve yukarıda yeniden birleşen türde bir merdiven. Her yer mermerle kaplıydı, pirinç aksam yeni cilalanmıştı ve duvarları, içine tahtakurtlarının asla giremeyeceği maun lambriler kaplıyordu.

Çok büyük bir oda değildi ama bunun önemi yoktu. Daha da önemlisi, insanda doğru bir izlenim bırakıyordu, resmiydi ama çok itici değildi. Şurada burada biraz eskimiş görünümlü kadifelerle, neredeyse rahat ve sıcak yüzlüydü ancak burada ciddi şeyler olmuştu. Bana bakan, çok kibar, yaşlı bir beyefendiydi. Biraz babama benziyordu; hayır, daha çok amcalarımdan birine. İnsanın yüzüne dosdoğru bakan dostça gözleri; kendini olduğundan fazla göstermeyen biri olduğunu anlabiliyordunuz. Benim bütün evrakımı okumuştu, öyle dedi bana. Hepsi de orada, kolunun altındaydılar, yaşamımın öyküsü, yaptığım, düşündüğüm, söylediğim ve hissettiğim her şey, iyi yanlarıyla kötü yanlarıyla lanet olası bütün hayat hikâyem. Tasavvur edebileceğiniz gibi, bayağı bir yığın oluşturuyordu. Ona hitap etmeye iznim olduğundan emin değilim ama yine de böyle yaptım. Çok çabuk okuyorsunuz, buna hiç kuşku yok, dedim. Bu konuda bir hayli deneyimi olduğunu söyledi, bu sözü üzerine biraz gülüştük. Derken saatine şöyle bir göz attı –hayır, bunu son derece nazikçe yaptı– ve bana hakkımdaki hükmü öğrenmek isteyip istemediğimi sordu. Omuzlarımı

kaldırdığımı, yumruklarımı sıkıp başparmaklarımı pantolonumun dikiş çizgisine koyduğumu fark ettim. Sonra başımı salladım ve "Evet, efendim" dedim; size söylememde bir sakınca yok, kendimi biraz gergin hissediyordum.

Bana okey olduğumu söyledi. Şaka etmiyorum, bana aynen böyle söyledi: "Okeysiniz." Ben sözünü sürdürmesi için bekledim ama o gözlerini indirdi ve elinin bir başka dosyanın en üstündeki kâğıda gittiğini gördüm. Sonra gözlerini kaldırdı, hafifçe gülümsedi ve "Hayır, gerçekten de okeysiniz" dedi. Yeniden başımı salladım, bu kez gerçekten de işine dönüyordu, bu yüzden döndüm ve çıktım. Dışarıya çıktığımızda Brigitta'ya biraz düş kırıklığına uğradığımı itiraf ettim, o da bana çoğu insanın düş kırıklığına uğradığını, bunu üstüme alınmamamı söyledi, ben de öyle yaptım.

İşte o sıralarda ünlü kişilerle tanışmaya başladım. Önceleri biraz çekingendim ve sadece hayran olduğum sinema yıldızları ve sporcularla tanışmak istedim. Sözgelimi Steve McQueen'le tanıştım, sonra Judy Garland'la; John Wayne, Maureen O'Sullivan, Humphrey Bogart, Gene Tierney (Gene Tierney'ye hep bir zaaf duymuşumdur) ve Bing Crosby ile tanıştım. Duncan Edwards ve Münih uçak kazasının kurbanlarından geriye kalan bütün Manchester United futbolcularıyla tanıştım. Leicester City'nin daha eski günlerinden, adlarını muhtemelen bilemeyeceğiniz çok sayıda oyuncuyla tanıştım.

Bir süre sonra canım kimi isterse onunla tanışabileceğimi fark ettim. John F.Kennedy ve Charlie Chaplin, Marilyn Monroe, Başkan Eisenhower, Papa XXIII. Johannes, Winston Churchill, Rommel, Stalin, Mao Zedung, Roosevelt, General de Gaulle, Lindbergh, Shakespeare, Buddy Holly, Patsy Cline, Karl Marx, John Lennon ve Kraliçe Victoria ile de tanıştım. Çoğu da çok iyi insandı, genel olarak doğaldılar, büyüklük taslayan ya da tepeden bakan bir halleri yoktu. Gerçek insanlar gibiydiler. Hz İsa ile tanışmak istedim ama bunun olabileceğinden emin değillerdi, ben de ısrar etmedim. Nuh'la da tanış-

tım ama aramızda dil sorunu çıkması beni pek şaşırtmadı. Bazı kişilere sadece uzaktan bakmak istedim. Sözgelimi, Hitler. Elini sıkmak istemeyeceğim bir adamdı o ama öyle bir düzenleme yaptılar ki ben çalıların arkasına gizlendim ve o, o iğrenç üniforması içinde, önümden geçti gitti.

Tahmin edin bundan sonra ne oldu? Endişelenmeye başladım. Son derece gülünç şeyler için endişelendim. Sözgelimi, sağlığım için. Çılgınca bir şey değil mi bu? Belki de Brigitta'nın bana kalbindeki rahatsızlıktan söz etmesindendi ama birdenbire benim için her şeyin kötü gittiğini düşünür oldum. Buna kim inanırdı? Yemek rejimim konusunda tam bir manyak oldum çıktım; bir kürek çekme makinesiyle egzersiz bisikleti aldım, ağırlık kaldırmaya başladım; tuz ve şekerden, hayvani yağlardan ve kremalı pastalardan uzak durdum. Hatta Elli-Elli tüketimimi bile günde bir pakete indirdim. Ayrıca saçlarım için, süpermarkete gidişlerim için (acaba troleyler o kadar güvenli miydi?), cinsel performansım için ve banka hesabım için endişelenip durdum. Bankam bile yokken banka hesabım için niye endişeleniyordum? Kartımın süpermarkette geçmeyeceği kuruntusuna kapılıyor, bana verilen kredi miktarı konusunda suçluluk duyuyordum. Bütün bunlara layık olmak için ne yapmıştım?

Çoğu zaman, elbette iyiydim, alışverişe çıkıyor, golf oynuyor, seks yapıyor ve ünlü kişilerle tanışıyordum. Ama arada sırada, 18 delikli parkuru tamamlayamazsam ne olacak, diye düşünüyordum. Ya Elli-Elli'likleri almaya param gerçekten yetmezse? diyordum. Sonunda, bu düşüncelerimi Brigitta'ya itiraf ettim. O, benim artık başka ellere teslim edilmemin vaktinin geldiğini düşünüyordu. Söylediğine göre, Brigitta'nin işi tamamlanmıştı. Kendimi hüzünlü hissediyordum ve ona olan minnetimi gösterebilmek için kendisine ne alabileceğimi sordum. İhtiyaç duyduğu her şeye sahip olduğunu söyledi bana. Bir şiir yazmaya çalıştım çünkü Brigitta "tatlı" sözcüğüyle kafiye yapıyordu ama ondan sonra aklıma sadece "derli toplu" ve

"ye onu" sözcükleri geldi, bu yüzden vazgeçtim; hem zaten ona daha önce muhtemelen bu tür şiirler armağan edilmiştir, diye düşündüm.

Bundan sonra bana bakma sırası Margaret'ındı. Margaret, Brigitta'dan daha ciddi görünüyordu, tepeden tırnağa şık giysiler giyiyordu ve saçının her teli yerli yerindeydi: Yılın İşkadını yarışmalarında finale kalacak tiplerdendi. Ondan biraz korkuyordum –ona kesinlikle Brigitta'ya önerdiğim gibi seks yapmayı öneremeyeceğimi düşünüyordum– hem de altan alta sürdüğüm yaşam tarzını onaylamayacağını bekliyordum. Ama öyle bir şey yapmadı, elbette. Hayır, bana sadece, şimdi buranın hoş yanlarını öğrenmiş olduğumu tahmin ettiğini ve pratik yardımlardan daha fazlasına gereksinimim olursa burada olacağını söyledi.

İlk karşılaşmamızda ona, "Söylesenize lütfen!" dedim. "Sağlığım için endişelenmem aptallık, değil mi?"

"Tamamen gereksiz."

"Peki para için endişelenmek de mi aptallık?"

"Tamamen gereksiz" diye yanıtladı.

Ses tonundaki bir şey, eğer bakmak zahmetine katlanırsam, muhtemelen endişelenmeye değecek şeyler bulabileceğimi ima ediyordu; bu konunun ardına düşmedim. Önümde çok zaman vardı. Zaman, noksanlığını asla duymayacağım bir şeydi.

Şu var ki hiç kuşkusuz dünyanın en hızlı düşünen insanı değilim ve bundan önceki yaşamımda da sadece yapmam gereken ya da yapmayı istediğim şeylerle ilgilenmeye eğilimli oldum ve hiçbirine de kafayı fazla takmadım. Bu normal, öyle değil mi? Ama bir insana yeterli zaman verin, düşünceleriyle bir yerlere vardığını ve önemli soruların bazılarını sormaya başladığını göreceksiniz. Sözgelimi, burayı kimler yönetiyordu ve ben niçin onların bu kadar azını görüyordum? Buraya girişte bir çeşit sınav olabileceğini ya da belki de sürekli bir not sistemi olduğunu aklımdan geçirmiştim; ancak şu tuhaf yaşlı adamın bana okey olduğumu söylemesinin yol açtığı açıkça

düş kırıklığı yaratan o yargılama dışında, beni rahatsız eden hiç kimse olmamıştı. Her gün dışarı çıkıp golfteki ustalığımı ilerletmeme izin veriyorlardı. Her şeyi olduğu gibi kabullenmeye de iznim var mıydı? Benden bir şey mi bekliyorlardı?

Sonra şu Hitler meselesi vardı. Siz bir çalının arkasında bekliyordunuz ve önünüzden, iğrenç bir üniforma giymiş ve yüzünde sahte bir gülümseme olan tıknaz bir tip yürüyerek geçiyordu. Tamam, onu şimdi görmüştüm ve merakım da giderilmişti ama kendi kendime, o burada ne arıyor? diye sormak zorunda kalıyordum. Başka herkes gibi kahvaltı ısmarlıyor muydu? Kendi giysilerini giymesine izin verildiği dikkatimden kaçmamıştı. Bu, onun da golf oynayıp canı isterse seks yapabileceği anlamına mı geliyordu? Bu şeylerin işleme mekanizması neydi?

Sonra bir de, sağlığım, param ve süpermarkette dolaşma sorunum için endişelenen ben vardım. Artık onların kendileri bana endişe vermiyorlardı, beni endişelendiren şey endişe duyuyor oluşumdu. Bütün bunlar ne anlama geliyordu? Brigitta'nın ileri sürdüğü gibi rutin bir uyum sağlama probleminin ötesinde bir şey miydi?

Sanırım bazı açıklamalar elde edebilmek için beni sonunda Margaret'la konuşmaya iten golf oldu. Hiç kuşku yoktu ki o küçük numaraları ve akıl çelicilikleriyle (topu on birinci deliğin sonunda kaç kez suya atmıştım!) aylar ve yıllar boyunca oynadığım o hoş ve gür çimenli sahada, oyunum sürekli ilerleme kaydetmişti. Bir gün, düzenli top toplayıcım olan Severiano'ya bu konuyu açtım. "Oyunumda sonsuz ilerleme kaydettim." O da beni onayladı ve kısa bir süre sonra, akşam yemeği ile seks arasında, söylediklerim üzerine düşünmeye başladım. Oyuna 67 ile başlamıştım ve sonra skorum yavaş yavaş düşmüştü. Bir süre önce, sürekli 59 yapıyordum ve şimdiyse, bulutsuz bir gökyüzü altında, 50'lere iniyordum. Üç yüz metrelik bir vuruşu hiç güçlük çekmeden yapabiliyordum, atışım dönüşüme uğramıştı ve toplar deliklere adeta bir mıkna-

tısla çekiliyorlarmışçasına giriyordu. Hedef skorumun 40'lara indiğini görebiliyordum –anahtar bir psikolojik andı bu– sonra 36'lık barajın da altına iniyor, yani ortalama bir delik başına iki vuruş ve sonra 20'lere geriliyordu. *Oyunumda sonsuz ilerleme kaydettim*, diye düşündüm ve sonsuz sözcüğünü kendi kendime yineledim. Ama bu elbette olması mümkün olmayan bir şeydi: İlerlememin bir sonu olması gerekirdi. Bir gün 18 vuruşluk bir oyun oynayacak, Severiano'ya bir iki içki ısmarlayacak, daha sonra da mersinbalığı, patates kızartması ve seksle kutlayacaktım; peki ya sonra? Burada bile herhangi bir kimse golf sahasını 17 vuruşta tamamlayabilmiş miydi?

Margaret püsküllü zil kordonunun çekilişine sarışın Brigitta gibi karşılık vermedi; aslında görüşme için videofonla randevu talebinde bulunmanız gerekiyordu.

"Golf için endişeleniyorum" diye başladım sözüme.

"Bu benim uzmanlık alanım değil."

"Elbette. Ama anlıyorsunuz ya, buraya geldiğimde 67 atıyordum. Şimdi 50'lere düştüm."

"Bu bana pek bir sorun gibi gelmiyor."

"Zaten daha fazla ilerleme kaydedeceğim."

"Kutlarım!"

"Bir gün bütün sahayı 18 vuruşta bitireceğim."

"Hayran olunası bir tutku." Sanki benimle alay ediyor gibiydi.

"Ama o zaman ne yapacağım?"

Durakladı. "Her seferinde 18 vuruşta bitirmeye çalışın, olur mu?"

"Ama bu iş öyle olmuyor."

"Niye olmasın?"

"Olmuyor işte!"

"Eminim başka golf sahaları da vardır... "

"Aynı sorun" dedim. Sanırım sözünü biraz kabaca kesmiştim.

"O zaman başka bir spora başlayabilirsiniz, olmaz mı? Ondan da usandığınızda yeniden golfe dönersiniz, ha?"

"Ama sorun aynı. Sahayı 18 vuruşta tamamlarım. Golf bitmiş olur."

"Daha bir sürü spor dalı var."

"Onlar da biter."

"Her sabah kalvaltıda ne yiyorsunuz siz?" Verdiğim yanıtı duyunca başını sallamasından bunu daha önceden bildiğini anladım. "Görüyorsunuz ya, her sabah aynı şeyleri yiyorsunuz. Kahvaltıdan bıkmıyorsunuz."

"Hayır."

"O zaman golfü de kahvaltı gibi düşünün. Belki de her gün 18 vuruş yapmaktan bıkmazsınız."

"Belki" dedim, kuşkuyla bakarak. "Bana sanki siz hiç golf oynamamışsınız gibi geliyor. Hem zaten bu başka bir konu."

"Ne başka konu?"

"Bıkmak. İnsan burada bıkmıyor."

"Bu bir yakınma mı?"

"Bilmiyorum."

"Bıkkınlık hale yola koyulabilir."

"Elbette" diye yanıtladım, "Ama bahse girerim hoş bir bıkkınlık olur bu. İnsana ölmeyi düşündüren şu ezici bıkkınlıklardan değil."

"Saçmaladığınızın farkında mısınız?" Ses tonu sertti ve adeta sabırsızca konuşmuştu. "Siz ne istiyordunuz? Ne umuyordunuz?"

Kendi kendime başımı salladım ve tartışmaya son verdik. Yaşamım sürdü. Beni acı acı gülümseten bir başka cümle daha. Yaşamım sürdü ve golfte sonsuz ilerleme kaydettim. Birçok başka şey de yaptım:

– Birçok deniz yolculuğuna çıktım.

– Kano kullanmayı, dağa tırmanmayı, balonla uçmayı öğrendim.

– Bir sürü tehlikeye atıldım ve kurtuldum.

– Cangılı keşfe çıktım.

– Bir davayı izledim (hükme katılmadım).

– Ressam olmaya (düşündüğüm kadar kötü değildim) ve cerrah olmaya çalıştım.

– Elbette birçok kez âşık oldum.

– Yeryüzündeki son (ve ilk) insanmışım gibi davrandım.

Bunların hiçbiri buraya geldiğimden beri yapageldiğim şeyleri yapmayı bıraktığım anlamına gelmiyordu. Giderek artan sayıda kadınla, bazen aynı zamanda, seks yaptım; daha ender bulunan ve garip yiyecekler yedim; belleğimin alacağı ne kadar ünlü varsa hepsiyle tanıştım. Sözgelimi, bütün futbolcularla tanıştım. Ünlülerden başladım, sonra hayran olduğum ama özellikle ünlü olmayanlara geçtim, sonra vasat olanlarla, sonra da adlarını anımsayıp nasıl birine benzediklerini ya da nasıl oynadıklarını anımsayamadıklarımla tanıştım; en sonunda hiç tanışmadıklarımı, hiç hayranlık duymadığım en pis, en sıkıcı, en kötü olanlarını istedim. Onlarla tanışmaktan hoşlanmadım –saha içinde oldukları kadar saha dışında da o kadar pis, sıkıcı ve kötüydüler– yine de futbolcuların bitmesini istemiyordum. Derken futbolcular bitti. Yeniden Margaret'ı görmek istedim.

"Bütün futbolcularla tanıştım" dedim.

"Maalesef ben de futbol hakkında çok şey bilmiyorum."

"Hiç düş görmüyorum" dedim, yakınmalı bir tonda.

"Ne işe yarayacaktı" diye yanıtladı beni. "Düşler ne işe *yarayacaktı*?"

Benim ne denli ciddi olduğumu anlamaya çalıştığını, beni bir bakıma sınadığını sezdim. Acaba bütün bunlar sıradan bir uyum sorunundan öte bir şey anlamına mı geliyordu?

"Sanırım bana bir açıklama borçlusunuz" dedim: İtiraf edeyim, bunu biraz tumturaklı bir tavırla söylemiştim.

"Ne isterseniz sorun." Büro koltuğunda arkasına yaslandı.

"Bakın, her şeyi doğru söylemenizi istiyorum."

"Hayran olunası bir tutku." Konuşma tarzında yüksek tabakadan kişilere özgü biraz yapmacıklı bir yan vardı.

En iyisi baştan başlamak olacak, diye düşündüm. "Bakın, burası Cennet, öyle değil mi?"

"A, evet!"

"Peki, pazarları ne oluyor?"

"Ne demek istediğinizi anlamıyorum."

"Pazar günleri" dedim, "anlayabildiğim kadarıyla çünkü burada artık günleri çok yakından izlemiyorum, golf oynarım, alışverişe çıkarım, akşam yemeği yerim, seks yaparım ve kendimi kötü hissetmem."

"Bu mükemmel... değil mi?"

"Nankör görünmek istemiyorum" dedim ihtiyatla, "ama Tanrı nerede?"

"Tanrı. Tanrı'yı mı istiyorsunuz? İstediğiniz bu mu?"

"Bunun benim istediğim şeyle mi ilgisi var?"

"Tam da bununla ilgisi var. Tanrı'yı istiyor musunuz?"

"Sanırım böyle olacağını düşünmemiştim. Sanırım bir Tanrı ya vardır ya da yoktur diye düşünmüştüm. Durumun ne olduğunu anlayacaktım. Bunun herhangi bir şekilde bana bağlı olduğunu düşünmüyordum."

"Elbette size bağlı."

"Ya!"

"Cennet günümüzde demokratik oldu" dedi. Sonra ekledi: "Ya da en azından, öyle olmasını istiyorsanız öyle."

"Demokratik demekle ne demek istiyorsunuz?"

"Artık insanlara cenneti dayatmıyoruz" dedi. "Onların gereksinimlerini dinliyoruz. İsterlerse, sahip olabilirler; istemezlerse de olmazlar. Sonra elbette istedikleri türden bir cennete sahip olurlar."

"Genel olarak ne tür bir cennet istiyorlar?"

"Yaşamın süreceği bir cennet istiyorlar, bunu keşfettik. Ama... daha iyi bir yaşamın, söylemeye gerek yok."

"Seks, golf, alışveriş, yemek yeme, ünlü kişilerle tanışma ve kendini kötü hissetmeme mi?" diye sordum, biraz savunmada kalarak.

"Kişiye göre değişiyor. Ama dürüst olmak gerekirse, pek fazla da değişmiyor."

"Eski günlerde olduğu gibi değil."

"Ah! Eski günler." Gülümsedi. "Benim zamanımdan önceydi o, elbette ama evet, Cennet düşleri eskiden çok daha tutku doluymuş."

"Peki ya Cehennem?" diye sordum.

"Nesini soruyorsunuz?"

"Cehennem var mı?"

"A, hayır!" diye yanıtladı. "Sadece gerekli bir propagandaydı o."

"Acaba var mı diye merak ediyordum, anlıyorsunuz ya... Çünkü Hitler'le karşılaştım."

"Çoğu insan onunla karşılaşıyor. O bir çeşit... turistik yer, aslında. Ne yaptınız onunla?"

"A, aslında onunla karşılaşmadım" dedim kararlı bir tavırla. "Elini bile sıkmak isteyebileceğim bir kişi değil o. Çalıların arkasından geçip gidişini seyrettim."

"A, evet! Çoğu kişi böyle yapmayı yeğliyor."

"Ben de öyle düşündüm. Eğer o buradaysa, bir cehennem olamaz."

"Mantıklı bir çıkarım."

"Sırf merak ettiğim için soruyorum" dedim, "o bütün gün ne yapıyor?" Ben onun her öğleden sonra 1936 Berlin Olimpiyatları'na gittiğini, Jesse Owens yere düşerken Almanların bütün koşuları kazanışını seyrettiğini, sonra da lahana turşusu yemek, Wagner dinlemek ve Ari ırktan iri göğüslü bir sarışınla oynaşmak için karargâhına döndüğünü düşünüyordum.

"Özür dilerim ama biz burada insanların mahremiyetlerine saygılı davranıyoruz."

"Elbette." Doğruydu. Biraz düşünülecek olursa, ben de neler yaptığımı kimsenin bilmesini istemezdim.

"Demek Cehennem diye bir şey yok?"

"Aslında bizim Cehennem *dediğimiz* bir yer var. Ama daha çok bir eğlence parkına benzer bir yer o. Bilirsiniz ya, hani iskeletlerin fırladığı ve sizi korkuttuğu, dalların yüzünüze değdiği, koku saçan bombaların patladığı, bu türden şeylerin olduğu bir park. Sizi iyice bir korkutmak için."

"İyice korkutmak kötü bir korkutmanın tersi mi oluyor?" dedim.

"Aynen. Günümüzde insanların bütün istediğinin bu olduğunu anladık."

"Eski günlerdeki Cennet hakkında bir şeyler biliyor musunuz?"

"Ne? Eski Cennet mi? Ha evet, Eski Cennet hakkında bildiğimiz şeyler var. Kayıtlarda mevcut."

"Ne oldu ona?"

"A, kapandı sayılır. İnsanlar artık onu istemez olmuşlardı. İnsanların artık ona ihtiyaçları yoktu."

"Ama ben kiliseye giden, bebeklerini vaftiz ettiren ve kaba sözcükler kullanmayan bazı insanlar tanımıştım. Onlar ne oldu?"

"A, onlar buraya geliyorlar" dedi. "İhtiyaçları karşılanıyor. Sizin seks yapmanız ve golf oynamanız gibi onlar da dua ediyor, Tanrı'ya şükranlarını sunuyorlar. İstediklerini elde ettikleri için bundan haz alır görünüyorlar. Onlar için güzel kiliseler inşa ettik."

"Tanrı onlar için var mı?"

"A, elbette."

"Ama benim için yok, öyle mi?"

"Öyle anlaşılıyor. Cennet ile ilgili ihtiyaçlarınızı değiştirmek istemedikçe tabii. Bununla ben kendim ilgilenemem. Sizi bir başkasına gönderebilirim."

"Bana öyle geliyor ki şimdilik düşünecek yeterli şeyim var."

"Güzel! O zaman gelecek sefere."

O gece iyi uyuyamadım. Hepsi ellerinden geleni yaptıkları halde aklım sekste değildi. Hazımsızlık mı çekiyordum? Mer-

sinbalığını çiğnemeden mi yutmuştum? İşte yine sağlığım için endişeleniyordum.

Ertesi sabah golf sahasında 67 vuruş yaptım. Top toplayıcım Severiano, sanki benim dünyanın en iyi oyununu oynadığımı görmemiş gibi, sanki benim daha önce 20 yaptığımı bilmiyormuş gibi tepki gösterdi. Bundan sonra bazı doğrultular hakkında bilgi aldım ve kötü havanın hüküm sürdüğü gözle görülür tek yere doğru gittim. Beklediğim gibi, Cehennem büyük bir düş kırıklığı yarattı: Araba park yerindeki kasırga belki de en iyi bölümüydü. İşsiz aktörler başka işsiz aktörleri dev çatallarla dürtüyor ve üzerinde "Kaynar Yağ" yazan kocaman fıçılara düşürüyordu. Plastik gagalar takmış sahte hayvanlar lateksten yapılma cesetleri gagalıyordu. Hitler'i, bir kolunu atkuyruğu örgülü bir Alman kızının beline dolamış, Hayalet Tren'de giderken gördüm. Yarasalar, gıcırdayan tabut kapakları ve çürümüş döşeme tahtası kokusu vardı. İnsanlar bunları mı istiyorlardı?

Ertesi sabah Margaret'a, "Bana Eski Cennet'i anlat" dedim.

"Sizin anlattıklarınıza çok benziyordu. Demek istiyorum ki Cennet'in ilkesi şudur: Ne isterseniz, neyi beklerseniz onu elde edersiniz. Bazı insanların onu farklı hayal ettiklerini, neye layıksan onu elde edeceğini düşündüklerini biliyorum ama gerçek bu değildir. Bizim onları yanılgılarından kurtarmamız gerekiyor."

"Bundan rahatsızlık duyuyorlar mı?"

"Çoğunlukla duymuyorlar. İnsanlar layık oldukları şeylerden çok istedikleri şeyleri yeğliyorlar. Gerçi bazıları, başkalarının yeterince kötü muamele görmemesine biraz kızdı. Onların Cennet beklentilerinin bir bölümünü başka insanların Cehenneme gitmeleri oluşturuyor gibiydi. Pek Hıristiyanca değil."

"Peki bedenlerinden... ayrılıyorlar mıydı? Oradaki yaşam tamamen ruhlar yaşamı mıydı?"

"Gerçekten de öyleydi. Bunu istiyorlardı. Ya da en azından, bazı dönemlerde. Ruhun bedenden ayrılması konusunda yüz-

yıllar boyunca bir hayli dalgalanmalı görüşler oldu. Sözgelimi, şu anda, insanın kendi bedenini ve kişiliğini koruması özellikle vurgulanıyor. Bu da ötekiler gibi sadece bir dönemden ibaret olabilir."

"Niçin gülümsüyorsunuz?" diye sordum. Oldukça şaşırmıştım. Margaret'ın orada, tıpkı Brigitta gibi, sadece bilgi vermek için bulunduğunu sanıyordum. Oysa kadının besbelli ki kendine özgü görüşleri vardı ve onları söylemekte bir sakınca görmüyordu.

"Bazen insanların kendi vücutlarına bu kadar sıkı sıkıya yapışmaları tuhaf geldiği için. Gerçi zaman zaman ufak ameliyatlar istedikleri oluyor. Sanki kendileriyle kendilerinin mükemmel görüntüleri arasında duran tek şey farklı bir burun, daha dolgun yanaklar ya da şuralarında buralarında biraz silikonmuş gibi."

"Eski Cennet'e ne oldu?"

"Yeni Cennet inşa olduktan sonra bir süre daha ayakta kaldı. Ama oraya olan talep gitgide azaldı. İnsanlar Yeni Cennet'i daha çok beğenir gözüküyordu. Pek de şaşılacak bir şey değildi bu. Biz burada her şeye uzun vadeli bakarız."

"Eski Cennet sakinlerine ne oldu?"

Margaret, bütün tahminleri en ufak noktasına değin doğru çıkan bir şirket planlamacısı gibi oldukça kendinden emin ve rahat bir edayla omuzlarını silkti. "Hepsi de ölüp gittiler."

"O kadar basit mi? Yani, siz onların cennetini kapattınız ve onlar da ölüp gittiler, öyle mi?"

"Yok, hiç de öyle değil, tamamen tersine. Sistem böyle işlemiyor. Anayasal olarak, Eski Cennet sakinleri istedikleri sürece bir Eski Cennet olurdu."

"Eski Cennet sakinlerinden geriye kalan var mı?"

"Sanırım birkaç kişi var."

"Onlardan biriyle tanışabilir miyim?"

"Maalesef ziyaretçi kabul etmiyorlar. Eskiden ederlerdi. Ama Yeni Cennet sakinleri sanki bir hilkat garibeleri gösterisi-

ne gitmiş gibi davranıyor, onları parmaklarıyla gösteriyor, budalaca sorular soruyorlarmış. Bu yüzden Eski Cennet sakinleri, artık onların ziyaretlerini kabul etmez oldu. Eski Cennetlilerden başka hiç kimseyle konuşmaz oldular. Sonra da ölmeye başladılar. Geriye pek azı kaldı. Onları elbette etiketledik."

"Bedenlerinden ayrılmışlar mı?"

"Bazıları öyle, bazıları değil. Tarikatlarına bağlı. Bedenlerinden ayrılmış olanlar, doğal olarak Yeni Cennet sakinlerini görmezlikten gelmede güçlük çekmiyor."

Bütün bunlar mantıklı görünüyordu. Aslında, ana sorun dışında her şey mantıklıydı. "Peki diğerleri ölüp gittiler demekle ne demek istiyorsunuz?"

"Herkesin eğer isterse ölüp gitme seçeneği vardır."

"Bunu bilmiyordum."

"Tabii, bilmiyordunuz. Elbette birkaç sürprizin olması gerek. Bütün bunları gerçekten de önceden bilmeyi ister miydiniz?"

"Peki nasıl ölüyorlar? Kendilerini mi öldürüyorlar? Siz mi onları öldürüyorsunuz?"

Aklıma gelen fikrin saçma sapanlığı karşısında Margaret biraz şoka uğramış görünüyordu. "Tanrım! Hayır" dedi. "Söylediğim gibi, burası artık demokratik bir yer. Ölüp gitmek isterseniz, ölebilirsiniz. Onu yeterince uzun zaman istemeniz yeter, o zaman istediğiniz olur. Ölüm, birinci kez olduğu gibi bir kaza ya da uğursuz yazgı meselesi değildir. Herhalde fark etmişsinizdir, biz burada özgür irade olayını çözüme kavuşturduk."

Bütün bunları anlayabildiğimden emin değildim. Buradan uzaklaşıp düşünmem gerekiyordu. "Söyleyin bana" dedim, "benim şu golf ve endişelenme konusundaki sorunlarım... Başkaları da böyle tepkiler mi gösteriyor?"

"A, evet! Sözgelimi biz, kötü havayı soran ya da bir şeylerin kötü gitmesini isteyen insanlarla karşılaşıyoruz. Onlar kötü giden şeyleri özler. Bazıları acı duymak ister."

"Acı duymak mı?"

"Kesinlikle! Siz de geçen gün kendinizi çok yorgun hissetmediğinizden yakınıyor –ve kendi sözlerinizle– ölmek istediğinizi söylüyordunuz. Bunun ilginç bir ifade olduğunu düşündüm ben. İnsanlar acı duymak istiyor, o kadar da olağanüstü bir şey değil bu. Ameliyat geçirmek isteyenler bile oldu. Sadece estetik değil, gerçek ameliyat."

"Onları ameliyat ediyor musunuz?"

"Eğer çok ısrar ederlerse. Biz onlara ameliyat olmak istemenin başka bir şeyin belirtisi olduğunu anlatmaya çalışıyoruz. Normal olarak görüşlerimizi paylaşıyorlar."

"Peki insanların yüzde kaçı ölme seçeneğini kullanıyor?"

Yüzüme dikkatle baktı, bakışları bana sakin olmamı söylüyordu. "A, yüzde yüzü, elbette. Eski zamana göre hesaplanmış binlerce yıldan bu yana. Gerçekten de eninde sonunda herkes bu seçeneği kullanır."

"Demek birinci kez olduğu gibi, öyle mi? Sonunda hep ölüm var?"

"Evet ama buradaki yaşamın kalitesinin daha iyi olduğunu unutmamalısınız. İnsanlar yaşamdan bıktıkları zaman ölmeye karar verirler, önce değil. İkinci kez daha tatmin edicidir çünkü insan kendi isteğiyle ölür." Bir an sustu, sonra ekledi: "Söylediğim gibi, biz insanların istedikleri şeyleri karşılıyoruz."

Onu kınıyor değildim. O tür bir insan değilim. Sadece bütün sistemin nasıl işlediğini öğrenmek istiyordum. "Demek ki... insanlar, buraya sonsuza değin Tanrı'ya tapınmak için gelen dindar insanlar bile... birkaç yıl sonra, yüzlerce yıl sonra, binlerce yıl sonra, en sonunda havlu atıyorlar?"

"Kesinlikle. Söylediğim gibi, çevremizde hâlâ birkaç Eski Cennet sakini var ama sayıları hep azalıyor."

"Ölümü en erken kimler talep ediyor?"

"Sanırım *talep* etmek yanlış sözcük. İnsanın dilediği bir şey bu. Burada hiç hata yapılmaz. Eğer onu yeterince isterseniz, ölürsünüz. Bu hep şaşmaz ilkemiz olmuştur."

"Yani?"

"Yani. Maalesef –sizin sorunuzu yanıtlamak için söylüyorum– ölümü en erken isteyenler biraz size benzeyen kişiler. Sonsuza değin seks, bira, uyuşturucu, hızlı arabalar, o tür şeyler isteyen kişiler. Önceleri talihlerine inanamazlar, birkaç yüzyıl sonra da talihsizliklerine inanamazlar. Sonunda böyle insanlar olduklarını fark ederler. Kendilerinden başka bir şey olamazlar. Binlerce yıl kendileri olurlar. En erken ölüp gitmeye de onlar eğilim duyarlar."

"Ben uyuşturucu kullanmam" dedim kararlı bir tavırla. Bayağı canım sıkılmıştı. "Hem benim sadece yedi arabam var. Buralara göre fazla sayılmaz. Onları hızlı bile kullanmıyorum."

"Hayır hayır! Ben sadece genel olarak haz alma kategorilerinden söz ediyordum, anlıyorsunuz ya..."

"Peki en uzun dayananlar hangileri?"

"Eski Cennet sakinlerinin bazıları çok inatçı müşterilerdi. İbadet onları yüzyıllar boyunca ayakta tuttu. Günümüzde... avukatlar bayağı dayanıklı çıkıyorlar. Eski davalarını ele almaya bayılıyorlar, ondan sonra da başkalarının davalarını ele alıyorlar. Bu, sonsuza değin sürebilir. Mecazi anlamda söylüyorum" diye çabuk çabuk ekledi. "Okuyup yazmış kimseler de diğerleri kadar dayanıklı çıkabiliyorlar. Oturup ellerinin altında ne kadar kitap varsa okumaktan hoşlanıyorlar. Sonra da onları tartışıyorlar. Bu tartışmaların bazıları –gözlerini gökyüzüne doğru kaldırdı– binlerce binlerce yıl sürüyor. Kitaplar hakkında tartışmak onları adeta bir sebeple genç tutuyor."

"Peki ya kitapları yazan kişiler?"

"A, onlar kitaplar hakkında tartışanların yarısı kadar bile dayanıklı çıkmıyor. Ressam ve besteciler de aynı. Onlar en iyi yapıtlarını ne zaman verdiklerini bir şekilde biliyorlar ve sonra yok olup gidiyorlar."

Kendimi sıkıntılı hissedebileceğimi düşünüyordum ama öyle değildim. "Kendimi sıkıntılı hissetmem gerekmez miydi?"

"Elbette gerekmezdi. Siz buraya iyi vakit geçirmeye geldiniz. İstediğiniz şeyi elde ediyorsunuz."

"Evet, sanırım öyle. Belki de bir noktada ölmeyi isteyeceğim fikrine alışamıyorum."

"Onu zamana bırakın" dedi hararetle ama dostça, "Onu zamana bırakın."

"Şey, son bir soru" –kalemleriyle oynadığını, onları bir sıraya dizdiğini görüyordum– "Siz tam olarak kimsiniz?"

"Biz mi? A, biz size çok benziyoruz. Gerçekte siz olabilirdik. Belki de siziz."

"Eğer gelebilirsem yeniden geleceğim" dedim.

Sonraki birkaç yüzyıl boyunca –belki daha uzun olabilir, ben eski zaman hesabına göre saymayı bırakmıştım– golf oyunumu ilerletmek için ciddi ciddi çalıştım. Bir süre sonra her seferinde 18 vuruşta sahayı bitiriyordum ve top toplayıcımın hayreti alışılmış bir şey olmuştu. Golften vazgeçip tenise başladım. Kısa bir süre sonra Ünlüler Salonu'ndan bütün büyükleri taş, kil, çimen, tahta, beton, halı saha, diledikleri her zeminde yenmiştim. Tenisten vazgeçtim. Kupa Finali'nde Leicester City takımında oynadım ve bir madalya kazandım (üçüncü golüm, on metreden atılan şimşek gibi bir kafa golü maçın kaderini tayin etti). Madison Square Garden'da boksör Rocky Marciano'yu dördüncü rauntta yere serdim (zaten son bir iki rauntta sürekli bana yapışıp durmuştu), maraton rekorunu 28 dakikaya indirdim, dünya dart şampiyonasını kazandım, Lords'ta Avustralya'ya karşı oynanan bir günlük uluslararası turnuvada 750 sayılık rekorum daha bir süre kırılmadan kalacak. Bir süre sonra Olimpiyat altın madalyaları bozuk para gibi gelmeye başladı. Sporu bıraktım.

Ciddi olarak alışverişe çıkmaya başladım. Nuh'un Gemisi'nde yolculuğa çıkmış olan hayvan sayısından daha fazla yaratık yedim. Yeryüzünde bulunabilecek bütün biraları içtim, bir şarap uzmanı oldum ve en iyi rekolte ürünlerini tattım;

kısa bir zamanda tükendiler. Bir yığın ünlü kişiyle tanıştım. Giderek artan sayıda partnerle giderek artan şekillerde seks yaptım ancak sınırlı sayıda partner ve sınırlı sayıda teknik var. Ha, beni yanlış anlamayın: Yakınıyor değilim. Her dakikasının zevkini çıkardım. Söylediğim sadece şu: Bunları yaparken ne yaptığımı biliyordum. Bir çıkış yolu arıyordum.

Zevkleri birleştirmeye çalıştım ve ünlü kişilerle seks yapmaya başladım (hayır, size kim olduklarını söyleyecek değilim; benden özel yaşamlarına saygı göstermemi istediler). Okumaya bile merak sardım. Margaret'ın bana söylediklerini anımsadım ve aynı kitapları okumuş olan kişilerle kitapları tartışmaya çalıştım; bu, birkaç yüzyıl falan sürdü. Ama sonunda bana çok kuru bir yaşam tarzı gibi göründü, en azından gerçek yaşamla karşılaştırıldığında böyleydi ve uzatmaya da değmezdi. Kilisede şarkı söyleyen ve dua eden insanlara katılmayı bile denedim ama bu bana göre bir şey değildi. Bunu yaptım çünkü Margaret'la sonuncusu olacağını bildiğim konuşmamızdan önce her şeyi denemiş olmayı istiyordum. Margaret, ilk kez karşılaşmış olduğumuz birkaç bin yıl önce göründüğü gibi görünüyordu; ama ben de öyle görünüyordum.

"Bir fikrim var" dedim. İnsan bunca zaman sonra mutlaka bir şey bulur, öyle değil mi? "Bakın, eğer Cennet'te ne istiyorsanız onu elde ediyorsanız, o zaman, sonsuzluktan hiç bıkmayacak biri olmayı niçin istemeyesiniz?" Biraz kendimden hoşnut, arkama yaslandım. Margaret adeta cesaret verircesine başını salladı ki bu beni şaşırttı.

"Size seve seve bir denemenizi öneririm" dedi. "Gerekli transferi sağlayabilirim."

"Ama... ?" diye sordum, bir *ama* olacağını bilerek.

"Transferinizi sağlarım" diye sözünü yineledi. "Sadece bir formalite bu."

"Bana önce *ama*'yı anlatın." Kaba görünmek istemiyordum. Ama öte yandan da, zaman kazanabilir miyim, diye birkaç bin yıl ortalıkta dolaşarak vakit harcamak istemiyordum.

"Bunu daha önce deneyenler oldu" dedi Margaret, açık ve duygularımı anlar bir tonda; beni adeta gerçekten de incitmek istemiyormuş gibiydi.

"Peki sorun nedir? *Ama* nedir?"

"Şey, mantıksal bir güçlük var gibi görünüyor. Siz, siz olmaktan çıkmadıkça başka biri olamazsınız. Buna kimse katlanamaz. Sonuçta, bulduğumuz şey bu" diye ekledi, sanki bu sorunu çözebilecek ilk kişi ben olabilirmişim gibi alttan alta imada bulunarak. "Birisi, sizin gibi spor meraklısı birisi, spor için koşan biriyken sürekli hareket eden bir makineye dönüştüğünü söyledi. İnsan bir süre sonra yeniden sadece koşmak istiyor. Bu size anlamlı geliyor mu?"

Başımı salladım. "Peki bunu deneyen herkes geri transfer istedi mi?"

"Evet."

"Sonunda hepsi de ölüp gitmeyi seçtiler, öyle mi?"

"Evet öyle yaptılar. Er geç. Onlardan birkaçı hâlâ buralarda olabilir. Eğer onlara nasıl olduğunu sormak isterseniz içeri çağırabilirim."

"Size bu konuda güvenim var. Bu fikrimde aksayan bir yan olduğunu düşünüyordum zaten."

"Özür dilerim!"

"Hayır, lütfen özür dilemeyin." Bana yapılan muameleden yakınmam kesinlikle mümkün değildi. Başından beri bana herkes dürüst davranmıştı. Derin bir soluk aldım. "Bana öyle geliyor ki" diye sürdürdüm sözümü, "Cennet çok iyi bir fikir, adeta mükemmel bir fikir ama bize göre değil. Olduğumuz şekliyle bize göre değil."

"Biz varılan sonuçları etkilemekten hoşlanmayız" dedi. "Bununla birlikte, sizin görüş açınızı kavrayabiliyorum."

"Öyleyse bütün bunlar niçin? Niçin bir Cennetimiz var? Niçin Cennet düşlerimiz var?" Kadın pek yanıt vermek ister görünmüyordu, belki de bir profesyonel gibi davranıyordu; ama ısrar ettim. "Hadi lütfen, bana bir fikir verin."

"Belki de onlara gereksiniminiz var da ondan" dedi. "Çünkü siz düş olmadan yaşayamazsınız. Utanılacak bir şey değil bu. Bana son derece normal görünüyor. Ama galiba Cennet'in ne olduğunu daha önceden bilseydiniz, onu istemeyebilirdiniz."

"A, o kadar emin değilim." Hepsi de çok zevkli olmuştu; alışveriş, golf, seks, ünlü kişilerle tanışmak, kendini kötü hissetmemek, ölmemiş olmak.

"Bir süre sonra, insanın her istediğini her zaman elde etmesi insanın her istediğini her zaman elde edememesine yakın bir şey oluyor."

Ertesi gün, eski zamanları yâd etmek için golf oynadım. Hiç de paslanmış değildim; on sekiz deliği on sekiz vuruşta tamamladım. Formumu kaybetmemiştim. Sonra öğle yemeği niyetine kahvaltı ve akşam yemeği niyetine kahvaltı ettim. Sonra videoda Leicester City'nin Kupa Finali'ndeki 5-4'lük zaferini seyrettim; gerçi olup bitenleri bildiğim için, aynı şey değildi. Kibarlık göstererek beni görmeye uğrayan Brigitta ile birlikte bir fincan sıcak sütlü kahve içtim; daha sonra seks yaptım ama sadece tek bir kadınla. Daha sonra, ertesi gün kararımı vereceğimi bilerek iç geçirdim ve yatağa uzandım.

Düşümde uykudan uyandığımı görüyordum. Düşlerin en eskisidir bu ve ben bu düşü gördüm.

Yazarın notu

Üçüncü Bölüm, E. P. Evans'ın (1906) *The Criminal Prosecution and Capital Punishment of Animals* adlı yapıtında tasvir edilen duruşmalara ve gerçek olaylara dayanmaktadır. Beşinci Bölüm'ün ilk kısmı, olguları ve diliyle, Savigny ve Corréard'ın *Narrative of a Voyage to Senegal* adlı kitaplarının 1818 Londra çevirisinden yararlanarak kaleme alınmıştır; ikinci kısmıysa büyük ölçüde Lorenz Eitner'in eşsiz çalışması *Géricault: His Life and Work*'ten (Orbis, 1982) esinlenmiştir. Yedinci Bölüm'ün üçüncü kısmı, içerdiği olguları, Gordon Thomas ve Max Morgan-Witts'in *The Voyage of the Damned* (Hodder, 1974) adlı yapıtlarından almıştır. Araştırmamda yardımlarını benden esirgemeyen Rebecca

John'a minnettarım; ayrıca sanat tarihi bilgimi tazeledikleri için Anita Brookner ile Howard Hodgkin'e; Amerikancamı gözden geçirdikleri için Rick Chiles ile Jay McInerney'ye; verdiği tıbbi bilgiler için Dr. Jack Davis'e; ayrıca Alan Howard'a, Galen Strawson'a, Redmond O'Harlon'a ve Hermione Lee'ye teşekkür ederim.

J.B.

Julian Barnes'ın *10½ Bölümde Dünya Tarihi* adlı romanı, bildiğimiz, alışageldiğimiz dünya tarihlerinden değil. Bir kere, yapısını kuru ve kavramsal düşünceler değil, o düşünceleri doğuran estetik yaşantılar oluşturuyor. İkincisi, geleneksel bakış açılarından sapan alternatif bir tarih, hatta deyim yerindeyse, Doğa'nın gözünden muhalif bir İnsanlık Tarihi. Sonra, ilginç bir şekilde, kesirli, artığı olan bir tarih. Nedir bu artık? Bu artık, kitabın bir bölümünü ("Parantez") oluşturacak kadar önemli; çünkü Julian Barnes "aşk" kavramını, çok bilinmeyenli Dünya Tarihi denkleminde olmazsa olmaz bir parametre olarak görüyor ve ona romanında son derece önemli ve anlamlı bir yer açıyor.

Barnes romanında, o eşsiz ironisiyle, bize olağanüstü çeşitlilikte öyküler anlatıyor ama her şeyden önce de sorular soruyor:

Nuh efsanesi bir tahtakurdunun bakış açısından anlatılacak olursa ortaya nasıl bir Tarih yorumu çıkar? Filistinli teröristler, Akdeniz'de seyreden bir yolcu gemisini ele geçirip de taleplerinin yerine getirilmesi için yolcuları öldürmekle tehdit ederlerse, Nuh efsanesi çağdaş zamanlarda nasıl bir yanlış bulmuş olur? 16. yüzyıl Fransa'sındaki Mamirolle Köyü sakinleri haşaratı mahkemeye verirlerse karşımıza nasıl bir dava çıkar? İnsanlığın en eski düşlerinden biri, düşünüzde uyandığınızı görmek, ölümsüzlük konusundaki görüşlerinizde nasıl bir değişikliğe yol açabilir?

İşte Julian Barnes, *10½ Bölümde Dünya Tarihi* adlı romanında, bizlere bu denli değişik ama aynı zamanda da bu denli çok ortak paydaya sahip öyküler anlatıyor. Hayatta kalma ve aşk, sanat ve gerçeklik gibi edebiyatın evrensel temalarını ele alıp Tarih'in farklı dönemlerinden değişik öykülerle bütün bu yaşantılar arasındaki derinlerde yatan koşutlukları, yaşantı birliğini keşfetmeye girişiyor ve bunu yaparken de Kitabı Mukaddes'in dilinden argoya kadar çok geniş bir anlatım yelpazesi içinde ustalıkla kalem oynatıyor. Tabii, bütün roman boyunca o eşsiz ironik üslubunun damgasını taşıyarak...

10½ Bölümde Dünya Tarihi, okuduktan sonra dünyayı mutlaka farklı göreceğiniz ve belleklerden kolay kolay silinmeyecek, çarpıcı bir roman.

AYRINTI YAYINLARI • EDEBİYAT
ISBN: 978-975-539-236-3
9 789755 392363

22 TL